

โครงการ “ภูมิไทย ชุดไทย”
Prestigious Thai Dress Project

ชื่อผู้วิจัย

ดร. สูดากาญจน์	ปัทมดิลก	หัวหน้าโครงการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อรนุช	นิยมธรรม	ผู้วิจัย
อาจารย์รัชดาพร	สุคโต	ผู้วิจัย
ศาสตราจารย์ ดร. กาญจนา	เงารังษี	ที่ปรึกษา

ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.)
กระทรวงวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๘

คำนำ

โครงการ “ภูมิไทย ชุดไทย” เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยด้านวัฒนธรรมที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) เพื่อทำการศึกษาค้นคว้าประวัติความเป็นมาของผ้าไทยในแถบภาคเหนือตอนล่าง ๙ จังหวัด (กำแพงเพชร ตาก นครสวรรค์ พิจิตร เพชรบูรณ์ สุโขทัย อุตรดิตถ์ และอุทัยธานี) วิวัฒนาการของลายผ้าและการแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในแถบดังกล่าว (ชุมชนไทยพวน ชุมชนไทยดำ/ไซ่ง่ ชุมชนไทยครั่ง ชุมชนไทยเวียง ชุมชนไทยแจ้ว ชุมชนไทยหล่ม ชุมชนไทยนครไทย และชุมชนไทยยวน/ลับแล) โดยมีจุดประสงค์หลักเพื่อศึกษาค้นคว้าถึงรูปแบบของการแต่งกายของชาติพันธุ์ต่างๆ ในด้านของกระบวนการผลิต วัสดุ และแนวความคิดในการออกแบบเครื่องแต่งกาย ตลอดจนวิถีการตลาดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการแต่งกาย ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสนองตอบนโยบายของรัฐบาลที่ส่งเสริมให้เกิดความบริโภคสินค้าไทย และร่วมกันตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นไทย

ทางคณะผู้วิจัย ขอขอบพระคุณบรรดาผู้รู้ ผู้อาวุโส และชุมชนทั้ง ๘ กลุ่มเป็นอย่างสูง ที่ได้ให้ข้อมูลอันทรงคุณค่าทางด้านวัฒนธรรมการแต่งกาย อันจะเป็นประโยชน์ต่อการคิดค้นสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการนำผ้าไทยและลายผ้ามาประยุกต์ใช้สำหรับการแต่งกายแบบสากลหรือสมัยนิยมต่อไป ทั้งนี้ ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) เป็นอย่างยิ่ง ที่ได้สนับสนุนให้ม้งานวิจัยนี้เกิดขึ้นและสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จึงขอขอบคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

สารบัญ

สารบัญ	๑
บทที่ ๑	๖
บทนำ	๖
๑.๑ ความเป็นมาของปัญหาในการวิจัย	๖
๑.๑.๑ หลักการและเหตุผล	๖
๑.๑.๒ ประวัติและความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ในแถบภาคเหนือตอนล่าง	๗
๑.๒ วัตถุประสงค์ในการวิจัย	๙
๑.๓ ความสำคัญของการวิจัย	๙
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๑๐
บทที่ ๒	๑๒
กลุ่มชาติพันธุ์แถบภาคเหนือตอนล่าง	๑๒
๒.๐ บทนำ	๑๒
๒.๑ ไทยพวน	๑๒
๒.๑.๑ ประวัติความเป็นมาของไทยพวน	๑๒
๒.๑.๒ ความเป็นมาของชุมชนไทยพวน อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย	๑๓
ก. ประวัติอำเภอศรีสัชนาลัย	๑๓
ข. พื้นฐานเดิมและการอพยพของชุมชนไทยพวน บ้านหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย	๑๔
ค. วิถีชีวิตของชุมชนไทยพวน	๑๕
ง. ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยพวน	๑๖
๒.๑.๓ ผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยพวน	๑๗
ก. ลวดลายผ้าไทยพวน	๑๗
ข. ผ้าและการแต่งกายของไทยพวน	๑๙
๒.๒ ไทยโซ่ง	๒๐
๒.๒.๑ ประวัติความเป็นมาของไทยโซ่ง	๒๐
๒.๒.๒ ความเป็นมาของชุมชนไทยโซ่ง อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก	๒๑
ก. ประวัติอำเภอบางระกำ	๒๑
ข. พื้นฐานเดิมและการอพยพของชุมชนไทยโซ่ง อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก	๒๒
ค. วิถีชีวิตของชุมชนไทยโซ่ง	๒๒
ง. ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยโซ่ง	๒๒
๒.๒.๓ ผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยโซ่ง	๒๕
ก. ลวดลายผ้าไทยโซ่ง	๒๖
ข. ผ้าและการแต่งกายของไทยโซ่ง	๒๖

๒.๓ ไทยครึ่ง	๓๑
๒.๓.๑ ประวัติความเป็นมาของไทยครึ่ง	๓๑
๒.๓.๒ ความเป็นมาของชุมชนไทยครึ่ง อำเภอวังทอง จังหวัด พิษณุโลก	๓๒
ก. ประวัติอำเภอวังทอง	๓๒
ข. ถิ่นฐานเดิมและการอพยพของชุมชนไทยครึ่ง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก	๓๒
ค. วิถีชีวิตของชุมชนไทยครึ่ง	๓๓
ง. ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยครึ่ง	๓๓
๒.๓.๓ ผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยครึ่ง	๓๕
ก. ลวดลายผ้าไทยครึ่ง	๓๖
ข. ผ้าและการแต่งกายของไทยครึ่ง	๓๗
๒.๔ ไทยเวียง	๔๑
๒.๔.๑ ประวัติความเป็นมาของไทยเวียง	๔๑
๒.๔.๒ ความเป็นมาของชุมชนไทยเวียง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก	๔๒
ก. ถิ่นฐานเดิมและการอพยพของชุมชนไทยเวียง บ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก	๔๒
ข. วิถีชีวิตของชุมชนไทยเวียง	๔๓
ค. ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยเวียง	๔๔
๒.๔.๓ ผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยเวียง	๔๖
๒.๕ ไทยแจ้ว	๔๗
๒.๕.๑ ประวัติความเป็นมาของไทยแจ้ว	๔๗
๒.๕.๒ ความเป็นมาของชุมชนไทยแจ้ว อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร	๔๘
ก. ประวัติอำเภอบางมูลนาก	๔๘
ข. ถิ่นฐานเดิมและการอพยพของชุมชนไทยแจ้ว อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร	๔๙
ค. วิถีชีวิตของชุมชนไทยแจ้ว	๔๙
ง. ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยแจ้ว	๕๑
๒.๕.๓ ผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยแจ้ว	๕๒
๒.๖ ไทยหล่ม	๕๓
๒.๖.๑ ประวัติความเป็นมาของไทยหล่ม	๕๓
๒.๖.๒ ความเป็นมาของชุมชนไทยหล่ม อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์	๕๓
ก. ประวัติอำเภอหล่มเก่า	๕๓
ข. ถิ่นฐานเดิมและการอพยพของชุมชนไทยหล่ม อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์	๕๓
ค. วิถีชีวิตของชุมชนไทยหล่ม	๕๕
ง. ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยหล่ม	๕๖
๒.๖.๓ ผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยหล่ม	๕๘
๒.๗ ไทยนครไทย	๖๐
๒.๗.๑ ประวัติความเป็นมาของไทยนครไทย	๖๐
๒.๗.๒ ความเป็นมาของชุมชนไทยนครไทย อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก	๖๐
ก. การตั้งถิ่นฐานของชุมชนไทยนครไทย อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก	๖๐

ข. วิถีชีวิตของชุมชนไทยนครไทย	๖๑
ค. ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยนครไทย	๖๒
๒.๗.๓ ผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยนครไทย	๖๔
ก. ลวดลายผ้าไทยนครไทย.....	๖๔
ข. ผ้าและการแต่งกายของไทยนครไทย.....	๖๕
๒.๘ ไทยยวน	๖๗
๒.๘.๑ ประวัติความเป็นมาของไไทยยวน.....	๖๗
๒.๘.๒ ความเป็นมาของชุมชนไทยยวน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์.....	๖๗
ก. ประวัติอำเภอลับแล.....	๖๗
ข. พื้นฐานเดิมและการอพยพของชุมชนไทยยวน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์	๖๗
ค. วิถีชีวิตของชุมชนไทยยวน.....	๖๘
ง. ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยยวน.....	๖๙
๒.๘.๓ ผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยยวน	๗๐
ก. ลวดลายผ้าไทยยวน	๗๒
ข. ผ้าและการแต่งกายของไทยยวน.....	๗๓
บทที่ ๓	๗๔
วิธีดำเนินการวิจัย	๗๔
๓.๑ ประชากร/กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย.....	๗๔
๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๗๕
๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๗๖
บทที่ ๔	๗๘
การแต่งกายในปัจจุบันของกลุ่มชาติพันธุ์.....	๗๘
บริเวณภาคเหนือตอนล่าง	๗๘
๔.๑ ไทยพวน	๗๘
๔.๑.๑ วัฒนธรรมผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยพวน บ้านหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย	๗๘
ก. รูปแบบของผ้าทอ	๗๘
ข. ลวดลายผ้า.....	๗๙
ค. การแต่งกายของกลุ่มชน	๘๗
๔.๑.๒ ผ้าไทยพวนกับการเปลี่ยนแปลง	๙๓
๔.๒ ไทยโซ่ง	๙๖
๔.๒.๑ วัฒนธรรมผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยโซ่ง บ้านบ่อทอง อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก	๙๖
ก. รูปแบบของผ้าทอ	๙๖
ข. ลวดลายผ้า.....	๙๘

ค. การแต่งกายของกลุ่มชน	๑๑๑
๔.๒.๒ ผ้าไทยเชิงกับการเปลี่ยนแปลง	๑๑๗
๔.๓ ไทยครึ่ง	๑๑๐
๔.๓.๑ วัฒนธรรมผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยครึ่ง บ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก	๑๑๐
ก. เทคนิคการทอ	๑๑๐
ข. รูปแบบของผ้าทอ	๑๑๑
ค. ลวดลายผ้า	๑๑๒
ง. การแต่งกายของกลุ่มชน	๑๑๔
๔.๓.๒ ผ้าไทยครึ่งกับการเปลี่ยนแปลง	๑๒๕
๔.๔ ไทยเวียง	๑๒๗
๔.๔.๑ วัฒนธรรมผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยเวียง บ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก	๑๒๗
ก. เทคนิคการทอ	๑๒๗
ข. รูปแบบของผ้าทอ	๑๒๗
ค. ลวดลายผ้า	๑๒๘
ง. การแต่งกายของกลุ่มชน	๑๒๘
๔.๔.๒ ผ้าไทยเวียงกับการเปลี่ยนแปลง	๑๒๙
๔.๕ ไทยแฉ้ว	๑๓๐
๔.๕.๑ วัฒนธรรมผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยแฉ้วบ้านดงเย็น อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร	๑๓๐
ก. เทคนิคการทอ	๑๓๐
ข. รูปแบบของผ้าทอ	๑๓๐
ค. ลวดลายผ้าทอ	๑๓๓
ง. การแต่งกายของกลุ่มชน	๑๓๔
๔.๕.๒ ผ้าไทยแฉ้วกับการเปลี่ยนแปลง	๑๓๔
๔.๖ ไทยหล่ม	๑๓๙
๔.๖.๑ วัฒนธรรมผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยหล่มบ้านดีเลิศ อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์	๑๓๙
ก. เทคนิคการทอ	๑๓๙
ข. รูปแบบของผ้าทอ	๑๔๐
ค. ลวดลายผ้า	๑๔๑
ง. การแต่งกายของกลุ่มชน	๑๔๙
๔.๖.๒ ผ้าไทยหล่มกับการเปลี่ยนแปลง	๑๕๗
๔.๗ ไทนครไทย	๑๕๙
๔.๗.๑ วัฒนธรรมผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทนครไทย บ้านสายทอง อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก	๑๖๐
ก. เทคนิคการทอ	๑๖๐

ข. รูปแบบของผ้าทอ	๑๖๐
ค. ลวดลายผ้า.....	๑๖๕
ง. การแต่งกายของกลุ่มชน.....	๑๖๖
๔.๗.๒ ผ้าไทยนครไทยกับการเปลี่ยนแปลง	๑๗๐
๔.๘ ไทยยวน	๑๗๒
๔.๘.๑ วัฒนธรรมผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยยวน ตำบลฝ้ายหลวงและตำบลชัยชุมพล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์.....	๑๗๒
ก. เทคนิคการทอ	๑๗๓
ข. รูปแบบของผ้าทอ	๑๗๓
ค. ลวดลายผ้า.....	๑๗๗
ง. การแต่งกายของกลุ่มไทยยวน.....	๑๗๘
๔.๘.๒ ผ้าไทยยวนกับการเปลี่ยนแปลง	๑๘๖
บทที่ ๕	๑๘๗
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร.....	๑๘๗
(EXECUTIVE SUMMARY).....	๑๘๗
๕.๑ บทนำ	๑๘๗
๕.๒ สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๘๙
๕.๓ วิวัฒนาการของการแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนล่าง.....	๑๙๘
๕.๔ ข้อเสนอแนะ	๑๙๘
บรรณานุกรม.....	๑๙๙

บทที่ ๑

บทนำ

จากการที่รัฐบาลไทย ได้ประกาศให้ปี ๒๕๔๘ เป็นปีแห่งการส่งเสริมคุณค่าวัฒนธรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) กระทรวงวัฒนธรรม ได้สนับสนุนและส่งเสริมนโยบายดังกล่าวมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นด้านการจัดนิทรรศการ การแสดง การสัมมนา วิชาการ การเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทย ทั้งในประเทศและต่างแดน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การส่งเสริมและสนับสนุนในด้านการผลิตผลงานวิจัยจำนวนมากที่จะเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ สืบสาน หรือเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยต่อสาธารณชน

โครงการ “ภูมิไทย ชุดไทย” นี้ เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยด้านวัฒนธรรมที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณจากสวช. เพื่อทำการศึกษาค้นคว้าประวัติและความเป็นมาของผ้าไทยในแถบภาคเหนือตอนล่าง ๙ จังหวัด (กำแพงเพชร ตาก นครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ สุโขทัย อุตรดิตถ์ และอุทัยธานี) วิวัฒนาการของลายผ้าและการแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยา (ชุมชนไทยพวน ชุมชนไทยดำ/ไซ่ง่ ชุมชนไทยครั้ง ชุมชนไทยเวียง ชุมชนไทยแจ้ว ชุมชนไทยหล่ม ชุมชนไทยนครไทย และชุมชนไทยยวน/ลัวะ) รวมถึงการนำเสนอแนวทางการคิดค้นสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำผ้าไทยและลายผ้ามาประยุกต์ใช้ในการแต่งกายตามแบบสากล หรือสมัยนิยมต่อไป

๑.๑ ความเป็นมาของปัญหาในการวิจัย

๑.๑.๑ หลักการและเหตุผล

บริเวณภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย ประกอบด้วยจังหวัดต่างๆ ๙ จังหวัด ได้แก่ กำแพงเพชร ตาก นครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ สุโขทัย อุตรดิตถ์ และอุทัยธานี ครอบคลุมอาณาบริเวณพื้นที่ประมาณ ๘๖,๗๙๒,๐๒๗ ตารางกิโลเมตร เป็นดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ เป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่ผลิตผลทางด้านอุตสาหกรรมทางการเกษตรที่สำคัญของประเทศ และเป็นพื้นที่ที่ร่ำรวยด้วยแหล่งอารยธรรมที่เกิดจากวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ตั้งรกรากถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดต่างๆ ของภูมิภาคแถบนี้มาช้านาน นอกเหนือไปจากกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพเคลื่อนย้ายมาตั้งรกรากถิ่นฐานอยู่อีกมากมายหลายกลุ่ม ซึ่งหากจะจัดเป็นกลุ่มใหญ่ๆ แล้ว อาจจัดได้เป็น ๓ กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มไทยลาว ได้แก่ ไทยพวน ไทยไซ่ง่ ไทยเวียง ไทยแจ้ว

ไทยครึ่ง กลุ่มไทยจีน เช่น ไทยเหนือ(ไทยยวน) ไทยอีสาน ไทยนครไทย ไทยสุโขทัย และกลุ่มชนไทยภูเขา ได้แก่ ม้ง เมี่ยน (เย้า) มูเซอ และกะเหรี่ยง

จากสภาพภูมิประเทศที่เป็นส่วนล่างของภาคเหนือ และเป็นส่วนบนของภาคกลาง บริเวณพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างจึงเป็นจุดศูนย์กลางสำคัญของการคมนาคม การศึกษา และการรองรับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของศตวรรษที่ ๒๑ ที่ทวีความสำคัญ และแสดงบทบาทของความ เป็นกระแสโลกาภิวัตน์ต่อประเทศต่างๆ ของโลกในปัจจุบัน รวมทั้งประเทศไทยและบริเวณภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ ทำให้การดำเนินวิถีชีวิตของตนเองแทบจะไม่ปรากฏให้เห็นอีกต่อไป อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะได้รับอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ ประกอบกับคลื่นการเปลี่ยนแปลงของโลกในด้าน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ทวีความก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วและไม่หยุดยั้ง กลุ่มชาติพันธุ์ของ ภาคเหนือตอนล่างก็ยังคงรักษา และแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมของกลุ่มที่เป็นวิถีชีวิตที่ดำเนินมาอยู่ ช้านาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของวัฒนธรรมการแต่งกาย นับตั้งแต่การผลิต การประดิษฐ์ และการ รักษาทั้งวัสดุและรูปแบบให้เห็น รวมทั้งประเพณีขนบธรรมเนียมอื่นๆ ทำให้เราสามารถศึกษาและ สำรวจในรายละเอียดได้อยู่ตลอดเวลา

ในส่วนของวัฒนธรรมการแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ บริเวณภาคเหนือ ตอนล่างของประเทศนั้น ยังไม่ได้มีการศึกษาและสำรวจในรายละเอียดอย่างแท้จริง กรณีงานวิจัยซึ่ง ได้ศึกษาถึงวัฒนธรรมของภาคเหนือตอนล่างที่มีการดำเนินการไปแล้ว ก็เป็นเพียงการรวบรวมข้อมูล ทางวัฒนธรรมอย่างอื่น การศึกษาถึงวัฒนธรรมการแต่งกายจึงนับว่าเป็นประเด็นที่ควรศึกษาเป็น อย่างยิ่ง ซึ่งนอกเหนือจากการค้นคว้าถึงรูปแบบของการแต่งกายของชาติพันธุ์ต่างๆ สิ่งที่จะเป็นผลที่ ได้ตามมาก็คือ กระบวนการผลิตวัสดุ และแนวความคิดในการออกแบบเครื่องแต่งกาย ตลอดจน วิธีการตลาดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวกับการแต่งกาย เป็นต้น ซึ่งเป็นการสอดคล้องนโยบายของ รัฐบาลที่มุ่งส่งเสริมให้เกิดความนิยมบริโภคสินค้าไทย และร่วมกันตระหนักถึงคุณค่าของความเป็น ไทย

๑.๑.๒ ประวัติและความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ในแถบภาคเหนือตอนล่าง

ในบริเวณภาคเหนือตอนล่างนั้น มีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายเช่นเดียวกับในภาคอื่นๆ ของประเทศ มีวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ และวิถีการดำรงชีวิตที่แตกต่างกันออกไป รวมทั้งการแต่งกาย ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ องค์ประกอบเหล่านี้ เป็นสัญลักษณ์บ่งบอกถึงความเป็นชาติพันธุ์นั้นๆ ใน เอกสารที่เกี่ยวข้องที่ได้ทำการศึกษาถึงกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณภาคเหนือตอนล่าง ของประเทศ ได้มีงานวิจัยที่ได้ศึกษามาก่อนดังนี้

(๑) ไทยพวน เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งของชนเผ่าไท อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานใน ประเทศไทยจากเมืองพวน แขวงเชียงขวาง ประเทศลาว (อำนาจพร สุนทรสมัย, ๒๕๓๖) ในบริเวณ ภาคเหนือตอนล่าง ไทยพวนตั้งรกรากเป็นกลุ่มใหญ่ ที่บ้านหาดเลี้ยว ตำบลหาดเลี้ยว อำเภอศรีสัชนา

ลัย จังหวัดสุโขทัย และที่บ้านป่าแดง ตำบลหนองพยอม อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร และอำเภอ ตาคี จังหวัดนครสวรรค์ มีภาษาและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง (สุพัตรา จิรนนทนาภรณ์, ๒๕๓๘) ซึ่ง จะสังเกตได้จาก การมีวัฒนธรรมการทอเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่เรียกว่า ผ้าตีนจก ซึ่งได้แก่ การทอผ้า เป็นลวดลายต่างๆ เป็นสัญลักษณ์เฉพาะของกลุ่ม ซึ่งลวดลายการทอผ้าจะนำมาใช้เป็นวัสดุสำหรับการ แต่งกาย โดยที่ผู้หญิงจะนิยมห่มผ้าแถบ และนุ่งผ้าถุงที่มีเชิงผ้าเป็นลายตีนจก ผู้ชายก็ใช้ผ้าที่ทอ เป็นผ้าตีนจก มาเป็นผ้าคล้องคอ ผ้าขาวม้า ผ้าคาดเอวของกางเกงที่ใช้นุ่งแบบจีน (กาญจนา ปัทม ดิลก, ๒๕๑๕) สำหรับระยะเวลาที่ไทยพวนอพยพมาจากประเทศลาวนั้น ตามหลักฐานที่ปรากฏใน ศิลาจารึกที่ติดอยู่บนฝาผนังโบสถ์วัดหาดเลี้ยว สันนิษฐานได้ว่า ชาวไทยพวนที่อพยพมาจากเมือง เชียงขวาง จะเป็นในรัชสมัยของรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (วิเชียร วงศ์วิเศษ, ๒๕๒๕) เป็น กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีภาษาและอนุรักษ์วัฒนธรรมของตนไว้อย่างมั่นคง

(๒) ไทยดำ/ไทยไซ่ง บางครั้งเรียกชื่อว่า ผู้ไทดำ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เดิมอาศัยอยู่ใน เขตประเทศเวียดนาม ลุ่มแม่น้ำแดง และแม่น้ำดำ หลักฐานทางประวัติศาสตร์แสดงไว้ว่า ราวพุทธ ศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ ชาวผู้ไทถูกพวกฮ่อรุกราน จึงอพยพไปอยู่ที่หลวงพระบาง ต่อมาในสมัยพระเจ้า กรุงธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ ไทยมีอำนาจเหนืออาณาจักรล้านช้าง จึงมีการกวาดต้อนชาวลาวลง มาไว้ในอาณาจักรไทยรวมทั้ง กลุ่มไทยดำด้วย โดยไทยดำจะส่งไปไว้ที่สุพรรณบุรี ราชบุรี นครปฐม คนไทยภาคกลางเรียกกลุ่มชาติพันธุ์นี้ว่า ลาว “ทรงดำ” เพราะเข้าใจว่าเป็นพวกเดียวกับลาว และ อพยพเข้ามาพร้อมกับลาวกลุ่มอื่นๆ ต่อมาชื่อเต็มหดหายลง คำว่า “ดำ” หายไป กลายเป็น “ลาวทรง” หรือ ลาวไซ่ง ในปัจจุบัน (อำนาจพร สุทธสมัย, ๒๕๓๖) สำหรับกลุ่มไทยดำ/ไทยไซ่ง ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ ในบริเวณภาคเหนือตอนล่าง ได้แก่ ในจังหวัดกำแพงเพชร นครสวรรค์ พิจิตร และพิษณุโลก ที่เรียก กลุ่มไทยดำ เนื่องจากเคยมีถิ่นอาศัยอยู่แถบแม่น้ำดำ ในประเทศเวียดนาม และจากการแต่งกายของ สตรี ที่นุ่งผ้าซิ่นที่มีเชิงดำ

(๓) ไทยครั้ง ได้แก่ ชนเผ่าไทกลุ่มหนึ่งที่อพยพมาจากประเทศลาว สันนิษฐานว่าเคย ตั้งถิ่นฐานอยู่เขตเทือกเขาภูคัง ประเทศลาว จึงได้รับการเรียกชื่อว่า ลาวคัง/ลาวครั้ง บางแหล่งข้อมูล กล่าวไว้ว่า เมื่ออพยพเข้ามาอยู่ในเมืองไทย ได้เลี้ยงครั้งสำหรับการย้อมผ้าเป็นเครื่องยังชีพ จึงได้รับการ เรียกชื่อว่า ลาวซี้ครั้ง/ลาวครั้ง (ชนัญ วงษ์วิภาค, ๒๕๓๒; สิทธิชัย สมานชาติ, ๒๕๔๐) ในบริเวณ ภาคเหนือตอนล่าง ไทยครั้งตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดนครสวรรค์ พิษณุโลก เพชรบูรณ์ และอุทัยธานี (กาญจนา เกรียงซี่ และคณะ, ๒๕๔๐-๒๕๔๑)

(๔) ไทยเวียง เป็นกลุ่มชนที่มีบรรพบุรุษอพยพมาจากเวียงจันทน์ของประเทศลาว จึง ได้รับชื่อเรียกว่า ลาวเวียง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีภาษา และวัฒนธรรมเป็นตนเอง เช่น นิทาน เพลง และบทร้องที่มีลักษณะเฉพาะ (กาญจนา เกรียงซี่ และคณะ, ๒๕๔๐-๒๕๔๑) ในบริเวณภาคเหนือ ตอนล่าง ไทยเวียงจะตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดนครสวรรค์ พิษณุโลก และอุทัยธานี

(๕) ไทยแจ้ว เป็นกลุ่มชนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานจากประเทศลาว มีจำนวนประมาณ ๓๐,๐๐๐ คน ที่กระจายการตั้งรกรากอยู่ใน สระบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี (สุวิไล เปรมศรีรัตน์และคณะ, ๒๕๔๗) และต่อมาได้ย้ายถิ่นฐานเข้าไปอยู่ในจังหวัดพิษณุโลก พิจิตร นครสวรรค์ ฯลฯ

(๖) ไทยหล่ม เป็นกลุ่มชนที่มีภาษาและวัฒนธรรมเป็นของตนเองที่แตกต่างไปจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ อีกกลุ่มหนึ่ง เมื่ออพยพเข้ามาอยู่ในบริเวณภาคเหนือตอนล่างจะกระจายตัวอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์และพิษณุโลก (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ, ๒๕๔๗)

(๗) ไทยนครไทย เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมของอำเภอนครไทย ที่มีหลักฐานการตั้งถิ่นฐานตามประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยสุโขทัย คือ ในรัชสมัยของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ (ประภัสสร ทางพรม, ๒๕๓๓) มีประเพณีที่สืบทอดและปฏิบัติกันเป็นระยะเวลายาวนาน

(๘) ไทยลาว/ไทยยวน/ไทยเหนือ เป็นกลุ่มชนที่อพยพมาจากเมืองน่าน และมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดกำแพงเพชร พิจิตร อุตรดิตถ์และตาก มีลักษณะทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มที่อยู่ในจังหวัดอุตรดิตถ์ คือ ผ้าทอที่มีลวดลายและรูปแบบเป็นของตนเอง (กาญจนา เจริญศรีและคณะ, ๒๕๓๔)

๑.๒ วัตถุประสงค์ในการวิจัย

จุดประสงค์หลักของการทำวิจัย "ภูมิไทย ชุดไทย" มีดังต่อไปนี้

- เพื่อศึกษาวัฒนธรรมการแต่งกาย เอกลักษณ์ชุดเครื่องแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์ของภาคเหนือตอนล่าง ๘ กลุ่มชาติพันธุ์ (ไทยดำ/ไซง ไทยครั้ง ไทยเวียง ไทยแจ้ว ไทยพวน ไทยหล่ม ไทยลาว/ยวน/เหนือ)
- เพื่อนำความรู้ รูปแบบวัฒนธรรมการสร้างสรรค์ และการบริโภคชุดเครื่องแต่งกายของแต่ละชาติพันธุ์มาจัดทำฐานข้อมูล รูปแบบโครงสร้าง (Pattern) ด้วยระบบคอมพิวเตอร์ ออกแบบ (Illustration) สำหรับประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ชุดเครื่องแต่งกายไทยในขั้นตอนต่อไป
- เพื่อศึกษาการแต่งกายในความหมายทางสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม

๑.๓ ความสำคัญของการวิจัย

ประโยชน์หลักที่คาดว่าจะได้รับจากการทำวิจัย "ภูมิไทย ผ้าไทย" คือ การที่กลุ่มชาติพันธุ์เป้าหมายได้รู้จักและตระหนักถึงคุณค่าของเครื่องแต่งกายตามวัฒนธรรมของตนเอง นอกจากนี้ผลจากการวิจัยยังจะได้แสดงถึงแบบอย่างของเครื่องแต่งกายไทยให้คนไทยทั่วไปสามารถเลือกสรรและสร้างสรรค์การสวมใส่ในโอกาสต่างๆ อีกด้วย

ในส่วนของผลที่คาดว่าจะได้รับเชิงปริมาณ คือ การได้ข้อมูลตัวอย่างของเครื่องแต่งกายที่เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ในส่วนเชิงคุณภาพ ก็คือ การที่ตัวแทนจากกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ได้มีส่วนร่วมในการจัดเวทีอภิปรายปัญหา ให้ข้อเสนอแนะรวมถึงบทสรุป และนำเสนอรูปแบบการแต่งกายตามแบบฉบับของตนเองกลุ่มอื่นได้รับทราบ โดยที่แต่ละกลุ่มจะได้รับรายงานผลเป็นรูปเล่มและ CD ในคำค้นต่อไป

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวัฒนธรรมการแต่งกายแถบภาคเหนือตอนล่างครั้งนี้ ได้กำหนดขอบเขตการศึกษา ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เนื้อหาของการศึกษา และขอบเขตของพื้นที่ไว้ดังนี้

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ศึกษาการแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์เป้าหมาย ๘ กลุ่มชาติพันธุ์ ในพื้นที่ที่ศึกษา คือ

(๑) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน ในบริเวณจังหวัดพิจิตร (อำเภอตะพานหิน) นครสวรรค์ (อำเภอตากาลี) สุโขทัย (อำเภอศรีสำราญ)

(๒) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยดำ/ไทยไซ่ง ในบริเวณจังหวัดกำแพงเพชร (เขตอำเภอเมือง ไทรงาม และลานกระบือ) นครสวรรค์ (อำเภอชุมแสง ลาดยาว และหนองบัว) พิษณุโลก (อำเภอบางระกำ) พิจิตร (อำเภอสามงาม)

(๓) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยครั้ง ในบริเวณจังหวัดนครสวรรค์ (อำเภอลาดยาว และท่าตะโก) พิษณุโลก (อำเภอนครไทย เนินมะปราง และวัดโบสถ์) เพชรบูรณ์ (อำเภอหล่มสัก และหล่มเก่า) อุทัยธานี (อำเภอตะแกนมะกูด และบ้านไร่)

(๔) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเวียง ในบริเวณจังหวัดนครสวรรค์ (อำเภอตากาลี ชุมแสง แก้วเลี้ยว หนองบัว และลาดยาว) พิษณุโลก (อำเภอเนินมะปราง และวังทอง) อุทัยธานี (อำเภอคอกควาย และห้วยแข้ง)

(๕) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยแจ้ว ในบริเวณจังหวัดนครสวรรค์ (อำเภอเมือง) พิจิตร (อำเภอบางมูลนาก)

(๖) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยหล่ม ในบริเวณอำเภอหล่มสัก อำเภอศรีเทพ อำเภอหล่มเก่า ของจังหวัดเพชรบูรณ์

(๗) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยนครไทย ในบริเวณอำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

(๘) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว/ไทยยวน ในบริเวณจังหวัดกำแพงเพชร (อำเภอคลองลาน) พิจิตร (อำเภอบางมูลนาก) อุตรดิตถ์ (อำเภอลับแล) ตาก (อำเภอเมือง)

ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย

- (๑) รูปแบบการแต่งกายของ ๘ กลุ่มชาติพันธุ์
- (๒) วัฒนธรรมการสร้างสรรค์ การออกแบบ วัสดุ ระบบการผลิต และการเก็บรักษา
- (๓) การขนส่ง ระบบการจัดจำหน่าย และวัฒนธรรมการบริโภค
- (๔) การจัดทำรูปแบบโครงสร้าง(Pattern)ด้วยระบบคอมพิวเตอร์ออกแบบ
(Illustration Program)

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการศึกษาวัฒนธรรมการแต่งกายของ ๘ ชาติพันธุ์ในแถบภาคเหนือตอนล่างนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากไม่เพียงแต่จะสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณีของเหล่าชาติพันธุ์ดังกล่าว หากแต่ยังเป็นการรักษา สืบสาน และธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงามของความเป็นไทย และเพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจ การศึกษาวัฒนธรรมการแต่งกายนี้ให้ดียิ่งขึ้น บทที่ ๒ จึงได้นำเสนอเนื้อหาสาระโดยสรุป รวมทั้งบูรณาการเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่สัมพันธ์กับปัญหาที่ทำการศึกษาวิจัยไว้ดังต่อไปนี้

บทที่ ๒

กลุ่มชาติพันธุ์แถบภาคเหนือตอนล่าง

๒.๐ บทนำ

เพื่อให้การศึกษาผ้าและการแต่งกายของ ๘ กลุ่มชาติพันธุ์ภาคเหนือตอนล่างมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น บทนี้จึงได้นำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว โดยเริ่มจากประวัติความเป็นมาของแต่ละกลุ่มชน การอพยพย้ายถิ่นฐานของประชากรและกลุ่มตัวอย่าง รวมถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ประเพณีและพิธีกรรม ซึ่งส่งผลกระทบต่อการทำ การแต่งกายในชีวิตประจำวัน

๒.๑ ไทยพวน

๒.๑.๑ ประวัติความเป็นมาของไทยพวน

ไทยพวนเป็นคนไทยกลุ่มหนึ่งซึ่งมีถิ่นกำเนิดเดิมอยู่ที่ “เมืองพวน” ทางด้านตอนบนของแขวงเชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยลาว ถิ่นฐานเดิมของชาวพวนปกครองโดยกษัตริย์ราชวงศ์เจ็ดเจือง แต่เนื่องจากเชียงขวางเป็นเมืองหน้าด่านที่ติดต่อกับหลวงพระบาง เวียงจันทน์และญวน จึงเป็นพื้นที่ที่ต้องรับการศึกสงครามอยู่ตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้ ทำให้ชาวพวนได้อพยพมาเข้าอยู่ในประเทศไทยหลายครั้งด้วยกัน คือ สมัยกรุงธนบุรีตอนปลาย สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อเข้ามาในประเทศไทย ชาวพวนได้อาศัยอยู่กระจัดกระจายในหลายพื้นที่ (สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๓๙) การกระจายตัวของชุมชนพวนที่อพยพเข้ามาอยู่ในเขตภาคกลาง มีทั้งที่เข้ามาในฐานะเชลยศึกและตามความสมัครใจ โดยกลุ่มที่ถูกกวาดต้อนมามากจะถูกส่งไปอยู่ตามหัวเมืองชั้นใน เช่น (นาวี ผาจันทร์, ๒๕๕๘)

ลพบุรี	พบใน	อำเภอบ้านหมี่ อำเภอเมือง และ อำเภอโคกสำโรง
สระบุรี	พบใน	อำเภอปากพลี อำเภอบ้านนา
ฉะเชิงเทรา	พบใน	อำเภอนมสารคาม
ปราจีนบุรี	พบใน	อำเภอศรีมหาโพธิ์ อำเภอศรีมโหสถ อำเภอบ้านสร้าง อำเภอกบินทร์บุรี
สิงห์บุรี	พบใน	อำเภอพรหมบุรี
สุพรรณบุรี	พบใน	อำเภอบางปลาม้า อำเภออู่ทอง
ชลบุรี	พบใน	อำเภอพนสนิมคม

ส่วนพวกที่อพยพมาด้วยความสมัครใจมักจะไปอยู่ร่วมกับชาวพวนกลุ่มเดิมหรือขยายถิ่นที่อยู่ออกไปตามที่ต่างๆ แถบภาคเหนือตอนล่าง ดังนี้

เพชรบุรี	พบใน	อำเภอเขาย้อย อำเภอท่ายาง
พิจิตร	พบใน	อำเภอทับคล้อ อำเภอบางมูลนาก อำเภอตะพานหิน
สุโขทัย	พบใน	อำเภอศรีสำดาลัย
นครสวรรค์	พบใน	อำเภอช่องแค อำเภอชุมแสง อำเภอไพศาลี และอำเภอตากฟ้า
อุทัยธานี	พบใน	อำเภอทัพทัน
กาญจนบุรี	พบใน	อำเภอพนมทวน
เพชรบูรณ์	พบใน	บ้านดงขุย อำเภอชนแดน อำเภอหนองไผ่ และตำบลสระกรด อำเภอศรีเทพ
อุดรดิตถ์	พบใน	ตำบลวังงาม อำเภอเมือง

นอกจากนี้ยังมีชาวพวนอาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดอื่นๆ แถบภาคเหนือและภาคอีสาน

อีก เช่น

แพร่	พบใน	ตำบลทุ่งไผ่ อำเภอเมือง
น่าน	พบใน	บ้านห้วยมื่นพวน อำเภอเวียงสา และ บ้านฝายมูล อำเภอท่าวังผา
พะเยา	พบใน	บ้านห้วยกัน อำเภอจุน
เชียงราย	พบใน	บ้านปากก้อย อำเภอแม่สาย บ้านศรีดอนมูล บ้านป่าสักน้อย อำเภอเชียงแสน และ ตำบลศรีดอนชัย
อุดรธานี	พบใน	อำเภอบ้านผือ
หนองคาย	พบใน	อำเภอเมือง
อุบลราชธานี	พบใน	อำเภอเมือง

๒.๑.๒ ความเป็นมาของชุมชนไทยพวน อำเภอศรีสำดาลัย จังหวัดสุโขทัย

ก. ประวัติอำเภอศรีสำดาลัย

จากการรายงานของกลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานจังหวัดสุโขทัย (๒๕๔๔) เมืองศรีสำดาลัย เป็นเมืองสำคัญทางประวัติศาสตร์ของชาติไทย โดยนักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีเชื่อกันว่า เมืองศรีสำดาลัยถือกำเนิดเมื่อพ.ศ. ๑๕๐๐ สมัยขอมเรืองอำนาจ (ก่อนเมืองสุโขทัย) เอกสารจีนของราชทูตโตต้ากวนซึ่งมาอยู่ในราชสำนักเขมร ได้บันทึกถึงราชอาณาจักร "เจียงเหลียง" ว่าอยู่เหนืออาณาจักรห่อฮอก (ละโว้) ทั้งนี้ มีการสันนิษฐานว่าชื่อของเมืองนั้น มาจากลักษณะแม่น้ำยมที่โค้งมากและหักงอคล้ายได้ไก่เจียงหรือเจีียง มีโบราณสถานแบบขอมอยู่เหนือสุดในประเทศไทย (องค์พระปรางค์) กษัตริย์ที่ครองเมืองนี้ จีนเรียกว่า "กัมมันติง" หรือ

“กมรเต็ง” อันเป็นยศกษัตริย์ในภาษาเขมรนั่นเอง แต่คนไทยเรียกกษัตริย์เมืองนี้ว่า “พระร่วง” ต่อมาเมือง “เจียงเหลียง” หรือเมือง “เจ็ลียง” เพี้ยนเสียง ฉะ เป็น ชะ ตามศิลาจารึกหลักที่ ๒ จึงกลายเป็นเมืองเซ็ลียงและได้จารึกไว้ว่าพระร่วงเมืองนี้ชื่อ “พ่อขุนศรีนาวนำถุม” ซึ่งตีเมืองสุโขทัยได้และครองเมืองในเวลาต่อมา

พ่อขุนศรีนาวนำถุมมีพระโอรสชื่อ “พ่อขุนผาเมือง” ซึ่งได้รับพระราชโองการให้ไปปกครองเมืองวาด เมื่อพ่อขุนศรีนาวนำถุมสวรรคต เมืองเซ็ลียงสุโขทัย ก็ถูกพวก “ขอมสมมาตโขลงลำพง” ยึด พ่อขุนผาเมืองจึงร่วมกับ “พ่อขุนบางกลางหาว” ต่อกู้กับขอมจนชนะ แต่พ่อขุนผาเมืองสละบัลลังก์และยกพ่อขุนบางกลางหาวนั่งเมือง มีพระนามใหม่ว่า “พ่อขุนศรีอินทราทิตย์” และได้พระราชทานให้ “พ่อขุนรามคำแหง” ซึ่งเป็นพระโอรสไปครองเมืองเซ็ลียงซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศคล้ายเกาะ ยากแก่การขยายเมือง พระองค์จึงทรงสร้างเมืองใหม่และพระราชทานนามว่า “ศรีสัชนาลัย” ฐานะเป็นเมืองอุปราช (ลูกหลวง) ซึ่งดูเหมือนจะด้อยกว่าสุโขทัย แต่แท้จริงแล้วเสมอกันหรืออาจจะเหนือกว่า ศิลาจารึกจึงเรียกควบกันว่า “ศรีสัชนาลัยสุโขทัย” ในฐานะเมืองนี้เป็นต้นกำเนิดพระร่วง ต่อมาในราวปีพ.ศ. ๒๐๐๐ ราชอาณาจักรสุโขทัยเสื่อมอำนาจลง กรุงศรีอยุธยาได้เป็นราชธานีของไทย เมืองศรีสัชนาลัยจึงลดความสำคัญลง มีสถานะเป็นเพียงเมืองกัณฑ์ระหว่างกรุงศรีอยุธยากับลานนา

ข. ถิ่นฐานเดิมและการอพยพของชุมชนไทยพวน บ้านหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

ชาวพวนที่อพยพมาอยู่ในอำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัยนั้น ได้ตั้งรกรากอยู่บริเวณ ๔ หมู่บ้าน คือ บ้านหาดเสี้ยว บ้านหาดสูง บ้านใหม่ และบ้านแม่ราก ชาวหาดเสี้ยวส่วนใหญ่เป็นคนเชื้อสายลาวพวนที่ถูกกวาดต้อนมาจากเมืองพวนตอนใต้ของเมืองหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว บางกลุ่มไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในบางท้องที่ของอำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี จังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดมหาสารคาม ช่วงเวลาในการย้ายถิ่นฐานของชุมชนพวนมายังอำเภอศรีสัชนาลัยจะเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. ใดนั้น ไม่มีปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่ตามหลักฐานของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุโขทัย (๒๕๔๔) ได้กล่าวไว้ว่า เกิดขึ้นในสมัยที่พระเจ้าไชยศิริ ได้รัพลอพยพมาจากนครไทยปรากฏ หนีพวกมอญและไทยใหญ่ลงมาทางใต้ถึงแดนเจ็ลียงชื่อ “เมืองเซ็ลียง” ซึ่งเป็นชื่อดั้งเดิมของเมืองศรีสัชนาลัย อำเภอศรีสัชนาลัยในปัจจุบัน

ในส่วนของบ้านหาดเสี้ยว นั้น เดิมจะเรียกชื่อบ้านอย่างไรไม่ปรากฏ แต่มีหลักฐานเป็นที่น่าเชื่อถือได้ว่าสมัยนั้น ธิดาสาวเจ้าเมืองเชียงรายมาลงเรือมาด (เรือชุดแบบพื้นเมืองขนาดใหญ่ ๔ แจว) ที่เมืองแพร่ เสด็จตามลำน้ำยมลงมาเพื่อจะไปเยี่ยมธิดาสาวเจ้าเมืองตาก (พระสหาย) ผ่านมาถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่ง บังเอิญเรือรั่ว จึงแวะจอดయాเรือนั้นประกออบกับแม่น้ำยมไหลผ่านเป็นสองสาย

(สำเนียงคนพื้นเมืองว่า ๒ คอน) เมื่อเสด็จขึ้นไปชมหมู่บ้านในระหว่างยาเรือนั้น ได้สอบถามชาวบ้านถึงชื่อหมู่บ้าน แต่ไม่มีใครทราบ จึงได้แนะนำให้หัวหน้าตั้งชื่อหมู่บ้านเป็น “บ้านหาดเสี้ยว” (สำเนียงเหนือ คือ บ้านหาดเขียว และสำเนียงใต้ แปลว่า น้ำไหลแรงหรือน้ำไหลผ่านเป็นสองสายแบ่งหาดทรายออกเป็นสองเสี้ยว) หมู่บ้านนั้นจึงมีชื่อว่า “บ้านหาดเขียว” หรือ “บ้านหาดเสี้ยว” ต่อมา ก็เป็นตำบลหาดเสี้ยวด้วย (จินตนาภรณ์ สายเบาะ, ๒๕๔๔; นาวิ ผาจันทร์, ๒๕๔๔) ตามหลักฐานของสำนักงานเกษตรอำเภอศรีสัชนาลัย (๒๕๔๙) การเปลี่ยนชื่อครั้งนี้มีเหตุหลายประการ คือ

๑) เมื่อ ปี พ.ศ.๒๔๖๐ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสเสด็จมาที่วัดโพธิ์ไทร (วัดหาดเสี้ยวในปัจจุบัน) ได้ทรงเห็นว่า อักษร ฮ. และ ซ. เรียกยากขัดต่อลิ้น หู เวลาพูด ฟัง ของชาวบ้านประกอบกับแม่น้ำยมไหลผ่านเป็นสองคอน (สองกระแส) ซึ่งเรียกว่าผาเสี้ยว จึงรับสั่งให้แก้ไข

๒) เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๕ คณะรัฐบาลพิจารณาเห็นว่า คำว่า “หาดเขียว” ไม่ถูกต้องและไม่เหมาะสมกับภาษาไทย จึงให้เปลี่ยนชื่ออำเภอใหม่ ต่อมาหลังจากที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย คณะรัฐบาลยุคนั้นเห็นว่า การนำเอาปูชนียสถานหรือสิ่งสำคัญทางประวัติศาสตร์มาตั้งเป็นชื่ออำเภอหรือจังหวัดจะทำให้เป็นมงคลอย่างยิ่งแก่อำเภอหรือจังหวัด จึงได้เปลี่ยนชื่ออำเภอหาดเสี้ยว เป็นอำเภอศรีสัชนาลัย เพราะเมืองศรีสัชนาลัย มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีมาช้านานแล้ว จึงเริ่มใช้ชื่อนี้ตั้งแต่ปี ๒๔๘๖ เป็นต้นมา

ค. วิถีชีวิตของชุมชนไทยพวน

ในอดีต ชาวบ้านหาดเสี้ยวประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก พื้นที่ส่วนใหญ่ทำการเพาะปลูกข้าว การเลี้ยงสัตว์เป็นการเลี้ยงเพื่อใช้งาน และมีภาษาพูดเป็นของตนเอง คือ ภาษาพวนที่มีลักษณะสำเนียงเช่นเดียวกับภาษาลาว วิถีชีวิตที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาวไทยพวน คือ การทอผ้าที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง

การทอผ้าของบ้านหาดเสี้ยว เป็นประเพณีที่มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาในหมู่ผู้หญิง เพราะถือว่าเป็นคุณสมบัติของผู้หญิงชาวพวนทุกคนที่จะต้องหัดทอผ้าให้เป็นที่พอใจก่อนอายุ ๑๖ ปี โดยเริ่มด้วยการหัดกรอด้วยแล้วต่อด้วยการทอผ้าตีนจก ซึ่งถือว่าเป็นผ้าทอที่มีกรรมวิธียุ่งยากที่สุด เมื่อทอผ้าตีนจกได้แล้วจะสามารถทอผ้าชนิดอื่นได้ไม่ยาก ดังนั้น หญิงสาวไทยพวนจึงมีผ้าชิ้นตีนจกประจำตัวแทบทุกคน เพราะชิ้นตีนจกเป็นผ้าสำคัญสำหรับนุ่งในพิธีต่างๆ นอกจากนี้ ลักษณะทางสังคมยังกำหนดให้ผู้หญิงที่จะแต่งงาน เป็นผู้เตรียมเครื่องใช้ไม้สอยในการออกเรือนที่เกี่ยวข้องกับผ้าแทบทั้งสิ้น เช่น ที่นอน ผ้าหลบนอน ผ้าห่ม ผ้าเช็ดหน้า ยาม และผ้าขาวม้า สิ่งเหล่านี้เป็นตัวบังคับให้ผู้หญิงต้องเป็นผู้ผลิตและเป็นผู้ทอผ้าขึ้นเพื่อใช้ในวิถีชีวิตของตน ต่อมาเมื่อสภาพทางเศรษฐกิจและ

สังคมเปลี่ยนแปลงไป ผ้าทอพื้นบ้านที่เคยผลิตใช้ในครอบครัวก็เปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อจำหน่าย (สารสนเทศจังหวัดที่ตั้งสาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๙)

ง. ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยพวน

ในส่วนประเพณีของชุมชนไทยพวน ในอดีตนั้นมีประเพณีตลอด ๑๒ เดือน ปัจจุบันเหลือไม่ครบ เพราะเกิดการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และระบบเศรษฐกิจ การทำนาลดน้อยลง ทั้งนี้เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่มีความรู้มากขึ้น ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับราชการ ค้าขาย เวลาในการเอาใจใส่เรื่องของประเพณีและวัฒนธรรมจึงลดน้อยลง ประเพณีของชาวไทยพวนที่ยังเหลืออยู่และเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญ ได้แก่ (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๙)

ในอดีต ชุมชนไทยพวนจะจัดให้มีงานประเพณีตลอด ๑๒ เดือน แต่ปัจจุบันเหลือไม่ครบ เพราะเกิดการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และระบบเศรษฐกิจ อีกทั้งชาวบ้านส่วนใหญ่ได้เข้าถึงระบบการศึกษามากขึ้น จึงหันมาประกอบอาชีพรับราชการหรือค้าขาย เวลาในการเอาใจใส่เรื่องของประเพณีและวัฒนธรรมจึงลดน้อยลง ประเพณีของชาวไทยพวนที่ยังเหลืออยู่และเป็นเอกลักษณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับผ้าทอ ได้แก่

ประเพณีบวชช้าง

ประเพณีบวชพระ หรือภาษาราชการว่า ประเพณีบวชพระที่ช้างหน้าค หรือภาษาชาวบ้านว่า ประเพณีบวชช้าง ถือเป็นประเพณีที่ใหญ่ที่สุดของชุมชนบ้านหาดเสี้ยว จัดขึ้นประจำปี คือ ก่อนเทศกาลเข้าพรรษา ประมาณปลายเดือนเมษายนต่อต้นเดือนกรกฎาคม โดยการบวชช้างที่บ้านหาดเสี้ยวนี้มีความพิเศษ คือ จะทำการบวชพร้อมกันทั้งอำเภอ (นิคม อินทรประพันธ์, ๒๕๔๐)

การกำเนิดของประเพณีนี้มีตำนานเล่าว่า ในอดีต พื้นที่ใกล้เคียงบ้านหาดเสี้ยวมีการเลี้ยงช้างเพื่อทำไม้เป็นจำนวนมาก ประกอบกับเรื่อง *มหาชาติ* หรือ *เวสสันดรชาดก* ก็มีความสำคัญต่อจิตใจของชาวไทยพวนเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น ในช่วงแห่งการบรรพชาและอุปสมบท จึงจัดให้ขบวนบวชหมู่ของลูกหลานไทยพวนแต่งกายอย่างสวยงาม ประดุจดั่งเจ้าเขียงขวางแห่แห่นด้วยขบวนช้าง และประดุจดั่งพระเวสสันดรที่ทรงช้าง "ปัจฉิมาเคนทร์" เดินทางเข้าสู่พระนคร ซึ่งการทอผ้าพื้นบ้านที่สวยงามเพื่อสวมใส่สำหรับประเพณีบวชพระที่ช้างหน้าคานั้น ถือเป็นเอกลักษณ์สำคัญของชาวไทยพวนเลยทีเดียว

รูปแบบประเพณีของการจัดงานบวชช้าง จะแบ่งการจัดงานออกเป็น ๓ วัน คือวันสุกดิบ วันแห่หน้าค และวันบวช โดยในวันสุกดิบจะเป็นวันเตรียมการต่างๆ ก่อนบวช วันแห่หน้าคเป็นวันที่จะนำหน้าคมาแต่งกายอย่างสวยงาม พร้อมกับนำเข้าขบวนแห่แห่นไปรอบเมือง และวันบวชจะเป็นการแห่หน้าคเพื่อไปทำพิธีบรรพชาและอุปสมบทตามประเพณีทางศาสนาพุทธต่อไป (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๙)

๒.๑.๓ ผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยพวน

ผ้าทอที่สำคัญของชุมชนไทยพวนมีอยู่ ๓ ประเภท คือ ผ้าชิ้นตีนจก ผ้าชิ้นไหมคำ และ ผ้าคลุมหัวช้างลายโบราณ (นาวิ ผาจันทร์, ๒๕๔๘; สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุโขทัย, ๒๕๔๙)

ผ้าชิ้นตีนจก ในสมัยก่อน ผ้าชิ้นตีนจกของชาวพวน เป็นผ้าชิ้นที่ทอไว้ใช้ในโอกาสพิเศษที่เกี่ยวกับความเชื่อและชนบประเพณี เช่น งานบุญ งานนักขัตฤกษ์ งานเทศกาลและงานพิธีการ ชิ้นตีนจก จะประกอบด้วย หัวชิ้น (ส่วนบนของชิ้น) ตัวชิ้น (ส่วนกลางของชิ้น) และตีนชิ้น (ส่วนล่างของชิ้น) โดยมีเทคนิคพิเศษก็คือ “การจก” ซึ่งเป็นเทคนิคการทอผ้าเพื่อให้เกิดลวดลายต่างๆ โดยการเพิ่ม “เส้นด้ายพุ่งพิเศษ” สอดขึ้นลง วิธีการคือ ใช้ขนเม่น ไม้ หรือนิ้ว สอดเส้นด้ายยืนขึ้น แล้วสอดเส้นด้ายพุ่งพิเศษเข้าไป ซึ่งจะทำให้เกิดลวดลายเป็นช่วงๆ การจกสามารถทำสลับสีลวดลายได้ (ฉัตรทองไหมไทย, ๒๕๔๙) การทอผ้าชิ้นตีนจก แต่เดิมเป็นการทอเพื่อใช้ในครัวเรือน ปัจจุบันได้รับการเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางซึ่งถือเป็นการดำรงและรักษาภูมิปัญญาอย่างหนึ่ง ผ้าชิ้นตีนจกจะเป็นชิ้นสำหรับหญิงสาวหรือผู้หญิงที่ยังไม่แต่งงานเท่านั้น ส่วนคนที่แต่งงานแล้วจะนุ่งชิ้นธรรมดาไม่มีตีนจก แต่ปัจจุบันนิยมใส่กันทั่วไปและยังมีการประยุกต์นำไปตัดเสื้อผ้าน่าสมัยเพื่อสวมใส่

ผ้าชิ้นไหมคำ เป็นผ้าชิ้นจากราชสำนัก ถักทอด้วยฝีมือประณีต ในการทอตัวยืนจะใช้ไหมจริง ส่วนการถักทอจะใช้เส้นทองคำ ปัจจุบัน ผ้าชิ้นไหมคำใช้สวมใส่สำหรับพิธีแต่งงาน

ผ้าคลุมหัวช้างลายโบราณ เป็นผ้าที่ทอขึ้นมาเป็นพิเศษเพื่อใช้ในพิธีแห่นาค

สำหรับผ้าอื่นๆ ที่ใช้ในประเพณีและพิธีกรรม ในเอกสาร สืบสานตำนานไทยพวน บ้านหาดเสี้ยว (๒๕๔๐) ได้กล่าวถึงผ้าที่ใช้ในงานพิธีแต่งงานไว้ดังนี้

“...ในสมัยก่อนหญิงสาวชาวบ้านหาดเสี้ยว เมื่อจะเข้าพิธีแต่งงาน จะต้องเตรียมข้าวของเครื่องใช้ให้เจ้าบ่าว เช่น ผ้าขิด ผ้าขาวม้า ถุงย่ามแดง และผ้าเช็ดหน้า โดยผ้าขิดจะใช้ห่มตอนเช้า ผ้าขาวม้า ใช้พาดบ่าในพิธี ผ้าเช็ดหน้า ใช้เช็ดหลังจากล้างหน้าตอนเช้า สำหรับย่ามแดงจะใช้ใส่ค่าสินสอด...”

ก. ลวดลายผ้าไทยพวน

ลายผ้าไทยพวนที่เป็นลายหลักหรือแม่ลาย มี ๙ ลาย (สืบสานตำนานไทยพวนบ้านหาดเสี้ยว, กันยายน ๒๕๔๐) คือ

๑. ลายเครือน้อย หมายถึง ลายหลักที่มีลายเครือจำนวนน้อย ไม่มาก และเป็นลายที่ง่าย ๆ ส่วนประกอบที่เป็นเอกลักษณ์ของลายนี้จะเป็นนกหมู่ นอกจากนี้ยังมีลายพันปลา ลายสร้อยหมาก และลายสร้อยสา ในสมัยโบราณลายเครือน้อยนี้จะใช้ต่อกับชิ้นมุก

๒. ลายเครือกลาง หมายถึง ลายหลักแบบเดียวกับลายเครือน้อย แต่เพิ่มความยากในการจกลายเพิ่มขึ้น สำหรับส่วนประกอบจะเป็นลายนกคาบ ลายพันคิง ลายดอกหมี และลายสร้อยสา ลายเครือกลางจะใช้ต่อกับขึ้นเซ็น
๓. ลายเครือใหญ่ หมายถึง ลายหลักที่มีดอกไม้อยู่ตรงกลางเครือ สำหรับส่วนประกอบจะเป็นลายนกคุ้ม ลายนกคาบ ลายพันคิง ลายเครือขอ ลายเครือใหญ่จะนำไปใช้ต่อกับขึ้นมุก
๔. ลายมน ๑๖ หมายถึง ลายหลักที่มุม ๑๖ มุม ส่วนประกอบของลายจะเหมือนกับลายอื่นๆ ลายนี้จะใช้ต่อกับขึ้นตาเต็บ (ถือกันว่าลายนี้เป็นลายที่สวยงามกว่าลายอื่นๆ)
๕. ลาย ๑๒ หน่วยตัด หมายถึง ลายหลักที่มีขอ จำนวน ๑๒ ขอ ประกอบกันเป็นดอก มีขาพันทำเป็นสามเหลี่ยม และยังมีนกคาบหรือหงส์ตัวเล็กๆ ประกอบอยู่ด้วย ลาย ๑๒ นี้ใช้ต่อกับขึ้นตาหว่า
๖. ลายน้ำอ่าง หมายถึง ลายหลักที่มีนกหงส์สองตัวคาบดอกไม้ร่วมกัน คล้ายกับหงส์สองตัวคาบดอกไม้อยู่ในอ่างน้ำ (ลายนี้เป็นลายที่หญิงชาวหาดเสี้ยวนิยมทอกันมากที่สุด เพราะเป็นลายที่สะดุดตา) ลายน้ำอ่างจะนำไปต่อกับขึ้นเซ็น
๗. ลายสองห้อง หมายถึง ลายที่มีสี ๒ สี โดยครึ่งหนึ่งของลายจะเป็นสีดำ อีกครึ่งหนึ่งจะเป็นสีแดง เวลาทอจะพุ่งกระสวย ๒ สี ลายสองห้องจะต่อกับขึ้นน้ำอ่อน
๘. ลายแปดขอ หมายถึง ลายที่มีความเหมือนกับลายมน ๑๖ แต่ย่อขนาดลง ลายแปดขอนี้ใช้ต่อกับขึ้นอ้อมแดงเป็นนกแถว
๙. ลายสี่ขอ หมายถึง ลายปักขนาดเล็ก ลายสี่ขอจะใช้ต่อกับขึ้นตาหว่า ใช้สำหรับเด็ก

นอกจากลายหลักทั้ง ๙ แล้ว ผ้าไทยพวนยังมีลายที่เป็นส่วนประกอบอีกจำนวน ๘ ลาย คือ

๑. ลายนกหมู่ หมายถึง การไปเป็นหมู่พวก ไม่มีความขัดแย้งทั้งทางด้านความคิดและการกระทำ ก่อให้เกิดความสามัคคี ลายนกหมู่นี้จะใช้ประกอบกับลายเครือน้อยเท่านั้น ไม่นิยมไปใช้กับลายหลักอื่นๆ เพราะจะทำให้ไม่สวยงาม
๒. ลายนกแถว หมายถึง การมีระเบียบ เปรียบกับการไปเป็นแถวเป็นแนว มีทิศทางเดียวกัน ช่วยให้สังคมเจริญไปในทางเดียวกัน ลายนกแถวนิยมไปประกอบกับลาย ๘ ขอ
๓. ลายนกคุ้ม หมายถึง การอยู่คุ้มเหย้าคุ้มเรือน คุ้มผ้าคุ้มเมีย เกิดความเป็นสิริมงคลต่อการใช้ชีวิตคู่ การครองเรือน ลายนกคุ้มจะใช้ประกอบกับลายหลักอื่นๆ ได้เกือบทุกราย โดยจะนำไปแทรกไว้ที่ส่วนใดก็ได้
๔. ลายนกคาบ หมายถึง นกคาบดอกไม้ร่วมกัน หรือ กินน้ำร่วมต้น อันหมายถึงการให้สัจจะวาจาที่จะครองรักร่วมกันอย่างยั่งยืน
๕. ลายพันปลา หมายถึง ลายที่สลัดกันไปมา ใช้ประกอบลายหลักเพื่อให้เกิดความสวยงาม
๖. ลายเครือขอ เป็นลายที่มีรูปทรงคล้ายตะขอวางเฉียง แต่ละขอจะเกี่ยวกันไปเป็นเครือยาว

๗. ลายโงะ เป็นลายที่นิยมใช้ประกอบลายหลักที่เรียกว่าลายสองห้อง

๘. ลายสร้อยสา เป็นลายที่อยู่ส่วนล่างสุดของชิ้น เพื่อให้ชิ้นเกิดความอ่อนช้อย

ข. ผ้าและการแต่งกายของไทยพวน

สำหรับการแต่งกายของไทยพวนนั้น นาวี ผาจันทร์ (๒๕๔๘) ได้กล่าวไว้ว่า โดยทั่วไป ผู้ชายจะนุ่งกางเกง หรือ ผ้านุ่งโจงกระเบน มีผ้าขาวม้าคาดเอว เวลาอยู่บ้าน จะนุ่งกางเกงขาก๊วย กับเสื้อมือห้อม มีผ้าขาวม้าเคียนเอว ถ้าไปในงานพิธีทำบุญหรือถ้างานมงคลสมรส จะใส่เสื้อขาว

แต่เดิม สตรีชาวไทยพวนจะเคร่งครัดเรื่องการแต่งกายมาก คือ หญิงสาวโสดจะนุ่งซิ่นตีนแดง คือ ตีนจกพื้นแดงเคียนนอก หรือ ผ้ารัดนม เรียกว่า “แย่งตุ้” ที่มีสีล้วนงดงาม หญิงแต่งงานแล้วจะนุ่งตีนดำ คือ ซิ่นตีนจกพื้นดำ เคียนนอกด้วยผ้าย้อมมะเกลือ หรือ คราม (อรไท ผลดี และคณะ, ๒๕๔๙) นอกจากนี้ อาจจะมีเสื้ออยู่คู่กับบ้านเป็นเสื้อจีบรอบอกมีแขนควบ เรียกเสื้อคอกระเช้า หรือ หม่อมสไบเฉียง บางครั้ง ถ้าเป็นหญิงสาวที่ยังไม่แต่งงาน โดยมากมักนุ่งซิ่นทอหรือมัดหมี่มีชายต่อตีนซิ่นสวยงาม ถ้าหญิงที่มีสามีแล้วจะต่อซิ่นทั้งชายล่างและมีผ้าลายตอบนุ่งซิ่นมีเชิง และมีหัวลายไม่เหมือนกัน นิยมหม่อมสไบเมื่อไปในชุมชนหรือไปวัด มีเสื้อคอกลมแขนกระบอกตัด ๕ ตะเข็บใส่เป็นเสื้อนอกถ้าไปในงานพิธี (นาวี ผาจันทร์, ๒๕๔๘)

๒.๒ ไทยโซ่ง

๒.๒.๑ ประวัติความเป็นมาของไทยโซ่ง

ไทยโซ่ง หรือ ซ่ง เป็นกลุ่มชนคนไทยกลุ่มหนึ่งที่อาศัยในประเทศไทย แต่เดิมมีถิ่นฐานอยู่ที่เมืองแกงหรือเมืองเดียนเบียนฟู ประเทศเวียดนาม เมืองม่อยและเมืองทันต์ ในแคว้นสิบสองจุไทย หรือแคว้นสิบสองเจ้าไท ชาวเมืองกลุ่มนี้ นักวิชาการชาวฝรั่งเศสจะเรียกว่า ไทยดำหรือไตดำ (Black Thai) อย่างไรก็ตาม คำเรียกชื่อกลุ่มชนกลุ่มนี้มีหลากหลาย กล่าวคือ นอกจากจะเรียกกันว่า ไทยโซ่ง ซึ่งเรียกขานกันตามถิ่นพำนักในปัจจุบันแล้ว ยังอาจเรียกว่า ลาวโซ่ง ตามชื่อสถานที่ตั้งเดิมที่บรรพบุรุษเคยอยู่อาศัย ซึ่งก็คือ ดินแดนประเทศลาว หรืออาจเรียกว่า โซ่ง โดยไม่มีคำว่าไทยหรือลาว นำหน้า หรืออาจเรียกว่า ไทดำ เนื่องจากเป็นกลุ่มคนไทยที่แต่งกายด้วยผ้าสีครามดำหรือสีดำเป็นนิจ หรืออาจเรียก ไททรงดำ หมายถึงคนไทยที่สวมชุดสีดำ ซึ่งเป็นคำใช้เพื่อเรียกกลุ่มลาวโซ่งในอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี เมื่อครั้งได้แสดงการพ้องร่ำลาวโซ่ง ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ในปีพ.ศ. ๒๔๙๘ ณ สนามเขามไหสวรรค์ (เขาวัง) จังหวัดเพชรบุรี แล้วเลื่อนมาเป็น ซ่ง หรือ ทรง หลักฐานประวัติศาสตร์บางแห่งก็กล่าวว่า ไทยเวียง (ลาวเวียง) นั้นเคยเรียกไททรงดำ(โซ่ง) นี้ว่า ลาวกุงเกง หรือ ลาวกางเกง ซึ่งคำว่า “กางเกง” นี้ ในภาษาไทยทรงดำเรียกว่า ช่วง หรือ ส้วง” (ศุภย์มานุษยวิทยาสิริธร, ๒๕๔๙ข)

หลักฐานการตั้งถิ่นฐานของชาวลาวโซ่งในประเทศไทย มีปรากฏไว้ว่า ในปีพ.ศ. ๒๓๒๑ สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี (พระเจ้าตากสินมหาราช) โปรดเกล้าฯให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกและเจ้าพระยาสุรสีห์สิงหนาท เป็นแม่ทัพไทยไปตีได้อาณาจักรลาวทั้ง ๓ คือ หลวงพระบาง เวียงจันทน์ และจำปาศักดิ์ เมื่อได้เมืองเวียงจันทน์แล้ว ฝ่ายไทยได้จับเจ้านันทเสน พระบรมราชวงศ์ขุนนาง ข้าราชการ และประชาชนรวมหลายหมื่นคนเดินทางมาถึงเมืองสระบุรี จากนั้น แม่ทัพไทยได้ให้ชาวเมืองเวียงจันทน์ไปตั้งถิ่นฐานที่เมืองสระบุรี และนำเจ้านันทเสนและพระบรมราชวงศ์ ตลอดจนเหล่าขุนนางและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ไปที่กรุงธนบุรี

การอพยพชาวลาวจากเมืองเวียงจันทน์ครั้งนี้ มีชาวลาวเวียงจันทน์มาตั้งถิ่นฐานที่สระบุรีหลายหมื่นคน และปรากฏว่ามีชาวลาวโซ่งซึ่งอพยพมาจากเมืองม่อยและเมืองทันต์ (เมืองขึ้นของแคว้นสิบสองจุไทย) รวมมากับกองทัพด้วย แม่ทัพไทยจึงพาพวกชาวลาวโซ่งเดินทางมาพักที่กรุงธนบุรีก่อน จากนั้นพระเจ้ากรุงธนบุรี (พระเจ้าตากสิน) โปรดเกล้าฯให้ชาวลาวโซ่งอพยพไปที่บริเวณบ้านห้วยทรายเหนือ บ้านห้วยทรายใต้ อำเภอชะอำ บ้านแหลม บ้านเขาตะเครา บ้านท่าแร้ง บ้านบางแก้ว บ้านบางน้ำเปรี้ยว บ้านบางสมุนไพร บ้านบางครก บ้านปากครอง อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี เพื่อใช้เป็นกำลังในการผลิตเสบียงอาหาร ส่งส่วย และใช้แรงงานชายฉกรรจ์ในกิจการของทหาร และนับเป็นการตั้งถิ่นฐานครั้งแรกของชาวลาวโซ่งในประเทศไทย

ในปีพ.ศ. ๒๓๓๕ สมัยพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ ๑) ได้รับสั่งให้ยกกองทัพไปปราบกบฏที่เมืองพวน ครั้นได้เมืองพวนแล้วก็ยกกองทัพไปตีเมืองแกลง จากนั้นจึงได้กวาดต้อนครอบครัวลาวโซ่งและลาวพวนมาไว้ที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งพระองค์ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ส่งครอบครัวลาวโซ่งไปอยู่ที่เมืองเพชรบุรีรวมกับลาวโซ่งที่ได้อพยพมาก่อนหน้านี้

ในปีพ.ศ. ๒๓๗๒ เจ้าอนุวงศ์กษัตริย์ลาวผู้ครองนครเวียงจันทน์ ถูกคุณหญิงโมและชาวนครราชสีมา วางแผนซ่อนกลโจมตีกองทัพเจ้าอนุวงศ์จนแตกพ่ายไป พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาคุณหญิงโมเป็นท้าวสุรนารี และทรงโปรดเกล้าฯ ให้กรมพระราชวังบวรมหาดคีฬเสพ เป็นแม่ทัพยกไปตีนครเวียงจันทน์แตก แล้วสั่งให้เผานครเวียงจันทน์ทิ้ง จากนั้นได้จับเจ้าอนุวงศ์พระบรมวงศานุวงศ์ ชุนนาง ข้าราชการ และประชาชนชาวเวียงจันทน์นำมาไว้ที่กรุงเทพฯ เป็นจำนวนมาก พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓) ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ชาวลาวโซ่งอพยพไปตั้งถิ่นฐานที่เมืองเพชรบุรีอีกเป็นครั้งที่สาม

๒.๒.๒ ความเป็นมาของชุมชนไทยโซ่ง อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

ก. ประวัติอำเภอบางระกำ

อำเภอบางระกำ เป็นอำเภอเก่าแก่อำเภอหนึ่งของจังหวัดพิษณุโลก มีประวัติความเป็นมาว่า ตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (ระหว่าง พ.ศ. ๑๙๙๙-ไม่ปรากฏ) เมื่อครั้งพระองค์มาผนวชอยู่ที่วัดจุฬามณี (พ.ศ. ๒๐๐๗) ได้มีชุมชนอาศัยตามเรือนแพ ลำน้ำยม ประกอบอาชีพประมง ซึ่งเป็นประชากรรุ่นแรกของอำเภอบางระกำ หลักฐานที่ค่อนข้างชัดเจนเริ่มปรากฏให้เห็นในรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวร ซึ่งครองกรุงศรีอยุธยา ระหว่าง พ.ศ. ๒๑๑๒-๒๑๓๓ ในขณะนั้นประเทศไทยอยู่ในภาวะสงครามกับพม่า จึงปรากฏชื่อสถานที่ต่างๆ ตามภาวะสงครามด้วย เช่น แหล่งรวมศาสตราวุธเพื่อเตรียมการรบ เรียกว่า "ชุมแสงสงคราม" (ปัจจุบันคือตำบลชุมแสงสงคราม) เป็นต้น (สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางระกำ, ๒๕๔๙)

อำเภอชุมแสงสงครามนี้ ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๙ มี "ขุนเผด็จประชาดุสีย์" เป็นนายอำเภอคนแรก ที่ตั้งอำเภอดังกล่าวเป็นที่ราบลุ่ม อยุธยาแม่น้ำยมข้างศาลเจ้าพ่อตาบทอง น้ำมักท่วมในฤดูฝน ราษฎรมาติดต่อต้องอาศัยเรือเป็นพาหนะ จึงเป็นความลำบากของราษฎรอย่างยิ่ง นายอำเภอจึงพิจารณาย้ายที่ว่าการอำเภอไปตั้งที่ตำบลท่าโก ซึ่งเป็นที่ดอน เพื่อให้ประชาชนติดต่อราชการได้สะดวกขึ้น แต่กลับปรากฏว่าราษฎรได้รับความเดือดร้อนมากขึ้นเพราะไม่มีถนน ต้องเดินเท้าเป็นระยะทางไกลและมีสัตว์ป่าดุร้ายชุกชุม ราษฎรจึงเรียกร้องให้ย้ายกลับที่ตั้งเดิม ในปี พ.ศ. ๒๔๗๔ หลวงพิณพลราษฎร์ นายอำเภอในขณะนั้น ได้ย้ายที่ว่าการอำเภอมาตั้งริมแม่น้ำยมใกล้วัดสุนทรประดิษฐ์ พร้อมทั้งได้เปลี่ยนชื่อเป็น "อำเภอบางระกำ"

ข. ถิ่นฐานเดิมและการอพยพของชุมชนไทยไซ่ง อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้แสดงว่า ชาวไทยไซ่งในจังหวัดพิษณุโลกเคยตั้งถิ่นฐานอยู่ที่จังหวัดเพชรบุรีมาก่อน แล้วได้อพยพขึ้นมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดพิษณุโลกหลังจากปี พ.ศ. ๒๓๗๒-๒๔๙๖ เมื่อมีการสร้างทางรถไฟสายเหนือถึงจังหวัดพิษณุโลก ชาวลาวไซ่งที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภอวังทอง (บ้านบ่อทอง) และอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ส่วนใหญ่จะอพยพมาจากตำบลหนองปรัง ตำบลห้วยท่าช้าง ตำบลทับคาง ตำบลคอนทราย มีบางส่วนได้อพยพมาจากจังหวัดราชบุรี นครปฐม และสุพรรณบุรี (โรงเรียนเฉลิมขวัญสตรี, ๒๕๔๘)

ค. วิถีชีวิตของชุมชนไทยไซ่ง

ลักษณะความเป็นอยู่ของลาวไซ่งนั้น มักมีวิถีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ กล่าวคือสร้างบ้านเรือนในที่ราบเป็นแบบใต้ถุนสูง ดำรงชีพด้วยการทำไร่ ทำนา ทำสวน เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ ส่วนทางด้านศิลปหัตถกรรมผู้ชายนิยมทำเครื่องจักสาน ผู้หญิงนิยมการเย็บปักถักร้อย ทอผ้า ไม่มีการทำเครื่องปั้น ดินเผา หรือการหล่อโลหะแต่อย่างใด

แม้ว่าชาวลาวไซ่ง จะเข้ามาตั้งรกรากอยู่ท่ามกลางชาวไทยเป็นเวลานาน จนสนิทสนมคุ้นเคยระหว่างกัน กระทั่งได้เรียนรู้ถึงขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี กับหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาตามแบบชาวไทย ทว่าลาวไซ่งส่วนใหญ่ ก็ยังสามารถรักษาวัฒนธรรมประเพณี ที่เป็นของตนไว้ได้เกือบครบถ้วน เช่น การแต่งกาย ภาษา และพิธีกรรมต่างๆ อันจัดเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่ยังปฏิบัติกันมาอย่างเคร่งครัด (กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานจังหวัดสมุทรสาคร, ๒๕๔๗)

ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๒๘-๒๕๒๙ สำนักงานพัฒนาชุมชนในแต่ละอำเภอ สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดพิษณุโลก และกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ได้เข้ามามีส่วนในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ความรู้ในเรื่องการทอผ้าตามอำเภอต่างๆ ของจังหวัดพิษณุโลก เพราะแต่เดิมชาวบ้านมีเพียงผ้าทอที่ตนนำติดตัวมาจากบรรพบุรุษสมัยอพยพมาตั้งถิ่นฐานเท่านั้น ไม่มีความรู้ในเรื่องการทอผ้า จากการสืบค้นข้อมูลและการสอบถามขององค์กรดังกล่าว พบว่าการทอผ้าพื้นบ้านของจังหวัดพิษณุโลกส่วนใหญ่จะมีกันเกือบทุกอำเภอ แต่เป็นการทอผ้าที่ไว้ใช้เองในครัวเรือนเท่านั้น เช่น ผ้าขาวม้า ผ้าถุง หมู่บ้านที่ประสบผลสำเร็จในการทอผ้าพื้นบ้านและสามารถดำเนินธุรกิจการทอผ้าจนเป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียง มีอยู่ ๓ แห่งคือ ผ้าทอบ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง ผ้าทอบ้านคลองเตย และบ้านเสวยซุง อำเภอบางระกำ และผ้าทอบ้านป่าแดง อำเภอชาติตระการ

ง. ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยไซ่ง

ปัจจุบัน การปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของชาวไซ่งได้เปลี่ยนแปลงไป เนื่องด้วยสภาวะเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป กิจกรรมประเพณีส่วนใหญ่ได้จัดเหมือนกับวัฒนธรรมไทยทั่วไป

เช่น ประเพณีลอยกระทง สงกรานต์ วันขึ้นปีใหม่ วันเข้าพรรษาวันออกพรรษา เป็นต้น งานประเพณีของชาวโขงเกือบจะสูญหายไป แต่ต่อมามี “ชมรมไททรงดำ” เกิดขึ้น จึงได้มีการนัดพบชาวไทยโขงในที่ต่างๆ มาร่วมกันจัดงานฟื้นฟูประเพณีและการละเล่นพื้นบ้านขึ้นมาใหม่ โดยหมู่บ้านชาวโขงในที่ต่างๆ จะหมุนเวียนกันเป็นเจ้าภาพจัดงาน และหมู่บ้านอื่นที่ไม่ได้เป็นเจ้าภาพก็ไปร่วมเล่นและ “เอาแรง” กัน ในงานจะร้องเพลง “ไทดำรำพัน” การขับและการเล่นคอนใช้แคนเป็นดนตรีหลัก รำลาว ถือกันว่าเป็น “ล้ำมัว” เป็นการรำท่าใดก็ได้ให้เข้ากับทำนองเสียงแคน สำหรับประเพณีและการละเล่นสำคัญของชาวโขงที่เกี่ยวข้องกับผ้าและเครื่องแต่งกาย คือ

ประเพณีการเสนเฮือน

การเสนเฮือน คือ การเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ (ประเพณีไทย, ๒๕๔๙; มนุ อุดมเวช ๒๕๔๘) โดยทั่วไป ชุมชนโขงนิยมที่จะทำการเซ่นไหว้บรรพบุรุษทุกๆ ๓ หรือ ๔ ปีหลังจากที่พ่อแม่สิ้นลง ดังนั้นการทำเสนเฮือนของแต่ละบ้านจึงไม่ตรงกัน แต่โดยธรรมเนียมเคร่งครัดจะเซ่นไหว้กันทุก ๑๐-๑๑ วัน ในการทำพิธีเซ่นไหว้จะนับลำดับบรรพบุรุษไม่ไกลนัก โดยจะนับปู่ย่า พ่อแม่ และญาติที่เป็นชายฝ่ายปู่ ฝ่ายพ่อ เช่น น้องชายปู่ น้องชายพ่อ การเซ่นไหว้จะนับเฉพาะผีฝ่ายชายเท่านั้น เป็นการยึดตามสายสกุลของฝ่ายชาย ฝ่ายลูกสาวเมื่อมีสามีแล้ว จะไม่ถือว่าอยู่ผีเดียวกับพ่อแม่ เพราะต้องไปถือผีสายสามี แต่อย่างไรก็ตามสิทธิในมรดก เท่าเทียมกันระหว่างลูกชายกับลูกสาว เพราะในทางปฏิบัติจริงแล้ว ส่วนมากลูกผู้หญิงจะเป็นคนเลี้ยงพ่อแม่จนตายจากกัน สำหรับกรณีนี้ในครอบครัวไม่มีบุตรชาย เพื่อสืบทอดเชื้อสายของตน จะขอบุตรชายคนหัวปีหรือคนสุดท้ายของลูกสาวให้มาถือผีเดียวกับตา ในการเปลี่ยนผีต้องทำการบวงสรวง โดยให้ผู้หญิงใหญ่ในหมู่บ้านมาเป็นพยานการเปลี่ยนแซ่และเปลี่ยนสายผี

สัตว์ที่สำคัญในพิธีคือหมู แต่เดิมจะเลี้ยงหมูกันเอง เลี้ยงไว้ล่วงหน้าจนหมูมีขนาดราว ๑๐๐-๒๐๐ กิโลกรัม ปัจจุบันซื้อเหมาตัวแต่มาฆ่าแหละเอง นอกจากหมูเป็นอาหารสำคัญแล้ว ยังมีอาหารอีกหลายอย่างที่ใช้เลี้ยงผี ซึ่งอาหารที่นำมาเลี้ยงต้องเป็นของดี เขยและสะใภ้จะช่วยกันยก “พานเผื่อน” หรือ ส้ารับอาหารบรรพบุรุษมาเซ่นผี โดยในตอนยกส้ารับอาหารนี้ เขยและสะใภ้ต้องสวมชุดฮีเต็มชุด ต่อเมื่อเสร็จขั้นตอนยกส้ารับให้ผีแล้ว จึงถอดเสื้อฮีออก แต่ฝ่ายเขยจะต้องนำเสื้อฮีมาผูกคอไว้ ส่วนฝ่ายสะใภ้จะนำมาเคียนอกไว้ สถานที่ทำพิธีคือใน “กะล่อห้อง” ซึ่งหมายถึงห้องที่เก็บถั่วฝักยาว จะมีชะลอมเล็กๆ เรียกว่า “ไต้” แขนงไว้เหนือบริเวณปล่องที่เจาะไว้เช่นอาหารผีบรรพบุรุษ “ไต้” นี้ใช้บรรจุเงิน หมากพลูและยาเส้นให้บรรพบุรุษ จะจัดทำตามจำนวนลูกชาย หมอเสนจะได้ค่าตอบแทนเป็นหมู

ประเพณีการเล่นคอน

การเล่นคอน อื่นคอน การเล่นลูกชวง หรือ การเล่นลูกชัย เป็นวัฒนธรรมที่ขึ้นชื่อของชาวไทยทรงดำ (คอน หมายถึง ที่นั่ง หรือ ม้านั่ง ที่ทำจากไม้ไผ่ เป็นที่นั่งของหนุ่มสาวที่มาเล่นคอน) เป็นการเล่นระหว่างหนุ่มสาวที่โยนลูกชวง (ทำจากเมล็ดฝ้ายห่อผ้า แล้วต่อชายเป็นหางยาว) ให้แก่กัน พร้อมกับร้องรำทำเพลงและเป่าแคนไปด้วย การเล่นคอนเป็นการเปิดให้หนุ่มสาวได้คุยกันตามลำพังสองต่อสอง ทำให้ได้มีโอกาสรู้จักกัน และได้รู้อุปนิสัยก่อนแต่งงาน ด้วยเหตุนี้ ทำให้ชาวไทยทรงดำแต่งงานกับพวกเดียวกัน เป็นการรักษา เผ่าพันธุ์เอาไว้ เทศกาลที่นิยมเล่นกัน คือ หลังเก็บเกี่ยวข้าวราวๆ เดือน ๔-๕ (มีนาคม-เมษายน) การเล่นแบ่งเป็น ๒ แบบ คือ แบบธรรมดา คือ เล่น ๑ วันกับ ๑ คืน และการเล่นคอนค้ำ คือ การเล่นต่อกันไปหลายวันหลายคืนบางครั้งก็เล่นเป็นเดือนๆ

เมื่อถึงเทศกาลการเล่นคอน พวกชายหนุ่มประมาณ ๕-๑๐ คน ในหมู่บ้านหนึ่งๆ จะชวนกันไปเล่นตามหมู่บ้านอื่นๆ ในจำนวนที่ไปนี้มีหมอแคน ๑ คน หมอขับ (ร้องลำนำ) ๑ คน หมอลำ (ร้องแอว) ๑ หรือ ๒ คน เมื่อพร้อมก็ออกเดินทางไปหมู่บ้านของสาวที่ตนประสงค์จะเล่นด้วย โดยมีสาวที่เป็นสาวใหญ่ของหมู่บ้านมาต้อนรับ สาวคนนี้เป็นหัวหน้าของสาวๆ เหล่านั้น เมื่อเจรจาจะเล่นคอนกันแล้ว ฝ่ายชายก็จะปรบมือ เป่าแคนเป็นจังหวะ เดินไปลานบ้านฝ่ายหญิงก็จะแต่งตัวแล้วออกมารำด้วย เพลงที่ร้องกัน บางครั้งเป็นแบบล้านนาไทยแท้ ดังที่ นิพนธ์ เสนาพิทักษ์ (๒๕๒๓:๓๑) กล่าวไว้ในบทความเรื่อง "ผู้ไทยไซ่ง" ในหนังสือ *ศาสน์ผู้ไทย* ดังนี้

ฝ่ายชาย *"สวดยอย่างนี้อย่ามีผัวเลย เอาไว้ชมเซยเวลาเล่นแคน"*

ฝ่ายหญิง *"สวดยอย่างนี้ไม่อยากมีผัว เพราะกลัวออกหัก ใครอยากจะรักก็เร็วเข้ามา"*

การเล่นคอนบางครั้งจะมีการเล่นลูกชวงสลับ โดยฝ่ายชายและหญิงผลัดกันโยนผลัดกันรับ ฝ่ายใดรับได้ให้ชวงไปให้ถูกตัวอีกฝ่ายหนึ่งถ้าถูกตัวใครคนนั้นก็ถูกให้ทำอะไร การไปขอลูกชวงคี่นี้เป็นขั้นตอนสำคัญ เพราะทำให้ชายหนุ่มได้เข้าใกล้หญิงสาว เพื่อจะได้หมายตาไว้เลือกเป็นคู่คุยในตอนกลางคืน พอถึงเวลาเลือกคู่คุย ฝ่ายชายจะเลือกหญิงสาวที่ได้หมายตาเอาไว้บางที่ฝ่ายหญิงจะแก้มือเอาผ้าคลุมหัว เพื่อให้ฝ่ายชายเลือกผิด เมื่อเลือกคู่ได้แล้วก็จะพากันไปคุย เมื่อคุยเสร็จก็กลับบ้าน ส่วนคนที่ไม่มีคู่ก็เข้านอน

ประเพณีการแต่งงาน

การแต่งงานภาษาไทยทรงดำเรียกว่า "งานกินดอง" ชายหญิงที่ชอบพอกัน ฝ่ายชายจะให้พ่อแม่ไปขอผู้หญิง ของที่เตรียมไปมี หมาก พลู บุหรี่ ๒ ชุด พร้อมหญิงอีก ๒ คน สำหรับถือหมากพลูต้องสวมเสื้อยี่ (เสื้อคลุมคอปิดอกผ่าตลอด ติดกระดุมเงิน ๕ เม็ด ด้านในปักกลวดลายสีต่างๆ ด้านนอกเป็นสีดำ ใส่ในงานมงคลใส่ด้านที่เป็นสีดำส่วนอีกด้านใส่งานอัปมงคล) เมื่อพูดจากันแล้วก็ทำการหมั้นหรือจะแต่งโดยไม่มีหมั้นก็ได้ เมื่อหมั้นเสร็จฝ่ายชายจะไปเยี่ยมฝ่ายหญิง เรียกว่า "สู"

การสูบบางครั้งพ่อแม่ฝ่ายหญิงก็ให้ฝ่ายชายนอนหลับกับฝ่ายหญิงเลยก็ได้ บางรายก็มีครรภ์ก่อน แต่งงาน เรื่องเช่นนี้วัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำไม่ถือกัน ถ้าฝ่ายชายไม่มีเงินสินสอด เมื่อทำพิธีแต่งงานแล้ว ฝ่ายชายต้องมาอยู่บ้านฝ่ายหญิงเพื่อรับใช้เป็นเวลา ๑-๕ ปี เรียกว่า “สา” หรือ “อาสา” คือการทำงานรับใช้พ่อแม่ฝ่ายหญิงเป็นการทดแทนสินสอด ในวันแต่งงานเจ้าบ่าวและญาติพี่น้องจะช่วยกันนำขันหมากมี ยาสูบ เครื่องเรือน ที่นอน ของใช้ ขนม ๘ ถาด สุรา ๘ ขวด หมู ไก่ไปบ้านเจ้าสาว พอมาถึงแล้วเจ้าบ่าวนำเครื่องเช่นไปไหว้ผีเรือน ส่วนเครื่องเรือนมอบให้เจ้าสาวให้พ่อแม่ญาติพี่น้องเป็นพยาน เจ้าบ่าวจะไปไหว้ญาติเจ้าสาว และเจ้าสาวไปไหว้ญาติเจ้าบ่าว เมื่อเสร็จก็เป็นอันเสร็จ และรับประทานอาหารร่วมกัน

ประเพณีงานศพ

เมื่อชาวไทยทรงดำตายลง บรรดาญาติจะไปเยี่ยมแล้วร้องไห้ จากนั้นก็ช่วยกันอาบน้ำ แต่งตัวศพโดยใส่เสื้อผ้าอีกלבด้าน นำศพลงบ้านไปป่าช้า โดยมีญาติต้องเดินตามศพและร้องไห้ไปด้วย และต้องนำธง สุรา และเครื่องเช่นไปกับศพ เมื่อไปถึงป่าช้าก็ทำการเผาศพ หลังจากนั้นเก็บกระดูกใส่หม้อแล้วฝังที่หลุมฝังศพนี้ บักรงให้รู้ว่าเป็นศพใคร เสร็จทำพิธีเช่นไหว้เพื่อเชิญวิญญาณกลับบ้านให้เป็นผีเรือน

๒.๒.๓ ผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยโซ่ง

ผ้าทอของไทยโซ่งนั้น มีทั้งผ้าฝ้ายและผ้าไหม ซึ่งแต่เดิมจะทอมือ ทอก็กระตุก และปัก สำหรับวัตถุที่ทำเป็นเส้นใยที่ใช้ในการทอนั้น มีทั้งฝ้าย และไหม ในส่วนของใยฝ้ายนั้น แต่เดิมชาวโซ่งจะปลูกฝ้ายตามสถานที่รอบๆ บ้านและตามไร่บนเขา โดยจะปลูกในช่วงฤดูฝนและเก็บในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน การเพาะปลูกไม่ยุ่งยากเพราะดินบริเวณตำบลหนองปรอง เป็นดินทราย เหมาะต่อการปลูกฝ้าย สำหรับพันธุ์ฝ้ายที่ใช้จะเป็นพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งเอามาจากกะเหรี่ยง แต่นับตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๐๐ จนถึงปัจจุบัน การปลูกฝ้ายเพื่อนำมาทำเส้นใยฝ้านั้นไม่มีอีกต่อไปแล้ว แต่หันไปซื้อเส้นใยจากร้านค้า เพราะสะดวกกว่าการทำเอง

สีที่ใช้ย้อมผ้า นั้น แต่เดิมจะใช้สีจากต้นคราม หรือที่เรียกเป็นภาษาไทยโซ่งว่า “กอจ้าม” ต้นครามนี้แต่เดิมจะปลูกใช้เอง โดยปลูกช่วงก่อนฝนหรือช่วงหน้าฝน และจะปลูกไว้ตามบริเวณรอบๆบ้าน หรือบางทีก็ไปเก็บตามป่าตามเขาที่มีต้นครามงอกขึ้นเองตามธรรมชาติ หรืออาจไปเก็บที่อำเภอชะอำ เมื่อนำต้นครามไปหมักจะได้สีดองอ่อน ดังนั้นเพื่อให้ได้สีคราม ต้องใส่ปูนแดงผสมลงไปใต้น้ำต้นครามนั้น โดยมีสัดส่วนของครามกับปูนแดง คือ คราม ๑ ปีบกับปูนแดงขนาด ๑ ลูกมะขวิด

ส่วนไหมที่ใช้จะเป็นไหมพันธุ์พื้นบ้าน เลี้ยงง่าย ทนโรค ให้เส้นใยละเอียด เส้นยาว ไม่นิยมพันธุ์ญี่ปุ่น อาหารของไหม คือ หม่อน ดังนั้นในสมัยก่อนจึงต้องปลูกต้นหม่อนไว้ใกล้บ้านด้วย

สีที่ใช้ย้อมไหม จะเป็นสีย้อมจากธรรมชาติสีต่างๆ คือ สีคราม (สีแดง) ได้จากการนำสีครามมาตำแล้วหมัก เมื่อได้น้ำสีครามแล้ว นำไปผสมกับน้ำใบมะขามหรือน้ำมะขามเปียกต้ม สีเหลืองเป็นสีจากดอกคำฝอย และสีเขียวได้จากยางสมอเข้ แต่ปัจจุบันนิยมใช้สีเคมีเพื่อความสะดวก

ก. ลวดลายผ้าไทยโชนง

ลายผ้าไทยโชนงที่พบในตำบลหนองปรัง จังหวัดเพชรบุรี แบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ (มธุอุดมเวช, ๒๕๔๗)

๑. ลายปะผ้า เป็นลายที่ใช้กันมาก โดยทำเป็นลายหน้าหมอน ลายเสื่อฮี ลายกระเป๋าคาดเอวผู้ชาย และลายตกแต่งมุ้งสำหรับคู่บ่าวสาว ลายปะนี้จะทำด้วยวิธีพับผ้าเป็นมุม แล้วปะตรงซอกกันเป็นลายตามต้องการ ในระยะหลังมีการใช้กระจก หรือ เลื่อม ติดกลางลายให้ดูแวววาวขึ้น ลวดลายที่ทำเป็นลายที่ดัดแปลงมาจากดอกไม้ต่างๆ เช่น ลายดอกจัน ลายดอกบัว ลายดอกพรม ลายดอกเต้า(ดอกน้ำเต้า) ลายดอกแปด(ดอกแปดกลีบ) สีที่ใช้จะมี ๔ สี คือ เขียว ขาว แดง และเหลือง หรือ ส้ม

๒. ลายปักหรือลายเสว เป็นการปักโดยยึดการนับเส้นด้ายเป็นหลัก ใช้ในการทำลวดลายหน้าหมอน ผ้าเปี้ยว และปักประกอบลายปะผ้าในเสื่อฮี ลายปักนี้จะเปลี่ยนแบบมาจากเครื่องมือเครื่องใช้ และลายดอกไม้ เช่น ลายขอกูด ลายดอกเต้า ลายดอกผักแว่น สีที่ใช้จะเป็นสีแบบเดียวกับลายปะผ้า โดยจะมี ๔ สี คือ เขียว ขาว แดง และเหลือง หรือ ส้ม

๓. ลายทอ แต่เดิมมักทอเป็นลายขัตรีธรรมดา หรือ ทอลายสองลวดลาย ลายทอผ้าขึ้น มีลายต่างๆ คือ ลายตาหมู ลายตากับหรือตาคู ลายก้านางหรือลายตาฮู้ ลายประ และเมื่อนำหลายลายมารวมกันแล้วจะเรียกว่าลายแดงโมหรือแดงไทย สีที่ใช้คือ สีนิล หรือสีน้ำเงินแก่สลับขาวหรือฟ้า แต่การทอขานนิยมทอลายเส้นแดงสลับขาว

ข. ผ้าและการแต่งกายของไทยโชนง

โดยปกติ ชาว โชนงมักแต่งกายด้วยผ้าสีดำซึ่งเชื่อมโยงกับพิธีกรรมต่างๆ ตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น สวมเสื่อฮีเพื่อการสะเดาะเคราะห์บ้าน คือ การไล่เคราะห์หรือย้ายออกจากบ้าน การเสนเฮือนหรือเสนเรือน คือ การเซ่นสรวงข้าวปลาอาหารเพื่อบูชาผีบรรพบุรุษ ประเพณีการเล่นอันคอน หรือการเล่นลูกชวง ชาวโชนงบ้านแหลมมะค่าส่วนใหญ่ยังสามารถธำรงเอกลักษณ์การแต่งกาย การดำรงชีพ ตลอดจนการปฏิบัติตนตามเพื่อประเพณีไว้ได้มากกว่าโชนงกลุ่มอื่น แต่ก็เป็นการปฏิบัติของกลุ่มผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่ ส่วนคนรุ่นใหม่มีวิถีชีวิตการแต่งกาย ภาษาพูด อาชีพ ต่างจากชนพื้นเมือง ทั้งนี้เนื่องจากได้รับอิทธิพลของการศึกษา การคมนาคม และการติดต่อกับคนนอกชุมชนมากขึ้น

ในเอกสารที่ศึกษาจากศูนย์วัฒนธรรมอำเภอเมืองนครปฐม (๒๕๔๙) ได้อธิบายเกี่ยวกับผ้าที่ใช้ในกลุ่มไทยโชนงไว้ดังนี้

๑. ผ้าซิ่น เป็นผ้าฝ้ายทอ ย้อมครามสีน้ำเงินเข้มเกือบดำ ทอสลัปลายเป็นลายแดงโมหรือแดงไทย ซิ่นของไทยไซ่งจะประกอบด้วย ตัวซิ่น หัวซิ่น และตีนซิ่น โดยมีลายละเอียดของลวดลาย ดังนี้

- ตัวซิ่น มีสีคราม ทอเป็นลายตาหมู ลายก้านกลาง ลายตาก็บ และลายประเป็นลายทางสีขาวอมฟ้าแทรกตามเส้นยืนของผ้า โดยแต่ละลายเส้นห่างกันประมาณ ๑.๕ นิ้ว หรือ ๓๐ เส้นด้าย
- หัวซิ่น เป็นผ้าทอสีพื้นสีครามเข้ม ไม่มีลวดลาย หัวซิ่นนี้ช่วยให้ซิ่นกระชับแนบตัว หัวซิ่นจะมีความสูงประมาณคืบเศษ
- ตีนซิ่น เป็นผ้าทอเนื้อแน่นละเอียด ทอเป็นลวดลายเส้นสีขาวอมฟ้า เรียกว่า ลายก้านกลางลายประหรือตาก็บ ลายนี้จะเป็นลายขวางตัดกับเส้นยืน ตีนซิ่นจะมีความสูงประมาณ ๑-๒ นิ้ว

ในการใช้สอย หญิงชาวไทยไซ่งจะนุ่งซิ่นในหลายลักษณะ เช่น ไปไร่ นา เก็บผัก ตักน้ำ ไปช่วยงาน ไปทำบุญ ชาวไทยไซ่งจะนุ่งซิ่นโดยตลบหัวซิ่นโอบเข้ากับเอวด้านซ้ายและขวาให้ชายซิ่นเป็นแฉกอยู่ทางด้านหน้าทั้งสองชาย แล้วคาดทับเอวด้วยเข็มขัดเงิน หรือ เข็มขัดวันเกลียว ผ้าซิ่นที่นุ่งแล้วจะมีลักษณะชายหน้าสูง ชายหลังต่ำ ด้านหน้าเป็นจีบแหวกกลาง และเมื่อต้องการความคล่องตัว จะรั้งผ้าบริเวณสะโพกขึ้นมาเหน็บไว้ที่เอว

๒. เสื้อก้อม เสื้อของหญิงไทยไซ่ง เป็นเสื้อคอกลมผ่าหน้า แขนกระบอก เย็บเข้ารูป มีสีครามดำ ตัวเสื้อติดกระดุมเงินยอดแหลมลายกลีบบัวถี่ ประมาณ ๙-๑๑ เม็ด ถ้ามีฐานจะติดสองแถว เสื้อก้อมนี้สามารถสวมใส่ได้ทั้งสองด้าน เสื้อก้อมจะใส่คู่กับซิ่น ถือเป็นชุดลำลอง ใส่ไปได้ทุกที่ที่ไม่ได้เป็นงานพิธี เช่น เมื่อจะไปวัด จะพาดผ้าเปียวหรือผ้าสไบเพิ่มเข้าไปอีกผืนหนึ่ง ถ้าไปตลาดจะสะพายกะหลับไม้ไผ่สาน ถ้าเข้าป่าก็จะสะพายย่ามและโพกผ้าเปียว

๓. เสื้อโตหรือเสื้อโท เสื้อของชายไทยไซ่ง เป็นชุดลำลองที่ใช้ไปในงานต่างๆ ที่ไม่ใช่งานพิธีไปเที่ยวงาน หรือ ไปเที่ยวสาว เสื้อโตเป็นเสื้อผ้าทอสีครามดำ ผ่าหน้า แขนกระบอก ติดกระดุมเงินเป็นแถว ยาว ๒๑ เม็ด ผู้มีฐานจะติด ๒ แถว ยาวคลุมสะโพกตอนบน เสื้อโตของชายจะยาวกว่าเสื้อก้อมของหญิง และมีกระเป่าทั้งสองข้างตรงชายล่าง

๔. ส้วงก้อมและส้วงฮี ส้วงก้อม คือ กางเกงขาสั้น ยาวเพียงเข่า ส้วงฮี คือ กางเกงขายาวจรดข้อเท้า มีลักษณะคล้ายกางเกงของชาวจีน ส้วงจะย้อมด้วยครามมีสีดำเข้ม เวลาสวมใส่จะจับชายบนทบเข้าหากัน แล้วพันเอวด้วยเชือกขวัน แต่เดิมส้วงจะใช้สวมใส่ได้ทั้งชายและหญิง จึงมีส้วงที่ใช้สำหรับชายและหญิงโดยเฉพาะ ไม่ปะปนกัน โดยดูความแตกต่างที่ตะเข็บ หากเป็นของชายจะมี ๒ ตะเข็บ แต่ของหญิงจะใช้ตะเข็บกลางตะเข็บเดียว ปัจจุบันพบว่ามีการใช้ปะปนกัน และ หญิงนิยมนุ่งซิ่นมากกว่ากางเกง

๕. เสื้อฮี เป็นเสื้อที่ใช้ใส่ทั้งชายและหญิง ถือเป็นชุดพิธีการ ชาวไทแต่ละคนจึงต้องมีเสื้อฮีประจำตัวไว้ใส่อย่างอื่นนอก เสื้อฮีจะประดับลวดลายสวยงาม โดยเฉพาะด้านในตัวเสื้อ ลวดลายมีทั้งลายปักลายปะ เป็นลาย ดาวกระจาย ลายเบ็ขอแขน ลายซอน ลายบานแปด ลายชอกูด ปักสลักด้วยไหมสีขาว แดง เหลือง เขียวและขาว ด้านข้างตัวเสื้อจะผ่าขึ้นมาถึงเอว คอเสื้อเป็นคอกกลมแขนกระบอกหลวมๆ ลวดลายจะประดับประดาที่ คอเสื้อ แขนเสื้อ คอเสื้อ รักแร้ ด้านข้าง และชายเสื้อ

๖. ผ้าเปี้ยว เป็นผ้าสไบ มีลักษณะเป็นแถบผ้าทอด้วยฝ้าย กว้าง ๑๕ นิ้ว ยาว ๕๖ นิ้ว ผ้าพื้นเป็นสีดำปักลวดลายด้วยด้ายสีต่างๆ ริมชายผ้าปักลายดอกเต้า ลายดอกผักแว่น และเดินเส้นขอบผ้าสลักสี นอกจากผ้าสไบสีดำ ยังมีการใช้สไบหลากสีและสไบสีขาว สไบสีขาวจะใช้หมักไปวัด ผ้าเปี้ยวนี้ใช้ได้ทั้งคล้องคอ โปกศีระชะและห่างนม

๗. เสื้อตัก ผ้าฝ้ายทอมือ สีขาวตามธรรมชาติ ใช้สวมเมื่อพ่อแม่ถึงแก่กรรม บางครั้งจะใช้ผ้าสีเหลือง โปกศีระชะในงานศพอย่างคนจีน

๘. สายกุดแหวหรือสายรัดเอว เป็นด้ายทอทักหรือขวันเป็นสายเล็กๆ ใช้คาดเอว

๙. กระเป่า เป็นกระเป่าสำหรับผู้ชาย ทำด้วยผ้าฝ้ายสีดำ ปักและปะลวดลายด้วยไหมสลัก ลวดลายดอกพรมดอกบัวหรือลายดาวกระจาย และประดับกระจกตามช่องลาย

๑๐. ย่าม ผ้าทอข้อมสีต่างๆ ใช้ไปเก็บของป่า หรือไปเที่ยวงาน ที่มีใช้กันอยู่นั้น แบ่งออกเป็น ๒ ชนิด คือ ย่ามแดงและย่ามสีอื่น ๆ ย่ามแดง จะเป็นย่ามผ้าฝ้ายทอสลักสีแดงเป็นส่วนใหญ่ ใช้เมื่อไปต่างถิ่น ส่วนย่ามสีอื่น เป็นย่ามผ้าทอธรรมดา ไม่พิถีพิถัน ใช้ใส่หมากพลูไปไร่ไปนา

นอกจากเสื้อผ้าและอุปกรณ์การแต่งกายดังกล่าวแล้ว ชุมชนไทยังใช้ผ้าในการตกแต่งลวดลายข้าวของเครื่องใช้อื่นๆ ในชีวิตประจำวันดังต่อไปนี้

๑. ผ้าหยั่น หรือ ผ้าหยัน เป็นมุ้งทอด้วยฝ้าย มีสีดำ ตรงมุมหมุง ๔ ด้าน ประดับด้วยด้ายปัก หรือไหมสีต่างๆ ประดับกระจก มีลวดลายตกแต่งตลอดขอบมุ้งด้านบน ปัจจุบันมีการใช้มุ้งโปร่งสีขาวกันทั่วไป ซึ่งชาวไทยไทจะเรียกมุ้งขาวนี้ว่า ก้วง

๒. ผ้าหลา หรือ เรียกว่า ผ้าเสี้ยหลง ผ้าฝ้ายทอมือข้อมสีครามเข้ม ใช้อุ้มตัวเด็ก เวลาเอาเด็กติดไปด้วย ที่ริมผ้าหลาจะกั้นขอบสีแดง สีขาว สีเหลืองหรือสีเขียว

๓. หมอน หน้าหมอนจะปักและปะด้วยไหมสีต่างๆ โดยปกติแล้วจะเย็บหมอนหน้า ๖ ไล่ โดยมีผ้าไล่ ๖ แถว แต่ปัจจุบันมักเย็บหมอนหน้า ๔ ไล่ โดยมีผ้าไล่ ๔ แถว ลวดลายที่ใช้ เช่น ลายดอกจัน ลายดอกบัว ลายดอกพรม ลายดอกเต้า ลายบานแปด ลายแส่ว ลายเอื้อ ลายดอกพรมประยุกต์

ชุมชนไทยังได้ใช้ผ้าเพื่อประกอบพิธีกรรมและประดิษฐ์อุปกรณ์สำหรับการละเล่นต่างๆ ดังต่อไปนี้

๑. จาวอ้วน คือ ธง นำหน้า ใช้ปักไว้ที่เสา เวลาทำบุญกระดุก บางทีเรียกธงดาว ทำด้วยผ้าไหมสีต่างๆ

๒. ตั๋งาบ คือ ป่านบ้าน แสดงความเป็นเจ้าของบ้าน ใช้แขวนที่หอฮา หรือ หอแก้ว ซึ่งก็คือ เรือนชาวโชนงจำลอง บนหลุมฝังกระดูก
๓. ปลี คือ ไม้ที่มีลักษณะคล้ายห้วนกหรือหัวปลี ใช้เป็นพาหนะนำผู้ตายไปสวรรค์ ในกรณีผู้ตายเป็นชาย
๔. ใบไม้ เป็นพาหนะนำผู้ตายที่เป็นหญิงไปสู่สวรรค์ ทำด้วยผ้าไหมสี
๕. ผ้าขันลาว คือ ผ้าเช็ดหน้า ต้องปักลายแบบผ้าเปียว เพื่อบอกให้รู้ว่าเป็นคนลาวคนหนึ่ง ตายไปแล้วจะได้ไม่ไปที่อื่น
๖. เขียนหรือร้อม ทำเป็นลักษณะเหมือนกลดเล็กๆใส่เงินไว้ที่ยอด
๗. ลูกกอน คือ ลูกขวงที่ชาวโชนงใช้เล่นในงานสงกรานต์ มีการประดับลูกขวงด้วยผ้าสีต่างๆ มีพู่ทำด้วยเศษผ้าสีต่างๆ ห้อยทิ้งชาย ภายในบรรจุด้วยเศษผ้าหรือ ทราย

ในชีวิตประจำวันของผู้ชายโชนง จะนุ่งกางเกงขาสั้น ปลายแคบเรียวยาวปิดเข่า นุ่งแบบกางเกงจีน เรียกว่า "สังขาเต้น" หรือ "สังมก้อม" แปลว่า กางเกงขาสั้น ตัวเสื้อเป็นเสื้อแขนยาว ทรงกระบอก ปลายแขนปล่อยกว้างขนาดข้อมือ ผ่าหน้าตลอด ติดกระดุมเงินยอดแหลมมีลวดลายเรียงกันที่ประมาณ ๑๐-๑๙ เม็ด ตัวสั้นเลยเอวไปนิดหน่อย ตัวเสื้อเย็บเข้ารูปทรงกระสอบ หน้าอกผาย คอตั้ง ด้านข้างตอนปลายผ่าทั้ง ๒ ข้างใช้เศษผ้า ๒-๓ ชั้น ตัดขนาดรอยผ่าเย็บติดไปกับรอยผ่า เรียกว่า เสื้อซอน ชุดพิธีของชาย จะสวมกางเกงขายาวสีดำ เรียกว่า "ช่วงฮี" สวมเสื้อคลุมยาวถึงหัวเข่า แขนยาว คอตั้ง ผ่าหน้าป้ายมาติดกระดุมด้านข้าง พื้นสีดำและตกแต่งลวดลายที่ไ้รักไว้ ตะเข็บข้างลำตัว ด้วยเศษผ้าไหม เย็บปะติดสีแดง เหลือง เขียว ขาว และปักด้วยไหมสีเช่นเดียวกับเศษผ้าสีเสื้อดังกล่าวนี้ เรียกว่า เสื้อฮีชาย ใช้สวมใส่เข้าพิธีแต่งงาน ทำขวัญ เช่นผีเรือน และงานศพ

ในชีวิตประจำวันของผู้หญิงโชนง จะนุ่งผ้าถุงพื้นดำ ประกอบด้วยผ้า ๓ ชั้น ชั้นที่ ๑ เป็นสีดำ ไม่มีลวดลายกว้างประมาณ ๑๒ นิ้ว เป็นชั้นทั้งผืน ชั้นที่ ๒ เป็นชั้นสีดำสลับลายสีขาว (ชั้นลายแดงโม) ชั้นที่ ๓ กว้างประมาณ ๑ ฟุต มีลวดลายสีขาวสองสามริ้ว เย็บติดเป็นตีนชั้น ถ้าสามีตายต้องเลาะตีนชั้นนี้ออก เพื่อไว้ทุกข์ ส่วนเสื้อใช้แขนยาวทรงกระบอก ตัวเสื้อเย็บเข้าตัว คอตั้งผ่าอกตลอด ติดกระดุมเงินที่ ๑๐ เม็ด เรียกว่า "เสื้อก้อม" บางทีจะใช้ผ้าคาคอกเรียกว่าผ้าเปียว ปักลวดลายไว้ที่ชายทั้งสอง ชายหญิงที่แต่งงานแล้วจะใช้ผ้าเปียวสีดำหรือครามแก่ ชุดพิธีหญิง จะนุ่งชั้นเช่นเดิม สวมเสื้อคลุมยาวถึงเข่า แขนยาว คอแหลม พื้นสีดำ มีการตกแต่งลวดลายที่ปลายแขน ตะเข็บตรงหน้าอกด้วยผ้าสีแดง ส้ม เขียว ขาว เรียกว่า "เสื้อฮีหญิง" เสื้อฮีทั้งชายและหญิง ด้านในจะตกแต่งที่ตะเข็บทุกตะเข็บและชายเสื้อด้วยผ้าสีต่างๆ มากกว่าด้านนอก และเมื่อเจ้าของเสื้อเสียชีวิต ญาติจะนำเสื้อฮีนี้สวมใส่ศพ โดยจะนำด้านในเป็นด้านนอก

สำหรับทรงผมของไทยโชนง สมัยก่อนเด็กหญิงและชายจะถูกถักลอนผม พอเริ่มเป็นหนุ่มสาว ผู้ชายจะตัดผมทรงดอกกระทุม หรือทรงสูง ส่วนผู้หญิงเริ่มไว้ผมยาว สำหรับหญิงที่สามีตาย

ต้องปล่อยผมสยาย ไม่เกล้าผม และห้ามใช้เครื่องประดับทุกชนิดระหว่างที่ไว้ทุกข์ ๑ ปี ต้องทำผมแบบปั้นเกล้าตก คือให้กลุ่มผมอยู่ข้างหลังเมื่อออกทุกข์แล้วจึงทำผมเกล้าแบบเดิมได้

๒.๓ ไทยครั้ง

๒.๓.๑ ประวัติความเป็นมาของไทยครั้ง

ในปี พ.ศ. ๒๓๗๑ รัตนโกสินทร์ตอนต้น ตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งที่ปราบศึกเจ้าอนุวงศ์ ได้มีกลุ่มคนลาวถูกกวาดต้อนให้มาอยู่ตามหัวเมืองน้อยใหญ่ ชาวลาวครั้งก็เป็นกลุ่มคนลาวที่ถูกกวาดต้อนมาในครั้งนั้น รัชฎา สุขแสงสุวรรณ (๒๕๔๗) ได้กล่าวถึงการอพยพและการกระจายตัวของชาวครั้งไว้ว่า ได้อพยพสู่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาพร้อมกับกลุ่มชาวไทยลาวอื่นๆ อาทิ ไทเวียง ไททรงดำ(ลาวโซ่ง) ไทพวน(ลาวพวน) เป็นต้น ซึ่งมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ใกล้เคียงกันในลุ่มแม่น้ำโขงตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี ดังปรากฏหลักฐานว่า พระวออุปราชเมืองเวียงจันทน์ได้นำผู้คนประมาณ ๒,๐๐๐ คน มาขอเป็นข้าขอบขัณฑสีมาของพระเจ้าตากสิน

สำหรับที่มาของการเรียกชื่อกลุ่มชนว่า ไทยครั้ง นั้น ชันญ์ วงษ์วิภาค (๒๕๓๒:๑๒) ได้กล่าวถึงที่มาว่า ในบรรดากลุ่มชนที่ถูกกวาดต้อนมา ได้มีกลุ่มคนลาวที่มาจากแถบ “ภูคัง” ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยเดิมปะปนมาด้วย เนื่องจากได้อพยพมาจากถิ่นดังกล่าว จึงทำให้คนทั่วไปเรียกคนลาวกลุ่มนี้ว่า “ลาวภูคัง” ต่อมามีการเรียกชื่อผิดเพี้ยนกันไปจากเดิมมากมายหลายชื่อ เช่น “ลาวซี้ครั้ง” “ลาวครั้ง” บางครั้งเรียก “ลาวเต่าเหลือง” เพราะนิสัยของลาวพวกนี้ชอบอยู่เป็นอิสระตามป่าเขาเหมือนกับเต่าภูเขาชนิดหนึ่งที่มีกระดองสีเหลือง ซึ่งมีความอดทนต่อสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ

บางครั้ง ได้มีการเรียกชื่อ ลาวครั้ง ตามชื่อตำบลหรือท้องถิ่นที่อยู่ เช่น พวกที่อยู่ในอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เรียกว่า “ลาวด่าน” กลุ่มลาวครั้งที่อยู่ใน อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ เรียกว่า “ลาวโนนปอแดง” และ “ลาวหนองเหมือด” บางครั้งเรียกตามภาษาที่ใช้ คือ คำลงท้ายประโยคว่า “กะละ” จึงเรียกลาวครั้งว่า “ลาวกะละ” หรือ “ลาวล่อก้อ” (สิริวัฒน์ คำวันสา ๒๕๓๑:๔๗)

ชาวลาวครั้งมีการเคลื่อนย้ายบ้านเรือนกันอยู่หลายครั้ง จนกระทั่งเข้าสู่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนการปกครองเป็นแบบเทศาภิบาล ได้มีชาวลาวครั้งตั้งหลักแหล่งถาวรในเขตอำเภอจระเข้สามพันอยู่ ๓ ชุมชนใหญ่ๆ คือ บ้านสระพังลาน บ้านใหม่คลองตัน และบ้านหนองตาสาม มีชาวลาวครั้งกลุ่มหนึ่งกลุ่มหนึ่ง ภายใต้การนำของนายกองแดงได้พาญาติพี่น้องมาจากทุ่งสัพพะเขต อำเภอหันคา และลาวครั้งในท้องที่ อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท มาตั้งบ้านเรือนที่บ้านหนองโคก อำเภอสระกระโจม จังหวัดสุพรรณบุรี (คะนิงนุช มียะบุญ, ๒๕๓๗:๓๘) บ้างก็ว่า เป็นการเรียกกลุ่มที่ทำการเลี้ยงครั้ง เพื่อใช้สำหรับย้อมผ้า เช่น บ้านโคกหม้อ อำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี เป็นต้น

๒.๓.๒ ความเป็นมาของชุมชนไทยครึ่ง อำเภอวังทอง จังหวัด พิษณุโลก

ก. ประวัติอำเภอวังทอง

ตามหลักฐาน อำเภอวังทอง ตั้งเป็นอำเภอเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๘ ซึ่งในเวลานั้น ยังไม่มีเขตการปกครองที่ชัดเจน มีเพียงแต่อำเภอวัดโบสถ์ อำเภอบางกระพุ่ม และอำเภอดั้งอยู่ที่ “บ้านสามเรือน” ซึ่งเรียกว่า “นครป่าหมาก” ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๑ ได้มีการอพยพของชุมชนย้ายจากบ้านสามเรือน ตำบลนครป่าหมาก มาตั้งที่บ้านวังทอง ตำบลตลาดชุม (ปัจจุบัน คือ ตำบลวังทอง ตรงกับตลาดเทศบาลวังทอง) และเรียกว่า อำเภอนครป่าหมาก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๗๑ ได้มีประกาศพระราชกฤษฎีกา จัดตั้งเขตการปกครองกิ่งอำเภอบางกระพุ่ม โดยขึ้นต่ออำเภอเมืองพิษณุโลก โดยโอนตำบลเนินกลุ่ม ตำบลไผ่ล้อม และตำบลนครป่าหมาก ไปเป็นเขตปกครองของอำเภอบางกระพุ่ม และได้โอนตำบลบ้านกลาง ตำบลแก่งโสภะ ซึ่งขณะนั้นอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอนครไทย มาขึ้นกับเขตการปกครองของอำเภอนครป่าหมาก ต่อมาบริเวณที่ว่าการอำเภอนครป่าหมากได้ถูกน้ำเซาะตลิ่งพัง จึงได้ย้ายที่ว่าการอำเภออีกครั้งหนึ่งเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๕ และเปลี่ยนชื่อเป็น “อำเภอวังทอง” มาจนถึงปัจจุบันนี้

ในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้มีชาวอำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย เดินทางมาค้าขายบริเวณบ้านม่วงหอม และเห็นทำเลที่ตั้ง ความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำนา ทำไร่ จึงอพยพมาอยู่รวมกันมากขึ้นจนกลายเป็นชุมชน เนื่องจากบริเวณที่ตั้งเป็นป่า มีมะม่วงป่ามาก ส่งกลิ่นหอมเมื่อเวลาผลสุก จึงเป็นที่มาของชื่อบ้านม่วงหอมในปัจจุบัน ราษฎรจะใช้เวลาว่างในการทอผ้า ด้วยศักยภาพและฝีมือ ทำให้ผ้าทอบ้านม่วงหอมมีชื่อเสียงเป็นที่ต้องการของตลาด

ข. ถิ่นฐานเดิมและการอพยพของชุมชนไทยครึ่ง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

เมื่อครั้งถูกกวาดต้อนมายังประเทศไทย กลุ่มชนลาวครึ่งได้อพยพเคลื่อนย้ายครอบครัวไปยังพื้นที่ใกล้เคียง เช่น กลุ่มลาวจากบ้านเก่าคำเวียง ในเขตอำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี และลาวครึ่งในอำเภอสองพี่น้อง ก็อพยพโยกย้ายไปบุกเบิกที่ทำกินใหม่ในเขตพื้นที่ต่างๆ ดังนี้

จังหวัดพิษณุโลก	ที่บ้านบ้านทุ่งตาเปี้ยว อำเภอพรมพิราม และอำเภอวังทอง
จังหวัดสุโขทัย	ที่บ้านเกาะน้อยตะวันออก อำเภอศรีสัชชนาลัย
จังหวัดกำแพงเพชร	ที่บ้านโค้งวิไล อำเภอคลองขลุง
จังหวัดนครสวรรค์	ที่บ้านอำเภอบรรณพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์
จังหวัดชัยนาท	ที่อำเภอวัดสิงห์
จังหวัดอุทัยธานี	ที่อำเภอบ้านไร่ อำเภอทพทัน จังหวัดอุทัยธานี

จังหวัดนครปฐม

ที่อำเภอกำแพงแสน บ้านลำไม้เสา บ้านโกแยะ บ้านหนอง
ปลาไหล บ้านโกสูง บ้านทุ่งมะกรูด บ้านทุ่งไม้หลง บ้านลำ
เหย บ้านเสื่ออีต้าง บ้านรวงมุก
อำเภอเมือง บ้านโพรงมะเดื่อ

ค. วิถีชีวิตของชุมชนไทยครึ่ง

ชาวไทยครึ่งส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตรกรรม โดยปีหนึ่งจะทำนาข้าว ๒ ครั้ง ปัจจุบันน้ำอุดมสมบูรณ์จึงทำได้ตลอดทั้งปี นอกจากนี้มีการทำสวนผัก เช่น ผักกาดเขียว ผักกาดขาว ผักกวางตุ้ง ผักบุ้ง ขึ้นฉ่าย ผักชี ต้นหอม ฯลฯ และเลี้ยงสัตว์จำพวกวัวและหมู มีชาวลาวครึ่งบางส่วนที่ประกอบอาชีพรับจ้างและค้าขาย (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๙)

ง. ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยครึ่ง

ครอบครัวชาวลาวครึ่งมีทั้งครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย ตามประเพณีดั้งเดิมเมื่อแต่งงานแล้ว ฝ่ายชายจะย้ายไปอยู่เรือนของฝ่ายหญิงเป็นระยะเวลาหนึ่ง เมื่อฐานะดีขึ้นก็จะแยกครอบครัวออกมาอยู่ในบริเวณใกล้เคียง ชาวลาวครึ่งให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของเครือญาติอย่างแน่นแฟ้น เมื่อมีประเพณีพิธีกรรมที่สำคัญ สมาชิกในครอบครัวจะมาร่วมและช่วยงานกันทุกคน ไม่ว่าจะเป็นงานแต่ง งาน บวชนาค โขนจุก งานทำบุญสารทลาว (ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐) สำหรับประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผ้าและการแต่งกายของไทยครึ่ง ได้แก่

ประเพณีการแต่งงาน

ในพิธีแต่งงานของชาวลาวครึ่งจะต้องทำพิธีบูชาผีเทวดา โดยใช้ผ้าขาวม้า ๑ ผืน เงิน ๔ บาท ข้าวต้มมัดไม่มีไส้ กกล้วย เกลือ มะพร้าว เทียน ข้าวสุกโรยน้ำตาล ดอกไม้ และเหล้าอีก ๑ ขวด ด้วยระบบความเชื่อเรื่องผีเจ้านายและผีเทวดาของชาวลาวครึ่ง จึงมีข้อห้ามและบทลงโทษสำหรับหญิงชายที่ได้เสียนก่อนแต่ง โดยจะต้องทำพิธีเสียผีที่บ้านของฝ่ายหญิง ซึ่งจะมีการเซ่นไหว้ผีเจ้านายด้วยโดยใช้ เหล้า ๘ ไห ไก่ ๘ ตัว นำไปเผาที่ศาลเจ้านายให้เลือดไก่หยดลงบนแท่นบูชาเจ้านาย เมื่อหญิงชายคู่ใดที่ตกลงจะอยู่กินกันฉันสามีภรรยา จะต้องได้รับการอนุญาตจากญาติผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย หลังจากนั้นจะหาฤกษ์ยามดีซึ่งชาวลาวครึ่งเรียกว่า หักไม้ใส่ยาม เพื่อดู “วันพุจม” วันพุเป็นวันมงคล ใช้เป็นวันทำการสู่ขอและแต่งงาน ส่วนวันจม เป็นวันกาลกิณีในเดือนหนึ่งๆจะมีวันพุและวันจมอย่างละ ๑ วัน วันจมจะมาก่อนวันพุ โดยจะมีบทท่องดังนี้ “หนึ่งเจียงศุภร์จันทร์ ยี่เสาคาน สามทิตย์พุธ สี่จันทร์พุทหัส ห้าคารศุภร์ หกพุธเสาร์ เจ็ดพุทหัสทิตย์ แปดทิตพุธ เก้าจันทร์ พุทหัสสิบคารศุภร์ สิบเจ็ดพุธเสาร์สิบสองพุทหัสทิตย์” จากบทท่องดังกล่าวมีหลักเกณฑ์ในการดูวันดังนี้คือ

ในเดือนอ้ายวันศุกร์จะเป็นวันอัมงคลขณะที่วันจันทร์เป็นวันมงคลเดือนอื่นๆ ก็เช่นกัน (ศุภย์
วัฒนธรรมอำเภอเมืองนครปฐม, ๒๕๔๙)

ประเพณีการแต่งงานของลาวครั้ง แต่เดิมจะมีการสู่ขวัญคู่บ่าวสาว โดยจะมีหมอมมา
ทำพิธี มักทำกันในตอนเย็นวันสุกดิบ ทั้งเจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะทำพิธีสู่ขวัญน้อยที่บ้านของตน บาง
รายก็อาจจะมาสู่ขวัญน้อยรวมกันที่บ้านของเจ้าสาว ในวันรุ่งขึ้นจะมีพิธีสู่ขวัญใหญ่ที่บ้านเจ้าสาว
หมอสู่ขวัญจะเป็นผู้คอยสั่งสอนอบรมคู่บ่าวสาว ให้รู้จักการครองเรือนตลอดจนการประพฤติตนใน
ฐานะของชายและสะใภ้ เมื่อถึงวันงาน ฝ่ายเจ้าบ่าวจะจัดพานขวัญแห่ไปทำพิธีที่บ้านเจ้าสาว ซึ่ง
ประกอบด้วย บายศรีพร้อมของหวานและเหล้า ๑ ขวด ฝ่ายเจ้าสาวก็จะเตรียมพานขวัญนี้ไว้
เช่นเดียวกัน เมื่อได้ฤกษ์แล้วก็จะยกขบวนพานขวัญ โดยจะใช้ไม้กำพัน ซึ่งเป็นไม้สำหรับกรอด้าย ใช้
หาบพานขวัญแทนไม้คาน เพราะเป็นเคล็ดว่าคู่บ่าวสาวจะรักใคร่กลมเกลียวกันเสมือนด้ายที่อยู่ในไม้
กรอดังกล่าว ผู้ที่ทำหน้าที่หาบพานขวัญต้องเป็นคนโสดเหมือนกับเพื่อนเจ้าบ่าวเจ้าสาว เมื่อถึงเรือน
เจ้าสาวจะเป็นคนล้างเท้าให้เจ้าบ่าว ซึ่งจะมีที่ปักเท้าเจ้าบ่าวเป็นหินลับมีดแล้วนำไปตองมาปูทับไว้
อีกที เมื่อผ่านประตูเงินประตูทองแล้วจะพาคู่บ่าวสาวไปพักไว้ที่ห้องหอ จะมีผู้คอยต้อนรับเจ้าบ่าว
และพาไปยังห้องหอ ซึ่งคนๆ นี้จะต้องเป็นเคยกที่ยังไม่มีครอบครัว จะเป็นหม้ายไม่ได้เพราะจะห้าม
ไม่ให้หม้ายเข้ามาถูกเนื้อต้องตัวคู่บ่าวสาวโดยเด็ดขาด เพราะเกรงว่าจะเป็นนางให้คู่สมรสเป็นหม้าย
ได้ ชาวลาวครั้งเชื่อในเรื่องฤกษ์ยามการส่งตัวเข้าหออย่างเคร่งครัด เมื่อเสร็จสิ้นงานแล้ว สะใภ้จะเป็น
ผู้นำเอาเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม หรือว่าที่นอนมุ้งหมอนไปกราบพ่อแม่ของสามี

ประเพณีการไหว้ผีบรรพบุรุษ

ชาวลาวครั้งมีความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษเป็นอย่างมาก การนับถือผีของชาวลาว
ครั้งเป็นการถือผีตามบรรพบุรุษ ๒ ฝ่าย คือ ผีเจ้านายและผีเทวดา การนับถือผีนี้มีอิทธิพลต่อชาวลา
วครั้งมากในแง่ของการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการประกอบพิธีกรรม หรือการดำรงชีพใน
ชีวิตประจำวัน ก็จะต้องไปข้องเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ (วรรณัย พงศาชลากร, ๒๕๓๙:๘๘) หากมีงานพิธี
ใดที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ชาวลาครั้งจะทำการบอกกล่าวผีของตนให้ทราบ ในการติดต่อกับวิญญาณ
ตลอดจนพิธีกรรมการเลี้ยงผีต่างๆ จะเป็นหน้าที่ของ “คนตัน” หากเป็นผีฝ่ายเทวดา ซึ่งตำแหน่ง “คน
ตัน” นี้จะเป็นตำแหน่งที่สืบทอดทางสายโลหิต ส่วนผู้ที่ติดต่อกับวิญญาณของผีฝ่ายเจ้านายคือ
“กวน” ชาวบ้านจะให้ความเคารพนับถือ “คนตัน” และ “กวน” เป็นอันมาก

ชาวลาครั้งจะทำพิธีแปลงผีแปลงเรือน ทุกครั้งเมื่อจะทำงานใดๆ ก็ตาม โดยจะไป
แจ้งให้กวนหรือคนตัน เพื่อจะได้ไปบอกกล่าวให้ผีได้รู้ว่าจะมีงาน และเครื่องเซ่นไหว้ก็จะแตกต่างกัน
ไป เช่น หากเป็นงานแต่งงาน เครื่องเซ่นไหว้ผีเทวดาได้แก่ ผ้าขาว ๑ ผืน เงิน ๑ บาท ข้าวต้มมัดไม้ไ
ส่ก้วยไม้ไส่เกลือ มะพร้าว เทียน ข้าวสุกโรยน้ำตาล ดอกไม้ เหล้า ๑ ขวด หากเป็นศาลผีเจ้านาย เมื่อ
มีการทำผีขึ้นโดยการหนีตามกันไปจะต้องนำเหล้า ๘ ไห ไก่ ๘ ตัว มาแปลงผี เพื่อเป็นการขอขมา

โดยจะนำไก่มาฆ่าที่หน้าศาลผีเจ้านาย ให้เลือดไก่หยดไปบนแท่นบูชา เมื่อมีบุคคลภายนอกเข้ามา ค้างแรมที่บ้านของชาวลาวครั้ง เจ้าของบ้านจะทำการบอกกล่าวผีของตน หากเป็นสามีภรรยากันจะนอนด้วยกันในบ้านของชาวลาวครั้งไม่ได้ ถือว่าเป็นการผิดผี เชื่อกันว่าผีอาจลงโทษเจ้าของบ้านทำให้คนในบ้านล้มป่วยได้

ชาวลาวครั้งจะมีประเพณีเลี้ยงผีประจำปีในราวอาทิตย์ที่ ๒ ของเดือน ๗ เป็นประจำทุกปี ฝ่ายผีเจ้านายจะทำพิธีเลี้ยงผีก่อน หลังจากนั้นก็จะเป็นการเลี้ยงผีเทวดา ศาลของผีแต่ละฝ่ายนั้นจะตั้งอยู่ในป่าละเมาะใกล้ๆ หมู่บ้าน กวนและคนต้นจะเป็นผู้กำหนดเวลาในการจัดงาน การเลี้ยงผีประจำปีนอกจากจะเป็นการเซ่นไหว้ประจำปีเพื่อเป็นการสำนึกและขอขมาลาโทษในสิ่งที่ได้ทำไว้แล้ว

ครอบครัวที่เพิ่งจะแต่งงานไปนั้น ยังถือเอาโอกาสนี้ เป็นการบอกกล่าวให้ผีได้รู้ว่าครอบครัวของตนมีสมาชิกเพิ่มขึ้นมา เพราะชายชาวลาวครั้งทุกคนจะมีแบบแผนการปฏิบัติต่อกันมาว่าชายชาวลาวครั้งจะต้องขึ้นผีบรรพบุรุษทุกคน ไม่ว่าจะทำการใดๆ ก็จะต้องแจ้งให้ผีได้รู้ทุกครั้ง เมื่อทำพิธีเลี้ยงผีเสร็จแล้วก็จะนำอาหารที่เหลือมาเลี้ยงกันเองในหมู่คนที่มาร่วมงาน

ชาวลาวครั้งจะทำพิธีเซ่นไหว้ผีกันตั้งแต่เช้ามีดของวันที่ ๘ เดือน ๗ (มิถุนายน) โดยแบ่งเป็น ๓ ขั้นตอนคือ พิธีมอบ พิธีไหว้ และพิธีบริจาค (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๙ก)

๒.๓.๓ ผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยครั้ง

ชาวลาวครั้งผูกพันกับการทอมาช้านาน มีความหลากหลายในเรื่องลวดลายและเทคนิควิธีการทอ เพราะมีทั้งฝ้ายและไหมที่เป็นองค์ประกอบของการทอ เทคนิคที่ใช้มีทั้งการจกและมัดหมี่ ผ้าที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของชาวลาวครั้งก็คือผ้าชิ้นมัดหมี่ต่อตีนจก ผ้าชิ้นชนิดนี้ตัวตีนขึ้นจกทอด้วยเส้นไหมซึ่งผ่านการมัดให้เป็นลวดลายแล้วทอสลักับ การขีด ซึ่งเป็นลายเส้นตั้ง จากนั้นต่อด้วยตีนจกซึ่งทอด้วยฝ้าย ส่วนใหญ่นิยมทำพื้นเป็นสีแดง และทำลวดลายทรงเรขาคณิตซึ่งจะไม่มีรูปแบบที่ตายตัว ผ้าชิ้นตีนจกแดงนี้บางครั้งก็มีการทอตัวขึ้นเป็นผ้าไหมมัดหมี่ล้วนไม่สลักับขีดก็ได้ ส่วนชิ้นอีกประเภทหนึ่งคือ ชิ้นดอกดาว ชิ้นดอกดาวนี้นิยมทอสีพื้นด้วยสีเข้มแล้วจกลายสีเหลี่ยมเล็กๆ ด้วยโทนสีที่อ่อนเข้มสองถึงสามสี เป็นการลอกเลียนแบบท้องฟ้าในยามค่ำคืนที่เต็มไปด้วยดวงดาว ระเบียบระยิบอยู่เต็มท้องฟ้า นอกจากผ้าชิ้นแล้ว ชาวลาวครั้งยังนิยมทอผ้าห่ม ซึ่งมักทอเป็นผืนใหญ่มีลายท้องฟ้า และลายเชิงชาย มักจะใช้สีที่ตัดกันมีสีอื่นแซมประปราย ผ้ามาทอเป็นลวดลายรูปสัตว์ต่างๆ แต่เดิมนั้นเป็นของที่ชาวลาวครั้งทอมาถวายวัด ปัจจุบันชาวลาวครั้งทอผ้ามาเพื่อขายซึ่งจะทอเมื่อมีผู้สั่งเท่านั้น (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๙ก)

รัชฎา สุขแสงสุวรรณ (๒๕๔๗) กล่าวถึง การทอผ้าของไทยครั้งว่า ในอดีตชาวไทยครั้งแทบทุกคนครอบครัวจะทอผ้าไว้เพื่อใช้ในครอบครัว โดยจะทอในยามที่ว่างจากการทำไร่ทำนาหรือว่างจากงานบ้าน และจะใช้วัสดุที่ทอจากการทำเอง โดยวัสดุที่ใช้ทอจะเป็นทั้งฝ้ายและไหม ดังนั้นจึงมี

การเตรียมปลูกฝ้ายและปลูกหม่อนไว้เลี้ยงไหมไว้ใช้ทอผ้า แต่ปัจจุบันจะไม่เตรียมเส้นด้ายเส้นไหมเอง แต่จะซื้อจากแหล่งผลิตจากจังหวัดใกล้เคียงหรือซื้อจากจังหวัดในแถบภาคอีสาน เช่น จังหวัดขอนแก่น อุรธานี สุรินทร์ โดยเส้นด้ายที่ซื้อจะเป็นทั้งฝ้าย ไหม โยประดิษฐ์หรือโยสังเคราะห์ ผ้าทอของไทยครั้งจะมีลักษณะเด่นเฉพาะตน

ผ้าทอของกลุ่มชนไทยครั้ง จะมีลักษณะเด่นเฉพาะ ใน ๓ ด้านด้วยกัน ได้แก่

๑) สี ซึ่งในอดีตจะใช้สีเพียง ๕ สี ได้แก่สี แดง ครั่ง สีเหลืองดอกคูน สีเขียว สีส้ม หนามทุบก และสีดำ นำมาทอเป็นสีตัดกันแต่ดูกลมกลืน ปัจจุบันไทยครั้งยังใช้สี ๕ สีนี้เป็นสีหลัก แต่จากการที่ซื้อด้ายที่ย้อมสีสังเคราะห์มาทอ ทำให้สีสั่นไม่สดใส ขาดความนุ่มนวลกลมกลืน และทำให้คุณค่าความงามลดลง

๒) เส้น โดยเส้นที่นำมาเป็นลวดลายโครงสร้าง เป็นลายเลขาคณิต เส้นเฉียง เส้นหยักฟันปลา ทำให้ดูแข็ง เป็นอิสระ ดูตื่นเด่นเร้าใจ

๓) วัสดุ มีการนำด้ายและไหมมาทอบนผืนเดียวกัน โดยตัวขึ้นจะเป็นไหมลายมัดหมี่ ส่วนตีนขึ้นจะใช้ฝ้ายทอจกและซิด ทำให้ขึ้นดูมีน้ำหนัก และเป็นความแตกต่างที่กลมกลืน

นอกเหนือจากลักษณะเด่นที่กล่าวมาแล้ว เทคนิคการทอผ้าด้วยหลากหลายวิธี ก็ถือเป็นลักษณะเด่นของกลุ่มไทยครั้งเช่นกัน ซึ่งเทคนิคการทอผ้าที่ถือเป็นลักษณะเด่นของไทยครั้งนั้น รัชฎา สุขแสงสุวรรณ (๒๕๔๗) กล่าวไว้ว่ามี ๔ วิธี คือ

๑) การทอพื้นฐาน ที่ใช้วิธีทอโดยใช้เส้นพุ่งขัดกับเส้นยืน ทอเส้นพุ่งสลับกันไปมาในทิศทางขวาไปซ้าย แล้ว ซ้ายไปขวา การทอพื้นฐานนี้จะใช้ประกอบกับการทอทุกประเภท

๒) การทอมัดหมี่ ที่มัดย้อมเส้นพุ่งให้เกิดลวดลาย ก่อนำไปทอแบบพื้นฐาน ซึ่งจะได้ลายมัดหมี่ทางด้านขวาง ที่เรียกว่า มัดหมี่เส้นพุ่ง

๓) การทอซิด เป็นการทอโดยใช้ไม้เขี่ยหรือสะกิดเส้นยืนขึ้น แล้วสอดเส้นพุ่งลอดตามแนวเส้นยืนที่สะกิดขึ้นนั้นไปตลอดแนวกว้างของผ้า

๔) การทอจก เป็นการทอให้เกิดลายบนผืนผ้า ด้วยวิธีการเพิ่มเส้นพุ่งพิเศษ โดยผูกเป็นช่วงๆ ด้วยการใช้ไม้ ขนเม่น หรือ นิ้วมือ ยกเส้นยืน แล้วทอพื้นฐานสลับกับการทอจก

ก. ลวดลายผ้าไทยครั้ง

จากการศึกษาข้อมูล พบว่า ลวดลายที่ใช้ในการทอของชาวลาวครั้งในท้องถิ่นต่าง ๆ นั้นจะมีลวดลายหลายลักษณะ ซึ่งสามารถจำแนกประเภทของลวดลายได้ ดังนี้

๑) ลายคน

๒) ลายพันธุ์ไม้ เช่น ลายดอกแก้ว ลายดอกน้อย ลายกาบ(กลีบดอกไม้) ลายดอกพุด แสดงถึงความงาม ความละเอียดอ่อน ลายดอกแก้วดอกจัน แสดงถึงความดีงาม

๓) ลายสิ่งของเครื่องใช้ สถานที่ เช่น ลายขอ(ตะขอ) ลายขอ(ร่ม) ลายขาเปีย (เครื่องมืออวกักด้าย)

๔) ลายสัตว์สามารถแบ่งออกได้ ๒ ประเภท คือ

- สัตว์ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น ช้าง ม้า กวาง เต่า กะเบียด(ผีเสื้อ)ป่าง
- สัตว์ในจินตนาการ เช่น มอม (คชสีห์) นาค หงส์

จากลวดลายทั้ง ๔ ประเภทที่ทอลงไปบนผืนผ้า นั้น แต่ละลวดลายจะบ่งบอกถึงที่มา และสื่อความหมายต่างๆ ดังต่อไปนี้

ซึ่งลายนาคจะพบในตัวชิ้นมัดหมี่ ลายหงส์จะพบทั่วไปในตีนจก ลายสิงห์พบในผ้า ห่อคัมภีร์ ผ้าคลุมหัวนาค หมอนท้าว และหมอนน้อยที่ใช้ถวายพระ โดยลวดลายต่างๆ ที่ใช้มีที่มา และมีความหมายต่างๆ ดังนี้

๑. นาค เป็นสัตว์ในความเชื่อของชนแถบลุ่มน้ำโขงในลาว ที่เชื่อว่าบรรพบุรุษคือ พญานาค และยังเชื่อว่าแม่น้ำทุกสายจะมีพญานาค เป็นสัญลักษณ์การสืบสายสกุลฝ่ายแม่ และยังแสดงถึงน้ำและฝน แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการเกษตร ชาวไทยครั้งจะ แสดงความขอบคุณและขอความคุ้มครองจากนาคเมื่อต้องเดินทางทางน้ำ

๒. หงส์ (นก) สัญลักษณ์การสืบสายสกุลสายพ่อ แสดงถึงความสง่างาม ความ สวยงาม สิงห์แสดงถึงความน่าเกรงขาม ความสง่างาม การปกป้องคุ้มครอง

๓. ม้า แสดงถึงความปราดเปรียว ว่องไว ความสง่างาม

๔. ช้าง แสดงถึงความยิ่งใหญ่ ความน่าเกรงขาม และเกี่ยวข้องกับพุทธประวัติ

๕. คชสีห์ (ตัวมอม) สัตว์ผสมระหว่างสิงโตกับช้าง แสดงถึงความยิ่งใหญ่ความสง่า งาม

๖. ดอกพุด แสดงถึงความงาม ความละเอียดอ่อน

๗. ดอกแก้วดอกจัน แสดงถึงความดีงาม

นอกจากนี้ ยังเป็นข้อสังเกตที่สำคัญ คือ ผ้าที่ทอเป็นลายนาคนั้น มักจะพบในตัวชิ้น มัดหมี่ ลายหงส์จะพบทั่วไปในส่วนที่เป็นตีนจก ลายสิงห์พบในผ้าห่อคัมภีร์ ผ้าคลุมหัวนาค หมอนอิง และหมอนน้อยที่ใช้ถวายพระ

การทอผ้าของไทยครั้งในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนตามความต้องการของตลาด โดย อาจจะมีการทอเป็นที่รองจาน ผ้าคลุมเตียง หรือผ้าตัดเสื้อแล้วแต่จะมีคนมาว่าจ้างให้ทำ ซึ่งส่วนใหญ่ เป็นลวดลายเรขาคณิตและรูปสัตว์

ข. ผ้าและการแต่งกายของไทยครั้ง

ผ้าที่ทอใช้ในชีวิตประจำวันของชุมชนไทยครั้งมักเป็นผ้าฝ้าย เนื่องจากมีความ ทนทาน และสะดวกในการเก็บรักษา ซึ่งเพศหญิงและเพศชายจะใช้ผ้าในแต่งกายต่างกันดังนี้

ผ้าที่ใช้สำหรับผู้ชาย

๑. เสื้อและกางเกงขา กว้าง ทอด้วยผ้าฝ้ายย้อมครามหรือเปลือกต้นคาง ที่ให้สีดำเมื่อนำไปหมักโคลน ใ้ใส่ไปทำงาน ทำสวน ทำไร่

๒. ผ้าขาวม้า มีหลายประเภท คือ

๒.๑ ผ้าขาวม้าตาลายมะกอก (ตาหมากรุก) เดิมมีเพียง ๒ สี เช่น สีขาว-ดำ เรียกว่า ผ้าขาวม้าผ้าป่า แต่ปัจจุบันมีหลายสี

๒.๒ ผ้าขาวม้าตาลึกหลายสี เช่น สีเขียว เหลือง แดง ขาว ส้ม

๒.๓ ผ้าขาวม้าลายไล่ปลาไหล(ตาสะแคง) มีขนาดหน้าผ้าแคบกว่าผ้าขาวม้าทั่วไป ทอเป็นลายริ้วตามทางยาว สลับสี เช่น สีเขียว สีชมพู สีเม็ดมะขาม ชายหนุ่มใช้คล้องคอหรือคาด เอวเวลาไปเที่ยว หรือ ไปเกี่ยวสาว ชายสูงอายุใช้คาดเอวหรือพาดบ่า

ชายไทยครึ่งเวลาที่อยู่บ้านมักไม่สวมเสื้อ หรือ สวมเสื้อผ้าป่านคอกกลมแขนสั้นหรือ แขนสามส่วน และนุ่งผ้าขาวม้าหรือผ้านุ่งตามะกอก พร้อมผ้าขาวม้าพาดบ่าหรือเคียนเอว

ผ้าที่ใช้สำหรับผู้หญิง

๑. เสื้อทอผ้าฝ้าย ย้อมสีครามหรือสีดำ เป็นเสื้อคอกกลมติดคอหรือคอตั้งผ้าหน้าติดกระดุม แขน กระบอกหรือแขนยาว และขึ้นฝ้ายมัดหมี่ย้อมคราม ในเวลาอยู่บ้านมักสวมเสื้อคอกระเช้า เสื้อห้า ตะเข็บ หรือ ใช้ผ้าแถบ แทนการใส่เสื้อทอผ้าฝ้าย

๒. ขึ้นช้อน เป็นขึ้นสีขาว ใช้นุ่งข้างในขึ้นฝ้ายและขึ้นมัดหมี่ตีนจก ใช้สำหรับซับเหงื่อและยืดอายุขึ้นตัว นอกที่จะใช้ในโอกาสพิเศษต่างๆ นอกจากนี้ขึ้นช้อนยังใช้ในพิธีตามความเชื่อ เช่น ใช้ไล่ผีแก้การทำ เสน่ห์ยาแฝด หญิงชาวไทยครึ่งบางสมัยจะนุ่งโจงกระเบนอยู่บ้าง แต่ไม่เป็นที่นิยมเท่าการนุ่งขึ้น

ขึ้นของไทยครึ่งจะมีอยู่ ๕ ประเภท ซึ่งการเลือกนุ่งขึ้นจะขึ้นอยู่กับโอกาสใช้สอยดังนี้

๑. ขึ้นดำย้อมมะเกลือ หรือขึ้นมัดหมี่ฝ้ายย้อมคราม มีทั้งที่ไม่ต่อหัวขึ้นและตีนขึ้น และต่อหัวขึ้นและ ตีนขึ้น ใช้สำหรับหญิงสูงอายุ เมื่อไปทำไร่ทำนา หรือ ทำงานบ้านทั่วไป

๒. ขึ้นดำตาน ขึ้นฝ้ายย้อมสีดำมะเกลือหรือคราม ช่วงล่างทอสลับสีเหลือง แดง เขียว หรือสีจามชอบ ใช้สำหรับเด็กผู้หญิง

๓. ขึ้นดอก ขึ้นฝ้ายหรือไหม ด้ายเส้นยืนเป็นสีแดงหรือสีดำ ทอชิดสลับจกทั้งผืน ตีนขึ้นแดงใช้สำหรับ หญิงสาว ส่วนตีนขึ้นดำใช้สำหรับหญิงสูงอายุ เมื่อไปงานในโอกาสพิเศษ

๔. ขึ้นสิบนิ้ว ขึ้นฝ้ายหรือไหมพื้นสีดำ ตัวขึ้นทอชิดด้วยด้ายหรือไหมสีเขียว(นิ้ว) เป็นลวดลายต่างๆ สลับกับทอผ้าพื้นสีดำตามขวางสิบแถว ใช้สำหรับหญิงสาว สำหรับไปงานในโอกาสพิเศษต่างๆ

๕. ขึ้นมัดหมี่ไหมตีนจก ขึ้นที่ประกอบด้วย ส่วนหัวขึ้น ตัวขึ้น และตีนขึ้น โดย ๓ ส่วนนี้จะมีวิธีการทอที่ ต่างกัน คือ หัวขึ้น ใช้ผ้าฝ้ายทอพื้นสลับทอชิด ตัวขึ้นใช้ผ้าไหมมัดย้อมลวดลาย ซึ่งมีหลายแบบ คือ

หมี่ลวด เป็นชิ้นมัดหมี่ใหม่ที่ทอต่อเนื่อง โดยไม่มีการทออย่างอื่นมาคั่น หมี่น้อย เป็นชิ้นมัดหมี่ใหม่ หรือฝ้าย มีการทอด้วยสีพื้น เช่นสีเหลือง เขียว ส้ม ขาว แดง และ รมีตา เป็นชิ้นมัดหมี่ใหม่ ทอชิด ด้วยไหมหรือฝ้ายสีขาวหรือสีเหลือง สลับกับมัดหมี่ใหม่เป็นลายขนานตลอดผืน ส่วนตีนขึ้น ทอด้วยผ้า ผืนลายชัดด้วยเส้นด้ายฝ้ายสีแดงหรือสีดำ โดยลายหลักจะใช้เทคนิคการจก ส่วนลายย่อยจะใช้ เทคนิคการขีด ใช้ในโอกาสสำคัญ เช่น เจ้าสาว จะใช้จะนุ่งชิ้นใหม่มัดหมี่ตีนจกสีแดง

ชุมชนไทยครั้งยังใช้ผ้าเพื่อตกแต่งลวดลายเครื่องใช้อื่นๆ ในชีวิตประจำวันด้วย เช่น ย่อม (ภาษาไทยครั้งเรียกว่า "ถง") ซึ่งมีหลายขนาดตามประโยชน์ใช้สอย เช่น ย่อมขนาดใหญ่ที่ใช้ทำ ขนมหจีน ย่อมขนาดกลางที่ใช้ใส่อุปกรณ์ทอผ้า ส่วนย่อมขนาดเล็กจะใช้ใส่อุปกรณ์กินหมาก นอกจากนี้ ไทยซึ่งยังใช้ประติษฐ์หมอนน้อย หมอนหน้าหกหรือหมอนหน้าอิฐ เพื่อใช้ถวายพระสงฆ์หรือให้ญาติ โยมที่ไปปฏิบัติธรรมในวัดใช้หนุนนอน ทอเป็นขีดสลับจก ส่วนผ้าที่ใช้ในพิธีกรรม งานประเพณี และ โอกาสพิเศษต่าง ได้แก่ ผ้าที่ใช้ในพิธีแต่งงาน คือ

- ผ้าไหว้พ่อแม่เจ้าบ่าว โดยพ่อเจ้าบ่าวจะได้ ที่นอน ผ้าโสร่งไหม ผ้าขาวม้าไหม ผ้าตัด เลื่อ หมอนเท้า หมอนน้อย ส่วนแม่เจ้าบ่าวจะได้ชิ้นมัดหมี่ใหม่ตีนจก ผ้าตัดเลื่อ สไบ และผ้าเช็ดหน้า
- ผ้าที่เตรียมให้เจ้าบ่าวใช้ในพิธี เช่น ผ้าพุ่งไหม ผ้าม่วงโรง ผ้าโจงกระเบนมัดหมี่ใหม่ ผ้าตัดเลื่อ ผ้าเช็ดหน้า
- ผ้าไหว้ญาติพี่น้องเจ้าบ่าว จะเป็นผ้าโสร่ง ผ้าขาวม้า ผ้าตัดเลื่อ ผ้าเช็ดหน้า ชิ้น มัดหมี่ใหม่ ผ้าตัดเลื่อ หมอนเท้า หมอนน้อย
- ผ้าที่เตรียมไว้สำหรับใช้ในบ้านใหม่ จะเป็นเครื่องนอน เช่น ที่นอน หมอน มุ้ง ผ้าปูที่ นอน (ผ้าล้อ)
- ผ้าสำหรับใช้ในชีวิตประจำวันหลังแต่งงาน เช่น ผ้าโสร่ง ผ้าขาวม้า เลื่อ ผ้าตัดเลื่อ ผ้าเช็ดหน้า
- ชุดแต่งกายเจ้าสาว เลื่อคอตั้งหรือคอกลมแขนกระบอกหรือแขนยาวสีสด ผ่าหน้าติด กระดุมเงิน ห่มสไบเฉียง นุ่งชิ้นใหม่มัดหมี่ตีนจกสีแดง
- ชุดแต่งกายเจ้าบ่าว นิยมนุ่งผ้าม่วง ผ้าพุ่งไหม ผ้ามัดหมี่ใหม่ นุ่งแบบโจงกระเบน สวมเลื่อฝ้ายหรือไหมสีขาว คอกลม แขนสามส่วน

นอกเหนือไปจากผ้าที่ใช้ในพิธีแต่งงานดังกล่าว ไทยครั้งยังทอผ้าเพื่อใช้ในพิธีบวช นาค ซึ่งจะมีทั้งผ้าไหมและฝ้าย นาคจะห่มสไบขาว นุ่งผ้าม่วงโรง ผ้าไหมพุ่ง หรือ ไหมมัดหมี่ในเวลา

ทำขวัญนาคและใช้ชุดผ้าฝ้ายสีขาวในเวลาขึ้นโบสถ์ นอกจากนี้ในเวลาเวียนรอบอุโบสถ ยังมีผ้าคลุม
หัวนาคที่ทำด้วยผ้าไหมหรือผ้ายสีขาว รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ทอขีดสลับจก และมีลายสัตว์เป็นลายสิงห์
ลายมอม

๒.๔ ไทยเวียง

๒.๔.๑ ประวัติความเป็นมาของไทยเวียง

ตามคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ ลาวเวียง คือ คนที่อพยพมาจากเวียงจันทน์โดยตรง ซึ่งการเดินทางมาครั้งนั้น ได้มีพระบรมวงศานุวงศ์ของแผ่นดินลาวร่วมมาด้วย คำบอกเล่าดังกล่าว ตรงตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเวียง คือ กลุ่มคนที่อพยพมาจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงพร้อมๆ กันกับกลุ่มคนไทยครึ่ง โดยเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยบริเวณจังหวัด ชัยนาท สุพรรณบุรี อุทัยธานี นครสวรรค์ พิจิตร กำแพงเพชร การอพยพเคลื่อนย้ายของคนกลุ่มนี้ สันนิษฐานว่า น่าจะอพยพมาตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี เมื่อประมาณ ปี พ.ศ. ๒๓๑๙ ได้เกิดการสู้รบกัน ระหว่างเจ้าพระยาในเมืองเวียงจันทน์ คือ “เจ้าสิริบุญสาร” กับ “พระวอ” และ พระตา พระยาย พระวอพาไพร่พลหลบหนีมาพึ่งบรมโพธิสมภารของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี แต่ก็ถูก “พระยาสุโข” จากเวียงจันทน์ยกทัพมาโจมตีและฆ่าพระวอตาย สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีพิโรธ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ “พระยามหากษัตริย์ศึก” กับ “พระยาสุรสีห์” ยกทัพไปตีเมืองเวียงจันทน์และยึดเมืองเวียงจันทน์ได้ แล้วอพยพพระบรมวงศานุวงศ์และชาวเมืองเวียงจันทน์ พร้อมอัญเชิญพระแก้วมรกตกลับมาประดิษฐานที่วัดอรุณราชวราราม (โรงเรียนเนินขามรัฐประชานุเคราะห์, ๒๕๔๙)

ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ปรากฏหลักฐานการอพยพโยกย้ายของกลุ่มไทยเวียง ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ ๒) กล่าวคือ ในปี พ.ศ. ๒๓๕๘ เจ้าเมืองเวียงจันทน์ได้ส่งชาวลาวเมืองภูคังและชาวเมืองพุกวางลงมาถวาย การอพยพเคลื่อนย้ายของกลุ่มวัฒนธรรมไทยเวียงครั้งสำคัญเกิดขึ้นอีกครั้งในปี พ.ศ. ๒๓๗๑ ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓) ซึ่งในขณะนั้น “เจ้าอนุวงศ์” พระราชโอรสของเจ้าสิริบุญสาร ซึ่งครองเมืองเวียงจันทน์ ได้ลงมาถวายงานในพระราชพิธีพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยที่กรุงเทพฯ ก่อนที่พระเจ้าอนุวงศ์จะถูกลากลับ ได้ขอพระราชทานเจ้าดวงคำ ชาวเวียงจันทน์ แต่ได้รับการปฏิเสธ กอปรกับมีข่าวลือถึงทางเวียงจันทน์ว่าไทยอ่อนแอลง ทั้งนี้เนื่องจากสภาพทางการเมืองของกรุงรัตนโกสินทร์ที่ถูกสั่นคลอนจากชาติมหาอำนาจทางตะวันตก ด้วยเหตุที่ไทยไม่ลงรอยกับอังกฤษ เจ้าอนุวงศ์จึงหันไปฝักใฝ่ญวนและได้ก่อการกบฏขึ้นในปี พ.ศ. ๒๓๖๙ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ ให้ “สมเด็จพระบวรเจ้ามหาศักดิ์พลเสพ” กับ “พระยาราชสุภาวดี” เจ้าเมืองนครราชสีมายกทัพไปตีเวียงจันทน์ ในปี พ.ศ. ๒๓๗๐ กองทัพไทยชนะ และได้อพยพพลเมืองชาวเวียงจันทน์มาสู่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา คาดกันว่ามีคนถูกกวาดต้อนมาประมาณ ๘,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ คน

จากการศึกษาวัฒนธรรมของกลุ่มชนชาวลาวครั้ง ลาวเวียง และลาวกา แล้วจึงสามารถสันนิษฐานได้ว่า น่าจะมีบรรพบุรุษเป็นกลุ่มเดียวกัน ทั้งนี้สังเกตได้จากวัฒนธรรมการแต่งกายและสิ่งทอในชีวิตประจำวัน คำว่าลาวคั้ง ลาวเวียง ลาวกา เป็นคำเรียกกลุ่มคนที่เคยอาศัยอยู่

ตอนบนของลำน้ำโขง ซึ่งน่าจะมีความสัมพันธ์กันในกลุ่มเชื้อชาติและวัฒนธรรม มีบรรพบุรุษและ ภูมิลำเนาเดิมมาจากที่เดียวกัน เพราะมีเอกลักษณ์ในเรื่องสิ่งทอ การย้อมผ้าใช้สีแดงครั้งเป็นสีหลัก เทคนิคการทอ รูปแบบและการแต่งกายเหมือนกัน (วิชาฯ สุขแสงวรรณ, ๒๕๔๗)

๒.๔.๒ ความเป็นมาของชุมชนไทยเวียง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

ก. ถิ่นฐานเดิมและการอพยพของชุมชนไทยเวียง บ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง จังหวัด พิษณุโลก

ในอดีตที่ชาวลาวเวียงถูกกวาดต้อนเข้ามานั้น เมื่อตั้งชุมชนในหัวเมืองชั้นใน สมัย กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ชาวลาวทุกคนต้องขึ้นในสังกัดและถูกสักข้อมือบอกสังกัดด้วย ดังหลักฐานที่ ภาพเขียนบนเพดานศาลาการเปรียญ วัดทุ่งหญ้าแคมบาง ตำบลดอนแร่ อำเภอเมืองราชบุรี ใน ปัจจุบันสังคมของชาวลาวเวียง เป็นสังคมที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณใกล้ๆ กัน ลูกหลานที่แต่งงาน ออกเรือนก็จะปลูกบ้านใกล้กับพ่อแม่

ปัจจุบันชาวไทยเวียง ได้ตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในหลายจังหวัดดังต่อไปนี้

จังหวัดนครปฐม	ที่บริเวณบ้านโพรงมะเดื่อ อำเภอเมือง บ้านหนอง ดินแดน อำเภอกำแพงแสน
จังหวัดสุพรรณบุรี	ที่บริเวณบ้านบ่อกรุ บ้านทุ่งกระถิน บ้านหนองป่าแขง ตำบลบ่อกรุ บ้านทุ่งก้านเหลือง ตำบลป่าสะแก อำเภอ เดิมบางนางบวช บ้านทับผึ้งน้อย ตำบลห้วยขมิ้น อำเภอด่านช้าง บ้านดอนมะเกลือ อำเภออุทุมพร
จังหวัดอุทัยธานี	ที่บริเวณบ้านโคกหม้อ อำเภอทัพทัน บ้านทัพหลวงและ บ้านทัพคล้าย
จังหวัดนครสวรรค์	ที่บริเวณอำเภอบ้านไร่ อำเภอบรรพตพิสัย
จังหวัดกำแพงเพชร	ที่บริเวณบ้านโค้งวิสัย บ้านหนองเหมือด ตำบลแสนตอ อำเภอขาณุวรลักษณ์
จังหวัดพิจิตร	ที่บริเวณตำบลห้วยพุก กิ่งอำเภอตงเจริญ จังหวัดพิจิตร
จังหวัดสุโขทัย	ที่บริเวณบ้านเกาะน้อย อำเภอศรีสำริด
จังหวัดชัยนาท	ที่บริเวณบ้านหนองพังนาค ตำบลเสือโฮก อำเภอเมือง กิ่งอำเภอหนองมะโมง กิ่งอำเภอเนินขาม
จังหวัดพิษณุโลก	ที่บริเวณบ้านทุ่งตาเปี้ยว อำเภอพรหมพิราม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

แผนที่จังหวัดพิษณุโลก (องค์การบริหารส่วนจังหวัดพิษณุโลก, ๒๕๔๙)

จังหวัดพิษณุโลกมีพื้นที่ประมาณ ๑๐,๘๑๕ ตารางกิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาและที่ราบสลับป่าไม้ทางด้านตะวันออก นอกนั้นเป็นที่ราบลุ่มอยู่โดยทั่วไป มีแม่น้ำสำคัญคือแม่น้ำน่านซึ่งไหลผ่านบริเวณตัวเมือง แบ่งการปกครองออกเป็น ๙ อำเภอคือ อำเภอเมือง อำเภอวังทอง อำเภอพรหมพิราม อำเภอบางระกำ อำเภอบางกระทุ่ม อำเภอนครไทย อำเภอวัดโบสถ์ อำเภอชาติตระการ และอำเภอเนินมะปราง

ข. วิถีชีวิตของชุมชนไทยเวียง

ด้วยเหตุที่อพยพมาพร้อมๆ กัน และมีบรรพบุรุษเดียวกัน วิถีชีวิตของไทยเวียงจึงไม่ต่างจากไทยครั้งมากนัก ซึ่งอาชีพหลักของกลุ่มไทยเวียงก็คือ ด้านการเกษตร พืชเศรษฐกิจของอำเภอวังทอง พืชหลักได้แก่ ข้าวเจ้า ข้าวโพด มันสำปะหลัง ถั่วเขียว ถั่วเหลือง ถั่วลิสง และละหุ่ง มีการปลูกพืชสวน ผลไม้ประเภทต่างๆ ขณะนี้ สามารถปลูกได้ทุกอย่าง ที่มีชื่อเสียงมากขณะนี้ คือ เงาะ ลำไย ลิ้นจี่ น้อยหน่า มะขามหวาน ทุเรียนส้ม องุ่น อาชีพเสริม ได้แก่ สีนค้าประเภทหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ คือ มะม่วงกวน เครื่องจักสาน ผ้าทอไหมประดิษฐ์ ผลิตภัณฑ์แปรรูปอาหาร

ในด้านที่อยู่อาศัย ชาวลาวเวียงนิยมสร้างบ้านเรือนอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเครือญาติในบริเวณที่ดอนมีน้ำไหลผ่าน เหมาะแก่การทำนา การปลูกบ้านในสมัยก่อนเพื่อบ้านจะมาช่วยกันลงแขก ลักษณะบ้านมักใช้วัสดุที่หาง่ายจากธรรมชาติ โดยจะนำหญ้าคาทับเป็นตับเรียกว่า โฟหญ้า สำหรับมุงหลังคา ฝาบ้านเป็นไม้ขัดแตะ บางหลังอาจเป็นฝาแฝก บริเวณหน้าบ้านมีนอกชานใช้เป็นที่นั่งคุยกันเรียกว่า บ้านทอง ตัวบ้านมีใต้ถุนสูงพอที่คนสามารถค่อมหัวได้เรียกว่า ขัดเกล้าหากบ้านใดปลูกติดกับพื้นคนลาวเวียงจะเรียก บ้านลักษณะนี้ว่า บ้านเรือนแพ ภายในบ้านจะมีห้องสำหรับลูกสาวเรียกว่า ในเปิง ส่วนพ่อแม่มักนอนข้างห้องลูกสาวเรียกว่า นอกเปิง ส่วนผู้ชายมักสร้างทางทิศตะวันออก ตัวบ้านทำจากไม้ไผ่หรือไม้กระดาน ฝาผนังทำจากไม้ไผ่สาน ยาด้วยซี่รวไม่ให้ข้าวรวง

วัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวลาวเวียง กินข้าวเหนียวเช่นเดียวกับลาวกลุ่มอื่น แต่ปัจจุบันหันมากินข้าวเจ้าแทน อาหารหลักที่สำคัญในสำรับของชาวลาวเวียงทุกครอบครัว ได้แก่ ปลา ร้า ซึ่งนิยมนำปลาดุกตัวเล็ก เช่น ปลากะต๋ี่ ปลาสล้อย มาทำ โดยเฉพาะเมื่อถึงฤดูน้ำหลาก ชาวลาวเวียงนิยมจับปลาดุกปลาน้อยที่ขังอยู่ตามไร่นามาหมักทำน้ำปลา ไว้ใช้เป็นเครื่องปรุงอาหาร เช่นเดียวกับคนกลุ่มอื่น (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดราชบุรี, ๒๕๔๗)

ค. ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยเวียง

ชาวลาวเวียงนับถือศาสนาพุทธอย่างเคร่งครัด เมื่อถึงวันงานบุญทุกคนต่างพากันไปทำบุญที่วัด ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน นอกจากนี้ ชาวลาวเวียงมีความเชื่อและยึดมั่นต่อผีบรรพบุรุษ ถิ่นกำเนิดเดิมมาโดยตลอด เมื่อครอบครัวใดมีญาติถึงแก่ความตาย บรรดาญาติพี่น้องจะนำลาบหรือย่า ที่เป็นอาหารพื้นบ้านไปเซ่นไหว้ผู้ตาย พร้อมกับกล่าวขอให้ดวงวิญญาณผู้ตายจงกลับสู่เวียงจันทน์ เมื่อถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ของทุกปี ชาวลาวเวียงในจังหวัดราชบุรี ถือกันว่าเป็น "วันสารทลาว" ทุกคนจะมาทำบุญที่วัด เพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดราชบุรี, ๒๕๔๗)

ประเพณีฮีต ๑๒

ซึ่งเป็นประเพณีที่ชาวลาวเวียงยังคงปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยกรรมพิธีจะมีตลอดทั้ง ๑๒ เดือน ดังนี้

เดือนอ้าย ขึ้น ๑๕ ค่ำ มีการจัดประเพณีการทำบุญเดือนอ้าย เป็นพิธีที่พระสงฆ์ที่ต้องอาบัติมีโอกาสปลงอาบัติในวันนี้ และญาติโยมผู้หวังบุญกุศล ต่างพากันมาทำบุญถวายจตุปัจจัย

เดือนยี่ ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพทำนา จะนำข้าวที่นวดแล้ว มากองไว้เพื่อทำพิธีทำบุญคุณลานที่ลานนวดข้าว โดยนิมนต์พระมาสวดมนต์เย็น แล้วนำน้ำพระพุทธรมนต์ไปรดในนาข้าว รดวัรดควาย

เดือนสาม ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ ชาวบ้านจะทำข้าวจี๋ไปถวายพระสงฆ์ ซึ่งการทำบุญข้าวจี๋ นี้ ถือว่าได้บุญมาก สำหรับ ข้าวจี๋ในปัจจุบันพบว่า ได้พัฒนามาเป็นการใช้ข้าวหลามกันเป็นส่วนใหญ่ เพราะการทำข้าวจี๋มีขั้นตอนการทำที่ค่อนข้างยุ่งยาก และไม่สะดวกต่อการนำไปทำบุญที่วัด

เดือนสี่ ทำบุญพระเวส ในวันที่พระสงฆ์จะทำพิธีเทศน์มหาชาติ ด้วยมีความเชื่อ เหมือนกับชาวไทยกลุ่มอื่นว่า ถ้าได้ฟังเทศน์มหาชาติจบภายใน ๑ วัน จะได้บุญมาก

เดือนห้า ถดุงสงกรานต์ ชาวบ้านจะทำพิธีรดน้ำพระพุทธรูป พระสงฆ์ ผู้ใหญ่ และเครื่องรางของขลัง นอกจากนี้ มีการก่อกองทราย ปล่อยนง ปล่อยปลา ทำขนมกะละแม และข้าวเหนียวแดงสำหรับทำบุญ

เดือนหก เริ่มทำนา ระหว่างนี้จะมีพิธีเลี้ยงตาแฮกนา เพื่อทำนายว่าในปีนั้นๆ ฝนจะตก หรือไม่ โดยเลือกวัน พุทธศตดิตอนเย็น เจ้าของนาจะนำข้าว ฐูปเทียน ดอกไม้ ไปวางไว้ตามมุมนา จากนั้นโรยข้าว แล้วจึงจุดธูป บอกเทพยดา ขอให้ช่วยให้ข้าวสมบูรณ์

เดือนเจ็ด ทำพิธีเลี้ยงผี ปู่ ย่า ตา ยาย ที่ล่วงลับไปแล้ว

เดือนแปด เทศกาลเข้าพรรษา พระสงฆ์ อุบาสก และอุบาสิกา ต่างมาทำบุญถือศีลที่วัด

เดือนเก้า ทำบุญเดือนเก้า หรือทำบุญข้าวประดับดิน

เดือนสิบ ประเพณีสารทลาว (แก่ข้าวห่อ) เป็นงานบุญที่ทำขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับ บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว

เดือนสิบเอ็ด งานเทศน์มหาชาติ ปัจจุบันจัดที่วัดโสดาประดิษฐาราม ตำบลเขาแร่ อำเภอเมืองราชบุรี โดยกำหนดงานประเพณีไว้ ๘ วัน เตรียมงานก่อน ๒ วัน และจัดงานเทศมหาชาติ อีก ๓ วัน

เดือนสิบสอง ข้าวเริ่มออกรวง ชาวบ้านจะนำส้มตำมาไหว้แม่โพสพ

ประเพณี “ผีนางดั่ง”

เป็นประเพณีเก่าแก่อีกอย่างของลาวเวียง มักพบเห็นเล่นกันในวันสำคัญต่างๆ โดยเฉพาะประเพณีสงกรานต์ พิธีเริ่มจากกลุ่มสตรีไม่จำกัดวัยและจำนวนคน พร้อมดอกไม้ธูปเทียน ร่ายรำเพื่อเชิญวิญญาณของผีเข้าสิงในกระดิ่ง ๒ ใบ ที่ผู้หญิงถือไว้โดยนั่งทับสากตำข้าวขนาดใหญ่ ๒ สากไว้ มีผ้าขาวม้าคลุม มีเครื่องดนตรีประกอบด้วยกลองตะโพน ฉิ่ง ฉาบ กรับ และแคน บรรเลง ท่วงทำนองคล้ายเพลงหมอลำกลอนในสมัยนี้ จังหวะเพลงจะเร่งเร้าใจที่ขึ้นในช่วงที่วิญญาณจะเข้า สิงสู่กระดิ่ง เมื่อเข้าสิงแล้วผู้ที่อยากจะรู้เรื่องต่างๆ ก็จะไต่ถาม ผีนางดั่ง ก็จะตอบคำถามด้วยการ กระทบกันที่ขอบกระดิ่ง คล้ายๆ กับการเล่นผีถ้วยแก้ว แต่เดิมก็ใช้ทำนายทายทักกันในเรื่องการทำมาหากิน พิธีไร่อุดมสมบูรณ์มากน้อยเพียงใด ต่อมีวิวัฒนาการตามยุคสมัย ผีนางดั่งยังสามารถทายทัก ในเรื่องโชคชะตาราศี รวมทั้งเรื่องคู่ครองความรักด้วย ร่ำลือกันว่าสามารถทำนายได้แม่นยำนัก (สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ๒๕๔๙)

ประเพณีการละเล่น

เด็กๆ ลาวเวียงสมัยก่อน นิยมเล่นไม้หึ่ง ซี่ม้่าก้านกล้วย เดินกะลา ส่วนการละเล่นของผู้ใหญ่ มักเล่นกันในชวงเทศกาล หรือว่างจากการทำงาน อาทิ การเล่นผีมะกัก ผีสิงลม ซึ่งปัจจุบันไม่พบว่ามีการละเล่นดังกล่าว ในช่วงเดือนพฤศจิกายน ถึง ธันวาคม ชาวโนนาจะเริ่มแกว่งเจ้าของนาจะเกี่ยวข้าวมาคั่วทำข้าวเม่า ซึ่งมีประเพณีขว้างข้าวเม่า โดยแต่ละบ้านลูกสาวจะรับหน้าที่ตำข้าวเม่า ส่วนฝ่ายชายจะเอาผ้าขาวม้าห่อมะพร้าวแล้วขว้างเข้ามาในลาน โดยไม่ให้ฝ่ายหญิงรู้ว่าเป็นของใคร ฝ่ายหญิงจะเก็บ มะพร้าวและทำตำหนิที่ผ้า แล้วเอาข้าวเม่าที่คั่วแล้ว คลุกมะพร้าวกับกล้วย ใส่ห่อผ้าไปขว้างไว้ที่เดิม คอยแอบดูว่าใครมาหยิบไป

๒.๔.๓ ผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยเวียง

ในอดีตผู้ชายมักใส่เสื้อปานคอกกลม นุ่งโจงกระเบนหรือกางเกงทรงจีน ผ้าขาวม้าคาดเอว ส่วนผู้หญิงนุ่งซิ่นลวดลายต่างๆ สวมเสื้อสีดำแขนกระบอกหรือเสื้อคอกระเช้า มีผ้าสไบเฉียง ทรงผมเกล้ามวยหรือตัดทรงดอกกระพุ่ม โดยทั่วไปเสื้อผ้าที่สวมใส่จะทอจากไหมหรือฝ้ายด้วยฝีมือของหญิงสาว แต่ปัจจุบันชาวลาวเวียงในจังหวัดราชบุรีไม่ได้ทอผ้านุ่งเองแล้ว แต่จะซื้อเสื้อผ้าที่มีขายทั่วไปตามท้องตลาดสวมใส่กัน (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดราชบุรี, ๒๕๔๙)

ลักษณะผ้าทอของกลุ่มไทยเวียงที่พบ จะมีลักษณะการทอแบบมัดหมี่ ในอดีตมีการทอมัดหมี่เป็นตัวซิ่น และตีนซิ่นจะเป็นผ้าลายจก (ตีนจก) แต่ปัจจุบันนี้ ผู้เฒ่าผู้แก่ชาวไทยเวียงจะนิยมนุ่งผ้าซิ่นตีนจกนี้เมื่อเวลามีงานเทศกาลประจำปี

ปัจจุบันผ้าทอของกลุ่มไทยเวียง เป็นผ้าทอมัดหมี่ ทอด้วยกี่กระตุก วัสดุที่ใช้มีทั้งไหม ฝ้าย และด้ายสำเร็จรูป ลวดลายของผ้าทอส่วนใหญ่จะได้รับการถ่ายทอดมาจากท้องถิ่นอื่น ลวดลายที่พบได้แก่ ลายไทย ลายดอกทานตะวัน ลายนาคนสน ลายยอดฉัตร ลายดอกแก้ว และลายสนในวัง เป็นต้น (พิพิธภัณฑิ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๙)

๒.๕ ไทยเงี้ยว

๒.๕.๑ ประวัติความเป็นมาของไทยเงี้ยว

ไทยเงี้ยว หรือ ลาวเงี้ยว คือ กลุ่มชนที่พูดภาษาลาวที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่แถบชนบทชานเมืองเวียงจันทน์และหลวงพระบาง หากเป็นพวกที่อยู่ในเขตเมืองเวียงจันทน์จะเรียกว่า ลาวเวียง (โรงเรียนวัดไผ่ดำ, ๒๕๔๓) ซึ่งทั้งลาวเงี้ยวและลาวเวียงได้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในที่ราบภาคกลางประเทศไทยพร้อมๆ กับไทยพวน ครั้งแรกเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๓๒๑ ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และครั้งต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (สำนักศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๗.) ในครั้งนี้ ได้อพยพโยกย้ายถิ่นฐานเข้ามาด้วยความสมัครใจและโดยการถูกกวาดต้อนมา ซึ่งมีเหตุการณ์ที่สำคัญคือเมื่อครั้งที่เจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ก่อกบฏ (พ.ศ. ๒๓๖๙-๒๓๗๑) พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาราชสุภาวดี เป็นแม่ทัพ ยกทัพไปปราบกบฏถึง ๒ ครั้ง ได้ชัยชนะแล้วจึงได้กวาดต้อนผู้คนชาวลาวจากหัวเมืองพวน เมืองเชียงขวาง เมืองเวียงจันทน์ เมืองหลวงพระบางมาเป็นเชลย เพื่อป้องกันมิให้พวกลาวแข็งเมืองอีก และชาวเงี้ยวก็ได้ถูกกวาดต้อนมาในครั้งนี้ด้วย (โรงเรียนวัดไผ่ดำ, ๒๕๔๓) เมื่อกวาดต้อนผู้คนมาและนำไปไว้ตามหัวเมืองต่างๆ รอบกรุงเทพฯ จึงทรงโปรดให้รวมอาณาจักรเวียงจันทน์เข้ากับอาณาจักรสยาม ต่อมาชาวลาวเงี้ยวจึงได้ไปตั้งถิ่นฐานในทำเลที่เห็นว่าเหมาะสมที่จะพักอาศัยและประกอบ อาชีพ ซึ่งได้มีการกระจายตัวไปตามพื้นที่ต่างๆ ในประเทศไทยหลายพื้นที่ (สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๗.) ได้แก่

๑. จังหวัดสิงห์บุรี

ที่ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี

ที่แถบวัดท่าอิฐ วัดตุ้มหู ตำบลชีน้ำร้าย อำเภอท่างาม

ที่บ้านสิงห์ บ้านโพรงหาวเสื่อ แถบวัดสารุกการามตำบลบ้านสิงห์ อำเภอบางระจัน

๒. จังหวัดสระบุรี

ที่บ้านตาลเสี้ยน ตำบลหนองแก อำเภอพระพุทธบาท

ที่บ้านส้มป่อย บ้านนายาว บ้านหนองโดนน้อย

๓. จังหวัดลพบุรี

ที่บ้านหนองเมือง อำเภอบ้านหมี่

ที่บ้านห้วยโป่ง อำเภอโคกสำโรง

ที่บ้านท่าแค บ้านท่าศาลา บ้านดงน้อย อำเภอเมือง

๔. จังหวัดนครสวรรค์

ที่ตำบลโคกสว่าง ตำบลหนองไม้เสียบ อำเภอตากดี

ที่บ้านหนองตะโก ตำบลหนองกระเจา อำเภอชุมแสง

๕. จังหวัดพิจิตร

ที่บ้านดงเย็น หมู่ที่ ๗ ตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูลนาก

ที่บ้านดงเย็น หมู่ที่ ๕ ตำบลสากเหล็ก กิ่ง อ.สากเหล็ก

ที่บ้านห้วยร่วม ตำบลห้วยร่วม อำเภอบางมูลนาก

๒.๕.๒ ความเป็นมาของชุมชนไทยแฉ่ว อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

ก. ประวัติอำเภอบางมูลนาก

บางมูลนาก เป็นชื่ออำเภอหนึ่งของจังหวัดพิจิตร มีที่ว่าการอำเภอตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำน่านฝั่งตะวันออก อยู่ห่างจากจังหวัดพิจิตรทางรถไฟ ๕๐ กม. และทางรถยนต์ ๕๒ กม.

อำเภอบางมูลนากเดิมชื่อ “เมืองภูมิ” ตั้งอยู่ที่บ้านหนองเต่า ตำบลภูมิ การตั้งเมืองภูมิไม่มีประวัติบันทึกไว้ มีเพียงการบอกเล่าต่อๆ กันมาจากบรรพบุรุษเท่านั้น จากคำบอกดังกล่าวพอสรุปได้ว่า ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย มีพระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่งพร้อมไพร่พลออกจับช้างป่าเพื่อใช้ในการทำสงคราม พบช้างป่าบริเวณแถบเมืองภูมิลักษณะงดงามเป็นที่น่าพอพระราชหฤทัยเชือกหนึ่ง แต่ความขี้ขางที่ตามเสด็จมาด้วยไม่สามารถที่จะจับนำมาถวายได้ จึงมีนายยาพรานป่าซึ่งอยู่บ้านหนองบัวรับอาสาจับช้างดังกล่าวมาถวาย พระองค์จึงปูนบำเหน็จให้พรานยาเป็นเจ้าเมืองภูมิ พร้อมทั้งมอบพระธำมรงค์ให้หนึ่งวง พรานยาเจ้าเมืองภูมิก่อนแรกมีตำแหน่งเป็น “พระธำมระยา” ปกครองบ้านเรือนด้วยความสงบเรียบร้อยไม่มีการเก็บส่วยอากรใดๆ พระธำมระยาได้ถือโอกาสไปเฝ้าพระมหากษัตริย์ที่กรุงศรีอยุธยาครั้งหนึ่ง ต่อมาท่านก็หายสาบสูญไปเฉยๆ ชาวเมืองภูมิที่เคารพนับถือคุณความดีของท่านได้สร้างศาลเจ้าไว้ และเรียกท่านว่า “เจ้าพ่อตาพระธำมระยา ”

เมืองภูมิขึ้นกับเมืองสระหลวง มีอาณาเขตกว้างขวางคือ พื้นที่ของอำเภอบางมูลนาก และกิ่งอำเภอดงเจริญ พื้นที่ของอำเภอชนแดน พื้นที่ที่แบ่งแยกให้จังหวัดนครสวรรค์คือ อำเภอหนองบัว และแบ่งไปขึ้นกับอำเภอตะพานหินบางตำบล เช่น ท้ายทุ่ง ทุ่งโพธิ์ เป็นต้น เมืองภูมิเจ้าเมืองปกครองต่อจากพระยาธำมระยาตลอดมา จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการปรับปรุงการปกครองส่วนภูมิภาคใหม่ เมืองภูมิจึงมีฐานะเป็นอำเภอคือ อำเภอภูมิ ในปี พ.ศ. ๒๔๕๐ พระณรงค์เรืองเดชเห็นว่าตำบลบางมูลนากกลายเป็นชุมชนใหญ่ มีความเจริญเพราะมีเส้นทางคมนาคมติดต่อกับจังหวัดต่างๆ ได้สะดวกกว่า จึงย้ายที่ทำการอำเภอไปอยู่บางมูลนากตั้งฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน ยังคงใช้ชื่ออำเภอภูมิเช่นเดิม และได้เปลี่ยนเป็นอำเภอบางมูลนากเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙

หลักฐานเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเมืองภูมิก็คือ ใบบอกเมืองพิจิตรศักราช ๑๒๕๑ (พ.ศ. ๒๕๓๒) ในสมัยรัชกาลที่ ๕ และราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐ แผ่นที่ ๑๒ วันที่ ๑๘ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๒(พ.ศ. ๒๔๓๖) ความว่า เมืองภูมิเป็นเมืองขึ้นของเมืองพิจิตรและผู้ว่าราชการเมือง ชื่อ พระณรงค์เรืองนาข ร.ศ. ๑๒๒ (พ.ศ. ๒๔๔๖) เมืองพิจิตรแบ่งเป็น ๓ อำเภอ คือ อำเภอเมืองฯ บางคลาน

และเมืองภูมิ สันนิษฐานว่าที่ว่าการอำเภอเมืองภูมินี้ตั้งอยู่ที่บ้านหนองเต่า ตำบลภูมิ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๕๐ ได้ย้ายที่ว่าการอำเภอไปตั้งใหม่ที่ริมแม่น้ำน่านด้านตะวันตกเหนือ วัดบางมูลนาก แต่ยังคงใช้ชื่ออำเภอภูมิตั้งเดิมมิได้เปลี่ยนเป็นอำเภอบางมูลนาก จนกระทั่งวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๙ กระทรวงมหาดไทยจึงได้มีประกาศใช้ชื่ออำเภอที่เปลี่ยนใหม่ให้ตรงกับชื่อตำบล สำหรับชื่อ "บางมูลนาก" นี้ เดิมเรียกว่า "บางชันนาก" เพราะเดิมที่คลองบุษบง (เหนือตลาดบางมูลนาก) มีนากชุกชุมและได้ถ่าย (ขี้) ไม้เกลือออกลาดทั้งบริเวณนั้น จึงเรียกว่า "บางชันนาก" ต่อมาจึงเปลี่ยนมาเป็น "บางมูลนาก" (สำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดพิจิตร, ๒๕๔๙)

ข. ถิ่นฐานเดิมและการอพยพของชุมชนไทยแกว้อ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

เมื่อกลุ่มชนที่ชื่อว่า "ลาวแกว้อ" ได้ถูกกวาดต้อนมาอยู่ในประเทศไทย และกระจายตัวกันไปอาศัยอยู่ในแถบจังหวัดลพบุรี สิงห์บุรี และสระบุรี ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว ยังมีลาวแกว้ออีกกลุ่มหนึ่งที่ได้อพยพต่อมาจากบ้านนาจวน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี เพื่อมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในหมู่บ้านดงเย็น ตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ประมาณ ๘๐ ปีมาแล้ว โดยได้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำสวน ซึ่งเป็นอาชีพที่ชาวลาวแกว้อได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา แต่เดิมหญิงชาวลาวแกว้อจะมีการทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือน และเพื่อใช้ในงานพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งในปัจจุบันนี้ในหมู่บ้านดงเย็น ไม่มีชาวลาวแกว้อครอบครัวใดอนุรักษ์วิธีการทอผ้าตามแบบของชาวลาวแกว้อไว้เลย

ค. วิถีชีวิตของชุมชนไทยแกว้อ

ชาวแกว้อมีนิสัยรักสงบ ซื่อสัตย์ รักความสะอาด รักความเป็นอิสระมาก ใจคอเยือกเย็น มีความโอบอ้อมอารีและเป็นมิตรกับทุกคน (จารุวรรณ พุ่มพฤษ, ๒๕๔๙) อาชีพส่วนใหญ่คือการทำนา ทำไร่ ยามว่างผู้หญิงก็จะทอผ้าแต่ผ้าที่ทอไม่ใช่ชิ้นหมี่แบบพวน แต่จะเป็นผ้าฝ้ายธรรมดา โดยนิยมทอผ้าขาวม้าหรือผ้าสำหรับทำหมอน ผ้าห่มและการทอก็เพื่อใช้ในครอบครัว ไม่ได้ทอเป็นอาชีพเสริม ฝ่ายผู้ชายยามว่างก็จะมักสานเครื่องมือจับปลา หรือกระบุง ตะกร้าเอาไว้ใช้ในครัวเรือน เช่นเดียวกัน นอกจากนั้นผู้ชายมักจะหาปลาตามหนองน้ำ ทำให้เกิดอาชีพการทำปลาร้า โดยนำปลาดูเล็กๆ มาล้างมักใส่เกลือทิ้งไว้ เมื่อถึงเวลาก็ตายให้พ่อดำ (สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๙ข)

ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวลาวแกว้อนั้น จะมีบ้านเรือนตั้งอยู่ชิดกัน ล้วนเป็นเรือนญาดิและมีความเอื้อเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ชาวลาวแกว้อเลือกทำเลที่ตั้งหมู่บ้านในที่ราบที่มีลำน้ำไหลผ่าน พื้นที่รอบๆ หมู่บ้านใช้เป็นที่ทำนา กลางหมู่บ้านคือวัด ลักษณะบ้านเป็นเรือนใต้ถุนสูงแบบแตกต่างกัน ๒ แบบ คือ

๑). เรือนใต้ถุนสูงแบบทรงไทย มีฝาทำเป็นฝาเพ็ญหรือฝาปะกน หลังคาจั่วค่อนข้างแหลม ตกแต่งขอบจั่วด้วยแผ่นไม้ป้านลมและตัวหงา

๒). เรือนแฝดหลังคาทรงจั่วไม่สูงมากและไม่ตกแต่งขอบจั่วด้วยไม้ปั้นลมและตัว
เหงา หรือเรียกกันว่า “เรือนทรงลาว”

บ้านของชาวแฉ่วเป็นบ้านชั้นเดียวได้ดูสูงขนาดคนเดินลอดได้ สาเหตุที่ได้ดูสูง
เพราะเมื่อถึงหน้าน้ำน้ำจะท่วมบ้านชาว แฉ่วจะไม่พิถีพิถัน นิยมเรียบง่าย พื้นบ้านปูด้วยกระดานแผ่น
ใหญ่เรียงต่อกันมีช่องมองเห็นได้ดูบ้านได้ ฝาบ้านนิยมใช้ฟาก มาตีแปะไว้ บางบ้านใช้ไม้กระดาน
หลังคามุงด้วยสังกะสี รูปทรงบ้านเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ภายในบ้านกันห้องไว้ห้องหนึ่ง ได้ดูเรือนมี
แคร่ไม้วางสำหรับพักผ่อนหรือรับแขก วางที่ทอผ้าหรือเก็บเครื่องมือเครื่องใช้ พื้นที่รอบๆ บ้านปลูกพืช
ที่เป็นประโยชน์ทำให้บรรยากาศของหมู่บ้านร่มรื่น ชาวลาวแฉ่วชั้น หมั้นเพียร อาชีพส่วนใหญ่ คือ
การทำนา การทำไร่ เป็นต้น ยามว่าง ผู้หญิงก็จะทอผ้า แต่ผ้าที่ทอไม่ใช่ผ้าชิ้นหมี่แบบพวน จะเป็นผ้า
ฝ้ายธรรมดา โดยนิยมทอเป็นผ้าขาวม้า หรือผ้าสำหรับทำหมอน ผ้าห่ม ฯลฯ และเป็นการทอเพื่อใช้ใน
ครอบครัวไม่ได้ทอเป็นอาชีพ ฝ่ายชายยามว่างมักจักสานเครื่องมือจับปลา หรือ กระบุง ตะกร้า
สำหรับไว้ใช้ในครัวเรือน อาหารของชาวแฉ่ว คือข้าวเจ้า นานครั้งจะรับประทานข้าวเหนียว กับข้าว
ได้แก่ ลาบ ก้อย ปลาแร่ น้ำพริก ปลาสด แกงส้ม เป็นต้น ชาวแฉ่วนิยมรับประทานอาหารที่ใส่ปลาแร่
ทั้งดิบและสุกเป็นประจำ (สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๙ข)

ลาวแฉ่วมีแต่ภาษาพูดไม่ปรากฏเป็นภาษาเขียน ซึ่งภาษาแฉ่วจะจัดอยู่ในตระกูล
ภาษาไท-กะได (Thai-Kadi Language Family) ซึ่งปัจจุบันพบว่าชาวลาวแฉ่วที่อาศัยอยู่ที่ตำบลเนิน
มะกอก อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตรนี้ ยังสามารถพูดภาษาลาวแฉ่วได้นั้น ส่วนใหญ่จะมีอายุ
มากกว่า ๔๐ ปีขึ้นไป เพราะลูกหลานของชาวลาวแฉ่วเริ่มใช้ภาษาไทยกลาง เป็นภาษาที่สื่อสารกับ
ชุมชน ชาวลาวแฉ่วจะใช้ภาษาแฉ่วติดต่อกับคนกลุ่มเดียวกัน หากพูดกับคนต่างกลุ่มจะใช้ภาษาไทย
กลาง แต่เดิมชาวลาวแฉ่วจะสอนลูกหลานให้พูดภาษาแฉ่ว แต่ปัจจุบัน คนที่พูดภาษาแฉ่วได้มีจำนวน
ลดน้อยลงไปเป็นอย่างมาก เนื่องจากชาวลาวแฉ่วต้องมีการติดต่อสื่อสารกับคนกลุ่มอื่นๆ มากขึ้น มี
การแต่งงานกับคนไทยและมีการศึกษามากขึ้น จึงใช้ภาษาไทยกลางมากขึ้น ภาษาพูดของลาวแฉ่ว
และลาวยวนในเขตอำเภอบางมูลนากนั้น พังคูล้ายกับสำเนียงคนไทยทางภาคอีสาน แม้จะพูดกัน
คนละสำเนียง แต่ก็สามารถฟังรู้เรื่องและเข้าใจ คำศัพท์ส่วนมากก็คล้ายกัน เช่น ปลาแร่ เรียก ปลา
แดก, เสือ เรียก สาด, กางเกง เรียก ไชง หรือ ไส้, เคียว เรียก มักมากในกามคุณ ใครในกามคุณ, เขา
เรียก หยุด หรือ หยุดพักผ่อน, แสบ เรียก อร่อย, เหิง เรียก ข้างบน เป็นต้น (เรื่องเดช บันเขื่อนขัติย์,
๒๕๓๑)

อำเภอบางมูลนากทุกตำบลจะมีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นภาษาไทยกลางทั้งสิ้น
เว้นแต่ในบ้านดงเย็น หมู่ที่ ๗ ตำบลเนินมะกอก มีชาวบ้านประมาณ ๘๐ หลังคาเรือน และบ้านดง
เย็น หมู่ที่ ๕ ต.สากเหล็ก กิ่ง อ.สากเหล็ก เป็นคนไทยเชื้อสายลาวแฉ่ว ซึ่งในชุมชนนี้จะมีภาษาพูด
ประจำถิ่นของตนเอง คือภาษาแฉ่ว ทั้งสองหมู่บ้านนี้มีพื้นที่ติดกัน ชื่อบ้านดงเย็นเหมือนกัน เพียงแต่มี

ถนนในหมู่บ้านเป็นเส้นแบ่งเขตการปกครอง ซึ่งสำเนียงภาษาลาวเงี้ยวจะแสดงถึงความมีไมตรีของเจ้าบ้าน ซึ่งในทางวิชาการนักภาษาศาสตร์ได้จัดให้ภาษาเงี้ยวอยู่ในกลุ่มตระกูลไท-กะได โดยเฉพาะสำเนียงจะฟังดูแปลกแตกต่างกันออกไปจากภาษาไทยกลาง

ง. ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยเงี้ยว

ชาวไทยเงี้ยวนับถือพระพุทธศาสนา มีความเชื่อเรื่องบาป-บุญ และการทำกรรมดี มักจะทำบุญตักบาตร และทำบุญในวันพระอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังมีประเพณีต่างๆ คล้ายกับของไทย เช่น ประเพณีวันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา และวันสารท ประเพณีของชาวไทยเงี้ยวที่เกี่ยวข้องกับผ้าและการแต่งกาย คือ

ประเพณีการเพาะกระดาษ

การใส่กระดาษจะเริ่มเมื่อมีการประกาศกำหนดงานบุญมหาชาติ (ทำบุญเทศน์มหาชาติ) แต่ละหมู่บ้านจะมีกำหนดการจัดงานทำบุญไม่ตรงกัน เมื่อถึงวันที่กำหนดการทำบุญของหมู่บ้านตน ชาวลาวเงี้ยว ก็จะทำขนมเส้น หรือ ขนมจีน และสิ่งที่ขาดไม่ได้คือการทำข้าวต้มมัด เพื่อให้เลี้ยงแขกที่มาร่วมงานบุญ ซึ่งวันแรกของการทำบุญนี้จะเรียกว่า “วันตั้ง” ในวันตั้งนี้ คนในหมู่บ้านใกล้เคียงที่ยังไม่ได้กำหนดวันทำบุญก็จะเดินทางมาร่วมงานบุญ โดยจะนำผลไม้ชนิดต่างๆ เช่น กล้วย อ้อย ส้ม และอาจเป็นเงิน หรือดอกไม้ รูป เทียนไปให้เจ้าของบ้านเพื่อร่วมทำบุญ และการนำสิ่งของหรือเงินมาร่วมทำบุญนี้ เรียกว่า “การใส่กระดาษ” เจ้าของบ้านก็จะเลี้ยงอาหารและเมื่อแขกกลับมา เจ้าของบ้านก็จะให้ข้าวต้มมัดเป็นการตอบแทน ประเพณีการใส่กระดาษนี้ หนุ่มสาวในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียงจะมีความสุขสนุกสนานรื่นเริงและมีความยินดีที่ได้มาร่วมงานบุญ ทุกคนจะแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าที่สวยงาม ทั้งยังเป็นโอกาสให้หนุ่มสาวได้พบปะพูดคุยกันอย่างเต็มที่ตั้งแต่เช้าจรดเย็น

เมื่อเสร็จจากพิธี “วันตั้ง” แล้ว วันรุ่งขึ้นจะเป็น “วันเทศน์มหาชาติ” โดยแต่ละบ้านจะจับสลากกันว่าบ้านใดจะเป็นเจ้าของกัณฑ์ใด (กัณฑ์เทศน์) สถานที่จัดการเทศน์มหาชาติก็จะมีการจัดประดับตกแต่งให้สวยงาม โดยจะตกแต่งให้มีบรรยากาศคล้ายป่าหิมพานต์ ประดับด้วยดอกไม้ ต้นไม้ รังผึ้งและเครื่องจักสานเป็นรูปต่างๆ หรือมีการนำการดาษมาประดิษฐ์เป็นรูปต่างๆ และตกแต่งอย่างสวยงาม การเทศน์มหาชาตินี้ จะเริ่มเทศน์กันตั้งแต่เที่ยงคืนของวันตั้ง โดยจะต้องเทศน์ให้จบภายใน ๑ วัน เพราะมีความเชื่อว่าหากผู้ใดได้ฟังการเทศน์มหาชาติให้จบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ภายใน ๑ วัน จะได้นิรมลมาก ในปัจจุบันประเพณีการใส่กระดาษยังปฏิบัติกันอยู่ แต่ไม่สนุกสนานเหมือนในอดีต เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

ประเพณีทำบุญกลางบ้าน

ที่บ้านดงเย็นในเขตท้องที่ตำบลเนินมะกอก จะมีประเพณีทำบุญกลางบ้าน ในวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๖ ของทุกปี พิธีเริ่มด้วยพระสงฆ์เจริญพุทธมนต์เย็น ติดต่อกัน ๓ วัน รุ่งขึ้นวันที่ ๔ มีการทำบุญเลี้ยงพระตอนเช้า พวกชาวบ้านจะเอาทราย เอาใบอ้อยใส่ขวดน้ำพันด้วยด้ายสายสิญจน์ที่ปากขวด มีการปั้นคน วัว ควาย เท่าจำนวนในแต่ละครอบครัวใส่กระทงรูปสามเหลี่ยม เสร็จพิธีเลี้ยงพระแล้ว ก็จะนำกระทงไปวางไว้ที่ทางสามแพร่ง ห้ามหันหลังทั้งขาไปและกลับ (คงเป็นการฝึกสมาธิไม่ให้จิตใจวอกแวก) ทุกบ้านจะนำทรายและน้ำใส่ขวดที่ถือว่า เป็นน้ำมนต์ไปซัดสาด ประพรมรอบๆ บ้านและเสาเรือน ถือว่าเป็นการไล่ภูตผีปีศาจ และเสนียดจัญไรให้สิ้นไป ปีใดถ้าแล้งจัด ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ก็จะมีการแห่ขบวนขอฝน พิธีนี้จะทำทั่วไปในชนบท

ประเพณีบูชาคุณพระ

ชาวลาวแฉ่งยังมีความเชื่อเรื่อง "คุณพระ" ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวลาวแฉ่งนับถือ เคารพ บูชา เชื่อว่าคุ้มครองและช่วยรักษาโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ได้ คุณพระของชาวลาวแฉ่งอาจจะเป็นรากไม้ที่นำมาใส่หิ้งพระเพื่อบูชา เมื่อถึงวันขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๑๒ ลาวแฉ่งจะมีพิธีไหว้ครูเพื่อบูชาคุณพระ เมื่อทำพิธีไหว้เสร็จแล้วจะทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ โดยมีผู้อาวุโสเป็นผู้นำด้ายผูกแขนให้ศีลให้พร นอกจากนี้ลาวแฉ่งยังเชื่อเรื่องผี เช่นการเลี้ยงผีทุ่งผีนา ถ้าปีใดไม่ได้เลี้ยงผีทุ่งผีนา จะทำนาได้ข้าวน้อย การเลี้ยงผีทุ่ง ผีนาทำปีละ ๒ ครั้ง ความเชื่อเรื่องผีเรือน และเชื่อเรื่องผีปอบ ถ้าในหมู่บ้านมีคนตายโดยไม่รู้สาเหตุ ชาวบ้านมักเชื่อว่าตายเพราะ ผีปอบ โดยที่คนจะเป็นผีปอบ คือคนๆ นั้นนับถือคุณไสย แล้วทำพิธีเช่นไหว้ผิดจากที่เคยเป็น (สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๙)

๒.๕.๓ ผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยแฉ่ง

ผู้หญิง ตัดผมสั้นทรงดอกกระพุ่ม สวมเสื้อแขนกระบอกคอปิด หม้อสไบ นุ่งผ้าขึ้นมัดหมี่ต่อตีนขึ้น บางครั้งนุ่งโจงกระเบน สะพายย่ามชนิดใบเล็กใส่หมากพลู หรือของมีค่าติดตัวไป เด็กผู้หญิงนุ่งขึ้นธรรมดาไม่มีหัว และตีนขึ้น สำหรับเด็กเล็กๆ พอหัดเดินได้จะสวมตะปิ้งทำด้วยเงินหรือลูกปัดสีสั้นต่างๆ มีของเล่นเป็นตุ๊กตาผ้า เรียกว่า อีตัง

ผู้ชาย ตัดผมทรงมหาดไทยใส่น้ำมัน ใส่เสื้อที่ตัดเย็บด้วยผ้าป่าน แขนสามส่วนหรือแขนยาว นุ่งผ้าถุง กางเกงขาก๊วย หรือโจงกระเบน และคาดทับด้วยผ้าขาวม้าใส่แหวนเกลี้ยง และห้อยผ้าเบี่ยง ถ้าอยู่กับบ้านจะนุ่งผ้าถุง หรือกางเกงขาก๊วย ไม่สวมเสื้อมีเพียงผ้าขาวม้า พาดไหล่

หญิงใส่दनนิยมใส่กำไลขา ๒ ข้าง กำไลนี้จะถอดออกเมื่อแต่งงานแล้ว นอกจากนี้ยังเจาะหูใส่ต่างหู ๒ ข้าง ส่วนผู้ชายนิยมเจาะหู ๑ ข้าง แต่เดิมผู้ชายชาวแฉ่งนิยมสักตามตัว ทั้งหน้าอก แขนและขา เพราะเชื่อว่าตัวจะอยู่คงกระพันเป็นเครื่องหมายของการเป็นผู้มีค่าถากาคม ปัจจุบันความเชื่อนี้ลดน้อยลง (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเทพสตรี ๒๕๔๙ข)

๒.๖ ไทยหล่ม

๒.๖.๑ ประวัติความเป็นมาของไทยหล่ม

ไทยหล่ม หรือลาวหล่ม เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพมาจากกลุ่มลาวเวียงจันทน์ หรือ ลาว-ลานช้าง (Vientiane) แล้วมาอาศัยอยู่ในอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ มีความโดดเด่นในเรื่องเชื้อชาติและมีการผสมผสานกันกับคนในภูมิภาคเดิมจนเกิดเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เพชรบูรณ์เป็นหัวเมืองไทยฝ่ายเหนือ จึงมีภาษาพูดที่ได้รับอิทธิพลทั้งจากภาษาไทยโคราช ลาวหลวงพระบาง ลาวเวียงจันทน์ ที่อพยพมาอยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือและได้เคลื่อนย้ายเข้ามาในจังหวัดเพชรบูรณ์ รวมกันจนได้ชื่อว่า “ลาวหล่ม”

๒.๖.๒ ความเป็นมาของชุมชนไทยหล่ม อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

ก. ประวัติอำเภอหล่มเก่า

เมือง “หล่มเก่า” นั้นเดิมชื่อ เมืองลม หรือ เมืองหล่ม เป็นเมืองเล็กๆ สมัยกรุงสุโขทัย เจ้าเมืองคนแรกชื่อเจ้าปู่เฒ่า เป็นเชื้อสายเวียงจันทน์ ได้อพยพครอบครัวมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านหนองชีควาย คือ บ้านหินกลิ้ง ตำบลหล่มเก่าในปัจจุบันต่อมาชาวเมืองเวียงจันทน์ได้ติดตามมาอยู่มากขึ้น จึงรวมตัวกันตั้งเป็นเมืองแล้วยกเจ้าปู่เฒ่าเป็นเจ้าเมืองปกครองได้ก็ปีไม่ปรากฏ ต่อจากนั้นมีเจ้าเมืองปกครองสืบต่อกันมาอีก ๕ คนคือ เจ้าเมืองหนองขาม เจ้าชานน เจ้าคูก เจ้าอนตายนและเจ้าสุริยะวงษาเดชชนะสงคราม (คง) เจ้าสุริยะวงษาเดชชนะสงครามครองเมืองอยู่ได้ ๓ ปี เห็นว่าที่ตั้งเมืองไม่เหมาะสม จึงอพยพคนไปตั้งเมืองใหม่ที่บ้านโพธิ์ ปัจจุบันคือที่ตั้งตำบลหล่มสัก อำเภอหล่มสัก และขนานนามเมืองใหม่ว่า “เมืองหล่มสัก” โดยเอาชื่อเมืองเดิมคือคำว่า “หล่ม” ผสมกับชื่อแม่น้ำ “สัก” ต่อจากนั้น ไม่ปรากฏเมืองหล่มตราบจนกระทั่งรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้าอนุเวียงจันทน์เป็นกบฏ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาอภัยภูเบศรยกทัพไปตีเมืองหล่มและหัวเมืองทั้งปวง

อำเภอหล่มเก่านั้นแต่เดิมขึ้นอยู่กับจังหวัดหล่มสัก ในสมัยที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงก่อตั้งเป็นมณฑลเพชรบูรณ์ ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้ยุบมณฑลเป็นจังหวัดเพชรบูรณ์ อำเภอหล่มเก่าจึงมีฐานะเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเพชรบูรณ์ (จุฬพร วิหรานันท์, ๒๕๓๐:๑๕-๑๖)

ข. ถิ่นฐานเดิมและการอพยพของชุมชนไทยหล่ม อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

ดังที่กล่าวแล้วว่า ชาวหล่ม เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพมาจากเมืองเวียงจันทน์ และได้มาตั้งถิ่นฐานในเมืองหล่ม จนกลายเป็นเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมที่ประชากรในเขตพื้นที่อำเภอหล่มเก่า

ดั่งที่ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงกล่าวถึงเมืองหล่มไว้ในหนังสือ โบราณคดี (สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ๒๕๑๖: ๑๖๐ – ๑๖๑ อ้างใน รุจพร วิรานันท์, ๒๕๓๐) ไว้ว่า

“...เมืองหล่มเก่าซึ่งอยู่ห่างเมืองหล่มสักไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือระยะทางราว ๓๖๐ เส้น ตั้งอยู่ในที่แอ่งใหญ่ภูเขาล้อมรอบ มีลำห้วยผ่านกลางเมืองมาตกลำน้ำสักข้างใต้เมืองหล่มสัก ทางที่เดินไปจากเมืองหล่มสักเป็นที่สูง เมื่อใกล้จะถึงเมืองหล่มเก่าเหมือนกับอยู่บนขอบกระทะแลลงไปเห็นเมืองหล่มเก่าเหมือนอยู่บนก้นกระทะ แต่เป็นเรือกสวนไร่นามีบ้านช่องเต็มไปหมดในแอ่งนั้น น่าพิศวง แต่สังเกตดูไม่มีของโบราณแต่อย่างใดแสดงว่าเป็นเมืองรัฐบาลตั้งมาแต่ก่อน

สันนิษฐานว่าเหตุที่จะเกิดเมืองหล่มเก่า จะเป็นด้วยราษฎรที่หลบหนีภัยอันตรายในประเทศล้านช้างมาตั้งช่องมั่วสุ่มกันอยู่ก่อน แต่เป็นที่ดินดีมีน้ำอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำเรือกสวนไร่นาและเลี้ยงโค กระบือ จึงมีผู้คนตามมาอยู่มากขึ้นโดยลำดับ จนเป็นเมืองแต่เป็นเมืองมาแต่สมัยสุโขทัย มีชื่อปรากฏในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงเรียกว่า “เมืองลุ่ม” ขึ้นหล่มมาจึงเรียกว่า “เมืองหล่ม” ก็หมายความอย่างเดียวกัน แต่เมืองหล่มสักเป็นเมืองตั้งใหม่ในชั้นหลัง เข้าใจว่าเพิ่งตั้งเมื่อรัชกาลที่ ๓ กรุงรัตนโกสินทร์นี้ เพื่อจะให้สะดวกแก่การคมนาคม จึงมาตั้งเมืองที่ริมน้ำสักและเอาชื่อลำน้ำเพิ่มเข้าเรียกว่า “เมืองหล่มสัก” ให้ผิดไปจากเมืองหล่มเดิม...”

ชาวเมืองหล่มอพยพออกจากพื้นที่ไปอยู่ที่อื่นน้อยมาก ส่วนใหญ่ย้ายออกไปจากพื้นที่ชั่วคราวเพื่อไปประกอบอาชีพที่อำเภออื่นๆ เมื่อหมดฤดูกาลเพาะปลูกแล้ว ก็จะกลับมาภูมิลำเนาเดิม เนื่องจากพื้นที่ทำกินมีจำนวนจำกัด

แผนที่จังหวัดเพชรบูรณ์ (ศาลจังหวัดหล่มสัก, ๒๕๔๙)

ค. วิถีชีวิตของชุมชนไทยหล่ม

สภาพสังคมของอำเภอหล่มเก่าเป็นสังคมดั้งเดิม ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่นดั้งเดิมจึงมีความผูกพันทางสายเลือดและความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้น มีชนต่างถิ่นอพยพเข้ามาอยู่น้อยมาก ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีภาษาพูดเป็นภาษาท้องถิ่นของตนเองเรียกว่าภาษาหล่ม มีขนบธรรมเนียมประเพณีและความคิดเห็นคล้ายคลึงกัน ประชากรส่วนใหญ่อยู่กันอย่างสงบ มีสติคิดดีอาชวาทน้อย แต่เนื่องจากอำเภอหล่มเก่ามีพื้นที่ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมจำกัดจึงมีประชากรอพยพไปประกอบอาชีพยังอำเภออื่นๆ ชั่วคราว และเมื่อหมดฤดูกาลเพาะปลูกแล้วก็กลับภูมิลำเนาเดิม ประชากรรักและผูกพันท้องถิ่นของตนมากโดยสังเกตได้จากประชากรที่ไปอยู่ในถิ่นอื่นจะกลับมาท้องถิ่นของตนเมื่อมีงานหรือเทศกาลสำคัญๆ

ในด้านการประกอบอาชีพ เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอหล่มเก่าเป็นภูเขาและที่เนินสูง มีพื้นที่ราบลุ่มอยู่ตรงกลางเป็นแอ่งกระทะโดยมีภูเขาล้อมรอบ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร ประชากรจะเลี้ยงสัตว์ต่างๆ พืชสมควร เช่น โค กระบือ สุกร เป็ด ไก่ สำหรับโค กระบือนั้น ส่วนใหญ่เลี้ยงเพื่อใช้งานด้านการเกษตรและจำหน่ายเป็นรายได้บ้าง มีการทำไร่ประมาณร้อยละ ๘๐ ทำนาประมาณร้อยละ ๒๐ พื้นที่ส่วนใหญ่ปลูกไร่ข้าวโพด ทำนา ถั่วลิสง ถั่วเขียว ข้าวฟ่างและยาสูบ

ในด้านภาษา ชาวลาวย่นหรือหรือไทยล่น จะมีภาษาพูดเป็นของตนเอง โดยจะใช้ภาษาล่นติดตอสื่อสารกันในกลุ่มชน และบางครั้งก็ใช้ภาษาล่นติดตอสื่อสารกับกลุ่มชนอื่นๆ ด้วยภาษาล่นนี้ จัดอยู่ในภาษาไทยถิ่นอีสาน กลุ่มลาวเวียงจันทน์ หรือ ลาวลานช้าง (Vientiane Group) ชาวไทยถิ่นอีสานโดยส่วนใหญ่พูดภาษาไทยถิ่นอีสาน ครอบคลุมอาณาบริเวณภาคอีสานของประเทศไทย และยังสามารถจัดได้ว่าภาษาผู้พูดส่วนใหญ่ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งเป็นผู้รู้จักกันว่าภาษาลาว เจ มาร์วิน บราวน์ (J. Marvin Brown อ้างอิงใน เรื่องเดช ปันเขื่อน, ๒๕๓๑) ได้จำแนกภาษาไทยถิ่นอีสานหรือภาษาลาวออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ

๑).กลุ่มหลวงพระบาง (Luang Prabang Group) ภาษาที่พูดนี้อยู่ในบริเวณพื้นที่เมืองหลวงพระบางลงมาบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงจรดเขตจังหวัดเลย และเพชรบูรณ์ของประเทศไทย ได้แก่ภาษาด่านซ้าย จังหวัดเลย และภาษาเลย

๒).กลุ่มลาวเวียงจันทน์ หรือ ลาวลานช้าง (Vientiane Group) ภาษาของกลุ่มนี้มีผู้พูดอยู่ทั่วไปในภาคอีสานของไทย และบริเวณตอนกลางและตอนใต้ของประเทศไทย และบริเวณตอนกลางและตอนใต้ของประเทศลาว แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มย่อย

- กลุ่มภาษาลาวเวียงจันทน์ ได้แก่ เวียงจันทน์ ล่นล้ง คอนสวรรค์ ชัยภูมิ
- เป็นต้น
- กลุ่มภาษาหนองคาย ในจังหวัดหนองคาย
- กลุ่มภาษาลาวใต้ ได้แก่ ร้อยเอ็ด อุบลราชธานี ขอนแก่น อุดรธานี และศรีสะเกษ เป็นต้น

๓). กลุ่มญ้อ (Yo Group) ภาษาของกลุ่มนี้พูดอยู่ในบริเวณรอบตัวเมือง จังหวัดสกลนคร นครพนม เป็นต้น

ง. ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยล่น

ชาวไทยล่นมีวิถีชีวิตดั่งเช่นพุทธศาสนิกชนทั่วไป กล่าวคือเมื่อมีเทศกาลวันสำคัญทางศาสนา ชาวไทยล่นก็จะไปร่วมงานบุญตามประเพณีและเทศกาลต่างๆ เช่น วันพระ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันสงกรานต์ เป็นต้น ชาวไทยล่นที่อาศัยอยู่บ้านหินกั้ง และหมู่บ้านใกล้เคียงก็จะมีประเพณีการแข่งขันเรือในราวเดือน ๑๐ ของทุกปี และไทยล่นจะไปร่วมประเพณีสำคัญประจำจังหวัด คือ ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ เช่นเดียวกับประชาชนทั่วไปในจังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งการไปร่วมงานบุญ หรือเทศกาลสำคัญนี้ ชาวไทยล่นก็จะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่สวยงาม เช่นผ้าไทย หรือเครื่องแต่งกายตามสมัยนิยม

เพชรบูรณ์เป็นแหล่งรวมประเพณีที่หลากหลาย เพราะมีกลุ่มชนอาศัยอยู่หลายเผ่า แต่วิถีชีวิตในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ประเพณีบางอย่างได้เสื่อมสลายไปหมดแล้ว และบางอย่างกำลังเสื่อมสลายไป พร้อมกับรับวัฒนธรรมใหม่เข้ามา แต่ประเพณีบางอย่างก็ยังคง

ปฏิบัติอยู่ ดังเช่น (สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม, ๒๕๔๒)

ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ

จัดขึ้นที่ตำบลในเมือง อำเภอเมือง ในเทศกาลทำบุญสารทคือ วันแรม ๑๕ ค่ำ เดือนสิบ ประเพณีนี้เกิดขึ้นเนื่องจากความเชื่อที่มีต่อ พระมหาธรรมราชา ที่มีประวัติความเป็นมาที่อัศจรรย์ อภินิหารของพระพุทธรูปที่พบ เมื่อประมาณ ๔๐๐ ปีมาแล้ว ที่พบในลำน้ำป่าสักโดยคนหาปลา จึงได้อัญเชิญไปประดิษฐานที่วัดไตรภูมิ ซึ่งเป็นวัดที่อยู่กลางใจเมือง แต่เมื่อถึงวันสารท พระพุทธรูปองค์นี้ได้หายไป และไปพบว่าอยู่ในลำน้ำ ณ ที่เดิมในลักษณะที่คล้ายดำผุดดำว่าย จึงได้อัญเชิญกลับวัดไตรภูมิ เป็นอยู่เช่นนี้ถึงสามครั้ง แสดงว่าพระพุทธรูปองค์นี้ชอบน้ำ และสามารถดลบันดาลให้ฝนตก จึงเกิดประเพณีอุ้มพระดำน้ำขึ้น ในเทศกาลทำบุญสารท เพื่อให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล

ประเพณีแต่เดิม หลังถวายภัตตาหารเช้าแด่พระภิกษุแล้ว เจ้าเมืองเพชรบูรณ์พร้อมข้าราชการจากหน่วยงานต่างๆ ตลอดจนประชาชนก็จะอัญเชิญพระมหาธรรมราชาไปดำน้ำ โดยใช้เรือขนาดใหญ่ใช้คนก่อ ๔-๕ คน และมีเรือเล็กประมาณ ๔๐ ลำขึ้นไป มีการตกแต่งประดับประดาเรืออย่างสวยงาม จากทำน้ำวัดไตรภูมิไปลงน้ำที่วังเกาะระสาร ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นวังมะขามแพะ ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นวัดโบสถ์ชนะมาร

ประเพณีบุญบั้งไฟ

มีจัดในหลายพื้นที่ จัดระหว่างเดือนมีนาคมถึง กรกฎาคม แต่บุญบั้งไฟที่จุดที่ตำบลบ้านตัว อำเภอหล่มสัก มีความแตกต่างจากท้องถิ่นอื่น โดยจะจัดในเดือนหก เป็นการบวงสรวงเจ้าพ่อผาแดง เพื่อให้เจ้าพ่อบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล วิธีการทำบั้งไฟคงเหมือนกับที่อื่น ๆ แต่ขบวนแห่มีความแตกต่างกันออกไปคือ จะมีนางเทียนซึ่งเป็นร่างทรงของเจ้าพ่อผาแดงเดินนำหน้า มีขบวนแห่บั้งไฟซึ่งมีการตกแต่งอย่างสวยงาม มีขบวนรำเลื้อยเขบลาน ซึ่งมีผู้รำแต่งกายด้วยเสื้อผ้าห่มสีดำ คอกลมแขนกระบอก ตัวเสื้อตกแต่งด้วยแถบโบลานแห้งสีเหลือง แถบกว้างประมาณ ๒ เซนติเมตร ใช้เสื้อผ้าเหมือนกันทั้งชายหญิง ผู้หญิงนุ่งผ้าซิ่นมัดหมี่พื้นบ้าน ผู้ชายนุ่งกางเกงขาก๊วยสีดำ โปกหัวด้วยผ้าสีแดง มีกระดิ่งห้อยที่เอวสองข้าง สวมเล็บยาวคล้ายการพอนเล็บของภาคเหนือ ดนตรีใช้กลองขนาดใหญ่เป็นกลองสองหน้ามีฆ้องและฉาบ สำหรับทำรำไม่มีท่ากำหนดไว้ เพียงแต่รำไปตามจังหวะกลองเท่านั้น ขบวนแห่จะมีตัวตลก แต่งกายประหลาดคล้ายผีตาโขนของจังหวัดเลย

ประเพณีการบวชนาค

พิธีบวชนาคของชาวบ้านยาวี อำเภอเมือง มีความแปลกจากที่อื่นคือ ผู้ที่จะบวชจะนัดบวชพร้อมๆ กันหลายคน บางครั้งมีถึง ๑๐-๒๐ คน บวชที่วัดโพธิ์กลาง ซึ่งเป็นวัดในหมู่บ้าน กำหนดวันบวชเป็นวันพฤหัสบดี เดือนสี่ ของทุกปี ซึ่งเชื่อกันมาแต่โบราณว่า หากไม่บวชในวันนี้ นาค

คนใดคนหนึ่งจะต้องตาย ก่อนถึงวันบวชสามวัน ผู้บวชจะต้องนุ่งผ้าม่วง ห่มผ้าสไบสีต่าง ๆ เรียกว่า เข้ามาด ไปขอขมาญาติผู้ใหญ่ ก่อนถึงวันบวชหนึ่งวันเรียกว่า วันสุกดิบ จัดพิธีที่บ้านของตน มีการทำขวัญเหมือนภาคกลาง มีการเตรียมอาหารเลี้ยงญาติพี่น้องและแขกที่มาร่วมงาน กลางคืนมีการแสดงฉลอง สมัยก่อนนิยมเพลงโคราช

วันรุ่งขึ้นซึ่งเป็นวันบวชจะมีการแห่มาคมาที่วัดโดยให้ภาคเดินเอง พ่อแม่จะอุ้มผ้าไตร เดินนำหน้า ญาติพี่น้องจับผ้าสไบของนาค มีการร้องเพลงประสานเสียงดนตรี เนื้อเพลงมักเกี่ยวกับสาวคนรัก ให้นาคตัดรักตัดสวาท เมื่อถึงวัดจะต้องแห่เข้าทางประตูทิศเหนือเรียกว่า ประตูนาค ไปนมัสการหลวงพ่อดูร ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่มีผู้เคารพสักการะ จากนั้นจะแห่รอบโบสถ์สามรอบ ขณะเดินก็จะร้องเพลงแห่มาคไปด้วย จนนาคเข้าโบสถ์ พระอุปัชฌาย์ก็จะทำพิธีบวชเช่นเดียวกับที่อื่นๆ

๒.๖.๓ ผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยหล่ม

สตรีชาวหล่มในอดีต ส่วนใหญ่จะมีฝีมือในการทอผ้า เมื่อจะแต่งงานสตรีชาวหล่มจะทอผ้าขาวม้า และผ้าเย็บที่นอน เพื่อเป็นของขวัญสำหรับแขกผู้ใหญ่ ส่วนการแต่งกาย ผู้ชายจะนิยมนุ่งกางเกงขาก๊วยและเสื้อผ่าอก (เสื้อม่อฮ่อม) สีดำ ผู้หญิงจะนิยมนุ่งซิ่นมีเชิง ปัจจุบันนิยมแต่งกายตามแบบสมัยใหม่ทั่วไป แต่ก็ยังมีคงเอกลักษณ์เดิมไว้บ้างในกลุ่มวัยกลางคนจนถึงวัยสูงอายุ (จุฬาริวิธานท์, ๒๕๓๐: ๓๔)

ผ้าทอพื้นเมืองเพชรบูรณ์มีหลายชนิดตามการใช้งาน มีทั้งผ้ามัดหมี่ ผ้าซิดและผ้าพื้น ซึ่งทอจากฝ้าย ไหมและเส้นใยสังเคราะห์ (ด้ายโทเร) ผ้าทอเพชรบูรณ์แบ่งตามเขตภูมิศาสตร์ วัฒนธรรมจะแบ่งเป็นสองเขต คือผ้าทอในเขตอำเภอตอนบน ได้แก่อำเภอหล่มเก่า อำเภอหล่มสัก และอำเภอเมือง และผ้าทอในเขตอำเภอตอนล่าง ได้แก่ อำเภอหนองไผ่ อำเภอวิเชียรบุรี อำเภอวังโป่งและอำเภอศรีเทพ

การทอผ้าของจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นการทอด้วยกี่กระตุก วัสดุที่ใช้ในการทอได้แก่ฝ้าย ไหม และด้ายสำเร็จรูป (ด้ายโทเร) ลักษณะของผ้าที่พบเป็นการทอด้วยการมัดหมี่ และการทอยกดอกหรือภาษาท้องถิ่นเรียกว่า "การเก็บซิด" ลวดลายบนผืนผ้าที่พบมีทั้งลวดลายดั้งเดิมที่เป็นภูมิปัญญาชาวพื้นเมือง และลวดลายประยุกต์ขึ้นใหม่ ทั้งนี้โดยอาศัยความรู้ดั้งเดิมของผู้ทอ และได้รับการส่งเสริมการประดิษฐ์ลวดลายใหม่ๆ จากหน่วยงานของทางราชการ ลายดั้งเดิมที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดจากอดีตจนถึงปัจจุบันสามารถแบ่งออกเป็นการทอธรรมดาและการทอยกดอก

การทอธรรมดา คือ การทอลายซิด ใช้ทอผ้าขาวม้าและผ้าซิ่น จะทำให้เกิดลวดลายโดยวิธีทอด้วยเส้นด้ายต่างสีกันหรือจะใช้การทอมัดหมี่ก็ได้ซึ่งจะมีลักษณะเป็นรูปทรงเรขาคณิตได้แก่ลายแปดเขา ลายโคมห้า ลายโคมเก้า ลายตะขอ ลายปราสาท ลายขาเป็ย ลายกุญแจเงิน เป็นต้น

การทอยกดอก คือ การทำให้เกิดลวดลายในตัว ภาษาถิ่นเรียกว่า เก็บขีด คือ ให้เส้นด้ายสานกันเป็นลวดลายตามที่ต้องการ

ลายประยุกต์ เกิดจากการสร้างสรรค์ลวดลายขึ้นมาใหม่ตามภูมิความรู้เดิมและจินตนาการของผู้ทอ ซึ่งผู้ทอผ้าได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มทำงาน และสร้างสรรค์ลวดลายประจำกลุ่มเพื่อส่งเข้าประกวดตามนโยบายการส่งเสริมพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ลายแกนข้าวโพด ลายปักกิ่ง ลายเครื่องหินน้อยและลายที่ดัดแปลงมาจากธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ ดอกไม้ หรือแมลงต่างๆ ได้แก่ ลายผิทดแทน ลายบัวสวรรค์ ลายดอกบัวแก้ว เป็นต้น ส่วนใหญ่นำมาทำเป็นผ้าซิ่น ผ้าฝืน ผ้าขาวม้า และผ้าหน้าหมอน

ผ้าที่มีชื่อเสียงของจังหวัดเพชรบูรณ์ที่สวยงามขึ้นชื่อและเป็นที่ยุ้จักในปัจจุบัน ได้แก่

๑. ผ้าทอบ้านวังโบสถ์ อำเภอหนองไผ่เป็นการทอด้วยวิธีการมัดหมี่ และยกดอก มีทั้งผ้าไหม ผ้าฝ้าย และผ้าที่ทอจากด้ายสำเร็จรูป
๒. ผ้าทอบ้านเฉลียงลับ หมู่บ้านเฉลียงลับ อำเภอเมือง เป็นการทอด้วยวิธีการมัดหมี่ มีทั้งผ้าไหม และผ้าฝ้าย ลักษณะเด่น คือลวดลายที่สวยงามฝีมือประณีตและละเอียด มีการใช้สีธรรมชาติควบคู่ไปกับสีสังเคราะห์
๓. ผ้าทอบ้านสักหลง (กลุ่มทอผ้ากักระตุก) อำเภอหล่มสัก เป็นกลุ่มทอผ้าด้วยกักระตุกทั้งผ้าไหมและผ้าฝ้าย
๔. ผ้าทอบ้านตี้ว (กลุ่มทอผ้าสตรี ตำบลบ้านตี้ว) อำเภอหล่มสัก เป็นผ้าทอด้วยไหม เก็บตะกรอและพุ่งด้วยด้ายไหม ย้อมสีตามต้องการ เอกลักษณะของกลุ่ม คือ พื้นสีแดง ดอกสีเหลือง
๕. ผ้าทอบ้านดีเลิศ (บ้านอีเลิศ) ตำบลนาซำ อำเภอหล่มเก่า เป็นผ้าฝ้ายมัดหมี่ และผ้าไหมมัดหมี่

ผ้าทอในแต่ละเขต มีลักษณะเฉพาะตัวที่โดดเด่นสวยงาม ผ้าที่ทอในเขตอำเภอหล่มเก่า อำเภอหล่มสัก มีลักษณะเด่นที่สีและเทคนิคการทำลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์คือวัตถุติดิบ จะใช้ฝ้ายและไหมที่ผลิตในครัวเรือน สีที่ใช้ย้อมใช้สีธรรมชาติซึ่งจะใช้สีที่นุ่มนวล มีสีคราม สีน้ำตาล เป็นต้น เทคนิคการลงลาย จะใช้การมัดหมี่และใช้ด้ายต่างสี ส่วนในเขตอำเภอดอนกลาง มีลักษณะคล้ายกับสิ่งทอในภาคอีสาน จะมีหลากสี และโครงสร้างของผ้าที่ใช้เป็นผ้านุ่งจะต่างกัน

๒.๗ ไทยนครไทย

๒.๗.๑ ประวัติความเป็นมาของไทยนครไทย

ความเป็นมาของชุมชนโบราณเมืองนครไทย เริ่มตั้งแต่ก่อนสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ในช่วงเวลานั้น บรรพบุรุษไทยถูกขอมรุกราน จึงถอยร่นจากเวียงไชยปราการ จังหวัดเชียงราย มารวมพลตั้งมั่นที่เมืองบางยาง คือ อำเภอนครไทยในปัจจุบัน โดยมีพ่อขุนบางกลางหาว (พ่อขุนบางกลางท่าว) เป็นผู้นำ ซึ่งได้รวบรวมไพร่พลจนแข็งแกร่ง แล้วร่วมกับพ่อขุนผาเมือง ซึ่งเป็นเจ้าเมืองลادت (เมืองเพชรบูรณ์) ยกทัพไปตีเมืองศรีสัชนาลัยและเมืองสุโขทัย จนได้ชัยชนะจากขอม จากนั้นพ่อขุนบางกลางหาวจึงปราบดาภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์ทรงพระนามว่า “พ่อขุนศรีอินทราทิตย์” ครองเมืองสุโขทัยเป็นเอกราชประมาณ พ.ศ. ๑๗๖๓ หลักฐานสำคัญที่ปรากฏ คือ วัดกลางศรีพุทธาราม ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองนครไทย ประมาณ ๕๐๐ เมตร มีต้นจำปาขาวใหญ่อยู่ต้นหนึ่ง มีความเชื่อกันว่า มีอายุมานานพร้อมกับพ่อขุนบางกลางหาว เริ่มสร้างเมืองบางยางนั่นเอง

หลักฐานที่สำคัญว่าเมืองบางยางได้เปลี่ยนชื่อเป็น “นครไทย” มีปรากฏอยู่ในพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐว่า ศักราช ๘๓๙ ระกา (พ.ศ. ๒๐๒๐) แรกตั้งเมืองนครไทยนี้ เป็นระยะที่อยู่ในรัชสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งพระองค์ทรงเป็นนักอักษรศาสตร์และนักรัฐศาสตร์ หลังจากที่ได้ทรงจัดการปกครองบริเวณหัวเมืองต่างๆ นอกเมืองหลวงให้เป็นระเบียบแบบแผนเพื่อให้ง่ายแก่การปกครอง ควบคุม ตรวจสอบ แล้วจึงได้ยกฐานะเมืองบางยางเป็นเมืองที่มีเจ้าเมืองปกครอง พร้อมเปลี่ยนชื่อใหม่ว่า “เมืองนครไทย”

นับแต่ พ.ศ. ๒๐๒๐ เป็นต้นมา เมืองนครไทยมีฐานะเป็นเมืองที่มีเจ้าเมือง หรือ ผู้ว่าราชการเมืองปกครองเรื่อยมา จนถึงพ.ศ. ๒๔๗๒ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ลดฐานะเมืองนครไทยมาเป็น “อำเภอเมืองนครไทย” และเป็นอำเภอเมืองนครไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗ เพื่อให้เหมาะสมกับการเรียกชื่อตามระเบียบบริหารราชการแผ่นดินในปัจจุบัน (ปรานี แจ่มขุนเทียน, ๒๕๔๒)

๒.๗.๒ ความเป็นมาของชุมชนไทยนครไทย อำเภอเมืองนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

ก. การตั้งถิ่นฐานของชุมชนไทยนครไทย อำเภอเมืองนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

ลักษณะของการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในบริเวณเขตของอำเภอเมืองนครไทย จะเป็นกลุ่มๆ โดยยึดแหล่งน้ำตามธรรมชาติเป็นหลัก โดยชุมชนส่วนใหญ่จะตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำระหว่างหุบเขา จากหลักฐานทางด้านโบราณคดีพบว่า ชุมชนนี้มีพัฒนาการตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จากชุมชนขนาดเล็กแล้วได้พัฒนาอารยธรรมความเจริญของตนสืบเนื่องกันมาโดยลำดับ จนถึงสมัยที่มีการตั้งเป็นชุมชนระดับเมือง ซึ่งในระยะแรกๆ ของตั้งถิ่นฐาน ชุมชนจะกระจายอยู่ทั่วไปตามเชิงผา ถ้ำ ภูเขาและริมสายธารน้ำ มีการค้นพบเครื่องมือ ประสาท ขวานหินขัด ขวานหิน

มีด้าม ขวานลำริด และศิลปกรรมที่เด่นคือภาพแกะสลักที่ถ้ำกา เขาช้างล้วง ตำบลนครไทย และ ที่หน้าผาซัด อำเภอนครไทย ภาพแกะสลักนี้ได้รับการสันนิษฐานว่า เป็นภาพแกะสลักของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ยุคโลหะ ชุมชนดังกล่าวคงจะมีพัฒนาต่อมาและขยายตั้งเป็นชุมชนที่มีขนาดใหญ่ แล้วมีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกับชุมชนอื่นและชุมชนในต่างแดน

จากหลักฐานที่ค้นพบ ทำให้สามารถสรุปได้ว่า ชุมชนนครไทยเป็นชุมชนที่มีคนเข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ราวพุทธศักราช ๑๗๑๑ ปี ซึ่งเป็นระยะก่อนการสถาปนากรุงสุโขทัยเป็นราชธานีประมาณ ๑๑๐ ปี สมัยเริ่มแรกของชุมชนนี้คงเป็นชุมชนที่ไม่ใหญ่นัก มีการสร้างบ้านเมืองที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง คนในท้องถิ่นมีอาชีพทำเกษตรกรรม และล่าสัตว์เป็นอาหาร อีกทั้งเลี้ยงสัตว์ประเภท วัว ควายไว้ใช้งาน มีการติดต่อ ซื้อขาย แลกเปลี่ยนสินค้ากับชุมชนใกล้เคียง เช่น เมืองศรีสัชนาลัย

จากข้อมูลของสำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน (๒๕๔๗) พบว่า เมืองนครไทยมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด จนกลายเป็นเมืองที่มีความสำคัญ และมีบทบาทในหน้าประวัติศาสตร์เรื่อยมา ทั้งนี้ น่าจะมีเหตุผลสืบเนื่องจากปัจจัยสำคัญ ๒ ประการ คือ

- ๑) เป็นเมืองที่ตั้งอยู่บนเส้นทางการค้าและเส้นทางการเดินทาง ระหว่างอาณาจักรตอนในคือ สุโขทัย และอยุธยากับอาณาจักรล้านช้างและหัวเมืองต่างๆในลุ่มแม่น้ำโขง โดยนครไทยมีฐานะเป็นเมืองหน้าด่าน
- ๒) เป็นแหล่งที่มีสินค้าซึ่งเป็นที่ต้องการของรัฐสุโขทัยและอยุธยา ตลอดจนเมืองอื่นๆ คือ เกลือและของป่า โดยเฉพาะเกลือ นครไทยมีบ่อเกลือ ซึ่งถือว่าเป็นแร่ธาตุที่มีความสำคัญมากในการดำเนินชีวิตของคนในอดีต และปัจจุบันนี้ การผลิตเกลือที่ตำบลบ่อโพธิ์ยังคงมีการผลิตกันอยู่

ข. วิถีชีวิตของชุมชนไทยนครไทย

ชาวนครไทยมีรายได้ส่วนหนึ่งจากสภาพภูมิประเทศ เพราะพื้นที่ของอำเภอนครไทยส่วนใหญ่เป็นป่าและภูเขาในพื้นที่จึงอุดมสมบูรณ์ด้วยไม้ของป่า สัตว์ป่าและแหล่งธรรมชาติที่สวยงาม แต่ปัจจุบันพื้นที่ป่าส่วนใหญ่ได้ถูกราษฎรบุกรุกเข้าจับจองพื้นที่ป่าทำไร่ นา ทำนาและสร้างที่อยู่อาศัย จึงทำให้รายได้ของประชากรลดลง อาชีพหลักของชาวนครไทย คือ เกษตรกรรม และเกษตรกรชาวนครไทยส่วนใหญ่นิยมประกอบอาชีพเกษตรตามวิธีแบบเก่า คือ พึ่งพาอาศัยธรรมชาติ หากปีใดฝนตกต้องตามฤดูกาล ผลผลิตก็จะดีตามไปด้วย หากปีใดฝนตกน้อยผลผลิตก็จะลดลง

ในด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน ประชากรในเขตอำเภอนครไทยเกือบทุกคนครอบครัวจะนิยมทอผ้าไว้ใช้ในครอบครัว ปัจจุบัน ทางศูนย์วัฒนธรรมอำเภอนครไทยได้พยายามฟื้นฟูอาชีพทอผ้า แต่ความนิยมเรื่องทอผ้าก็ยังเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านขนาดเล็ก นอกจากการทอผ้า ชาวบ้านก็ยังมีอาชีพทำไม้กวาดที่บ้านนาไก่อี๋ย ตำบลนาบัว อำเภอนครไทย และชาวไทยภูเขาบนพื้นที่ภูหินร่อง

กล้า อำเภอนครไทย มีการผลิตดอกไม้กวาดโดยจัดประดิษฐ์เรียงเป็นก้านประดิษฐ์เป็นพุ่มรูปแบบต่างๆ

สังคมของชาวนครไทยประกอบด้วยประชากร ๒ กลุ่มใหญ่ คือ คนพื้นเมือง และคนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน บุคคลทั้งสองกลุ่มได้นำวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนมาผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่นนครไทย จนกลายเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นนครไทยจนกลายเป็นวัฒนธรรมของท้องถิ่น เช่น ภาษา และความเชื่อ สภาพความเป็นอยู่ของชาวนครไทยประชาชนส่วนใหญ่ดำรงชีวิตแบบง่ายๆ ให้ความเคารพนับถือผู้อาวุโส นับถือญาติผู้ใหญ่และผู้อาวุโส มีความสามัคคี มีน้ำใจโอบอ้อมอารี ลักษณะครอบครัวของชาวนครไทยจะมีลักษณะเป็นครอบครัวใหญ่ ประกอบด้วยปู่ ย่า ตา ยาย พ่อแม่และลูก เมื่อแต่งงานแล้วจะปลูกบ้านเรือนอยู่ในบริเวณใกล้ๆ ครอบครัวเดิม ทุกครอบครัวจะมีความสัมพันธ์กันด้านแรงงาน คือ มีการช่วยเหลือกันทำงาน เช่น ลงแขก และถ้าบุคคลใดอพยพไปอยู่ต่างถิ่นก็จะกลับมาประกอบพิธีกรรมหรือมาร่วมงานของท้องถิ่น เช่น งานพิธีปักธงชัย พิธีบวชพระ พิธีเซ่นไหว้บรรพบุรุษ และสภาพทั่วๆ ไปด้านความเป็นอยู่ในปัจจุบันอำเภอนครไทยมีความเจริญมีตลาดสด มีที่จอดรถ มีถนนที่จัดอยู่ในระดับพัฒนาแล้วสภาพสังคมและสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลง เช่น ในยุค IMF ทำให้สภาพโครงสร้างทางสังคมของชาวนครไทยเปลี่ยนแปลงไปบ้าง เช่น ไม่มีการลงแขก มีการว่าจ้างแทนและมีกิจกรรมมากขึ้น แต่เรื่องน้ำใจของชาวนครไทยยังมีความผูกพันในระบบเครือญาติดีมาก และยังไม่ทิ้งประเพณีเก่าแก่ของสังคมพื้นบ้านของชาวนครไทย คือ ใครมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับ ซึ่งยึดถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด

ค. ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยนครไทย

ลักษณะเด่นของวัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชนโบราณเมืองนครไทย ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เล่าสืบต่อกันมา จนไม่อาจสืบค้นได้ว่า เดิมใครเป็นผู้เล่า เป็นการสืบต่อข้อมูลจากการบอกเล่าต่อกันมา โดยการจำและบุคคลในท้องถิ่นได้ยึดถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษถึงลูกหลาน และยังคงยึดถือปฏิบัติอยู่จนถึงทุกวันนี้ ในส่วนของประเพณีพิธีกรรมของชุมชนโบราณเมืองนครไทยที่เกี่ยวข้องกับผ้าและการแต่งกายสามารถสรุปได้ดังนี้ (ปราณี แจ่มขุนเทียน, ๒๕๔๒)

ประเพณีปักธงชัย

เป็นประเพณีเก่าแก่ ที่ชาวนครไทยในสมัยโบราณและในปัจจุบัน พร้อมใจกันทอดผ้าขาว ๓ ผืนนำขึ้นไปปักบนยอดเขาฉั่นเพล ยอดเขายันไฮหรือย่านไฮหรือย่านชัย และยอดเขาข้างล้ง กระทำพิธีในวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒ เพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่ผู้ปฏิบัติ อันแสดงถึงพลังศรัทธาที่ชาวนครไทยมีต่อ “พ่อขุนบางกลางหาว” วีรบุรุษในท้องถิ่น ประเพณีนี้ชาวนครไทยได้ยึดถือปฏิบัติต่อกันมาหลายร้อยปี หากปีใดไม่ปฏิบัติประเพณีนี้ ชาวบ้านเชื่อว่าจะเกิดภัยพิบัติ เช่น เจ็บป่วยเกิดโรคภัยไข้เจ็บคนล้มตายเป็นจำนวนมาก หรือเกิดไฟไหม้ ทำให้บ้านเรือนของประชาชนเสียหาย

ความเป็นมาของประเพณีปักธงชัย ตามหลักฐานประวัติศาสตร์และจากการบอกเล่าของผู้สูงอายุ เชื่อว่า อำเภอนครไทยเดิมนั้น คือ เมืองบางยาง ซึ่งพ่อขุนบางกลางหาว (พ่อขุนศรีอินทราทิตย์) ได้ใช้เป็นสถานที่ฝึกรบทหารหาญจนเชี่ยวชาญ พระองค์ทรงนำทัพร่วมกับกองทัพของพ่อขุนผาเมืองเจ้าเมืองตรวด ยกไปขับไล่อิทธิพลขอมออกจากศรีสัชนาลัยและสุโขทัยได้สำเร็จ เมื่อพระองค์เสด็จกลับถึงเมืองบางยาง ทรงจัดงานสมโภชชัยชนะ พระองค์ได้ทรงใช้ผ้ารัดเอวสีขาวยของพระองค์นำไปผูกติดกับปลายไม้แล้วนำไปปักไว้บนยอดเขาย่านไฮ หรือย่านชัย ชาวนครไทยจึงยึดถือปฏิบัติเป็นประเพณีปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงทุกวันนี้

ในสมัยโบราณชาวนครไทยนิยมปลูกฝ้ายเพื่อนำมาทอผ้าไว้ใช้ในครัวเรือนเมื่อถึงเทศกาลทอธงผ้าขาว พระภิกษุจากวัดเหนือ วัดกลาง และวัดหัวร้อง จะนำชาวบ้านถือกระท่ออกไปรับบริจาคฝ้ายจากประชาชนในเวลากลางวันจนได้จำนวนตามต้องการ หลังจากนั้นประชาชนจะมาช่วยกันตากฝ้าย ทียบฝ้าย ดัดฝ้าย และปั่นฝ้ายจนได้เส้นด้ายที่ขาวนวลแล้วแบ่งด้ายไปทอที่บ้านใกล้ๆ วัดเหนือ วัดกลางและวัดหัวร้อง เมื่อทอได้ธงผ้าขาวที่มีขนาดยาวประมาณ ๒ วา จึงนำไปติดไม้ไผ่เป็นอันเสร็จการทำธงผ้าขาว ๓ ผืนจาก ๓ หมู่บ้าน

เมื่อถึงกำหนดเวลา คือ ระหว่างขึ้น ๑ ค่ำ ถึงขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๑๒ ชาวนครไทยจะเลือกวันใดวันหนึ่งเป็นวันประกอบพิธีปักธงชัย การประกอบพิธี ชาวนครไทยจะนิมนต์พระภิกษุจำนวน ๙ รูป พร้อมเตรียมอาหารคาว-หวานขึ้นไปถวายพระบนยอดเขาต่อมาจึงเรียกยอดเขานี้ว่า "เขาคันเพล" เมื่อพระสงฆ์ฉันเพลแล้วผู้นำชาวบ้านจะกล่าวถวายธงผ้าขาว ๓ ผืน ต่อพระสงฆ์ด้วยภาษาบาลี แล้วอาราธนาพระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถา ต่อไปจึงนำธงผ้าขาวไปปักลงในร่องหินธรรมชาติของยอดเขาคันเพล ยอดเขาย่านไฮหรือย่านชัยและยอดเขาข้างล่าง ตามลำดับ หลังพิธีปักธงชัยชาวบ้านจะสนุกสนานด้วยการปล่อย "โหวด" เครื่องดนตรีพื้นบ้านและรำรำลวงมาจากยอดเขา ถือว่าเป็นอันเสร็จพิธีปักธงชัย ซึ่งทุกคนทำด้วยความศรัทธา ความรู้สึกขลังและศักดิ์สิทธิ์ด้วยการประกอบพิธีทางศาสนาจึงเป็นพลังทำให้เกิดความเชื่อถือปฏิบัติสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน

ประเพณีปักธงชัยในสมัยปัจจุบัน ระหว่างพุทธศักราช ๒๕๒๓-๒๕๒๕ นายกมล อุษุปาละนันท์ นายอำเภอนครไทย ได้มีการเปลี่ยนแปลงกำหนดเวลาประกอบพิธีปักธงชัยโดยกำหนดให้วันขึ้น ๑๔ ค่ำเดือน ๑๒ เป็นวันทำพิธีบวงสรวงประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและจัดงานเฉลิมฉลองส่วนการทอผ้าขาวในปัจจุบัน ไม่มีการถือกระท่ออกไปรับบริจาคฝ้ายจากชาวบ้าน แต่ชาวนครไทยในบริเวณใกล้วัดเหนือ วัดกลางและวัดหัวร้อง จะรับบริจาคเงินเพื่อนำไปซื้อด้ายสีขาวยมาทอธงผ้าขาวที่มีขนาดกว้าง ๙๐ เซนติเมตร ยาวประมาณ ๔ เมตร ตรงชายธงตกแต่งเป็นลวดลายเพื่อความสวยงาม

ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒ พระภิกษุและชาวบ้านจะพร้อมใจกันมาตั้งขบวน ณ บริเวณที่ว่าการอำเภอนครไทยและเคลื่อนขบวนพร้อมด้วยธงผ้าขาว เมื่อถึงยอดเขาคันเพล ถวาย

ภัตตาหารและอาราธนาพระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถา ระหว่างพระสงฆ์สวดมีการส่งด้ายสายสิญจน์ให้ประชาชนจับ เสร็จแล้ว นำธงผ้าขาวไปปักบนยอดเขาและกระทำพิธีเหมือนเดิมทุกประการ

ประเพณีการบวชนาค

เป็นประเพณีเก่าแก่ของชาวพุทธ ครอบคลุม ๒๐ ปีบริบูรณ์ พ่อแม่ก็จะจัดการบวชพระให้ระหว่างการทำบวชพระนิยมเรียกว่า "บวชนาค" ประเพณีการบวชของชาวนครไทยนิยมจัดในเดือน ๕-๕-๖ ของทุกปี เมื่อชายใดต้องการบวช จะต้องไปอยู่วัดเพื่อหัดท่องขานนาคและบทสวดมนต์ต่างๆ ให้คล่อง และก่อนวันบวชนาค ๑ วันจะมีพิธีปลงผมนาคโดยให้พ่อและแม่ของนาคทำพิธีปลงผมเป็นครั้งแรก เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่นาค หลังจากโกนผมแล้ว ทุกคนที่มาร่วมงานจะช่วยกันอาบน้ำและแต่งตัวนาคให้สวยงาม เช่น นุ่งและห่มผ้าม่วงหรือผ้าสีขาวย่น นำผ้าขาวม้าลายๆ พาดไหล่ สวมเทริด แล้วนำเครื่องประดับ สร้อยแหวน นาฬิกา มาใส่ให้นาค ต่อจากนั้นนาคขึ้นนั่งบนแลนาค แล้วแห่ไปตามถนน มีขบวนแห่ กลองยาว การรำย่ำและร้องเพลงแห่นาค นาคที่นั่งบนแลนาคจะต้องพนมมือถือของดอกไม้และสวดมนต์ตลอดทางจนกว่าจะเข้าพิธีบวช

๒.๗.๓ ผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยนครไทย

ในการสำรวจการทอผ้าของประชากรอำเภอนครไทยปรากฏว่าเริ่มมีการทอผ้าตั้งแต่สมัยพ่อขุนบางกลางหาว จากหลักฐานที่ปรากฏ คือ ประเพณีปักธงชัย ที่มีมาจนถึงปัจจุบัน โดยในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๒ ของทุกปี ชาวบ้านจะช่วยกันทอผ้าเป็นธงผืนใหญ่ และจัดขบวนแห่ธง ตกแต่งขบวนสวยงาม นำไปประกอบพิธีแล้วปักธงไว้บนยอดเขาข้างล่าง บริเวณที่เคยมีการสู้รบและได้รับชัยชนะเข้าศึก

หัตถกรรมการทอผ้าพื้นบ้านของประชากรอำเภอนครไทยนั้น ปรากฏหลักฐานว่ามีการทำกันเกือบทุกครอบครัว บางหมู่บ้านทำกันเป็นอุตสาหกรรมโดยการรวมกลุ่ม เนื่องประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาทำไร่ การทอผ้าจึงใช้เวลาว่างหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร การทอผ้าเป็นศิลปะพื้นบ้านที่ผู้หญิงชนบทแทบทุกคนทำได้และทำสืบทอดกันมา ตั้งแต่อดีตกาลจนถึงปัจจุบัน ดังคติที่ว่า "เมื่อเสร็จจากนา ผู้หญิงทอผ้า ผู้ชายจักสาน" เนื่องจากเครื่องนุ่งห่มเป็นสิ่งจำเป็นต่อมนุษย์ และความเป็นอยู่ การทอผ้าพื้นบ้านที่มีวิธีการทอที่สลับซับซ้อนจึงเป็นหน้าที่ของผู้หญิงและจะทอไว้ใช้ภายในครัวเรือน หรือใช้ภายในงานพิธีต่างๆ

ก. ลวดลายผ้าไทยนครไทย

ลวดลายการทอของชุมชนนครไทยนั้น ได้รับเอาอิทธิพลสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ตามธรรมชาติเข้ามาให้เป็นศิลปะในการทอได้อย่างสวยงาม เช่น ผ้าสไบ ผ้าขาวม้า ผ้าตัดเสื้อ ผ้าถุง ส่วนวัตถุดิบที่ใช้ ได้แก่ ฝ้าย ซึ่งมี ๒ ชนิด คือ ฝ้ายขาว และฝ้ายตุ่น (สีน้ำตาลอ่อนเป็นพันธุ์ฝ้ายชนิดหนึ่ง

โดยเฉพาะ) โดยทำกันในเวลากลางคืน หญิงสาวจะปั่นฝ้าย ชาวนครไทยเรียกว่า "ลงช่วง" มีการก่อไฟฟืนเพื่อให้แสงสว่างและความอบอุ่น ถ้าเป็นช่วงฤดูหนาว ผู้ชายหนุ่มจะนำดนตรีพื้นบ้านมาเล่นซึ่งมี กระจับ ปี่สีซอ และขลุ่ย ทำให้เกิดความสนุกสนานกับการ "ลงช่วง" ตลอดเวลาที่ทำงาน (ปราณี แจ่มขุนเทียน, ๒๕๔๒)

ผ้าทอของคนนครไทยสมัยก่อนมีชื่อเสียงมาก จนถึงกับมีคำบอกเล่าต่อๆ กันมาว่า ประชากรจังหวัดใกล้เคียงได้นำ น้ำปลา กะปิ ปลาธำ และของแห้งอื่นๆ ดังกล่าวข้ามภูเขา ห้วย และป่าดงดิบทุรกันดารผ่านป่าด้วยความยากลำบากมากแลกับฝ้านครไทย เพื่อนำไปตัดเครื่องนุ่งห่ม ขณะนั้นผ้าขาดตลาดและไม่มีการติดต่อกับต่างประเทศตั้งแต่นั้นมา จึงทำให้ฝ้านครไทยเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปรวมทั้งจังหวัดใกล้เคียง

ปัจจุบัน การทอผ้าของอำเภอนครไทย มีทั้งการทอด้วยกี่พื้นบ้านซึ่งเป็นการทอแบบดั้งเดิม โดยอาศัยการฝึกหัดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ และการทอด้วยกี่กระตุกซึ่งทางหน่วยราชการ โดยกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม เป็นผู้นำไปฝึกสอนให้ รวมทั้งให้ความสนับสนุนช่วยเหลือในด้านวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนเงินทุนหมุนเวียนในระยะแรกเริ่มด้วย เนื่องจากการทอผ้าด้วยกี่กระตุกมีความสะดวกรวดเร็วในการทอและเครื่องที่ใช้ก็ไม่ค่อยยุ่งยาก นอกจากนั้นผ้าที่ทอได้ก็มีความประณีตสวยงามเช่นกัน เครื่องมือและกระบวนการที่ใช้ในการทอผ้าทั้งสองแบบมีลักษณะคล้ายคลึงกัน แต่อาจแตกต่างกันไปบ้างเล็กน้อย ส่วนลวดลายผ้าที่พบเห็นบนเสื้อผ้าที่สวมใส่ ส่วนใหญ่จะเป็นลวดลายที่เกิดจากการย้อมสีเส้นด้าย แล้วนำมาทอทำให้เกิดลวดลายขึ้น เช่น ผ้าสไบ ผ้าขาวม้า ผ้าหม่ม ผ้ามัดหมี่ ผ้าโสร่ง และลายชนิดชนิดต่างๆ

ข. ผ้าและการแต่งกายของโยนนครไทย

จากการศึกษาของอำนวยพร สุนทรสมัย (๒๕๓๙) พบว่า การแต่งกายของชาวอำเภอนครไทยขึ้นอยู่กับ วัย และโอกาส ซึ่งมีวัยเด็ก วัยหนุ่มสาว วัยผู้ใหญ่ และวัยชรา ส่วนโอกาสนั้น ได้แก่ โอกาสไปทำบุญ งานพิธีกรรมต่างๆ ไปทำงาน หรืออยู่กับบ้าน ปัจจุบันผู้ชายและผู้หญิงส่วนใหญ่แต่งกายตามสมัยนิยม ยังมีผู้ใหญ่หรือผู้ที่อยู่ในวัยชรา ที่ยังแต่งกายตามประเพณี คือ นุ่งผ้ามัดหมี่ ใส่เสื้อสีขาว หรือ สีนวล แขนสั้นหรือแขนยาว หม่มผ้าสไบ ตัดผมสั้นและยังพบบ้าง ที่เกล้าผมมวย

การแต่งกายของผู้หญิง ถ้าเป็นงานบุญหรืองานพิธีทางศาสนา คนแก่จะนุ่งผ้าโจงกระเบน คนสาวนุ่งผ้าถุงฝ้าย หรือผ้าทอมัดหมี่ ใส่เสื้อตามสมัยนิยม หม่มผ้าสไบ ใส่สร้อยคอ สร้อยข้อมือ หรือกำไล ต่างหู ลักษณะตามสมัยนิยม ไปทำอะไรทำนา จะนุ่งผ้าถุงฝ้ายเสื้อสีดำ หรือนำเงินแขนกระบอก อยู่บ้านจะนุ่งผ้าถุงฝ้ายใส่เสื้อคอกระเช้าหรือเสื้อตามสมัยนิยม

การแต่งกายของผู้ชาย ส่วนใหญ่จะแต่งกายตามสมัยนิยม ตามโอกาสและสถานที่
จะมีให้เห็นอยู่บ้างในผู้ชายสูงอายุ จะนุ่งกางเกงขาก๊วย ผ่าทอพื้นบ้านย้อมสีน้ำเงิน ใส่เสื้อคอกลม
แขนสั้นสีขาว มีผ้าขาวม้าพาดไหล่ไปในพิธีต่างๆ

๒.๘ ไทยยวน

๒.๘.๑ ประวัติความเป็นมาของไทยยวน

ชาวไทยโยนก หรือ ไทยยวน เป็นกลุ่มชนดั้งเดิมของล้านนาไทยที่อาศัยอยู่แถบจังหวัดเชียงราย พะเยา ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน ซึ่งต่อมาได้อพยพพร้อมกับไทยลาวเผ่าอื่นๆ เช่น พวน ไช่ ผู้ไท ครั่ง ฯลฯ ลงมายังแถบภาคกลางตอนบน (จังหวัดพิษณุโลก พิจิตร อุตรดิตถ์ และสุโขทัย) และตอนล่าง (จังหวัดอุทัยธานี ชัยนาท สุพรรณบุรี สระบุรี ลพบุรี นครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี ฯลฯ) ซึ่งสาเหตุของการอพยพย้ายถิ่นนั้น คาดว่ามาจากสงครามเป็นเสียส่วนใหญ่ (เครือข่ายกาญจนาภิเษก ๒๕๔๐)

๒.๘.๒ ความเป็นมาของชุมชนไทยยวน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

ก. ประวัติอำเภอลับแล

คำว่า "ลับแล" หมายความว่าตามรูปศัพท์ว่า ที่ซึ่งมองดูไม่เห็น เป็นชื่อเมืองที่ตั้งตามลักษณะภูมิประเทศเพราะเมืองลับแลตั้งอยู่ในภูมิประเทศลึกลับซับซ้อน เมื่อมองจากภายนอกเห็นแต่ป่าไม้ ไม่ค่อยพบเห็นบ้านเรือน กล่าวกันว่า หากคนต่างถิ่นหลงเข้าไปในดินแดนเมืองลับแลอาจหาทางออกไม่ได้ สำหรับอาณาเขตของอำเภอลับแลในปัจจุบันนั้น ครอบคลุมภูมิประเทศบริเวณพื้นที่ในตำบลชัยชุมพล ตำบลศรีนพมาศ ตำบลฝายหลวง ตำบลแม่พูล และตำบลนานกกก (ตรี อมาตยกุล, ๒๕๓๑)

ในด้านความเป็นมาของอำเภอลับแล พอสรุปได้ว่า อำเภอลับแลมีเมืองเก่าอยู่ ๒ เมือง คือ เมืองทุ่งยั้งและเมืองลับแล ต่อมาก่อนสมัยสุโขทัย ไทยอพยพเข้ามาอยู่แทนที่ เมื่อถึงสมัยสุโขทัย ทุ่งยั้งเป็นเมืองหน้าด่านชั้นนอกขึ้นกับเมืองสวรรคโลก และในสมัยกรุงศรีอยุธยา เมืองทุ่งยั้งขึ้นกับเมืองพิชัย ส่วนอีกเมืองหนึ่งคือเมืองลับแลนั้น เดิมเป็นตำบลที่ชาวเมืองเหนือหนีความเดือดร้อนอพยพมาอยู่ก่อน ภายหลังจึงตั้งเป็นเมืองขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายเรียกว่า เมืองลับแล และขึ้นกับเมืองพิชัย (ทิพย์คำพร หาญอมรเศรษฐ์, ๒๕๔๖)

ข. ถิ่นฐานเดิมและการอพยพของชุมชนไทยยวน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

จากหลักฐานประวัติศาสตร์ ที่เล่าถึงการอพยพของผู้คนมายังอำเภอลับแล (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ, ๒๕๔๒; เครือข่ายการเรียนรู้และประสานงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนฯ, ๒๕๔๙) มีตำนานหนึ่งกล่าวไว้ว่า ประมาณปี พ.ศ. ๑๕๐๐ มีการอพยพเคลื่อนย้ายของกลุ่มคนลงมาจากอาณาจักรโยนกนคร (คืออำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงรายในปัจจุบัน) โดยการนำของหนานคำลือและหนานคำแสน เนื่องจากสงครามและโรคระบาด ต่อมาทั้งสองได้มีบุตรสาวคือ นางสุมาลี ธิดาของหนานคำลือ นางสุมาลา ธิดาของหนานคำ

แสน ธิดาทองสองคนมีรูปร่างสวยงามและมีความสามารถในงานทอผ้าขึ้นตีนจก ต่อมาธิดาทองสองได้
อภิเษกกับเจ้าฟ้าสามกุมาร ซึ่งเป็นพระโอรสของพระเจ้าเรืองอิราข กษัตริย์องค์ที่ ๒๑ แห่งโยนนคร
เจ้าฟ้าสามกุมารจึงได้มาปกครองเมืองลับแลหลังจากอภิเษกสมรสแล้ว ต่อมาได้มีราษฎรอพยพมาอยู่
เพิ่มมากขึ้น ราษฎรที่เข้ามาอาศัยอยู่มีหลายกลุ่ม ดังนั้นจึงมีการจัดที่ทำกินให้แก่ราษฎร คือ กลุ่มเชื้อ
สายเชียงแสนให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ตั้งแต่บ้านคอกช้าง บ้านต้นเกลือ ถึงบ้านท้องลับแล ส่วนกลุ่มเชื้อ
สายจากเวียงจันทน์ที่อพยพมาด้วย ให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านยางกระดาย บ้านนาแก้ว (คือบ้านน้ำ
ใสและบ้านน้ำใสใต้) บ้านนาทะเลและบ้านปากทาง ด้วยเหตุนี้ ชาวบ้านโดยมากจึงสืบเชื้อสายมา
จากชนชาติยวน หรือ ไทยยวน แถบเชียงแสนนั่นเอง

ค. วิถีชีวิตของชุมชนไทยยวน

จากข้อมูลที่ได้จากสำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดราชบุรี (๒๕๔๙) พบว่าสังคม
ของชาวไทยยวนประกอบด้วยเครือญาติที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้เคียงกัน ซึ่งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยนั้น
นิยมปลูกสร้างบ้านหลังใหญ่ๆ เป็นบ้านไม้มีทั้งเสาไม้และเสาปูน ขนาดและจำนวนของเสาบ้านจะ
แสดงถึงฐานะความมั่งคั่งของครอบครัว การที่มีป่าอยู่ติดกับหมู่บ้าน จึงทำให้การปลูกสร้างบ้านใน
สมัยก่อนใช้ไม้เกือบทั้งหมด แม้กระทั่งหลังคาบ้าน โครงสร้างบ้านจะเป็นบ้านชั้นเดียว มีใต้ถุนสูงไว้
เก็บอุปกรณ์เครื่องใช้ในการเกษตร ใว้ที่นั่งนอนเล่นหรือทำงานหัตถกรรม เช่น ทอผ้าและทำงานจักสาน
ส่วนบนบ้านจะมีชานหน้าบ้าน มีเรือนกลางที่กว้าง ส่วนท้ายสุดของบ้านก็คือสวนครัว และอาจจะมี
ยุ้งข้าวไว้เก็บข้าวเหนียวและข้าวเจ้า ปัจจุบัน ลักษณะบ้านแบบเก่ายังคงมีอยู่บ้าง ที่สร้างขึ้นมาก็
จะมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น เป็น ๒ ชั้นหรือชั้นเดียวไม่มีใต้ถุนสูง ส่วนประกอบของบ้านก็จะ
เป็นปูนซีเมนต์ หลังคากระเบื้องลม ไม้จากโรงเลื่อย ไม้ไผ่วัสดุจากป่าเหมือนดังแต่ก่อน

ด้านเศรษฐกิจนั้น อาชีพหลักของชุมชนไทยยวน อำเภอลับแล คือ การทำนา ยาม
ว่างจากการทำนา ชาวไทยยวนมักพากันออกไปหาของป่า อาทิ ไม้สำหรับทำเกวียน ซึ่งมีมือการทำ
เกวียนของชาวไทยยวนมีชื่อเสียงมากในอดีต ปัจจุบันไม่ทำกันแล้ว เพราะไม้หายากประกอบกับทาง
ราชการมีกฎหมายห้ามตัดไม้ ส่วนฝ่ายหญิงเมื่อว่างจากการทำนาก็ทอผ้าไว้สวมใส่ ซึ่งการทอผ้าของ
ชุมชนไทยยวน อำเภอลับแลนี้ ถือว่าเป็นวัฒนธรรมและเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยใช้เทคนิคการทำตีน
จกและขิด เพื่อตกแต่งเป็นลวดลายบนผ้าที่ใช้นุ่งในเทศกาลต่างๆ หรือทำเป็นของขวัญ อาทิเช่น ที่นอน
หมอน ผ้าห่ม ผ้าเช็ดหน้า ผ้าขาวม้า ฯลฯ แม้ว่าในปัจจุบันสภาพเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงไปมาก
ชุมชนเหล่านี้ก็ยังยึดอาชีพทอผ้าเป็นอาชีพรองต่อจากการทำนาซึ่งเป็นอาชีพหลัก เพื่อนำมาขาย
ให้กับศูนย์ทอผ้าจกอีกด้วย (เครือข่ายกาญจนาภิเษก, ๒๕๔๐)

ง. ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยยวน

ระบบความเชื่อของชาวไทยยวนมีอยู่ ๒ ระบบ คือการนับถือพระพุทธศาสนา และการนับถือผีบรรพชน ผีปู่ย่า หรือผีประจำตระกูล ภายในบ้านต้องสร้างหิ้งผีไว้ที่เสาเอก และสร้างศาลผีไว้ นอกบ้านสำหรับเซ่นไหว้เมื่อถึงช่วงเทศกาลออกพรรษา (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดราชบุรี, ๒๕๔๙) ชาวไทยยวนมีประเพณีสืบมาหลายชั่วอายุคน แต่ปัจจุบันประเพณีต่างๆ ได้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยยวน ได้แก่

ประเพณีการแော်สาว

เกิดจากการที่ชายหนุ่มซึ่งว่างจากงานหลักในเวลากลางวัน จะออกไปพบปะพูดคุยกับหญิงสาวที่ตนพึงพอใจ อีกนัยหนึ่งก็คือออกไปจีบผู้หญิงนั่นเอง หากถูกใจจะได้ขอแต่งงาน แต่ทั้งนี้ การจีบผู้หญิงของชายไทยยวนไม่ใช่เรื่องง่าย เนื่องจากกลุ่มหญิงไทยยวนจะมีกิจกรรมยามว่าง คือ การทอผ้า อาจจะเป็นอีดฝ้าย กีกฝ้าย บั่นไหม บั่นหลอดก็ได้ โดยหญิงสาวรุ่นราวคราวเดียวกัน อาจจะเป็นพี่น้องเครือญาติและเพื่อนฝูงที่รักใคร่สนิทสนมกัน จะมารวมกลุ่ม ทำงาน พบปะพูดคุยกัน ชายหนุ่มที่คิดจะมาจีบสาว จึงต้องพยายามหาวิธีที่จะพูดคุยกับหญิงที่ตนชอบให้ได้ ซึ่งเป็นที่มาของประเพณี “แော်สาว” นั่นเอง แต่ปัจจุบัน การทอผ้าส่วนใหญ่จะเป็นงานของผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว จำนวนหญิงสาวที่จะจับกลุ่มมานั่งทอผ้าได้ลดลงเหลือน้อยมาก ประกอบกับบริบทของค่านิยมและสังคมเปลี่ยนไป ดังนั้น ประเพณีการแော်สาวจึงขาดหายไป คงเหลือไว้แค่การบอกเล่าเท่านั้น (ทิพย์ คำพร หาญอมรเศรษฐี, ๒๕๔๖)

ประเพณีการแต่งงาน

เป็นประเพณีที่แตกต่างจากที่อื่น คือ มีพิธีไหว้มาก ซึ่งพิธีนี้เป็นพิธีที่ฝ่ายเจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะต้องนำพานหมากพลูทั้งสองฝ่ายมาแลกกัน ถือเป็นกรไหว้และแสดงความเคารพนับถือผีบรรพบุรุษของแต่ละฝ่าย ส่วนพิธีการอื่นๆ ในปัจจุบันก็เหมือนกับพิธีแต่งงานทั่วไป

ประเพณีการทอดผ้าสีไตร

เป็นประเพณีที่ยังคงปฏิบัติกันอยู่ ลักษณะเด่นของประเพณีคือถือเป็นการทำบุญที่ยิ่งใหญ่ใกล้เคียงกับการทอดผ้ากฐิน เพราะการทอดผ้าสีไตรถือว่ามีบุญกุศลแรง สิ่งที่ขาดไม่ได้ในการทำบุญทอดผ้าสีไตรคือการถวายผ้าห่มหัวเก็บ เพื่อพระสงฆ์จะได้นำผ้าห่มไปใช้และญาติที่เสียชีวิตไปแล้ว จะได้ใช้ผ้าห่มและของที่ทำบุญไปให้ด้วย

ประเพณีสงกรานต์

มีการรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่และกราบให้ผีบรรพบุรุษ จากเสื้อผ้าของผู้ตายที่เก็บไว้บนหิ้ง แล้วนำน้ำอบ (น้ำแหน) แบ่งหอมโปรดที่เสื้อผ้าผู้ตายที่จัดเก็บไว้บนหิ้ง ๑ ปี จะนำมารดน้ำกราบไหว้ ๑ ครั้ง แล้วนำขึ้นไปเก็บไว้บนหิ้งดังเดิม นอกจากนี้ ยังมีการนำด้ายขาวด้ายแดงที่มีความเชื่อว่าเป็นสิ่งสิริมงคลไปผูกมัดกับสิ่งของเครื่องใช้ที่มีบุญคุณในการดำรงชีพและการทำมาหากิน ซึ่งเป็นการแสดงความเคารพและขอบคุณกับสิ่งของเหล่านั้น เช่น อุปกรณ์ที่ใช้ในการเกษตรของใช้หุงต้มในครัวเรือนและแม้กระทั่งเสื้อผ้า พฤติกรรมเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูรู้จักบุญคุณ ซึ่งเป็นพื้นฐานของความเอื้อเฟื้อและอ่อนโยน ตลอดจนทำให้เกิดการสืบสายสัมพันธ์ต่อไป

ปัจจุบัน พิธีกรรม ความเชื่อ และค่านิยมแบบดั้งเดิมในชุมชนไทยยวน อำเภอลับแล ยังคงมีอยู่บ้าง บางส่วนได้สูญหายไปเพราะบริบทของสังคมเปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับความเจริญและวัฒนธรรมแบบสังคมเมืองเข้ามาสู่สังคมชนบท ผู้ที่ยังคงดำรงรักษาอยู่คือผู้สูงอายุและคนรุ่นกลางบางส่วน โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกร ส่วนกลุ่มทำงานราชการเอกชนและคนรุ่นใหม่ยังมีความเชื่อแบบดั้งเดิมอยู่บ้างและไม่เชื่อบ้าง แต่ที่สำคัญยังขาดความเข้าใจในความหมายของพิธีกรรม นอกจากนี้ ปัจจัยสำคัญคือสภาพผู้คนในหมู่บ้านเปลี่ยนไป เช่น ที่บ้านนาทะเล ประชากรประกอบอาชีพหลากหลาย คนพื้นเพอื่นเข้ามาแต่งงานอยู่ในหมู่บ้าน มีความแตกต่างทางฐานะ เพศวัย และการสืบทอดของบรรพบุรุษ (ทิพย์คำพร หาญอมรเศรษฐ์, ๒๕๔๖)

๒.๘.๓ ผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยยวน

ผ้าทอไทยยวนแบ่งได้หลายประเภท (สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๙ก) คือ

๑. ผ้าทอที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่

- ย่ามหรือถุง ชาวไทยยวนจะใช้ย่ามสำหรับใส่ของ เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ
- ไถ้ คือ ถุงผ้ามีไส้ไกรัดที่คอถุงใช้สำหรับเก็บของมีค่า ทอดด้วยฝ้าย
- ว้อม เป็นภาษาไทยยวน หมายถึง หมวกเด็ก
- หมอน หมอนของชาวไทยยวนมี ๒ ชนิด คือ หมอนสี่เหลี่ยม และหมอนสามเหลี่ยม
- ผ้าห่ม ผ้าห่มไทยยวน มีสองชนิด คือ ผ้าที่ทอแยกลายรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนทั้งผืน

และผ้าทอที่มีชายผ้าตกแต่งด้วยลายขีดอย่างสวยงาม ลวดลายที่ทออาจเป็นลายพรรณพฤกษา ลายตัวสัตว์ หรือลายตัวคน

๒. ผ้าทอที่ใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม

- ผ้าซิ่น หญิงชาวไทยยวนมีความสามารถมากในการทอผ้าซิ่นไว้ใช้สอย ผ้าซิ่นที่ทอมีหลายชนิด เช่น ผ้าซิ่นที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ซิ่นดำด้าน ซิ่นโก ซิ่นขาวเหนียว ผ้าซิ่นที่ใช้ในโอกาส

พิเศษหรือในพิธีการต่างๆ เช่น ผ้าขึ้นมุก ผ้าขึ้นเก็บ ผ้าขึ้นของผู้หญิงชาวไทยวนประกอบด้วยส่วนต่างๆ คือ หัวขึ้น ตัวขึ้น และตีนขึ้น

ธรรมเนียมการนุ่งผ้าขึ้นของชาวไทยวนเมืองลับแลนั้น นิยมเอาผ้าสีขึ้นมาเย็บต่อกัน เพราะมีความเชื่อมาแต่ครั้งบรรพกาลว่า ผ้าขึ้นที่ใช้ผ้าขึ้นเดียว คือ ผ้าขึ้นผี ไม่เป็นมงคลกับผู้นุ่งนั้นก็คือส่วนหัวขึ้นส่วนตัวขึ้น และส่วนตีนขึ้น การต่อหัวขึ้นก็ยังคงมีความหมายว่าเป็นการต่ออายุของผู้นุ่งและผู้ทอ ส่วนของหัวขึ้น ประกอบไปด้วยผ้าสองชิ้น คือ ส่วนของ หัวขาว ใช้ผ้าฝ้ายสีขาวธรรมดา มาเย็บต่อ หัวแดง คือผ้าฝ้ายลายเม็ดพริกไทย หรือลายสอง ส่วนของ ตัวขึ้น นั้น นิยมทอลายยกมุกเป็นหลัก และส่วนตีนขึ้นจะทอด้วยลายตีนจก ซึ่งวิจิตรบรรจงกว่าทุกๆ ส่วนของขึ้น

ชาวไทยวนลับแลมีธรรมเนียมอย่างหนึ่งคือ เมื่อการทอผ้าตีนจกกำลังจะเสร็จสิ้น มักไม่นิยมทอลายเดิมไปจนเต็มผืน แต่จะทอลายใหม่ หรืออาจเว้นไม่ทอลาย โดยทอเป็นผ้าพื้นเรียบธรรมดาไปจนถึงเชิงผ้า ซึ่งจะเห็นเป็นลวดลายที่แตกต่างกันชัดเจนเมื่อนำผ้ามาเย็บต่อกันเป็นถุงผ้าขึ้น เพราะมีความเชื่อว่าตีนจกลักษณะนี้ สามารถป้องกันเสน่หยาแฝดได้ ปัจจุบันค่านิยมดังกล่าวก็ยังไม่เสื่อมคลายในหมู่ช่างทอ ซึ่งผ้าทอของผู้หญิงไทยวนสามารถจำแนกได้ดังต่อไปนี้

- ขึ้นขาวเหนือ (จาวเหนือ) หรือขึ้นสามแถว เป็นขึ้นที่ทอด้วยฝ้าย มีแถบเส้นขนานขวางตัวขึ้น ทอด้วยด้ายต่างสี มีริ้วเล็ก ๆ เป็นตัวแยกหัวขึ้นและตีนขึ้น ขึ้นแบบนี้ใช้นุ่งในชีวิตประจำวัน และเป็นเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ไทยวน หรือชาวล้านนา

- ขึ้นโก ทอด้วยด้ายฝ้าย เป็นขึ้นที่มีเส้นลายขวางที่ตัวขึ้น เส้นลายแต่ละเส้น

- มีได้ลายเป็นลายมัดหมี่ ขึ้นชนิดนี้ใช้ในชีวิตประจำวัน

- ขึ้นมุก ทอจากด้ายฝ้ายส่วนตีนขึ้น และส่วนใกล้หัวขึ้นทอพื้นเป็นแถบสีดำ และสีแดง ตัวขึ้นทอพื้นเป็นริ้วสลับกับทอยกดอก ขึ้นชนิดนี้ใช้ในโอกาสพิเศษ เช่น นุ่งไปวัด งาน แต่งงาน หรืองานอื่น ๆ

- ขึ้นเก็บ เป็นผ้าขึ้นที่มีความงดงามมาก ขึ้นชนิดนี้ใช้ในโอกาสพิเศษ เช่น ไปวัด งาน แต่งงาน ขึ้นเก็บทอจากเส้นด้ายฝ้าย หรือทอจากใยไหม ตีนขึ้นจะทอเป็นลวดลายเรขาคณิต ลายพรรณพฤกษา หรือลายรูปสัตว์ ส่วนตัวขึ้นนิยมทอพื้น สลับลายเป็นริ้ว ๆ โดยใช้สีเส้นด้ายแตกต่างกัน ทอพื้นเป็นริ้ว ๆ สลับกับลายขีด และทอพื้นเป็นริ้ว ๆ สลับกับการทอยกมุก หรือ ทอยกดอก การใช้สีระหว่างตัวขึ้นกับตีนขึ้นนิยมใช้สีตัดกันบ้าง กลมกลืนกันบ้าง

- ผ้าสไบ ผ้าสไบของชาวไทยวนเป็นผ้าไหมหรือผ้าฝ้าย ใช้พาดไหล่หรือคล้องคอสำหรับผู้ชาย โอกาสที่ใช้คือ ไปทำบุญที่วัด หรืองานสำคัญ ผ้าสไบเป็นผ้ายาวแคบ คล้าย ผ้าขาวม้า ตกแต่งด้วยลายขีดอย่างสวยงามตรงชายผ้าทั้งสองข้าง บางครั้งเรียกว่า ผ้าขาวม้า หัวเก็บ

๓. ผ้าทอที่ใช้ในงานพิธีกรรม

- ผ้าปรกหัวนาศ เป็นผ้าที่ทอขึ้นเพื่อใช้คลุมศีรษะขนาด ขณะแห่นาคไปบวช มี ลวดลายงดงาม ทอด้วยเทคนิคเก็บขิด ทอด้วยเส้นด้ายฝ้ายหรือไหม ชายผ้าจะปล่อยด้ายที่ทอเป็น ชายครุย บางผืนอาจร้อยลูกแก้ว ลูกปัดเพื่อความสวยงาม

- ผ้าห่อคัมภีร์ ด้านหน้าเป็นลายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ลวดลายจุดขาดสวยงาม ทอ โดยใช้ไม้ไผ่ใส่แทนด้ายเส้นพุ่ง ด้านหลังกรุดด้วยผ้าลายไม่จุดขาด และเย็บขอบทั้งสี่ด้านอย่างประณีต ผ้าห่อคัมภีร์ลวดลายนี้ พบแถบเชียงใหม่

- ตุง หมายถึง ธงในภาคกลาง สำหรับชาวล้านนา ตุงมีบทบาทในพิธีกรรมมาก ตุงมี ถึง ๒๘ แบบ ใช้ตุงประดับหรือประกอบได้ทั้งงานมงคลและอวมงคล เช่น ทำตุงชัย หรือ ตุงจัญ มา ตกแต่งบริเวณวัดหรือริมถนน ในโอกาสงานบุญ งานกุศล ชื่อเรียกลวดลายการทอขิด ผ้าปรกหัวนาศ และผ้าสไบ

ปัจจุบัน ผ้าทอซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของไทยยวนบางชนิดยังไม่สาบสูญ มีการรื้อฟื้นทำ ขึ้นใหม่ โดยซื้อด้ายสำเร็จรูปมาทอ ได้แก่ ชินขาวเหนือ ชินมุก ชินดำดำน ชินโก ย่ามลายขิด ผ้าเช็ดหน้า ผ้าห่ม แต่มีผ้าบางชนิดที่ไม่ได้รื้อฟื้น ซึ่งมีเทคนิคการทำยาก คือผ้าขิด ผ้าปรกหัวนาศ ผ้า สไบ ชินเก็บ (ชินตีนจก)

ก. ลวดลายผ้าไทยยวน

ลวดลายผ้าชินตีนจกของลัวะแลนั้น ส่วนใหญ่เป็นลวดลายที่ช่างทอประดิษฐ์จากสิ่ง ต่างๆ รอบๆ ตัว ไม่ว่าจะเป็นจากพืชหรือจากกริยาอาการจากสัตว์ เป็นลักษณะของความงามที่เกิด จากความเรียบง่าย ประกอบกับสีสันสอดประสานกันอย่างลงตัวและกลมกลืน ลวดลายของผ้าจก ลัวะ แลแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ลายหลักและลายประกอบ คือ ลายที่มีลักษณะเป็นลายดอก รูป สี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนกับขาลาย หรือเครื่อง มักอยู่ตรงกลางและมีแถบลายขนาดใหญ่ เช่น

๑. ลายสองขอ คือ ลายหลักที่เป็นลายใหญ่อยู่ตรงกลาง มีลักษณะเป็นรูปขอ มีทั้งหมด ๒ ขอ

๒. ลายสี่ขอ คือ ลายหลักที่เป็นลายใหญ่อยู่ตรงกลางรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน มีลักษณะ เป็นรูปขอมี ๔ ขอ

๓. ลายแปดขอ คือ ลายหลักที่เป็นลายใหญ่อยู่ตรงกลางรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน มีลักษณะ เป็นรูปขอ มีทั้งหมด ๘ ขอ

๔. ลายสองขอ คือ ลายหลักที่เป็นลายใหญ่อยู่ตรงกลาง มีลักษณะเป็นรูปขอ มีทั้งหมด ๒ ขอ

๕. ลายหงส์ใหญ่ คือ ลายหลักที่เป็นลายใหญ่อยู่ตรงกลางรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน มี ลักษณะเป็นรูปหงส์

๖. ลายหงส์เครือ คือ ลายหลักที่เป็นลายใหญ่อยู่ตรงกลางตีนจกรูปหงส์ แต่รูปสี่เหลี่ยมขนม เปียกปูนไม่ติดกันเหมือนลายหงส์ใหญ่

- ๗. ลายงูเหลือม คือ ลายใหญ่ที่เป็นลายอยู่ตรงกลางเป็นรูปที่มีลักษณะคล้ายงูเหลือม
- ๘. ลายนกน้อย คือ ลายใหญ่ที่อยู่ตรงกลางในรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน มีลักษณะเป็นรูปนก
- ๙. ลายดาวดั่งส์ คือ ลายหลักที่อยู่ตรงกลางรูปสี่เหลี่ยมมีลักษณะเป็นรูปดาวดั่งส์ ดาวที่

ระยั้บระยั้บ

ชาวลับแลมีการทอผ้าพื้นเมืองเป็นจำนวนมาก ผ้าที่จะทอนั้นเป็นผ้าตีนจกเป็นส่วนใหญ่ ผ้าทอลับแลเป็นศิลปหัตถกรรมที่มีรูปแบบเฉพาะตัว สืบทอดกันมาแต่โบราณกาล แตกต่างไปจากผ้าทอพื้นบ้านในท้องถิ่นอื่น ถึงแม้ว่าจะเป็นผ้าทอของชาวไทยยวนเช่นเดียวกันก็ตาม โดยเฉพาะผ้าชิ้นตีนจก เป็นชิ้นลายขวางกับลำตัวเช่นเดียวกันกับผ้าชิ้นชาวล้านนาโดยทั่วไป แต่จะแตกต่างตรงที่ลวดลายและการจัดวางองค์ประกอบสีในผ้าตีนจก (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดราชบุรี, ๒๕๔๙)

ข. ผ้าและการแต่งกายของไทยยวน

ปัจจุบัน การแต่งกายของไทยยวนจะเป็นไปตามสมัยนิยม ผู้ชายจะไว้ผมทรงมหาดไทย ไม่สวมเสื้อ นุ่งผ้าโจงกระเบนสีพื้นค่อนข้างเข้ม เช่น สีดำ สีกรมท่า สีน้ำตาล ใช้ผ้าขาวม้าเคียนเอว ผู้ชายบางคนต้องการอวดลวดลายที่สักไว้อย่างสวยงามที่ขา จึงถักขายโจงกระเบนขึ้นไปเหน็บไว้ที่เอว ทำให้เห็นรอยสักได้ชัดเจน ส่วนหญิงไทยยวนจะมีการแต่งกายที่แสดงถึงเอกลักษณ์และฝีมือของตนเอง นั่นคือ การนุ่งผ้าทอชิ้นตีนจกเมื่อมีเทศกาลงานบุญต่างๆ โดยจะไว้ผมยาวเกล้ามวยตกแต่งผมโดยใช้ดอกไม้ไหวหรือปิ่นปักผม นุ่งผ้าชิ้นคล้ายจีบหน้านาง มีลวดลายเป็นริ้วตามขวาง ส่วนชิ้นขาวเหนือ ชิ้นโก และชิ้นมุก จะใช้นุ่งในชีวิตประจำวัน (ทิพย์คำพร หาญอมรเศรษฐ์, ๒๕๔๖)

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ภูมิไทย ชุดไทย” ของภาคเหนือตอนล่าง เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ เก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และแสดงแบบสร้างสรรคชุดการแต่งกายที่มีคุณค่า ซึ่งใช้ระเบียบวิธีการสืบค้นข้อมูลภาคสนามจากประชากรในชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์เป้าหมายทั้ง ๘ กลุ่ม เป็นข้อมูลปฐมภูมิ ตลอดจนใช้ข้อมูลจากเอกสารและจากนักวิชาการภายนอกเป็นข้อมูลทุติยภูมิ รวมถึงการจัดกิจกรรมที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม (Participatory Action Research หรือ PAR) ของตัวแทนกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อให้ชุมชนเกิดการมีส่วนร่วม ตระหนักในคุณค่าและเกิดความภาคภูมิใจในมรดกภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมการแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์เป้าหมาย ตลอดจนมีการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นการค้นหาเอกลักษณ์ที่เด่นของชุดเครื่องกายของชนเผ่า จากนั้นจึงแยกรูปแบบ (Pattern) ตามลักษณะของบริบท เทศกาล เพศ และวัย

๓.๑ ประชากร/กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

จากการศึกษาประวัติความเป็นมา และที่อยู่อาศัยของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อพบประชากร/กลุ่มตัวอย่าง และพบว่าแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ยังคงเอกลักษณ์การแต่งกายของตนไว้ได้ตามขนบธรรมเนียมประเพณีของตน ซึ่งคณะผู้วิจัยได้เลือกประชากร/กลุ่มตัวอย่างตามจังหวัดในแถบภาคเหนือตอนล่างที่เป็นตัวแทนของแต่ละกลุ่มและสามารถให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัย ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งมีอยู่ ๘ กลุ่มชนด้วยกัน คือ

- (๑) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน ของอำเภอสรีสชนาลัย จังหวัดสุโขทัย
- (๒) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยดำ/ไทยไซ่ง ของอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก
- (๓) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยครั้ง ของอำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก
- (๔) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเวียง ของอำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก
- (๕) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเงี้ยว ของอำเภอบางมูลนาก พิจิตร
- (๖) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยหล่ม ของอำเภอลหล่มเก่า ของจังหวัดเพชรบูรณ์
- (๗) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยนครไทย ของอำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
- (๘) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว/ไทยยวน ของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

พื้นที่เป้าหมาย สำหรับการสำรวจข้อมูล เฉพาะพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดต่างๆ ของบริเวณจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง ได้เจาะลึกสำรวจภาคสนามของหมู่บ้านและตำบลของอำเภอเป้าหมาย คือ

๑. จังหวัดพิษณุโลก	ที่บ้านม่วงหอม อำเภอบางระกำ, อำเภอวังทอง, อำเภอนครไทย
๒. จังหวัดสุโขทัย	ที่บ้านหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย
๓. จังหวัดอุตรดิตถ์	ที่อำเภอลับแล
๔. จังหวัดเพชรบูรณ์	ที่อำเภอหล่มเก่า
๕. จังหวัดพิจิตร	ที่อำเภอบางมูลนาก

๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อให้การจัดเก็บข้อมูลเป็นไปอย่างมีระบบ และสามารถรวบรวมรายละเอียดจากประชากรตัวอย่างให้ได้มากที่สุด คณะผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือดังต่อไปนี้

- (๑) แบบสัมภาษณ์เชิงโครงสร้าง (Structured Interview) ใช้เพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานจากชุมชนทั้ง ๘ กลุ่มชาติพันธุ์ คือ ชื่อ อายุ ที่อยู่ อาชีพ กลุ่มชาติพันธุ์ (ภาคผนวกที่)
- (๒) แบบสัมภาษณ์เชิงไร้โครงสร้าง (Non-Structured Interview) เพื่อให้ประชากรตัวอย่างได้มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับสนับสนุน กลุ่มผู้ทำวิจัยจึงได้ถามกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในเรื่องทัศนคติ ความสำคัญ ความนิยม จากการสัมภาษณ์ปากเปล่าด้วยคำถามปลายเปิด โดยทั้งนี้ได้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของหัวข้อที่กำลังสนทนาอยู่ เกี่ยวกับวัฒนธรรมการแต่งกาย และการทอผ้า
- (๓) กล้องถ่ายรูปในการบันทึกภาพและกิจกรรม เพื่อให้การจัดเก็บข้อมูลสมบูรณ์และเห็นรายละเอียดได้ชัดเจน ได้มีการบันทึกภาพระหว่างที่ลงพื้นที่เก็บข้อมูล และกลุ่มผู้ทำวิจัยได้ขออนุญาตประชากรตัวอย่างก่อนการบันทึกภาพทุกครั้ง
- (๔) แถบบันทึกเสียง กลุ่มผู้ทำวิจัยได้ทำการบันทึกเสียงของกลุ่มประชากรตัวอย่างจากทุกชาติพันธุ์เพื่อให้ได้ข้อมูลและรายละเอียดมากที่สุด ซึ่งได้รับการร่วมมือจากกลุ่มประชากรดังกล่าวเป็นอย่างดี
- (๕) กล้องวิดีโอ ในระหว่างการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลและการจัดเวทีกระบวนการมีส่วนร่วม ได้มีการใช้กล้องวิดีโอเพื่อบันทึกภาพกิจกรรมของประชากรตัวอย่าง เพื่อให้การจัดเก็บข้อมูลมีความละเอียดมากยิ่งขึ้น
- (๖) เครื่องมือสเก็ทซ์และระบายภาพ ก่อนจะมีการจัดเก็บข้อมูลลงในคอมพิวเตอร์ ได้มีการใช้เครื่องมือสเก็ทซ์และระบายภาพ ซึ่งอุปกรณ์ที่ใช้คือกระดาษปอนด์ ดินสอ และสีน้ำ
- (๗) ระบบคอมพิวเตอร์ออกแบบ (Illustrator) หลังจากที่ได้ภาพสเก็ทซ์ลงสีเรียบร้อยแล้ว ได้มีการใช้ Illustration Program เพื่อจัดเก็บข้อมูลลงในคอมพิวเตอร์เป็น file ตามกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ

๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการทำวิจัย “ภูมิไทย ผ้าไทย” นี้ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นขั้นตอนและรายละเอียด ดังนี้

- (๑) ศึกษาเอกสาร เรื่องเครื่องแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์เป้าหมาย จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องภายในและต่างประเทศ
- (๒) ลงพื้นที่เพื่อพบประชากรตัวอย่างในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้น
- (๓) กลับมาทบทวนเอกสารและเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จริง จากนั้นจึงลงพื้นที่อีกครั้งเพื่อเก็บข้อมูลเชิงไร้โครงสร้าง
- (๔) จัดเวทีชุมชนเพื่อแสดงความคิดเห็น และให้ความเห็นชอบต่อเครื่องแต่งกายอันเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่ม
- (๕) จัดทำ Drawing ขึ้นต้นให้กับผลสรุปการคัดเลือกเครื่องแต่งกายของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์
- (๖) สอบถามและอภิปรายร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์เป้าหมายเพื่อปรับปรุงรูปแบบของการแต่งกายออกมาในรูปของการออกแบบที่ใหม่และเหมาะสม (New Design Dressing Patterns)
- (๗) ปรับปรุงภาพถ่ายเส้นที่ได้ให้สมบูรณ์เป็น Pattern ด้วยระบบคอมพิวเตอร์โดยใช้ Illustration Program
- (๘) สรุปและรายงานผลที่เป็นภาพถ่าย ภาพถ่ายเส้น และ Pattern โดยใช้ระบบดิจิทัล
- (๙) รวบรวมเอกสารรายงานผลการวิจัยต้นฉบับพร้อมพิมพ์ของหนังสือชุด “ภูมิไทย ชุดไทยเครื่องแต่งกายกลุ่มชาติพันธุ์ภาคเหนือตอนล่าง” ซึ่งประกอบด้วย Pattern Design และเนื้อหา

๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ในส่วนของ การวิเคราะห์ข้อมูล ได้มีการแยกวิธีการออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนภาคสนาม และ ส่วนดำเนินการโดยมีประเด็นของการศึกษาดังต่อไปนี้

- (๑) ส่วนภาคสนาม เน้นการวิเคราะห์ด้านผ้าทอของกลุ่มชาติพันธุ์เป้าหมาย ประวัติความเป็นมาของลายผ้า ตัวอย่างผ้าทอของกลุ่มต่างๆ การแต่งกายในอดีตและในปัจจุบัน ซึ่งการวิเคราะห์นั้นขึ้นอยู่กับ

- กระบวนการผลิต ได้แก่ วัตถุดิบ โครงสร้างและเทคนิคการถักทอ การออกแบบของรูปแบบ (Pattern) โครงสร้างและเทคนิคการตัดเย็บ โครงสร้างและเทคนิคการออกแบบจัดทำลวดลายและเครื่องประดับบนชุดแต่งกาย ความเชื่อและที่มาของแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์

- กระบวนการอนุรักษ์และเผยแพร่ ได้แก่ โครงสร้างการบริโภค ผลิตภัณฑ์ผ้าของชุมชน รูปแบบของประเพณี พิธีกรรม การสั่งสอนและการปฏิบัติ รูปแบบของกระบวนการ เลือกปรับเปลี่ยนใช้ที่มี

ต่อกระแสการเปลี่ยนแปลง ปัจจัยภายนอกที่เข้ามาในชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดรูปแบบการแต่งกายที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

- ความหมายของเครื่องแต่งกายของแต่ละชาติพันธุ์ในแต่ละยุคแต่ละสมัย ได้แก่ การให้ความหมายของรูปแบบการแต่งกายของชุมชนท้องถิ่น และการเข้าใจความหมายทางวัฒนธรรมในเชิงสัญลักษณ์

(๒) ส่วนการดำเนินงาน เน้นการวิเคราะห์วิวัฒนาการของแต่งกายเป็นสำคัญ โดยใช้กระบวนการชุมชนมีส่วนร่วม (Participatory Action Research หรือ PAR) ซึ่งมีแนวทางการดำเนินงานดังนี้

- จัดประชุมปฏิบัติการผู้แทนแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ร่วมกับคณะผู้วิจัย เพื่อหาแนวทางในการเก็บข้อมูล และเพื่อทราบสภาพข้อมูลของชุมชน

- ตัวแทนที่เป็นแกนนำของกลุ่มเปิดเวที เลือกสรรเครื่องแต่งกายจำนวน ๓ ครั้ง โดยใช้ตัวอย่างที่ได้จากการศึกษาเอกสาร เป็นเครื่องมือในการเปิดเวทีการแต่งกายของแต่ละชาติพันธุ์

บทที่ ๔

การแต่งกายในปัจจุบันของกลุ่มชาติพันธุ์ บริเวณภาคเหนือตอนล่าง

๔.๑ ไทยพวน

การศึกษาถึงการแต่งกายของกลุ่มไทยพวน ที่คณะผู้วิจัยได้ลงศึกษาภาคสนามเป็นการศึกษาพื้นที่ของกลุ่มไทยพวน บ้านหาดเลี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย กลุ่มไทยพวนหาดเลี้ยวส่วนใหญ่เป็นคนเชื้อสายลาวพวน ที่ถูกกวาดต้อนมาจากเมืองพวนตอนใต้ ของเมืองหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว บางกลุ่มไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในบางท้องถิ่นซึ่งอำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี จังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดมหาสารคาม

๔.๑.๑ วัฒนธรรมผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยพวน บ้านหาดเลี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

ก. รูปแบบของผ้าทอ

ผ้าทอของชาวไทยพวนบ้านหาดเลี้ยว จะมีการทอเพื่อใช้ใน ๒ ลักษณะ คือ เป็นผ้าที่ทอสำหรับใช้ในพิธีกรรมและผ้าที่ทอเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน

๑) ผ้าที่ใช้ในพิธีกรรม ได้แก่

- ๑.๑) ผ้าทอยกดอกใช้สำหรับตบแต่งข้างในพิธีบวชพระที่ข้างแห่นาค
- ๑.๒) ผ้าสไบขนาด สำหรับขนาดที่จะบวชเป็นพระ
- ๑.๓) ผ้าห่มตาแดง เป็นของกำนัลที่เพื่อนบ้านมอบให้สำหรับเด็กอ่อน เด็กคนหนึ่งๆ กว่าเจ็ดปีต้องให้ผ้าห่มตาแดงถึง ๙ ผืน
- ๑.๔) ผ้าขาว เป็นการตอบแทนคุณหมอดำแยที่ทำคลอดให้
- ๑.๕) ผ้ายกราบ เป็นผ้าที่มารดาต้องเตรียมไว้ให้ลูกชายเมื่ออายุครบบวช และในพิธีบวชก็ต้องมีผ้าประดับประดาข้างที่ร่วมชบวนอีกด้วย

๒) ผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่

- ๒.๑) ผ้าซิ่น
- ๒.๒) กางเกงม่อฮ่อม
- ๒.๓) เสื้อม่อฮ่อม
- ๒.๔) ผ้าขาวม้า
- ๒.๕) เสื้อ

๒.๖) ผ้าแถบ

๒.๗) ผ้าสไบ

๒.๘) ถุงย่าม

ข. ลวดลายผ้า

จากการศึกษาลงพื้นที่ คณะผู้วิจัยได้พบว่าลายผ้าทอของกลุ่มไทยพวน บ้านหาดเสี้ยว มีหลากหลายรูปแบบและหลากหลายสถานะของการใช้สอย คือ

๑) ผ้าทอสำหรับใช้ในงานบวช เป็นผ้าทอยกดอกสำหรับตกแต่งซ้าง ผ้าสไบของนาที่บวชพระ และผ้ากราบสำหรับนาที่บวชพระ จะใช้ทอเป็นลวดลายต่างๆ ได้แก่ ลายปราสาท ม้า ซ้าง หรือยกดอก

ผ้าลายม้า ที่ใช้ในงานบวช

ผ้าลายปราสาท คน ม้า และซ้าง ที่ใช้ในงานบวช

๒) ภายผ้าทอที่ใช้เป็นผ้าซิ่นของผู้หญิง จะมีลวดลาย ชื่อ และความหมายต่างๆ กัน คือ

๒.๑) ซิ่นเกี้ยว เป็นซิ่นที่จกลายไว้ทั้งผืน ใช้ใส่ไปงานบุญหรือไปวัด

ซิ่นเกี้ยว

๒.๒) ซิ่นเขิน คือ ซิ่นที่เขินเส้นด้ายเป็นรูปหางกระรอกก่อนนำมาทอใส่อยู่บ้าน มีอยู่ ๒ แบบ คือ

- ซิ่นเขินตีนแดง มีตีนซิ่นเป็นสีแดงใส่อยู่บ้าน สำหรับหญิงสาวที่ยังไม่ได้แต่งงาน
- ซิ่นเขินตีนดำ มีตีนซิ่นเป็นสีดำใส่อยู่บ้าน สำหรับหญิงที่แต่งงานแล้ว

ซิ่นเขินตีนดำ

๒.๓) ซิ่นล้อมแดงหรือซิ่นล้อมแดง เป็นตัวซิ่นที่มีลายแนวเส้นสีแดงแทรกอยู่ในตัวซิ่น ทอเพื่อใส่อยู่บ้าน

ซิ่นล้อมแดง

๒.๔) ซิ่นดำปีก เป็นตัวซิ่นที่มีตัวซิ่นเป็นสีดำล้วน ทอสำหรับใส่อยู่บ้าน

ซิ่นดำปีก

๒.๕) ซิ่นตาหว่า เป็นตัวซิ่น
ที่มีลายลักษณะคล้ายกิ่งหว่า ใช้ใส่อยู่บ้าน

ซิ่นตาหว่า

๒.๖) ชินตามะน้อย มืออยู่ ๒ แบบด้วยกัน คือ

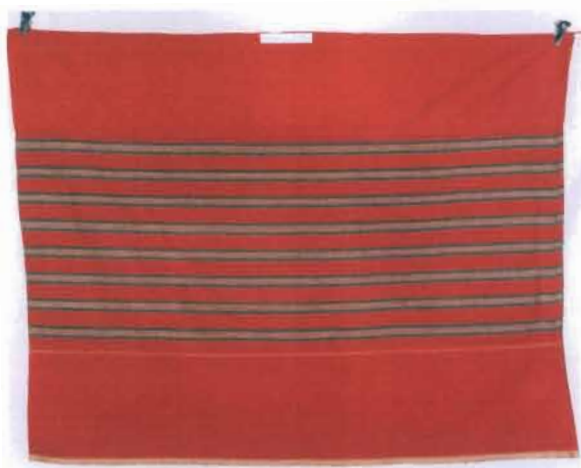
- ชินตามะน้อยตีนแดง เป็นชินที่มีลายเส้นพาดอยู่บนตัวชิน มีตีนชินสีแดง ใช้ใส่อยู่บ้าน
- ชินตามะน้อยตีนดำ ได้แก่ตัวชินที่มีลายเส้นพาดอยู่บนตัวชิน มีตีนชินสีดำ ใช้ใส่อยู่บ้าน

ชินตามะน้อย (ตีนดำ)

๒.๗) ชินตาเตียบ (ตาใหญ่) มืออยู่ ๒ แบบด้วยกัน คือ

- ชินตาเตียบแดง คือ ชินที่มีลายแนวใหญ่พาดอยู่บนตัวชิน มีตีนชินสีแดง ใช้ใส่อยู่บ้าน
- ชินตาเตียบดำ คือ ตัวชินที่มีลายแนวใหญ่พาดอยู่บนตัวชิน มีตีนชินสีดำ ใช้ใส่อยู่บ้าน

ชินตาเตียบ (แดง)

๒.๘) ชินมุก เป็นผ้าทอที่จัดในประเภทผ้าเหยียบดอก ลวดลายจะเกิดในเส้นยืน จึงต้องทำเครือฝ้ายยืนสองเครือ โดยขึ้นฝ้ายที่เป็นพื้น กับชั้นฝ้ายที่เก็บลายมุก ใส่งานบุญหรือไปวัด

๒.๙) ซิ่นตีนจก หรือ ผ้าตีนจก เดิมจะใช้ขนเม่นในการจกลาย และจะทอผ้าจากด้านหน้าของผ้าจก ไม่ได้ทอจากด้านหลังเหมือนผ้าจกของกลุ่มอื่น

ซิ่นตีนจก

ผ้าตีนจกจะประกอบด้วยส่วนประกอบลายสองส่วน คือ ลายหลักกับลายประกอบ ลายหลักจะเป็นลายที่อยู่ตรงกลางของผ้าตีนจก ซึ่งลายหลักที่คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษา มี ๙ ลาย คือ

๑) ลายเครือน้อย เป็นลายหลักที่ทอได้ง่าย โครงสร้างลายไม่ซับซ้อน เป็นเครือเถาขนาดเล็กจะใช้ลายประกอบเป็น นกหมู่ ในสมัยก่อนลายเครือน้อยจะต่อกับซิ่นมุก

ลายเครือน้อย

๒) ลายเครือกลาง เป็นลายหลักคล้ายลายเครือน้อย หากเพิ่มความยากในการจกให้มากขึ้น ในสมัยก่อนลายเครือกลางจะต่อกับขิ้นเขิน

ลายเครือกลาง

๓) ลายเครือใหญ่ (เครือเหยื่อ) เป็นลายที่มีดอกไม้อยู่ตรงกลาง ในสมัยก่อนลายเครือใหญ่จะต่อกับขิ้นมุก

ลายเครือใหญ่

๔) ลายน้าอ่าง เป็นลายหงส์สองตัวในอ่างน้ำ ในสมัยก่อนลายน้าอ่าง จะต่อกับขิ้นเขิน

ลายน้าอ่าง

๕) ลายสองห้อง คือ การใช้กระสวยสองห้องในการทอลาย ลวดลายคล้ายลายน้ำอ่าง คือ นอกจากจะมีนกสองตัวคาบดอกไม้อยู่ ยังมีนกสองตัวหันเข้าหากันอีกหนึ่งคู่

ลายสองห้อง

๖) ลายสิบสองหน่วยตัด เป็นลายที่มีขอ ๑๒ ขอ มีขาพันกันเป็นเหลี่ยม ตรงกลางมีนกคาบ ในสมัยก่อนลายสิบสองหน่วยตัดจะต่อกับซิ่นตาหว่า

ลายสิบสองหน่วยตัด

๗) ลายมนสิบทก เป็นลายที่มีมุม ๑๖ มุม ลายมนสิบทกจะใช้ต่อกับชิ้นตาเตียบ

ลายมนสิบทก

๘) ลายแปดขอ เป็นลายคล้ายกับลายมนสิบทก แต่มีขนาดเล็กกว่า ลายจกแปดขอจะต่อกับชิ้นอ้อมแดง

ลายแปดขอ

๙) ลายสี่ขอ เป็นลายที่คล้ายกับสิบทองหน่วยตัด แต่มีขนาดเล็กกว่า คือ มีสี่ขอ ส่วนมาทำเป็นชิ้นสำหรับเด็ก ลายสี่ขอจะต่อกับชิ้นตาหว่า

ลายสี่ขอ

ส่วนลายประกอบผ้าขึ้นตีนจกนั้นปรากฏว่ามีหลากหลาย ที่คณะผู้วิจัยศึกษามาได้มีทั้งหมด ๑๐ ลาย ดังนี้

๑. ลายพันคิง มีลักษณะเป็นขีดเล็กๆ เรียงต่อกันเป็นแนวยาว ใช้เป็นลายคันสลับลาย
๒. ลายนกคุ้ม ลักษณะเป็นรูปนกตัวเล็กๆ สองตัวยืนหันหน้าเข้าหากันอยู่ในกรอบ มีความหมายว่า การอยู่คุ้มเหย้าคุ้มเรือน คุ้มผ้าคุ้มเมีย เกิดมงคลต่อชีวิตคู่
๓. ลายนกคาบ มีลักษณะเป็นนกตัวเล็กๆ สองตัวหันเข้าหากันและคาบดอกไม้ มีความหมายว่า การให้วาจาสัตย์ว่าจะครองรักกันอย่างยั่งยืน
๔. ลายนกหมู่ มีลักษณะเป็นนกเล็กๆ ยืนเรียงต่อกันเป็นแถว มีความหมายว่า การไปเป็นหมู่ ไม่ขัดแย้งกัน และมีความสามัคคีกัน
๕. ลายดอกหมี เป็นลายคล้ายดอกไม้ ใช้ตกแต่งให้สวยงาม
๖. ลายผีเสื้อ เป็นลายคล้ายผีเสื้อ ใช้ตกแต่งให้สวยงาม
๗. ลายพันปลา มีลักษณะเป็นซี่ๆ คล้ายพันปลา
๘. ลายสร้อยพราว ลายดอกมะพราว มีลักษณะคล้ายกำปลาวางเป็นแนวต่อกัน ใช้ตกแต่งให้สวยงาม
๙. ลายเครือขอ มีรูปทรงคล้ายตะขอเอียง เกะกันเป็นเครือยาว
๑๐. ลายสร้อยสา เป็นลายที่ประกอบด้วย หัวสร้อยสา (สั้นสุด) มีหางเป็นเส้นตรงยาวเกือบจรดเชิงผ้า ใช้เพิ่มความอ่อนช้อย ลายนี้จะถือเป็นลายท้ายสุดของขึ้นตีนจก

ค. การแต่งกายของกลุ่มชน

การแต่งกายของผู้ชายไทยพวน

เนื่องจากอาชีพหลักของกลุ่มไทยพวน คือ เกษตรกรรมที่เพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ การแต่งกายของผู้ชายไทยพวนบ้านหาดเสี้ยว จะเป็นเสื้อม่อฮ่อมสีน้ำเงินดำ คอกลม ผ้าหนา ติดกระดุม กางเกงเป็นกางเกงม่อฮ่อม ขาก้วย (ทรงจีน) ยาวครึ่งน่อง และมีผ้าขาวม้าเคียนเอว

สำหรับการแต่งกายที่เป็นพิธี เช่น การแต่งกายไปวัด จะใส่กางเกงกับเสื้อม่อฮ่อม หรือเสื้อสีขาว ส่วนผ้าขาวม้าใช้พาดป่าแทนเคียนเอว

การแต่งกายของผู้หญิงไทยพวน

การแต่งกายของผู้หญิงไทยพวน จะใช้ผ้าทอที่บ่งบอกถึงความประณีตและวิจิตรลวดลาย รวมทั้งมีการแบ่งประเภทของผู้แต่งกายตามวัย สถานภาพสมรส และตามโอกาส

สีนของผู้หญิงไทยพวนหาดเสี้ยว จะใช้ทอและเย็บเป็นผ้าถุง เวลาสวมใส่จะเป็นการนุ่ง

แบบป้าย

ลักษณะการนุ่งผ้าซิ่นตาเติบแดง (ซ้าย) และซิ่นตาหว่า (ขวา) ของผู้หญิงไทยพวนหาดเสี้ยว

ผู้หญิงไทยพวนหาเสื้อผ้าที่เป็นหญิงสาวและยังไม่ได้แต่งงาน จะใช้เครื่องแต่งกายในชีวิตประจำวันเป็นผ้าแถบหรือผ้าคาดอก หรือเสื้อคอกลมผ่าอกติดกระดุม แขนกระบอกยาวหรือสั้น ส่วนผ้าซิ่นจะเป็นผ้าซิ่นตีนจกที่เจ้าตัวทอด้วยตนเอง ในอดีตนั้น ผู้หญิงไทยพวนทุกคนจะต้องทอผ้าตีนจกสำหรับนำมาเป็นชุดแต่งกาย ส่วนทรงผม มีทั้งไว้ผมยาวเกล้ามวยไว้ท้ายทอย หรือบวมกลางศีรษะ หรือตามสมัยนิยม

การแต่งกายของผู้หญิงไทยพวนที่เป็นสาวและยังไม่ได้แต่งงาน ในภาพทั้งสามสวมผ้าแถบและซิ่นตีนจก

สำหรับการแต่งกายที่ใช้ในชีวิตประจำวัน หญิงสาวที่เป็นโสดอาจจะสวมเสื้อหรือหมวก ผ้าแถบ และนุ่งซิ่นทอที่ชายผ้าขึ้นเป็นสีแดง เรียกว่า ซิ่นตีนแดง ส่วนหญิงที่แต่งงานมีครอบครัว หรือเป็นผู้สูงอายุ จะหมวกผ้าแถบหรือใส่เสื้อและนุ่งผ้าซิ่นทอที่ชายผ้าเป็นสีดำ เรียกว่าซิ่นตีนดำ

ชุดแต่งกายแบบลำลองของหญิงสาวชาวพวนที่ยังไม่ได้แต่งงาน ซึ่งสวมผ้าคาดอกกับซิ่นเข้ตีนแดง (ซ้าย) หรือ ซิ่นตาหว่า (ขวา)

ชุดลำลองของผู้หญิงไทยพวนที่แต่งงานแล้ว
ซึ่งสวมเสื้อผ่าหน้ากับซิ่นเขินตีนดำ (ซ้าย) หรือกับซิ่นดำปัก (ขวา)

สำหรับการแต่งกายของผู้หญิงไทยพวนบ้านหาดเสี้ยวที่ใช้สำหรับงานพิธี เช่น ไปวัด หรือ งานบวช จะสวมเสื้อคอกลมผ่าหน้าติดกระดุม มีผ้าสไบหมักทับเสื้อ หรือจะใช้หมักผ้าแถบสีต่างๆ มีผ้าสไบ พาดบ่า ส่วนผ้าถุงจะเป็นซิ่นตีนจก หรือ ซิ่นจกทั้งผืนตามแต่ฐานะ โดยทั่วไปซิ่นจกทั้งผืนจะใช้เป็นผ้าถุง ของเจ้าสาว

ชุดแต่งกายของผู้หญิงไทยพวนหาดเสี้ยวสำหรับงานพิธี
ซึ่งสวมซิ่นตีนจกหลายสีขอ (ซ้าย) ลายมนสิบทก (กลาง) และลายเครือกลาง

๔.๑.๒ ผ้าไทยพวนกับการเปลี่ยนแปลง

จากการศึกษาในพื้นที่ คณะผู้วิจัยพบว่าในบ้านหาดเสี้ยว ยังคงมีการแต่งกายตามวัฒนธรรมเดิมอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานพิธีต่างๆ หากแต่จำนวนผู้ทอกลับลดน้อยลง เนื่องจากคนรุ่นใหม่ไม่นิยมจะทอผ้าใช้เอง อีกทั้งการไปทำงานในสาขาอาชีพอื่น ก็ดูเหมือนจะสร้างรายได้ดีกว่าการทอผ้า ซึ่งให้รายได้น้อยกว่าและต้องใช้เวลาที่ยาวนานกว่า การทอผ้าที่บ้านหาดเสี้ยว ส่วนมากจึงเป็นการทอเพื่อการค้า ซึ่งนอกเหนือไปจากการทอผ้าฝืนและผ้าซิ่นแล้ว ยังมีการทอผ้าชนิดอื่นๆ พร้อมกับแปรรูปผลผลิตเพื่อให้จำหน่ายได้ เช่น ผ้าทอพื้นเมือง ผ้าขาวม้า ผ้าสบง ผ้าคลุมไหล่ ผ้าพันคอ เสื้อสำเร็จรูป ชุดมือฮ่อม ผ้าชุดทั้งสีพื้นและยกดอก กระเป๋า เนกไท ผ้าคลุมเตียง ย่อม เป็นต้น และมีผลิตภัณฑ์ที่กำลังจะเริ่มผลิต คือ ของแต่งบ้านที่ทำด้วยผ้าทอลวดลายดั้งเดิม ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ที่ได้ผ่านการประยุกต์เพื่อจำหน่าย ได้แก่

กระเป๋

ย่าม

เสื้อนอก

ผ้าทอลายช้าง

ในด้านของลวดลาย ผู้ผลิตหลายแห่งไม่คิดค้นทำลวดลายใหม่ แต่ยังคงอนุรักษ์ลายดั้งเดิมเอาไว้เพื่อไม่ให้สูญหาย แต่บางแห่งมีการดัดแปลงลายดั้งเดิมให้เหมาะกับยุคสมัย ซึ่งในแต่ละปีจะมีการปรับปรุงลาย โดยผู้ที่คิดลวดลายจะเป็นกลุ่มผู้บริหารกลุ่มทอผ้า และเพื่อให้สนองตอบความต้องการของลูกค้าที่ต้องการสิ่งแปลกใหม่ ผู้ผลิตบางรายจะมีการเปลี่ยนแปลงลวดลายทุกๆ ๓ เดือน โดยลายที่ได้ใหม่ จะเป็นทั้งลายที่ทางร้านคิดเองและผู้ทอรายย่อยนำมาเสนอ เช่นเดียวกับสีที่ใช้ ผู้ผลิตบางรายได้มีการใช้ฝ้ายที่ย้อมสีสังเคราะห์สำเร็จรูปแทนการย้อมเอง หรือใช้ทั้งสีแบบดั้งเดิมและสีที่คิดขึ้นใหม่ นอกจากนี้ยังมีการใช้ดินเงิน-ดินทองเข้ามาทอผสม แต่บางแห่งยังคงใช้สีธรรมชาติจากเปลือกไม้ ใบหู กวาง และขมิ้น

ชิ้นดินจกลายดั้งเดิม แต่นำมาทอใหม่เพื่อการค้า

ชิ้นดินจกที่มีลายและสีประยุกต์ต่างๆ

สำหรับผู้บริโภคนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้ซื้อภายในประเทศ ซึ่งผ้าทอที่ได้รับความนิยม
ชื่อกันมาก คือ ชินตีนจกลายมนสิบก ชินตาเติบ ชินตาผะน้อย ผ้าชุดลายยกดอก ผ้าชินตีนจกทั้ง ๙ ลาย
ผ้าทอพื้นดินทองเงิน ผ้าขาวม้า และเสื้อสำเร็จรูป

๔.๒ ไทยโซ่ง

ไทยโซ่ง หรือ ที่เรียกกันว่า ไทยดำ หรือไทยทรงดำ ที่คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเป็นกลุ่มไทยโซ่งที่ตั้งถิ่นฐานที่บ้านแหลมมะค่า ตำบลทับเสลา และบ้านหมู่ ๒ ตำบลบ่อทอง อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ชุมชนไทยโซ่งทั้ง ๒ หมู่บ้านได้อพยพมาจากจังหวัดสุพรรณบุรีและจังหวัดนครปฐม ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๗ ปัจจุบันเป็นชุมชนไทยโซ่งมีจำนวนครัวเรือนประมาณ ๗๐ ครัวเรือน อาชีพส่วนใหญ่ในปัจจุบันคือ ทำนาและรับจ้าง

๔.๒.๑ วัฒนธรรมผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยโซ่ง บ้านบ่อทอง อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

ก. รูปแบบของผ้าทอ

สำหรับผ้าทอของกลุ่มไทยโซ่งในอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ส่วนใหญ่แล้วจะนำมาใช้สำหรับศิลปกรรมในชีวิตต่างๆ คือ ผ้าที่นำมาเป็นเครื่องใช้ ผ้าที่ใช้ในพิธีกรรม และผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน

ผ้าที่นำมาเป็นเครื่องใช้ ได้แก่

๑. ผ้าหย่น หรือ ผ้าหย่น เป็นมุ้งทอด้วยฝ้าย มีสีดำ ตรงมุมหมุง ๔ ด้าน ประดับด้วยด้ายปัก หรือไหมสีต่างๆ ประดับกระจุก มีลวดลายตกแต่งตลอดขอบมุ้งด้านบน ปัจจุบันมีการใช้มุ้งโปร่งสีขาวกันทั่วไป ซึ่งชาวไทยโซ่งจะเรียกมุ้งขาวนี้ว่า ก้วง

๒. ผ้าหลา หรือ ผ้าเสี้ยหลง เป็นผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีครามเข้ม ใช้อุ้มตัวเด็ก เวลาเอาเด็กติดไปด้วย ที่ริมผ้าหลาจะปักขนสีแดง สีขาว สีเหลืองหรือสีเขียว

๓. หมอน หน้าหมอนจะปักและปะด้วยไหมสีต่างๆ โดยปกติแล้วจะเย็บหมอนหน้า ๖ ไร่ โดยมีผ้าได้ ๖ แนว แต่ปัจจุบันมักเย็บหมอนหน้า ๔ ไร่ โดยมีผ้าได้ ๔ แนว ลวดลายที่ใช้ เช่น ลายดอกจัน ลายดอกบัว ลายดอกพรม ลายดอกเต้า ลายบานแปด ลายแสว ลายเอื้อ ลายดอกพรมประยุกต์

ผ้าที่ใช้ในพิธีกรรม ได้แก่

๑. จาวอ้วน คือ ธง นำหน้า ใช้ปักไว้ที่เสา เวลาทำบุญกระตุก บางที่เรียก ธงดาว ทำด้วยผ้าไหมสีต่างๆ

๒. ตัมงาม คือ ป้ายบ้าน แสดงความเป็นเจ้าของบ้าน ใช้แขวนที่หอสา หรือหอแก้ว ซึ่งก็คือ เรือนชาวไทยโซ่งจำลอง บนหลุมฝังกระดูก

๓. ใบไม้ เป็นพานะนำผู้ตายที่เป็นหญิงไปสู่สวรรค์ ทำด้วยผ้าไหมสี

๔. ผ้าขันลาว คือ ผ้าเช็ดหน้า ต้องปักลายแบบผ้าเปียว เพื่อบอกให้รู้ว่าเป็นคนลาวคนหนึ่งตายไปแล้ว จะได้ไม่ไปที่อื่น

ผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่

๑. เสื้อฮี เป็นเสื้อสำหรับชายหรือหญิงวัยหนุ่มสาวและวัยแต่งงาน ใช้สวมใส่ในพิธีต่างๆ คือ งานวัฒนธรรมไทยไซ่ง งานแสนเฮือน งานแต่งงาน และงานศพ โดยปกติเมื่อลูกต้องแต่งงานพ่อแม่จะเตรียมเสื้อฮีให้ลูกๆ ใช้ใส่ไปงานพิธีหรืองานประเพณีต่างๆ โดยเฉพาะในงานแต่งงาน งานศพและงานแสนเฮือน ในงานศพและงานแสนเฮือนนี้ ชายและสะใภ้ต้องสวมเสื้อฮี เพื่อเป็นการแสดงความเคารพต่อพ่อแม่คู่ของตน ในปัจจุบันบางรายอาจหยิบยืมของพ่อแม่มาใช้ แต่เมื่อตายลูกหลานต้องซื้อของใหม่มาให้ใช้ในพิธี คำว่า "ฮี" แปลว่า "ยาว" เสื้อฮี จึงหมายถึงเสื้อยาว เป็นเสื้ออย่างเสื้อคลุมตัวยาว สีของเสื้อฮีจะเป็นสีดำ ปักเย็บลวดลายไว้สองด้าน แต่เวลาสวมใส่จะใส่ด้านที่มีลายน้อย "เรียกว่าด้านดี" คือทำสิ่งที่ดี ส่วนด้านในเป็นด้านที่ปักเย็บลวดลายมากกว่าด้านนอกใช้สำหรับคนตาย

เสื้อฮีสำหรับผู้ชาย (ด้านนอก)

เสื้อฮีสำหรับผู้ชาย (ด้านใน)

๒. เสื้อก้อม คือ เสื้อใส่เที่ยวในเวลาปกติทั่วไป จะมีทั้งสำหรับผู้ชายและผู้หญิง โดยเสื้อก้อมสำหรับชายจะติดกระดุม ๒ โหล (๒ ซุม) สำหรับหญิงจะติดกระดุมโหลครึ่ง (ซุมครึ่ง) เพราะเสื้อผู้ชายมีขนาดยาวกว่า

เสื้อก้อมสำหรับผู้ชาย

กระดุมเงินบนเสื้อก้อมสำหรับผู้หญิง

๓. ผ้าสไบ ใช้เคียนอก หรือ คล้องคอ

๔. ผ้าสำหรับตัดเย็บกางเกง แต่เดิมชายชาวไทจะนุ่งกางเกงขาก๊วยสีดำขาซ้อนข้างสั้น แต่ปัจจุบันในบริเวณตำบลบ่อทอง ผู้ชายจะ นุ่งกางเกงขายาวอย่างผู้ชายทั่วๆ ไปนุ่งกัน

๕. ผ้าเปี้ยว เป็นผ้าสไบสำหรับผู้หญิงที่มีครบครันแล้ว

ผ้าเปี้ยวหรือผ้าสไบ

ข. ลวดลายผ้า

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาพบว่า กลุ่มไทยไทมีลายประดิษฐ์งานผ้าที่สวยงาม เป็นการเย็บเศษผ้าสีต่างๆ ให้เป็นลายดอกไม้แบบเลขาคณิต ปักด้วยเส้นไหมสีและประดับด้วยเลื่อมหรือกระจกตรงกลางของลาย สิ่งที่ใช้แต่งมีสีแดง สีส้ม สีเขียว สีขาวเป็นส่วนใหญ่และตัดเย็บด้วยมือ ซึ่งลายประดิษฐ์งานผ้าเหล่านี้นอกจากจะใช้ตกแต่งเครื่องแต่งกายแล้ว ยังนำไปใช้ตกแต่งของเครื่องใช้อื่นๆ

ได้อีกด้วย เช่น ตกแต่งหน้าหมอน กระเป๋าคาดเอวผู้ชาย หรือตกแต่งมุ้งสำหรับคู่บ่าวสาว ลายผ้าปักที่
ศึกษาได้พบว่า มีลายผ้าที่สำคัญๆ หลายลายด้วยกัน คือ

๑. ลายชอกูด ใช้ปักเป็นลายเส้นรูปตะขอ สำหรับปักบนปลายผ้าเป็ยว

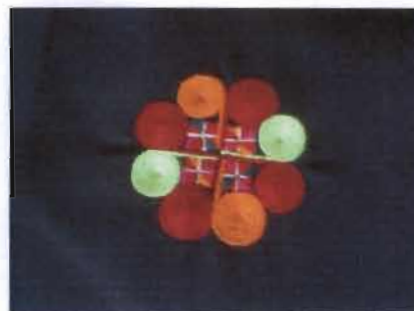
ลายชอกูด

๒. ลายดอกจัน ใช้ปักเป็นลายตกแต่งสำหรับปลายผ้าเป็ยว

ลายดอกจัน

๓. ลายดอกไม้ เป็นลายปักรูปดอกแปดคู่กับลายชอกูด ใช้ปักเป็นลายตกแต่งบนผ้าเป็ยว

ลายดอกไม้

๔. ลายห้อง ใช้ปักเป็นลายตกแต่งบนเสื้อฮู้

ลายห้อง

๕. ลายซอนเสื้อ ใช้ปักเป็นลายตกแต่งบนเสื้อฮู้

ลายซอนเสื้อ

๖. ลายดอกแปด เป็นลายผ้าปักแปดแฉกสลับสีใช้เป็นลายตกแต่งสำหรับเสื้อฮู้

ลายดอกแปด

๗. ลายดอกแปด ใช้ปักเป็นลายตกแต่งบนเสื้อฮี

ลายดอกแปด

ค. การแต่งกายของกลุ่มชน

ชาวไทยโซ่ง เป็นกลุ่มชนที่ยังรักษารูปแบบการแต่งกาย การสร้างเครื่องใช้สอย สำหรับประเพณีต่างๆ โดยเฉพาะการสร้างสรรคงานศิลปหัตถกรรมที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะกลุ่ม ได้แก่การนำผ้าสีเส้นต่างๆ มาประดิษฐ์เป็นลวดลายบนผ้าที่ใช้เป็นเครื่องแต่งกาย และเครื่องใช้ต่างๆ เป็นลวดลายประดิษฐ์ที่เรียกว่า ลายปะผ้า และลายปัก

การแต่งกายของชาวไทยโซ่งสำหรับผู้หญิงและผู้ชายจะมีเสื้อผ้าสำหรับการแต่งกาย ที่ใช้ในโอกาสต่างกัน ๒ โอกาสคือ ชุดที่ใช้ในชีวิตประจำวันและชุดที่ใช้ในโอกาสพิเศษต่างๆ เช่น งานแต่งงาน งานทำขวัญ งานศพ เป็นต้น

การแต่งกายสำหรับผู้ชายในชีวิตประจำวัน

ผู้ชายชาวไทยโซ่งนุ่งกางเกงขาสั้น ปลายแคบเรียวยาวปิดเข้า นุ่งแบบกางเกงจีน เรียกว่า “ส้วงขาเต็น” หรือ “ส้วงก้อม” แปลว่ากางเกงขาสั้น ตัวเสื้อเป็นเสื้อแขนยาวทรงกระบอก ปลายแขนปล่อยกว้างขนาดข้อมือ ผ้าหน้าตลอดติดกระดุมเงินแหลมมีลวดลาย เรียงกันถี่ประมาณ ๑๐-๑๙ เม็ด ลักษณะลำตัวเสื้อจะสั้นเลยเอวไปเล็กน้อย เย็บเข้ารูปทรงกระบอก หน้าอกผาย คอตั้ง ด้านข้างตอนปลาย ผ้าทั้ง ๒ ข้าง ใช้เศษผ้า ๒-๓ ชิ้น ตัดขนาดรอยผ้าเย็บตัดไปกับรอยผ้าเรียกว่า “เสื้อซอน” สำหรับเสื้อซอนเมื่อจะใช้สำหรับใส่ออกนอกบ้านตามปกติ เรียกว่า “เสื้อก้อม” แตกต่าง จากเสื้อซอนตรงที่เสื้อก้อมติดกระดุม ๒ โหล (เรียกว่า ๒ ซุม)

เสื้อก้อมสำหรับผู้ชาย

สำหรับทรงผมนั้น ชาวไทยซึ่งชายเมื่อตอนเด็กจะกลั่นผม พอเริ่มเป็นหนุ่มจะตัดผมทรงดอกกระพุ่ม หรือทรงสูง

การแต่งกายสำหรับผู้ชายในงานพิธี

กางเกงที่ใช้จะเป็นกางเกงขายาวสีดำ เรียกว่า "ส้วงฮี" สวมเสื้อคลุมยาวถึงหัวเข่า แขนยาว คอตั้ง ผ่าหน้าป้ายมาติดกระดุมด้านข้าง พื้นสีดำ และตกแต่งลวดลายที่ได้รักแร้ ตะเข็บเสื้อ ข้างลำตัว นำด้าย เศษผ้าไหมเย็บปะติดสีแดง เหลือง เขียว ขาว และปักด้วยไหมสีเช่นเดียวกับเศษผ้าสี เสื้อดังกล่าว เรียกว่า "เสื้อฮีชาย" ใช้สวมใส่เข้าพิธีแต่งงาน ทำขวัญ เช่นผีเรือน (เสนเฮือน) และงานศพ

ปกเสื้อฮีสำหรับผู้ชาย

ชุดแต่งกายของชาวไทยเชื้อชขายสำหรับงานพิธี

การแต่งกายสำหรับผู้หญิงในชีวิตประจำวัน

ผู้หญิงไทยซึ่งในชีวิตประจำวัน จะนุ่งผ้าถุงพื้นดำ ประกอบด้วยผ้า ๓ ชั้น ชั้นที่ ๑ เป็นสีดำ กว้างประมาณ ๑๒ นิ้ว เป็นส่วนบน ชั้นที่ ๒ เป็นชั้นสีดำ สลับลายสีขาวเรียกว่าชั้นลายแดงโมหรือชะโด ชั้นที่ ๓ มีความกว้างประมาณ ๑ นิ้ว มีลวดลายสีขาว ๒-๓ ริ้ว เย็บติดกันเป็นตีนชั้น สำหรับเสื้อ เป็นเสื้อแขนยาว ทรงกระบอก ตัวเสื้อเย็บเข้าตัว คอตั้งผ่าอกตลอด ติดกระดุมเงินถี่ ๑๐ เม็ด เรียกว่าเสื้อก้อม ถ้าใช้ใส่เที่ยวจะติดกระดุมโลหะครึ่ง (ซุมครึ่ง)

หญิงไทยซึ่งสวมเสื้อก้อมในงานศพ

การแต่งกายสำหรับผู้หญิงในงานพิธี

การแต่งกายของผู้หญิงไทยซึ่งสำหรับงานพิธี คือ นุ่งชั้นแบบที่ใช้ในชีวิตประจำวัน แต่ตัวเสื้อจะเป็นเสื้อที่คลุมยาวถึงเข่า แขนยาว คอแหลม พื้นสีดำมีการตกแต่งลวดลายที่ปลายแขน และตะเข็บตรงหน้าอกด้วยผ้าสีแดง ส้ม ขาว เรียกว่า “เสื้อฮีหญิง” ด้านในจะตกแต่งที่ตะเข็บต่างๆ ตะเข็บและชายเสื้อด้วยผ้าสีต่างๆ มากกว่าด้านนอก และเมื่อเจ้าของเสื้อ (ทั้งหญิงและชาย) เสียชีวิต ญาติจะนำเสื้อฮีของผู้ตายมาสวมใส่ศพ โดยกลับเสื้อฮีด้านในเป็นด้านนอก

เสื้อสีสำหรับผู้หญิง (ด้านใน)

ทรงผมของผู้หญิงไทยไซ่ง เมื่อเป็นเด็กจะกลั่นผม เช่นเดียวกับผู้ชายและพอโตเป็นสาวจะไว้ผมยาว
เกล้าผม แต่ถ้าสามีตายจะปล่อยผมสยายไม่เกล้าให้กลุ่มผมอยู่ข้างหลัง เรียกว่า ปั้นเกล้าตก ไม่ใช่
เครื่องประดับทุกชนิด เมื่อออกทุกข์จึงนำผมเกล้าแบบเดิมได้

การแต่งกายของผู้หญิงไทยโชนในงานพิธี

หญิงไทยซึ่งสวมชุดไว้ทุกข์สีดำพร้อมกับมีผ้าเปียกวาดไหล่

๔.๒.๒ ผ้าไทยซึ่งกับการเปลี่ยนแปลง

คณะผู้วิจัยได้พบว่า ชาวไทยซึ่งในปัจจุบันไม่ตัดเย็บเสื้อผ้าเอง แต่จะซื้อหามาใช้ ซึ่งสถานที่ซื้อมักเป็นที่จัดงานประเพณี เพราะจะเป็นที่รวมของคนซึ่งจากหลากหลายหมู่บ้าน ราคาเสื้อผ้าตัวหนึ่ง จะตกอยู่ประมาณ ๘๐๐ บาท นอกจากนี้ คนรุ่นใหม่ยังอายุต่อความเป็น "ลาว" ทำให้

ขาดคนสืบทอดงานตัดเย็บปักทอผ้า ประกอบกับเสื้อผ้าของไทยไซ่งมีไว้สำหรับงานพิธี ไม่ได้ใช้ใน ชีวิตประจำวันเป็นประจำ

อย่างไรก็ดี ชาวไทยไซ่งบางคนยังตัดเย็บเสื้อผ้าใส่เอง โดยการซื้อผ้าด้ายจากตลาด มาเย็บ ทำให้เกิดคำพูด “ผ้าไททำร้อน” เพราะผ้าที่ทอด้วยเครื่องจักรจะเนื้อแน่น ทำให้ร้อน ใสไม่ สบาย ต่างจากสังคมไทยไซ่งเดิมที่ไม่มีตลาดและร้านค้า จึงมีความจำเป็นต้องปลูกฝ้าย ปลูกหม่อน และเลี้ยงไหมเอง ซึ่งสิ่งที่ใช้ก็จะเป็นสีย้อมดำด้วยครามและเปลือกประดู่

ปัจจุบัน ได้มีการพัฒนาการตัดเย็บของเสื้อผ้าชาวไซ่ง เช่น เสื้อฮีของชาย จะมี กระเป๋าสีไฟแซ็ค หรือ เสื้อฮีของผู้หญิงก็มีการเพิ่มลูกเลื่อม หรือประยุกต์ลายให้เข้ากับเสื้อสมัยใหม่ แต่คนไซ่งจะไม่นำขึ้นไปตัดเป็นเสื้อ บ้างว่าเพราะกลัวผิดจารีต บ้างว่าถ้าเอาไปตัดจะทำให้ลายห่าง เพราะผ้าคลายตัว

หญิงชาวไซ่งกับเสื้อในลายประยุกต์พร้อมเสื้อฮีเคียนเอวในงานพิธีเสนเฮือน

ปัจจุบันในงานพิธีเสนเฮือน หญิงไทยซึ่งอาจจะแต่งกายด้วยผ้าแถบและผ้าเปี้ยวที่มี
สีล้วนฉูดฉาด พร้อมกับนุ่งซิ่นลายชะโด ดังภาพข้างล่าง

การแต่งกายของหญิงไทยซึ่งสมัยใหม่ ซึ่งมีผ้าแถบและผ้าเปี้ยวสีล้วนสดใส
พร้อมด้วยเสื้อฮีเคียนเอวกับซิ่นลายชะโด

๔.๓ ไทยครึ่ง

การศึกษาถึงการแต่งกายในปัจจุบันของกลุ่มไทยครึ่งของคณะผู้วิจัย เป็นการศึกษาในพื้นที่บ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก เป็นกลุ่มชนที่อพยพมาจากเวียงจันทน์ เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวปราบศึกเจ้าอนุวงศ์ ไทยครึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่ง ที่ถูกกวาดต้อนมาสู่กรุงรัตนโกสินทร์ ได้ตั้งถิ่นฐานรวมกับกลุ่มไทอื่นๆ ในชั้นแรกแถบบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการปรับเปลี่ยนการปกครองแบบเทศาภิบาล กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ได้อพยพลงมาสู่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา รวมทั้งกลุ่มไทยครึ่งด้วย และมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก มีกลุ่มไทยครึ่งจากอำเภอนาแห้วจังหวัดเลย มาตั้งถิ่นฐานรวมอยู่ด้วย ในปัจจุบันเป็นชุมชนใหญ่

บ้านม่วงหอม เป็นหมู่บ้านอยู่ห่างจากอำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก ๖๗ กิโลเมตร บนทางหลวงหมายเลข ๑๒ ถนนพิษณุโลก-หล่มสัก มีทางแยกเข้าหมู่บ้านบริเวณกิโลเมตรที่ ๔๘ ถนนเข้าหมู่บ้านชื่อ ถนนบ้านทรัพย์ไพวัลย์-ม่วงหอม ปัจจุบันมีราษฎรอาศัยอยู่ในหมู่บ้านประมาณ ๒,๘๖๔ คน อาชีพส่วนใหญ่ทำไร่ ทำนา แต่มีหลายครอบครัวทอผ้าเพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มภายในครอบครัว และผลิตขายผ้าทอจากบ้านม่วงหอม ในปัจจุบันเป็นผ้าที่มีชื่อเสียงของจังหวัดพิษณุโลกระหว่างงานประจำปีของจังหวัดและอำเภอวังทอง ชาวบ้านม่วงหอมจะนำผ้าที่ทอมาจำหน่าย รวมทั้งร้านจำหน่ายของพิพิธภัณฑสถานมหาวิทยาลัยนเรศวร พิษณุโลกด้วย นับเป็นแหล่งผ้าทอที่ได้รับความนิยมมากแหล่งหนึ่ง

๔.๓.๑ วัฒนธรรมผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยครึ่ง บ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

ก. เทคนิคการทอ

จากการศึกษาข้อมูลของผ้าทอพื้นเมืองของกลุ่มชนไทยครึ่ง พบว่า ผ้าทอของกลุ่มไทยครึ่งบ้านม่วงหอม มีลักษณะเด่นเฉพาะตัวใน ๓ ด้านด้วยกันคือ

๑. สี ซึ่งในอดีตจะใช้เพียง ๕ สี ได้แก่สี แดงครึ่ง สีเหลืองดอกคูน สีเขียว สีส้มหมากสุก และสีดำ นำมาทอเป็นสีตัดกันแต่ดูกลมกลืน ปัจจุบันไทยครึ่งยังใช้ ๕ สีนี้เป็นสีหลักแต่จากการที่ซื้อด้ายที่ย้อมสีสังเคราะห์มาทอ ทำให้สีสั่นไม่สดใส ขาดความนุ่มนวลกลมกลืน และทำให้คุณค่าความงามลดลง

๒. เส้นใย โดยเส้นใยที่นำมาเป็นลวดลายโครงสร้าง เป็นลายเลขาคณิต เส้นเฉียง เส้นหยักฟันปลา ทำให้ดูแข็ง เป็นอิสระ ดูตื่นตันทึ่งใจ

๓. วัสดุ มีการนำด้ายและไหมมาทอบนผืนเดียวกัน โดยตัวชิ้นจะเป็นไหมลายมัดหมี่ ส่วนตีนชิ้นจะใช้ฝ้ายทอจกและขัด ทำให้ชิ้นดูมีน้ำหนัก และเป็นความแตกต่างที่กลมกลืน

นอกเหนือจากลักษณะเด่นของวัสดุที่ใช้ในการทอตั้งที่กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว กลุ่มชาวไทยครึ่งบ้านม่วงหอมยังมีเทคนิคการทอผ้าที่มีลักษณะพิเศษ อีก ๔ วิธี ได้แก่

๑. การทอพื้นฐาน ที่ใช้วิธีการทอโดยใช้เส้นพุ่งขัดกับเส้นยืน ทอเส้นพุ่งสลับกันไปมาในทิศทางขวาไปซ้ายแล้วซ้ายไปขวา การทอพื้นฐานนี้จะใช้ประกอบกับการทอทุกประเภท

๒. การทอแบบมัดหมี่ โดยการนำหมี่ไปมัดย้อมเส้นพุ่งเพื่อให้เกิดลวดลาย ก่อนนำไปทอแบบพื้นฐาน ซึ่งจะได้ลายมัดหมี่ทางด้านขวาง ที่เรียกว่า มัดหมี่เส้นพุ่ง

๓. การทอแบบขีด เป็นการทอโดยใช้ไม้เขี่ยหรือสะกิดด้ายเส้นยืนขึ้น แล้วสอดเส้นพุ่งลอดตามแนวเส้นยืนที่สะกิดขึ้นนั้นไปตลอดแนวความกว้างของผ้า

๔. การทอแบบจก เป็นการทอให้เกิดลายบนผ้า ด้วยวิธีการเพิ่มเส้นพุ่งพิเศษ โดยผูกเป็นช่วงๆ โดยการใช้ไม้ ขนเม่น หรือนิ้วมือ ยกเส้นยืน แล้วทอพื้นฐานสลับกับการทอจก

ข. รูปแบบของผ้าทอ

จากการศึกษาของคณะผู้วิจัย ได้สัมภาษณ์กลุ่มทอผ้า (โดยมีประธานคือ นางเทานันทะแพทย์) ได้พบว่า ชาวไทยครึ่งบ้านม่วงหอมมีกลุ่มทอผ้าที่เข้มแข็ง มีการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับการออกแบบลวดลายและการทออย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้หน่วยงานทางราชการและหน่วยงานเอกชนได้ให้สนับสนุนโดยตลอด ทำให้กลุ่มทอผ้าได้มีโอกาสนำผ้าทอเข้าประกวดในโอกาสต่างๆ ที่ทางจังหวัดและอำเภอได้จัดงานประเพณีขึ้น และกลุ่มทอผ้าไทยครึ่งบ้านม่วงหอมได้รับรางวัลในการประกวดลายผ้าหลายรายการ เช่น ลายดอกปีบ ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ เป็นต้น

นอกจากจะทอผ้าเป็นเครื่องนุ่งห่มแล้ว กลุ่มไทยครึ่งบ้านม่วงหอมยังทอผ้าเพื่อประโยชน์ใช้สอยอย่างอื่น เช่นทำเป็นผ้าห่ม ย่าม ผ้านวม และที่นอน ซึ่งนำมาใช้ในพิธีกรรมหรืองานประเพณีต่างๆ

ผ้าทอที่ใช้ในพิธีแต่งงานของกลุ่มไทยครึ่ง มี ๕ ประเภทคือ

๑) ผ้าไหว้พ่อแม่เจ้าบ่าว โดยพ่อเจ้าบ่าวจะได้ที่นอน ผ้าโสร่งไหม ผ้าขาวม้าไหม ผ้าตัดเสื้อหมอนเท้า หมอนน้อย ส่วนแม่เจ้าบ่าวจะได้ชิ้นมัดหมี่ไหมตีนจก ผ้าตัดเสื้อ สไบ และผ้าเช็ดหน้า

๒) ผ้าที่เตรียมให้เจ้าบ่าวใช้ในพิธี เช่น ผ้าพุ่งไหม ผ้าโจงกระเบนมัดหมี่ไหม ผ้าตัดเสื้อ ผ้าเช็ดหน้า

๓) ผ้าไหว้ญาติพี่น้องเจ้าบ่าว จะเป็นผ้าโสร่ง ผ้าขาวม้า ผ้าตัดเสื้อ ผ้าเช็ดหน้า ชิ้นมัดหมี่ไหม ผ้าตัดเสื้อ หมอนเท้า หมอนน้อย

๔) ผ้าที่เตรียมไว้สำหรับใช้ในบ้านใหม่ จะเป็นเครื่องนอน เช่น ที่นอน หมอน มุ้ง ผ้าปูที่นอน

๕) ผ้าสำหรับใช้ในชีวิตประจำวันหลังแต่งงาน เช่น ผ้าโสร่ง ผ้าขาวม้า เลื้อย ผ้าตัดเลื้อย ผ้าเช็ดหน้า

นอกจากผ้าทอสำหรับใช้ในพิธีแต่งงานแล้ว กลุ่มชนไทนครังก็มักนิยมนำผ้าทอมาประดิษฐ์เป็นเครื่องใช้ชนิดอื่นๆ อีก ได้แก่ ย่อม และหมอน

ย่อม ภาษาไทยครั้งเรียกว่า “ดง” มีหลายขนาด ตามประโยชน์ใช้สอยเช่น ย่อมขนาดใหญ่ที่ใช้ทำขนมจีน ย่อมขนาดกลางที่ใช้ใส่อุปกรณ์ทอผ้า ส่วนย่อมขนาดเล็กจะใส่ใส่อุปกรณ์กินหมาก

หมอนหรือหมอนน้อย นำผ้าทอมาทำเป็นหมอนหน้าหูกหรือหมอนหน้าอิฐ เพื่อถวายพระสงฆ์ หรือให้ญาติโยมที่ไปปฏิบัติธรรมในวัดใช้หนุนนอน ซึ่งใช้เทคนิคการทอเป็นชนิดสลับฉาก

ค. ลวดลายผ้า

จากการศึกษาถึงลายผ้าทอของกลุ่มไทยครั้งบ้านม่วงหอม พบว่า มีลักษณะเด่นที่น่าสนใจในการออกแบบลวดลายเป็นอย่างยิ่ง โดยสามารถแบ่งประเภทตามลักษณะของลวดลายได้ ๔ ประเภทดังนี้

๑. ลายคน
๒. ลายพันธุ์ไม้ เช่น ลายดอกแก้ว ลายดอกน้อย ลายกาบ (กลีบดอกไม้)
๓. ลายสิ่งของเครื่องใช้ สถานที่ เช่น ลายขอ (ตะขอ) ลายขอ(ร่ม) ลายขาเป็ย(เครื่องมือกวักด้าย)

๔. ลายสัตว์ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

- สัตว์ที่มีมืออยู่ตามธรรมชาติ เช่น ช้าง ม้า กวาง เต่า แมงกะเบ็ย(ผีเสื้อ) บ่าง
- สัตว์ในจินตนาการ เช่น นาค หงส์ คชสีห์ เป็นต้น

จากลวดลายทั้ง ๔ ประเภทที่ทอลงไปบนผืนผ้า นั้น แต่ละลวดลายก็จะบ่งบอกถึงที่มาและสื่อความหมายต่างๆ ดังต่อไปนี้

๑. นาค เป็นสัตว์ในความเชื่อของชนแถบลุ่มน้ำโขงในลาว ที่เชื่อว่าบรรพบุรุษคือพญานาค และยิ่งเชื่อว่าแม่น้ำทุกสายจะมีพญานาค เป็นสัญลักษณ์การสืบสายสกุลฝ่ายแม่ และยังแสดงถึงน้ำและฝน แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการเกษตร ชาวไทยครั้งจะแสดงความขอบคุณและขอความคุ้มครองจากนาคเมื่อต้องเดินทางทางน้ำ

๒. หงส์ (นก) สัญลักษณ์การสืบสายสกุลสายพ่อ แสดงถึงความสง่างาม ความสวยงาม สิ่งห์แสดงถึงความน่าเกรงขาม ความสง่างาม การปกป้องคุ้มครอง

๓. ม้า แสดงถึงความปราดเปรียว ว่องไว ความสง่างาม

- ๔. ช้าง แสดงถึงความยิ่งใหญ่ ความน่าเกรงขาม และเกี่ยวข้องกับพุทธประวัติ
- ๕. คชสีห์(ตัวมอม) สัตว์ผสมระหว่างสิงโตกับช้าง แสดงถึงความยิ่งใหญ่ ความสง่างาม
- ๖. ดอกพุด แสดงถึงความงาม ความละเอียดอ่อน
- ๗. ดอกแก้วดอกจัน แสดงถึงความดีงาม

นอกจากนี้ ยังเป็นข้อสังเกตที่สำคัญ คือ ผ้าที่ทอเป็นลายนาคนั้น มักจะพบในตัวชินมัตถมี ลายหงส์จะพบทั่วไปส่วนที่เป็นตีนจก ลายสิงห์พบในผ้าห่อคัมภีร์ ผ้าคลุมหัวนาค หมอนอิงและหมอนน้อยที่ใช้ถวายพระ

สำหรับรายละเอียดของลายต่างๆ ที่คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษา พบว่ามี ๑๘ ลาย ที่ได้รับความนิยมว่าสวยงามและเป็นที่สนใจของผู้ซื้อ คือ ลายดาวกระจาย ลายดาวลูกไก่ ลายดอกปีบเต็มดอก ลายดอกปีบก้างปลา ลายดอกปีบครึ่งดอก ลายดอกปีบใหญ่ ลายข้าวหลามตัดกลาง ลายโคมห้า ลายโบราณ ลายเครือฟ้า ลายหมากเบ็ง ลายนาคคู่ ลายกระถางดอกไม้ ลายเข็มขัดนาค ลายกำมปู ลายสายรุ้ง ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายต้นสน เป็นต้น

ลายดาวกระจาย

ลายดาวลูกไก่

ลายดอกปีบเต็มดอก

ลายดอกปีบกำปลา

ลายดอกปีบครึ่งดอก

ลายดอกปีบใหญ่

ลายข้าวหลามตัดกลาง

ลายคอมห้า

ลายโบราณ

ลายเครือฟ้า

ลายชั้นหมากเบ็ง

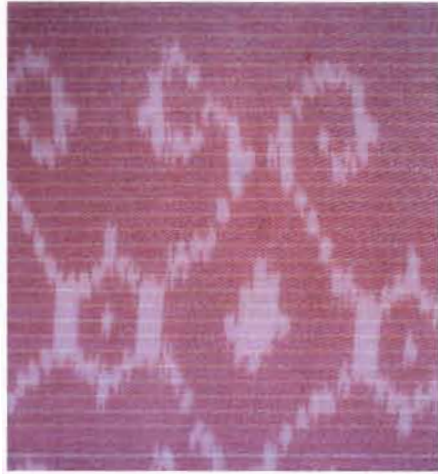
ลายนาครคู่

ฉายกระดางดอกไม้

ลายเข็มขัดนาค

ลายกำมู่

ลายสายรุ้ง

ลายท่อมข้าวบิณฑ์

ลายต้นสน

ง. การแต่งกายของกลุ่มชน

การแต่งกายสำหรับผู้ชายไทยครึ่ง บ้านม่วงหอม

ส่วนใหญ่เมื่อเวลาอยู่ในบ้าน ชาวไทยครึ่งชายจะไม่สวมเสื้อ แต่ถ้าหากจะสวมเสื้อ จะเป็นเสื้อผ้าป่านคอกลมแขนสั้น หรือแขนสามส่วน กางเกงของชายไทยครึ่งเป็นกางเกงขาก๊วย ทั้งเสื้อและกางเกงสีดำทอด้วยผ้าฝ้ายย้อมคราม หรือเปลือกต้นยาง แล้วนำไปหมกโคลน เสื้อกางเกงประเภทนี้จะใช้ใส่ไปทำนา ทำสวน ทำไร่ นอกจากเสื้อและกางเกง ชายไทยครึ่งจะนิยมนุ่งผ้าขาวม้าแทนกางเกงเมื่อเวลาอยู่บ้านซึ่งผ้าขาวม้านอกจากจะนิยมนุ่งอยู่บ้านแล้ว ยังนิยมใช้พาดป่าหรือเคียนเอวอีกด้วย ผ้าขาวม้าที่ใช้นุ่ง หรือพาดป่า หรือเคียนเอวของผู้ชายมี ๓ แบบ คือ

๑. ผ้าขาวม้าตาลายมะกอก (ตาหมากรุก) เดิมใช้ทอด้วยผ้า ๒ สี เช่น ขาว-ดำ เรียกว่าผ้าขาวม้าผ้าปา ปัจจุบันมีการพัฒนาโดยใช้ สีอื่นๆ ด้วย

๒. ผ้าขาวม้าตาลีกหลายสี เช่น สีเขียว เหลือง แดง ส้ม

๓. ผ้าขาวม้าลายไล่ปลาไหล(ตาสะแดง) จะเป็นผ้าทอที่มีขนาดผ้าหน้าแคบกว่าผ้าขาวม้าทั่วไป พอเป็นลายริ้ว ตามทางยาวสลับสี เช่น สีเขียว สีชมพู สีเม็ดมะขาม เป็นผ้าที่ชายหนุ่มใช้คล้องคอหรือ คาดเอวเวลาไปเที่ยว หรือเกี่ยวสวน ส่วนชายสูงอายุใช้คาดเอว หรือพาดป่า

การแต่งกายสำหรับผู้หญิงไทยครึ่ง บ้านม่วงหอม

สำหรับการแต่งกายในชีวิตประจำวันของหญิงชาวไทยครึ่ง เสื้อที่ใช้สวมใส่จะเป็นเสื้อที่ทอจากผ้าฝ้าย ย้อมสีครามหรือสีดำ เป็นเสื้อคอกลมติดคอหรือคอตั้งผ้าหน้าติดกระดุม แขนกระบอกหรือแขนยาว ส่วนผ้านุ่งจะเป็นชิ้นฝ้ายมัดหมี่ย้อมครามใช้นุ่งสองชั้น ชั้นในเป็นผ้าชิ้นสีขาว

เรียกว่าขึ้นช้อน ขึ้นนอกจะเป็นขึ้นฝ้ายหรือมัดหมี่ตีนจกตามโอกาส การนุ่งขึ้นช้อน เกิดจากความเชื่อ ๒ ประการคือ เพื่อยืดอายุขัยตัวนอกที่จะมีขึ้นช้อนทับเหงื่อให้ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งคือเชื่อว่า การนุ่งขึ้นช้อน จะเป็นการไล่ผีแก้การทำเสน่ห์ยาแฝด การนุ่งขึ้นช้อนของหญิงชาวไทยครั้ง มีลักษณะรูปแบบและโอกาสของการใช้สอย & ประเภทด้วยกัน คือ

๑. ขึ้นคำข้อมมะเกลือ หรือขึ้นมัดหมี่ฝ้ายข้อมคราม มีทั้งที่ไม่ต่อหัวขึ้นและตีนขึ้น และต่อหัวขึ้นและตีนขึ้น ใช้สำหรับผู้หญิงสูงอายุ เมื่อไปทำไร่ทำนา หรือเมื่อเวลาอยู่บ้านทำงานบ้านทั่วๆ ไป

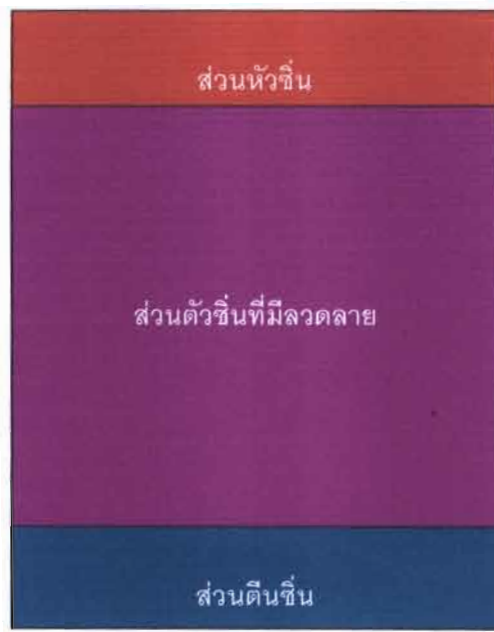

ขึ้นคำข้อมมะเกลือ

ซิ่นมัดหมี่ฝ้ายอำมคราม ต่อหัวซิ่นและตีนซิ่น

ลักษณะผ้าซิ่นของชาวไทยครั้งแบบโบราณ ที่ประกอบด้วยสามส่วน คือ หัวซิ่น ตัวซิ่น และตีนซิ่น

๒) ซิ่นคำदान เป็นซิ่นฝ้ายย้อมดำมะเกลือหรือครามช่วงล่างทอสลัปสีเป็นสีเหลือง แดง เขียว หรือสีตามชอบ ใช้สำหรับเด็กผู้หญิง

ซิ่นคำदान

๓) ชินดอก เป็นชินฝ้ายหรือไหม ด้ายเส้นอื่นเป็นแดงหรือดำ ทอชิดสลับจกทั้งผืน ถ้าตีนชินทอด้วยสีแดงใช้สำหรับหญิงสาว สวมตีนชินดำใช้สำหรับหญิงสูงอายุ ผ้าชินดอกจะใช้นุ่งสำหรับไปงานในโอกาสพิเศษ

ชินดอก

๔) ซิ่นลืบซิว เป็นซิ่นฝ้ายหรือไหมพื้นสีดำ ตัวซิ่นทอชิดด้วยด้ายหรือไหมสีเขี้ยว เรียกว่า ซิว ทำเป็นลวดลายต่างๆ สลับกับทอผ้าพื้นสีดำตามขวางลืบแถว ใช้สำหรับหญิงสาว สวมใส่ไปงานที่เป็นโอกาสพิเศษต่างๆ

ซิ่นลืบซิว

ซิ่นไหมมัดหมี่ ส่วนหัวซิ่น ตัวซิ่นส่วนที่เป็นลวดลาย และส่วนเชิงหรือตีนซิ่น
ทั้งสามส่วนทอติดต่อกันเป็นผืนเดียว

๕) ชินมัดหมี่ไหมตีนจก ชินที่ประกอบด้วย ส่วนหัวชิน ตัวชิน และตีนชิน โดย ๓ ส่วนนี้ จะมีวิธีการทอที่ต่างกัน คือ หัวชิน ใช้ผ้าฝ้ายทอพื้นสลับทอขัด ตัวชินใช้ผ้าไหมมัดย้อมลวดลาย ซึ่งมีหลายแบบ คือ หมี่ลวด เป็นชินมัดหมี่ไหมที่ทอต่อเนื่อง โดยไม่มีการทออย่างอื่นมาคั่น หมี่น้อยเป็นชินมัดหมี่ไหมหรือฝ้าย มีการทอคั่นด้วยสีพื้น เช่นสีเหลือง เขียว ส้ม ขาว แดง และหมี่ตา เป็นชินมัดหมี่ไหม ทอขัดด้วยไหมหรือฝ้ายสีขาวหรือสีเหลือง สลับกับมัดหมี่ไหมเป็นลายขนานตลอดผืน ส่วนตีนชิน ทอด้วยผ้าฝ้ายลายขัดด้วยเส้นด้ายฝ้ายสีแดงหรือสีดำ โดยลายหลักจะใช้เทคนิคการจก ส่วนลายย่อยจะใช้เทคนิคการขีด ใช้ในโอกาสสำคัญ เช่น เจ้าสาว จะใช้นุ่งชินมัดหมี่ตีนจกสีแดง

การแต่งกายในโอกาสพิเศษ

การแต่งกายสำหรับโอกาสพิเศษของไทยครั้งบ้านม่วงหอม จะมีอยู่ ๒ อย่างคือการแต่งกายสำหรับชุดแต่งงานของเจ้าบ่าว เจ้าสาว และการแต่งกายสำหรับพิธีบวชของชายหนุ่ม สำหรับการแต่งกายสำหรับเจ้าบ่าว เจ้าสาวในวันแต่งงานนั้น เจ้าสาวจะสวมเสื้อคอตั้ง หรือคอกลม แขนกระบอก หรือแขนยาวสีสด ผ้าหน้าติดกระดุมเงินห่มสไบเฉียง นุ่งชินมัดหมี่ตีนจกสีแดง ส่วนเจ้าบาวนุ่งผ้าม่วง ผ้าพุ่งไหมหรือผ้ามัดหมี่ไหม โดยนุ่งแบบโจงกระเบน สวมเสื้อฝ้ายหรือไหมสีขาว คอกกลมแขนสามส่วน

สำหรับการแต่งกายสำหรับพิธีบวชขนาด ผู้บวชจะนุ่งหม้อด้วยผ้าที่ทอขึ้น มีทั้งไหมและฝ้ายขึ้นอยู่กับฐานะ นาคจะห่มสไบขาว นุ่งผ้าม่วงโรง หรือผ้าไหมพุ่ง หรือผ้าไหมมัดหมี่ เป็นชุดสำหรับทำขวัญนาค ส่วนเวลาขึ้นโบสถ์จะใส่ชุดผ้าฝ้ายสีขาว ในขณะที่เวียนรอบอุโบสถจะมีผ้าคลุมหัวนาคที่ทำด้วยผ้าไหมหรือฝ้ายสีขาว เป็นผืนผ้าสีเหลี่ยมจัตุรัส ทอขัดสลับจก และมีลายสัตว์เป็นลายส่งที่ หรือลายมอม

๔.๓.๒ ผ้าไทยครั้งกับการเปลี่ยนแปลง

กลุ่มไทยครั้งบ้านม่วงหอม ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มไทยครั้งที่ย้ายอพยพมาจากอำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย ในอดีตมีการแต่งกายที่เป็นแบบฉบับของตนเอง โดยแต่ละครอบครัวจะมีเสื้อผ้าและการแต่งกายที่นำวัสดุที่ใช้ในการทอเป็นฝ้ายหรือไหมที่ผลิตเอง แต่ในปัจจุบัน กลุ่มชาวไทยครั้งในบ้านม่วงหอมนี้ จะไม่มีการปลูกฝ้ายหรือปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเองอีก แต่จะซื้อจากวัสดุที่ใช้ในการทอผ้าจากแหล่งผลิตในจังหวัดใกล้เคียง หรือจากจังหวัดในแถบภาคอีสานมาใช้ผลิตเป็นผ้าทอ

กลุ่มชาวบ้านม่วงหอมมีพื้นฐานการด้านการทอผ้าดั้งเดิมของตนมาก่อน แต่ไม่ได้รับการพัฒนาทางด้านวัสดุและลวดลายมากนัก ต่อมาได้มีหน่วยงานของรัฐหลายหน่วยงาน ได้เข้าไปให้ความรู้และมีการร่วมกันพัฒนาฝีมือการทอผ้าของชาวไทยครั้งบ้านม่วงหอม ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๘

ได้มีการจัดตั้งกลุ่มทอผ้ามัดหมี่บ้านม่วงหอมขึ้น โดยที่ได้ทำการอนุรักษ์ผ้าทอลวดลายดั้งเดิม และได้สร้างสรรค์ลวดลายใหม่ๆ ขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มผู้ทอผ้าบ้านม่วงหอมสร้างลวดลายผ้าใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ และการสร้างลวดลายใหม่ส่วนหนึ่งเพื่อต้องการสร้างเอกลักษณ์ของกลุ่มด้วย นอกจากนี้ยังพบว่า เมื่อได้มีการผลิตผ้าทอที่เป็นผ้าขึ้นที่ใช้สำหรับตัดชุดขึ้น จึงได้รับความนิยมจากผู้บริโภคมาก โดยเฉพาะลายดอกป๊อบ ซึ่งถือว่าเป็นลายของดอกไม้ประจำจังหวัดพิษณุโลก อีกทั้งในด้านพัฒนาการทอผ้านั้น ได้มีการใช้ฝ้ายที่ย้อมสีสังเคราะห์สำเร็จรูป แทนการย้อมเอง โดยใช้ทั้งสีแบบดั้งเดิมและสีที่คิดขึ้นใหม่ สีที่ใช้เป็นทั้งสีธรรมชาติและสีเคมีเพิ่มมากขึ้น

๔.๔ ไทยเวียง

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาถึงการแต่งกายปัจจุบันของกลุ่มไทยเวียง โดยการศึกษาภาคสนามที่บ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก ได้พบว่ากลุ่มไทยเวียงได้ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ดังกล่าว ร่วมกับกลุ่มไทยครั้ง มีจารีตประเพณี และการแต่งกายเป็นแบบเดียวกัน การที่เรียกตัวเองว่าเป็นไทยเวียง มีเหตุผลคือเป็นชนกลุ่มที่อพยพมาจากเมืองใหญ่ คือเวียงจันทน์โดยตรง จึงจัดกลุ่มตัวเองว่าเป็นคนจากเมือง ในขณะที่กลุ่มไทยอื่นๆ มาจาก "ต่างจังหวัด" แต่ในปัจจุบันการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัย ก็ได้ผสมกลมกลืนไปกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นโดยเฉพาะที่บ้านม่วงหอม ได้ดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับไทยครั้งมาช้านาน ในบางครั้งเมื่อมีการศึกษาถึงกลุ่มชาติพันธุ์ นักวิจัยหลายท่านจึงจัดให้ไทยครั้ง และไทยเวียงเป็นกลุ่มชนเดียวกัน

๔.๔.๑ วัฒนธรรมผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยเวียง บ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

ในปัจจุบันกลุ่มไทยเวียงส่วนใหญ่ จะรวมกลุ่มเข้ากับไทยครั้ง เป็นพลเมืองของหมู่บ้านเดียวกัน การแต่งกายก็จะมีคล้ายคลึงกัน กล่าวคือส่วนใหญ่ก็จะแต่งกายตามสมัยนิยม คือหาซื้อเสื้อผ้าที่มีจำหน่ายทั่วไปตามท้องตลาด เนื่องจากการคมนาคมมีความสะดวกขึ้นกว่าในอดีต

ก. เทคนิคการทอ

ลักษณะผ้าทอของกลุ่มไทยเวียงที่พบ จะมีลักษณะการทอแบบมัดหมี่ ในอดีตมีการทอมัดหมี่เป็นตัวขึ้น และตีนขึ้นจะเป็นผ้าลายจก (ตีนจก) แต่ปัจจุบันนี้ ผู้เฒ่าผู้แก่ชาวไทยเวียงจะนิยมนุ่งผ้าขึ้นตีนจกนี้เมื่อเวลาปฏิบัติงานเทศกาลประจำปี

ปัจจุบันผ้าทอของกลุ่มไทยเวียง เป็นผ้าทอมัดหมี่ ทอด้วยกี่กระตุก วัสดุที่ใช้มีทั้งไหม ผ้าฝ้าย และด้ายสำเร็จรูป ลวดลายของผ้าทอส่วนใหญ่จะได้รับการถ่ายทอดมาจากท้องถิ่นอื่น ลวดลายที่พบได้แก่ ลายไทย ลายดอกทานตะวัน ลายนาคนอน ลายยอดฉัตร ลายดอกแก้ว และลายสนในวัง เป็นต้น (พิพิธภัณฑสถานผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๙)

ข. รูปแบบของผ้าทอ

ในอดีตผู้ชายมักใส่เสื้อป่านคอกลม นุ่งโจงกระเบนหรือกางเกงทรงจีน ผ้าขาวม้าคาดเอว ส่วนผู้หญิงนุ่งขึ้นลวดลายต่างๆ สวมเสื้อสีดำแขนกระบอกหรือเสื้อคอกระเช้า มีผ้าสไบเฉียง ทรงผมเกล้ามวยหรือตัดทรงดอกกระพุ่ม โดยทั่วไปเสื้อผ้าที่สวมใส่จะทอจากไหมหรือฝ้ายด้วยฝีมือของหญิงสาว แต่ปัจจุบันชาวลาวเวียงในจังหวัดราชบุรีไม่ได้ทอผ้าตนเองแล้ว แต่จะซื้อเสื้อผ้าที่มีขายทั่วไปตามท้องตลาดสวมใส่กัน (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดราชบุรี, ๒๕๕๙ข)

ค. ลวดลายผ้า

เนื่องในปัจจุบัน ชาวไทยเวียงจะไม่นิยมทอผ้าด้วยตนเอง จึงมีวิธีการดำเนินชีวิตผสมกลมกลืนไปกับกลุ่มไทยครั้งในหมู่บ้าน ซึ่งมีกลุ่มการทอผ้าอยู่ โดยที่จะซื้อวัสดุที่ใช้ในการทอผ้ามาจากแหล่งผลิตอื่น ลวดลายของผ้าทอของกลุ่มไทยเวียงจึงมีลักษณะกลมกลืนไปกับลวดลายการทอผ้าของกลุ่มไทยครั้ง

ง. การแต่งกายของกลุ่มชน

จากการศึกษาข้อมูลของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเวียง พบว่า ประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเวียงในพื้นที่เป้าหมายทั้งชายและหญิง ได้มีรูปแบบการแต่งกายตามสมัยนิยม มีเพียงหญิงชาวไทยเวียงเท่านั้น ที่ยังนุ่งผ้าซิ่นอยู่บ้าง เมื่อเวลาไปร่วมงานพิธีที่สำคัญ

การแต่งกายของผู้ชายชาวไทยเวียง

การแต่งกายที่เป็นแบบฉบับของชายไทยเวียงที่เคยปฏิบัติกันในกลุ่มชนเมื่ออดีตที่ผ่านมา ไม่ได้ได้รับการสืบสานจากกลุ่มไทยเวียงในบ้านม่วงหอม เนื่องจากปัจจุบันผู้ชายกลุ่มไทยเวียงมักจะแต่งกายตามสมัยนิยม หรือเมื่อหากอยู่บ้านจะนิยมสวมเสื้อผ้าป่านคอกลม สวมกางเกงขาก๊วย (ทรงจีน) หรือกางเกงทรงตรง บางครั้งอาจมีการนำผ้าขาวม้ามาคาดเอว

การแต่งกายของผู้หญิงชาวไทยเวียง

ในปัจจุบัน การแต่งกายของผู้หญิงชาวไทยเวียงก็จะมีลักษณะเช่นเดียวกับของผู้ชาย กล่าวคือ ได้ดัดแปลงเข้ากับการแต่งกายแบบสมัยนิยมทั่วไปในท้องตลาด แต่ก็ยังใช้นุ่งผ้าซิ่นกันเป็นส่วนใหญ่ แต่จะเป็นผ้าซิ่นที่มีขายตามท้องตลาด ที่เรียกว่า ผ้าถุง ส่วนเสื้อที่ใช้แต่งกายเมื่ออยู่บ้านหรือปฏิบัติภารกิจประจำวัน คือเป็นเสื้อสีดำแขนกระบอก หรือ เสื้อคอกระเช้า ผมไวยาวจะเกล้ามวย ถ้าตัดสั้นก็จะเป็นทรงผมแบบสมัยนิยมทั่วไป

การแต่งกายของหญิงชาวไทยเวียง

๔.๔.๒ ผ้าไทยเวียงกับการเปลี่ยนแปลง

เนื่องจากในปัจจุบัน ชาวไทยเวียงจะไม่นิยมทอผ้าด้วยตนเอง จึงมีวิธีดำเนินชีวิต ๒ ลักษณะ คือ รวมกลุ่มกับไทยครั้งในหมู่บ้าน ตัดลดสายและทอผ้าที่วัสดุซื้อมาจากแหล่งอื่น เพื่อการค้า ดังนั้นลดสายผ้าทอในปัจจุบันจึงผสมกลมกลืนไปกับกลุ่มไทยครั้ง

๔.๕ ไทยแจ้ว

การแต่งกายในปัจจุบันของชาวไทยแจ้วเป็นการศึกษาภาคสนามของคณะผู้วิจัย โดยการลงเก็บข้อมูลที่บ้านดงเย็น ตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูลนาค จังหวัดพิจิตร ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานจากจังหวัดลพบุรี

ในปัจจุบัน ชาวไทยแจ้วจะแต่งกายแบบสมัยนิยม คือ คนหนุ่มสาวจะสวมเสื้อกางเกงยีนส์ ส่วนผู้ที่อยู่ในวัยทำงานและผู้สูงอายุ ยังคงแต่งกายที่เป็นรูปแบบดั้งเดิมแต่วัสดุที่นำมาตัดเย็บเป็นวัสดุที่หาได้ตามท้องตลาด ผ้าทอและลวดลายผ้าจึงเป็นวัสดุที่มีการเก็บรักษาไว้ไม่ได้ นำออกมาใช้

๔.๕.๑ วัฒนธรรมผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยแจ้วบ้านดงเย็น อำเภอบางมูลนาค จังหวัดพิจิตร

ก. เทคนิคการทอ

การทอผ้าของชาวไทยแจ้ว เดิมผู้เป็นแม่จะต้องจะตอผ้าชนิดสำหรับปรกหัวนา (ผ้าคลุมศีรษะ) ให้แก่ภาคซึ่งเป็นลูกชาย และผู้เป็นแม่จะต้องสอนให้ลูกผู้หญิงชาวไทยแจ้วทอผ้าเพื่อใช้ในพิธีแต่งงานของตนเอง โดยที่จะต้องเรียนรู้กรรมวิธีการทอผ้าซึ่งเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ซึ่งในปัจจุบันนี้ พื้นที่ดังกล่าวไม่มีผู้ที่อนุรักษ์การทอผ้าของชาวแจ้วไว้เลย เนื่องจากหันไปประกอบอาชีพอื่น และได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการแต่งกายมาแต่งแบบสมัยนิยมทั้งหญิงและชาย ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ เหลือเพียงผ้าทอของนางทองดำ รัตนพงษ์ หญิงชราชาวไทยแจ้วเท่านั้น ที่เป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษา และเป็นตัวอย่างของภูมิปัญญาของบรรพบุรุษชาติพันธุ์ไทยแจ้วที่เหลืออยู่ในหมู่บ้านดงเย็น

ข. รูปแบบของผ้าทอ

ผ้าทอที่คณะผู้วิจัยได้ศึกษาจากกลุ่มชนชาวไทยแจ้ว กลุ่มตัวอย่างจากบ้านดงเย็น ตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูลนาค จังหวัดพิจิตร ได้ค้นพบจากการเก็บรักษาของชาวไทยแจ้วที่มีเหลืออยู่จนถึงปัจจุบัน ได้แก่ ผ้าทอเป็นลายจก ผ้าลายขีด ผ้าม่วงและลายถักโครเชสำหรับเสื้อคอกระเช้า

ผ้าที่ทอเป็นลายจก กลุ่มไทยแจ้วนำมาใช้เป็นผ้าปรกหัวนา หรือผ้าทำบ่าว เป็นผ้าที่ใช้คลุมหัวนาที่จะบวชพระ และสำหรับเจ้าบ่าวที่แต่งกายเข้าพิธีแต่งงาน ผ้าปรกหัวนา หรือผ้าทำบาวนี้ เป็นผ้าที่ทอด้วยฝ้ายสีขาว ตกแต่งชายผ้าด้วยลายจกหรือลายขีด ที่มีสีสันสดใส ชายผ้าเป็นกรวย ด้ายตกแต่งด้วยลูกปัดหลากสี ขนาดที่จะบวชจะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่สวยงาม ตัวเสื้อสีขาว ฝ้านุ่งเป็น

ผ้าไหมพื้นม่วง สวมครุยนาค คลุมศีรษะด้วยผ้าห้วปรกขนาดที่มารดาเป็นผู้ทอให้ และผ้าปรกหัวนาคที่เรียกว่า ผ้าทำบ่าว จะเป็นผ้าชนิดเดียวกับที่ใช้คลุมศีรษะเจ้าบ่าวในวันแต่งงาน

ผ้าปรกหัวนาคสำหรับการบวชและการแต่งงานของชาวไทยแฉ่ว

ผ้าปรกหัวนาคสำหรับการบวชและการแต่งงานของผู้ชายไทยแฉ่ว

การแต่งกายของนาค ที่ประดับด้วยผ้าปรกหัวนาค

ผ้าที่ทอด้วยลายขิด นิยมใช้ทำเป็นผ้าปรกบ่อน หรือผ้ากรูที่นอน เป็นผ้าที่ใช้คลุมที่นอน จะมีลักษณะเป็นการทอเป็นลายลงเป็นแถวเรียงกันไปขนาดกว้างประมาณ ๕๐ - ๗๐ เซนติเมตร เดิมเป็นผ้าที่เจ้าสาวทอด้วยตนเอง

ผ้าปรกบ่อน (ผ้าปูที่นอนของคู่บ่าวสาว)

นอกจากลายชนิดที่ใช้ทอผ้าปรกบ่อนแล้ว ยังนำผ้าที่ทอด้วยลายชนิดต่างๆ มาเป็นผ้ากรุหน้าหมอน ที่ใช้กรุหน้าหมอนแบบหกเหลี่ยมที่เรียกว่า “หมอนชนิด ” ที่ใช้กรุด้านข้างและด้านยาว และใช้กรุหน้าหมอนสามเหลี่ยมที่เรียกว่าหมอนขวาน

นอกจากผ้าปรกหัวนอน ที่ใช้ผ้าทอเป็นของใช้สำหรับงานบวชชาวไทยแฉะยังนิยมนำผ้าที่ทอเป็นลวดลายต่างๆ มาประดับและตกแต่งสถานที่บริเวณพิธีบายศรี เรียกว่า ผ้ากั้ง หรือผ้ากั้น

ค. ลวดลายผ้าทอ

ผู้หญิงกลุ่มไทยแฉะจะนิยมการปักโครเซด้วยด้ายสังเคราะห์ เพื่อนำมาตกแต่งเครื่องแต่งกาย และเครื่องใช้สอย จากการศึกษาได้พบว่า ผู้หญิงชาวไทยแฉะจะปักโครเซเป็นลวดลายต่าง ๆ แล้วนำมาเย็บติดตัวเสื้อ เพื่อให้เป็นคอเสื้อของเสื้อคอกระเช้าสำหรับผู้หญิงวัยกลางคนขึ้นไปและเด็กหญิง และยังได้ปักเป็นรูปแบบของสี่เหลี่ยมผืนผ้า เพื่อนำมาใช้เป็นผ้าเป็ยงหรือผ้าสไบที่ใช้ห่มทับตัวเสื้อเมื่อเวลาไปวัดอีกด้วย

เสื้อคอกระเช้า ช่วงคอปักด้วยด้ายโครเซ แล้วนำมาต่อกับตัวเสื้อ
(ที่มา: ภาพเสื้อของคุณชายทองคำ รัตนพงษ์)

ผ้าเป็ยง หรือผ้าสไบ ใช้ห่มทับตัวเสื้อ

กลุ่มไทยแก้วยังได้มีการคิดลวดลาย สำหรับผ้าทอที่ใช้ สำหรับเป็นผ้าปูรองของผู้ชาย คือ ผ้าม่วง (เป็นผ้าพื้นสีเรียบไม่มีลวดลาย) ที่มักจะใช้ทอด้วยไหม ใช้สำหรับงานพิธีต่างๆ ที่ผู้ชายไทยแก้ว จะใช้นุ่งเป็นโจงกระเบน

ผ้าม่วง หรือผ้าพื้น สำหรับนุ่งเป็นโจงกระเบน

ลายผ้าที่กลุ่มไทยแก้วนิยมทอด้วยฝ้ายและไหม คือ ผ้าขาวม้า ซึ่งนิยมทอเป็นลายตาหมากรุก ซึ่งผู้ชายไทยแก้วจะนิยมใช้เป็นผ้าปูรอง หรือผ้าพาดบ่า

ผ้าขาวม้า

ง. การแต่งกายของกลุ่มชน

การแต่งกายในปัจจุบันของชาวไทยแก้ว เป็นการศึกษาค้นคว้าของคณะผู้วิจัย โดยการลงพื้นที่เก็บข้อมูลที่บ้านดงเย็น ตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพมาจากจังหวัดลพบุรี ในปัจจุบัน ชาวไทยแก้วจะแต่งกายแบบสมัยนิยม คือ คนหนุ่มสาวจะสวมเสื้อกางเกงยีนส์ ส่วนผู้ที่อยู่ในวัยทำงานและผู้สูงอายุ ยังคงแต่งกายที่เป็นรูปแบบดั้งเดิมแต่วัสดุที่นำมาตัดเย็บเป็นวัสดุที่หาได้ตามท้องตลาด ผ้าทอและลวดลายผ้าจึงเป็นวัสดุที่มีการเก็บรักษาไว้ ไม่ได้นำออกมาใช้

การแต่งกายของผู้ชายชาวไทยเงี้ยว

ในปัจจุบัน ที่เป็นการแต่งกายตามแบบฉบับของไทยเงี้ยวที่มีมาแต่อดีต จะคงแบบของกางเกงที่สวมใส่ นอกเหนือจากกางเกงแบบสมัยนิยม กล่าวคือ จะคงการใช้กางเกงขาก๊วย หรือ กางเกงม่อฮ่อมหรือผ้าขาวม้า ส่วนเสื้อที่ใช้ในปัจจุบัน ก็จะเป็นเสื้อเชิ้ต หรือเสื้อยืดที่มีจำหน่ายทั่วไป ซึ่งในอดีต การแต่งกายของชาวไทยเงี้ยวจะมี ๒โอกาส คือการแต่งกายแบบล้าลองเมื่อเวลาทำงานในไร่หรือไปนา หรืออยู่กับบ้าน และการแต่งกายสำหรับโอกาสพิเศษ สำหรับทั่วไป เสื้อที่ใช้ จะเป็นเสื้อคอกลม ผ่าอกติดกระดุม แขนยาว สีเสื้อจะเป็นสีพื้น ส่วนกางเกงจะเป็นกางเกงขาก๊วย หรือกางเกงหม้อฮ่อม มีผ้าขาวม้าคาดเอว ส่วนทรงผมของชายไทยเงี้ยวจะเป็นการตัดผมรองทรง สำหรับการแต่งกายในงานพิธีของชายไทยเงี้ยว จะใช้ชุดแต่งกายที่เป็นเสื้อคอกลม ผ่าอกติดกระดุม แขนยาว นุ่งโจงกระเบนเป็นผ้าทอสีพื้น ผ้าม่วง

การแต่งกายของชายไทยเงี้ยว เมื่อออกไปทำงานในไร่นา (คนขวา) ไปงานพิธี (คนกลาง) หรือออกนอกบ้าน (คนซ้าย)

การแต่งกายของชายไทยแจ้วในชีวิตประจำวันในบ้าน (๒ คนจากซ้าย)
และเมื่อออกไปทำงานในไร่ (คนขวา)

การแต่งกายของผู้หญิงไทยแจ้ว

จากข้อมูลภาคสนามที่เป็นการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ได้พบว่าในปัจจุบันผู้
หญิงไทยแจ้ว ก็นิยมการแต่งกายแบบสมัยนิยมเช่นเดียวกับผู้ชายแต่ยังมีการเก็บรักษาเสื้อผ้า และ
รูปแบบของการแต่งกายไว้บ้าง ผู้หญิงกลุ่มไทยแจ้วจะแต่งกายแบบไทยแจ้วใน ๒ โอกาส คือ แบบลำลอง
สำหรับการทำงานบ้านและแบบงานพิธี เมื่อไปร่วมกิจกรรมนอกบ้าน เช่น ไปทำบุญที่วัด เป็นต้น

สำหรับการแต่งกายแบบลำลองอยู่กับบ้าน จะเป็นเสื้อคอกระเช้าที่รอบคอเย็บติดกับถัก
ลายโครเชต์ เย็บติดกันกับตัวเสื้อที่เป็นสีพื้น สวมผ้าถุงจะเป็นผ้าซิ่น หรือโจงกระเบน หากไปวัด จะเป็น
เสื้อแขนกระบอกคอจีน ถุงโจงกระเบนหรือผ้าซิ่น และหมวกเปี้ยวหรือผ้าสไบ หมวกทับตัวเสื้อสำหรับทรงผม
จะมี ๒ แบบ คือ แบบยาวใช้เกล้ามวยตรงท้ายทอย และผมสั้นตัดเป็นทรงกระตุ่ม

การแต่งกายของหญิงสาวแฉ้วในงานพิธี

การแต่งกายของหญิงสาวแฉ้ว
ที่เป็นชุดอยู่บ้านและชุดเมื่อไปทำบุญที่วัด

สำหรับการแต่งกายของเด็ก กลุ่มไทยแฉ่วนิยมทำตะปั้ง หรือจับปั้งให้เด็กๆ โดยร้อยด้วย ลูกบิดสีต่างๆ

การแต่งกายของเด็ก นิยมใส่จับปั้ง

๔.๕.๒ ผ้าไทยแฉ่วกับการเปลี่ยนแปลง

ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นแล้วว่า ปัจจุบันนี้ กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยแฉ่ว ได้มีวิถีชีวิตที่เป็นแบบคนเมืองมากขึ้น คือเมื่อเสร็จจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมแล้ว เมื่อกลับมาถึงบ้านก็มักจะพักผ่อนและเสพยสิ่งบันเทิงใจตามลักษณะของสังคมสมัยใหม่ ที่ได้รับอิทธิพลจากชาติตะวันตก และไม่สนใจที่จะเรียนรู้และสืบสานวิธีการทอผ้า อีกทั้งลูกหลานของชาวแฉ่วให้ความสำคัญกับการศึกษามากยิ่งขึ้น และได้ประกอบอาชีพรับราชการ หรืออาชีพอื่นๆ จึงไม่มีเวลาและโอกาสที่จะได้สืบสานภูมิปัญญาของการทอผ้าจากบรรพบุรุษดังแต่ก่อน รูปแบบของการแต่งกายก็เปลี่ยนไปเป็นแบบสมัยนิยมมากยิ่งขึ้น โดยที่ชาวไทยแฉ่วจะเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตโดยจะซื้อเครื่องแต่งกายตามที่มีขายอยู่ในท้องตลาด เพื่อความสะดวกสบายและความทันสมัย

๔.๖ ไทยหล่ม

การศึกษาถึงการแต่งกายของกลุ่มไทยหล่ม คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาภาคสนามโดยลงพื้นที่ศึกษา ที่อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมของพื้นที่ ประชากรในเขตพื้นที่อำเภอหล่มเก่าอพยพไปอยู่ที่อื่นน้อยมาก ส่วนใหญ่ย้ายออกไปจากพื้นที่ชั่วคราวเพื่อไปประกอบอาชีพที่อำเภออื่นๆ เมื่อหมดฤดูกาลเพราะปลูกแล้วก็จะกลับภูมิลำเนาเดิมต่อไป แหล่งที่ประชากรไปประกอบอาชีพชั่วคราวบางฤดูคือ อำเภอหนองไผ่ อำเภอวิเชียรบุรี อำเภอศรีเทพและอำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์ การย้ายจากที่อื่นมาอยู่ในเขตท้องที่อำเภอหล่มเก่าจำนวนน้อย เนื่องจากพื้นที่ทำกินมีจำกัด

ประชากรพื้นที่ส่วนใหญ่พูดภาษาถิ่นหล่มเก่าหรือที่เรียกว่าภาษาหล่ม มีการใช้ภาษากลางและภาษาตามเชื้อชาติของตนเองบ้างเป็นส่วนน้อย แต่การติดต่อกับส่วนราชการใช้ภาษากลางชาวหล่มเก่าส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีนับถือศาสนาคริสต์ อิสลามและอื่นๆ บ้างเล็กน้อย

๔.๖.๑ วัฒนธรรมผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยหล่มบ้านดีเลิศ อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

ก. เทคนิคการทอ

การทอผ้าของจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นการทอด้วยกี่กระตุก วัสดุที่ใช้ในการทอได้แก่ฝ้าย ไหม และด้ายสำเร็จรูป (ด้ายโทเร) ลักษณะของผ้าที่พบเป็นการทอด้วยการมัดหมี่ และการทอยกดอกหรือภาษาท้องถิ่นเรียกว่า “การเก็บซิด” ลวดลายบนผืนผ้าที่พบมีทั้งลวดลายดั้งเดิมที่เป็นภูมิปัญญาชาวพื้นเมือง และลวดลายประยุกต์ขึ้นใหม่ ทั้งนี้โดยอาศัยความรู้ดั้งเดิมของผู้ทอและได้รับการส่งเสริมการประดิษฐ์ลวดลายใหม่ๆ จากหน่วยงานของทางราชการ ลายดั้งเดิมที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดจากอดีตจนถึงปัจจุบันสามารถแบ่งออกเป็นการทอธรรมดาและการทอยกดอก

การทอธรรมดา คือ การทอลายซัด ใช้ทอผ้าขาวม้าและผ้าซิ่น จะทำให้เกิดลวดลาย โดยวิธีทอด้วยเส้นด้ายต่างสีกันหรือจะใช้การทอมัดหมี่ก็ได้ ซึ่งจะมีลักษณะเป็นรูปทรงเรขาคณิต ได้แก่ ลายแปดเขา ลายโคมห้า ลายโคมเก้า ลายตะขอ ลายปราสาท ลายขาเป็ย ลายกุญแจเงิน เป็นต้น

การทอยกดอก คือ การทำให้เกิดลวดลายในตัว ภาษาถิ่นเรียกว่า เก็บซิด คือ ให้เส้นด้ายสานกันเป็นลวดลายตามที่ต้องการ

ข. รูปแบบของผ้าทอ

ในอดีตชาวหล่มจะทอผ้าสำหรับใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มสำหรับคนในครอบครัว การทอผ้าถือว่าเป็นการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม นอกจากจะทอไว้เป็นเครื่องนุ่งห่มยังทอสำหรับใช้ในพิธีกรรมประเพณีต่างๆ ซึ่งผู้ทอจะทำด้วยความศรัทธา มีความตั้งใจเป็นพิเศษ ฝีมือการทอจึงประณีต สวยงามกว่าปกติ

ผ้าทอของชาวไทยหล่มสามารถแบ่งออกได้เป็นเครื่องนุ่ง เครื่องห่ม และเครื่องใช้ในพิธีที่สำคัญ เช่น พิธีแต่งงาน พิธีบวช รวมถึงการไปร่วมกิจกรรมทางสังคม ในอดีตผู้หญิงชาวหล่มจะมีฝีมือในการทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือน เช่น ผ้าห่ม ผ้าคลุมไหล่ ผ้าซิ่น เป็นต้น ซึ่งยังสามารถพบผ้าทอลายโบราณได้ที่ บ้านหินกลิ้ง ตำบลหล่มเก่า อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

โครงสร้างของผ้าซิ่นโบราณของชาวหล่ม ประกอบด้วย หัวซิ่น ตัวซิ่น และตีนซิ่น ซึ่งทอแยกส่วนแล้วนำมาเย็บติดกัน

โครงสร้างของผ้าคลุมไหล่ลวดลายโบราณ ของชาวหล่ม ซึ่งทอติดต่อกันทั้งสามส่วน

การสืบทอดวิถีการทอผ้าของชาวหล่มเก่า คือ ผู้เป็นแม่จะถ่ายทอดวิถีการทอผ้าให้แก่ลูกสาว ซึ่งจะต้องหัดทอผ้าตั้งแต่อายุประมาณ ๑๐ ขวบ และเมื่อเจริญวัยก็จะเริ่มสอนวิธีการมัดหมี่ การย้อมไหม ซึ่งในปัจจุบันผู้ที่ทอผ้าได้จะมีจำนวนลดลง เนื่องจากไปประกอบอาชีพอื่น แต่ชาวบ้านหล่มเก่าก็พยายามที่จะสอนการทอผ้าแก่ลูกหลานที่เป็นผู้หญิงเพื่อสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าต่อไป (สัมภาษณ์ นางทรัพย์ แก้วยม หัวหน้ากลุ่มทอผ้าบ้านดีเลิศ อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ วันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๕๘)

ในหมู่บ้านดีเลิศ (บ้านอีเลิศ) ตำบลนาข่า อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์นี้ ได้มีการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าของชาวหล่ม โดยที่นอกจากจะทอเพื่อใช้ในครัวเรือนแล้ว ยังได้รวมกลุ่มกันทอเพื่อการจำหน่ายอีกด้วย โดยจะใช้เวลาที่ว่างจากการทำอาชีพเกษตรกรรม (นอกฤดูการเพาะปลูก-เก็บเกี่ยว) มาทอผ้า ชาวบ้านดีเลิศที่มีฝีมือในการทอผ้านี้ ทุกบ้านจะมีที่ทอผ้าอยู่ใต้ถุนบ้าน เมื่อได้ผ้าที่เป็นผืนสำเร็จแล้วก็จะตั้งราคาด้วยตนเอง แล้วนำมาฝากขายที่บ้านหัวหน้ากลุ่ม เมื่อขายผ้าได้แล้วจึงจะมารับเงิน ชาวบ้านกลุ่มนี้จะนิยมทอผ้าด้วยไหม และด้ายสังเคราะห์ ซึ่งจะนิยมใช้ไหมจากจังหวัดอุดรธานีส่วนด้ายสังเคราะห์ (ด้ายโทเร) สามารถหาซื้อได้ตามท้องตลาด และนำมาย้อมสีเองด้วยสีสังเคราะห์ เนื่องจากมีสีสันทากหลาย สามารถเลือกได้ตามความต้องการ เนื่องจากชาวบ้านจะมีการคิดประดิษฐ์ลวดลายใหม่ๆ อยู่เสมอ ทั้งนี้เนื่องจากมีหน่วยงานของทางราชการได้จัดอบรมวิธีการประดิษฐ์ลวดลายและจัดประกวดในระดับจังหวัด จึงทำให้กลุ่มแม่บ้านพยายามประดิษฐ์ลวดลายที่แปลกใหม่เพื่อเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม และเชื่อว่าเมื่อผ้าทอของตนได้รับรางวัลแล้ว จะเป็นหนทางหนึ่งที่จะทำให้กลุ่มของตนเองขายสินค้าได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งลวดลายประจำกลุ่มที่ได้รับรางวัล คือ ลายผีเสื้อวางไข่ นอกจากนี้ กลุ่มแม่บ้านยังได้นำเส้นด้ายเงิน ดิ้นทอง ซึ่งเป็นวัสดุสังเคราะห์มาทอแทรกในผืนผ้าร่วมกับเส้นด้าย จนเกิดเป็นลวดลายบนผืนผ้าพื้น ซึ่งเรียกว่า “ผ้ามุก” เป็นสินค้าชนิดใหม่ที่ได้รับการนิยมนิยมจากผู้บริโภคเป็นอย่างยิ่ง

ค. ลวดลายผ้า

ผ้าทอในอำเภอหล่มเก่า มีลักษณะเด่นที่สีและเทคนิคการทำลวดลาย ที่เป็นเอกลักษณ์ คือ วัตถุประสงค์จะใช้ฝ้ายและไหมที่ผลิตในครัวเรือน สีที่ใ้ย้อม เดิมใช้สีธรรมชาติ ซึ่งจะให้สีที่นุ่มนวล แต่ปัจจุบันมีการใช้สีสังเคราะห์ สีของผ้าพื้นเมือง จะมีสีคราม สีน้ำตาล สีม่วงเข้ม เทคนิคการลงลาย จะใช้การมัดหมี่และด้ายต่างสี การทอผ้าเป็นการทอด้วยกี่กระตุก วัสดุที่ใช้ในการทอได้แก่ ฝ้าย ไหม และด้ายสำเร็จรูป (ด้ายโทเร) ลักษณะของผ้าที่พบเป็นการทอด้วยการมัดหมี่ และการทอยกดอกหรือภาษาท้องถิ่นเรียกว่า “การเก็บขิด” ลวดลายบนผืนผ้าที่พบมีทั้งลวดลายดั้งเดิม ลวดลายประยุกต์ และลวดลายที่ดัดแปลงมาจากธรรมชาติ

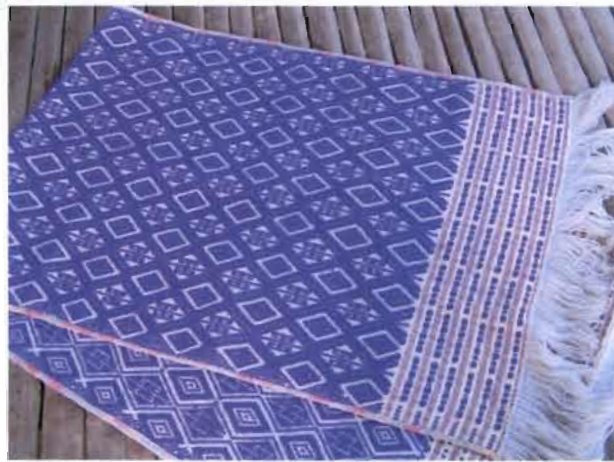
ลวดลายดั้งเดิม ได้แก่ ลายนาคน้อย ลายหมีขาเป็ย ลายชอกระแจใส่ตุ้มวง ลาย
ตาเลื้อย ลายสิบกเขา ลายหมากหวาย ลายชอกระแจสิบสามเขา ลายแปดเขา ลายตุ้มน้อย ลาย
กัญแจเงิน (ลายชอกระแจ)

ลายหมีขาเป็ย (ลายนาคน้อย)

ลายนาคน้อย ซึ่งเป็นลายโบราณ

ลายชอกระแจใส่ตุ้มวง

ลายตาเสือ

ลายสีบหกเขา

ลายหมากหวาย

ลายขอกระแฉะสีบสามเขา

ลายแปดเขา

ลายประยุกต์ เกิดจากการสร้างสรรค์ลวดลายขึ้นมาใหม่ตามภูมิความรู้เดิมและจินตนาการของผู้ทอ ซึ่งผู้ทอผ้าได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มทำงาน และสร้างสรรค์ลวดลายประจำกลุ่มเพื่อส่งเข้าประกวดตามนโยบายการส่งเสริมพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ลายแกนข้าวโพด ลายปักกิ่ง ลายเครื่องหินน้อยและลายที่ดัดแปลงมาจากธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ ดอกไม้ หรือแมลงต่างๆ ได้แก่ ลายผัดแก่น ลายบัวสวรรค์ ลายดอกบัวแก้ว เป็นต้น ส่วนใหญ่นำมาทำเป็นผ้าซิ่น ผ้าฝืน ผ้าขาวม้า และผ้าหน้าหมอน

ลวดลายประยุกต์ ได้แก่ ลายนาคต้นสน ลายโคมห้า ลายหมี่คั้นห้าสี ลายขอกระแฉะ (กฎแฉะจีน) ลายนาคต้นสน ลายขอคู่ ลายขอลัย ลายหมากบก ลายหมี่ตุ้ม ลายเกล็ดปลา ลายพานพุ่ม ลายสวรรค์เบียง เป็นต้น

ลายกนกเงิน

ลายขลุ่ย

ลายขอล้าย

ลายนาคนันสน

ลายหมากบก

ลายที่ดัดแปลงมาจากธรรมชาติ ดอกไม้ หรือแมลงต่างๆ ได้แก่ ลายบัวสวรรค์ ลายดอกบัวแก้ว ลายผีเสื้อวางไข่ ลายดาวลูกไก่ เป็นต้น ส่วนมากจะเป็นผ้าซิ่น ผ้าฝืน ผ้าขาวม้า และผ้าหน้าหมอน

ลายเครือหอยแครง

ลายดาวพระศุกร์

ลายดาวลูกไก่

ลายตุ้มน้อย

ลายผีเสื้อ

ลายผีเสื้อวางไข่

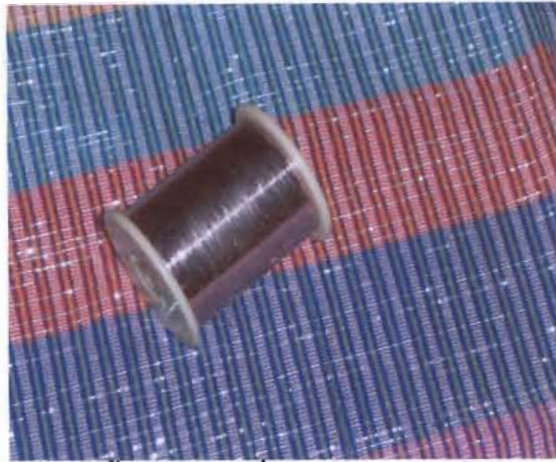

ลายพานพุ่ม

ลายสวรรค์เปียง

และยังมีผ้าทอชนิดพิเศษที่กลุ่มแม่บ้านได้นำเส้นด้ายเงิน ด้ายทอง ซึ่งเป็นวัสดุสังเคราะห์มาทอแทรกในผืนผ้าร่วมกับเส้นด้าย เพื่อให้เกิดเป็นลวดลายบนผืนผ้าพื้น ซึ่งเรียกว่า “ผ้ามุก”

เส้นด้ายสังเคราะห์ที่ใช้สำหรับการทอผ้ามุก

ตัวอย่างเจดสีของผ้ามุก สำหรับให้ผู้บริโภคเลือก

ง. การแต่งกายของกลุ่มชน

การศึกษาถึงการแต่งกายของกลุ่มไทยหล่ม คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาภาคสนามโดยลงพื้นที่ศึกษา ที่อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมของพื้นที่ ประชากรในเขตพื้นที่อำเภอหล่มเก่าอพยพไปอยู่ที่อื่นน้อยมาก ส่วนใหญ่ย้ายออกไปจากพื้นที่ชั่วคราวเพื่อไปประกอบอาชีพที่อำเภออื่นๆ

ผ้าทอของชาวไทยหล่มสามารถแบ่งออกได้เป็นเครื่องนุ่ง เครื่องห่ม และเครื่องใช้ในพิธีที่สำคัญ เช่น พิธีแต่งงาน พิธีบวช รวมถึงการไปร่วมกิจกรรมทางสังคม ในอดีตผู้หญิงชาวหล่มจะมีฝีมือในการทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือน เช่น ผ้าห่ม ผ้าคลุมไหล่ ผ้าซิ่น เป็นต้น ซึ่งยังสามารถพบผ้าทอลายโบราณได้ที่ บ้านหินกลิ้ง ตำบลหล่มเก่า อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

เครื่องแต่งกายของชายชาวไทยหล่ม อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

การแต่งกายของผู้ชายไทยหล่ม มีทั้งเครื่องนุ่งและเครื่องห่ม ดังนี้

เครื่องนุ่งของชาย ได้แก่

๑. ผ้าขาวม้าฝ้าย ใช้นุ่งในโอกาสลาลองส่วนตัวหรือนุ่งอาบน้ำ ในอดีตชาวพื้นเมืองนิยมสลักลายด้วยหมึก สักบริเวณลำตัวและขาจนมาถึงหัวเข่า การนุ่งผ้าขาวม้า มีส่วนให้ได้แสดงลวดลายการสักขา

๒. ผ้าใสร่งฝ้าย ผ้าใสร่งไหม ใช้นุ่งในโอกาสลาลอง ลวดลายผ้าใสร่งมีลักษณะเป็นตาราง เหลี่ยมใช้ด้ายหรือไหมต่างสีทอเข้าด้วยกัน ผ้าใสร่งเป็นที่นิยมในหมู่ผู้สูงอายุมากกว่าผู้ที่อยู่ในวัยหนุ่ม

๓. กางเกงขาก๊วย ใช้นุ่งในโอกาสลาลอง ขณะทำงานบ้านและทำการเกษตร รูปแบบคล้าย กางเกงจีน ความยาวคลุมหัวเข่าเล็กน้อย เป็นที่นิยมกันในทุกวัย

๔. กางเกงแพร ในอดีตก่อนสงครามมหาเอเชียบูรพา ใช้เป็นเครื่องแต่งกายชุดสุภาพเป็นทางการ รูปแบบเป็นกางเกงจีนยาวระดับข้อเท้า ตัดเย็บด้วยผ้าแพรเนื้อหนาสีเข้ม สวมทับเสื้อเนื้อบาง คอกกลมผ่าครึ่งอก แขนสามส่วน แล้วสวมทับด้วยเสื้อราชปะแตน สวมหมวกกระโหล่ ปัจจุบันกางเกงแพรใช้เป็นชุดลาลองอยู่กับบ้าน ใช้แพรสีต่างๆ

๕. โจงกระเบน ใช้นุ่งในโอกาสพิเศษ เช่นวันสงกรานต์หรือวันรื่นเริงต่างๆ นิยมใช้ผ้าพื้นสีเข้ม เช่น น้ำเงินกรมท่า แดง เขียว แต่จะเรียกว่าผ้าม่วง ทำจากผ้าฝ้ายพื้น ผ้าฝ้ายทอเป็นลวดลาย ผ้าไหม ผ้าใยสังเคราะห์สีพื้น หรือพิมพ์ลาย

เครื่องหมของชาวไทยหล่ม ในอดีตชาวพื้นเมืองไม่นิยมสวม เมื่ออยู่ในโอกาสลาลองในบ้าน จะใช้ผ้าขาวม้าพาดไหล่ เครื่องนุ่งหมของชายแบ่งออกได้ดังนี้

๑. ผ้าขาวม้า เป็นผ้าอเนกประสงค์ มีทั้งที่ทอจากฝ้ายและไหม ในฤดูร้อนใช้พาดไหล่แทนการสวมเสื้อ ฤดูหนาวใช้หมทับเสื้อกันหนาว พันคอ หรือโพกศีรษะ

๒. เสื้อมือฮ่อม ใช้ในโอกาสลาลองทำงานเกษตร ตัดเย็บจากผ้าฝ้ายย้อมด้วยต้นครามบ้าน เป็นสีกรมท่า มีลักษณะเป็นเสื้อคอกกลมผ่าหน้า ตามความยาวของเสื้อ ใช้กระดุมเม็ดแบนหรือผูกเชือกแขนยาวระดับศอก

๓. เสื้อคอกระดุม นิยมใส่ในชายสูงอายุ ตัดเย็บจากผ้าขาวเนื้อบางหรือผ้าปาน คอกกลมขิดคอผ่ากลางอกมาถึงระดับอกมัดกระดุมหนึ่งเม็ด แขนยาวระดับศอก

๔. เสื้อคอพวงมาลัย นิยมใส่ในโอกาสลาลองและงานรื่นเริง เป็นเสื้อคอกกลมกว้างพอสวมหัวได้ ตัดเย็บจากผ้าเนื้อปานกลาง ไม่บางเท่าผ้าปาน ใช้ผ้าพื้นหรือผ้าลายดอกลวดลายสีสดใส่ก็ได้แล้วใช้ผ้าขาวม้าคาดเอว

๕. เสื้อประจำจังหวัด เป็นเสื้อคอกกลม ผ่าหน้าตลอดความยาว แขนยาวเหนือศอกเล็กน้อย ตัดเย็บด้วยผ้าเนื้อเรียบสีเขียวไปไม้ ขลิบล้อมคอและริมผ้าตลบปลายแขน ด่วนผ้าสีเหลืองสด มีกระเป๋ापะที่อกเสื้อด้านซ้าย ปักสัญลักษณ์รูปพ่อบุญผาเมือง

การแต่งกายของผู้ชายไทยหล่ม

การแต่งกายของผู้หญิงไทยหล่ม อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

การแต่งกายของผู้หญิงไทยหล่ม มีทั้งเครื่องนุ่งและเครื่องห่ม ดังนี้

๑. เครื่องนุ่ง มีผ้าซิ่น หรือผ้าถุง จะนุ่งผ้าซิ่นผ้าฝ้ายมัดหมี่ในโอกาสปกติ ผ้าซิ่นไหมมัดหมี่จะนุ่งในโอกาสพิเศษ เช่น ไปทำบุญหรือไปร่วมกิจกรรมทางสังคม การนุ่งซิ่นไหม จะนุ่งซิ่นผ้าฝ้ายเนื้อบาง เรียกว่าซิ่นรองไว้ข้างใน การนุ่งซิ่นจะให้ความยาวระดับหน้าแข้ง

๒. เครื่องห่ม มีผ้าแถบ ผ้าเป็ยง และเสื้อแบบต่างๆ

- ผ้าแถบ ในสตรีสูงอายุจะใช้ผ้าแถบพันรอบอกแทนการสวมเสื้อ
- ผ้าเป็ยง เป็นผ้าขาวบาง หรือผ้าพื้นสีขาว อาจมีลวดลายในเนื้อผ้า ตัดเย็บอย่างดี ยาวประมาณ ๒.๕๐ เมตร กว้าง ๐.๕๐ เมตร สตรีสูงอายุจะนำมาห่มทับเสื้อ โดยห่มแบบผ้าสไบ ใช้ในโอกาสไปทำบุญ
- เสื้อชั้นใน มีอยู่หลายรูปแบบ เช่น เสื้อแขนกลวง เป็นเสื้อสตรีมีอายุ มีแขนซ้ายเพียงแขนเดียว เสื้อชั้นในสองแขนตัวเสื้อตัดด้วยผ้าสีเหลี่ยมผืนผ้า จับสุดตอนบนให้พอดี ลำตัว มีแขนเสื้อเป็นลาย เย็บด้วยผ้าเป็นสายโยงบ่าทั้งสองข้างจากด้านหน้าไปด้านหลัง

ผ้าชิ้นหมัดหมี่สำหรับผู้หญิงชาวไทยหล่ม

หญิงสูงอายุนุ่งผ้าซิ่นลายโบราณ คือ “ลายนาคน้อย”
เป็นลายดั้งเดิมของชาวไทยหล่ม มีผ้าเป็ยงทับเสื้อ

เสื้อคอกระเช้า หรือเสื้อชั้นในสำหรับผู้หญิงสูงอายุชาวไทยหล่ม

การแต่งกายในชีวิตประจำวันของชายและหญิงชาวไทยหล่ม

การแต่งกายของหญิงและชายไทยหลวมสำหรับงานพิธี

การแต่งกายของเด็ก ผู้สูงอายุ และผู้หญิงสาวชาวไทยหล่ม

๔.๖.๒ ผ้าไทยหล่มกับการเปลี่ยนแปลง

ปัจจุบันนี้ ชาวไทยหล่มในพื้นที่บ้านหินกลิ้ง ตำบลหล่มเก่า ยังมีผู้ที่สามารถทอผ้าของชาวหล่ม ประเภทผ้าซิ่นลายโบราณ ผ้าคลุมไหล่ และผ้าห่มในแบบดั้งเดิมอยู่บ้าง ซึ่งล้วนแต่อยู่ในวัยกลางคนจนถึงสูงอายุ แต่ไม่มีผู้ใดยึดเป็นอาชีพหลัก เนื่องจากวัยกลางคนต้องประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมและผู้สูงอายุ จะต้องช่วยเลี้ยงหลาน เพราะประชาชากรวัยทำงานของหมู่บ้านนี้ จะออกไปทำงานประจำในตัวเมือง จึงไม่มีเวลามาเรียนรู้และสืบสานวิธีการทอผ้า

จากการสัมภาษณ์ คุณยายเยี่ยม ดีจอม หญิงชราชาวหล่มเจ้าของผ้าฝ้ายและผ้าไหมลวดลายโบราณในหมู่บ้านหินกลิ้ง ผู้ซึ่งยังเก็บรักษาผ้าทอโบราณลวดลายดั้งเดิมของชาวหล่มไว้ให้ลูกหลานได้ดู กล่าวว่าปัจจุบันนี้ในหมู่บ้านไม่มีใครทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือนแล้ว เนื่องจากวัสดุมีราคาแพงขึ้น และหากจะทอผ้าเป็นอาชีพหลักก็ไม่มีทุนเพียงพอ เพราะต้องใช้ฝีมือและเวลานานกว่าจะได้ผ้าทอที่สวยงาม แต่หากมีผู้มาว่าจ้างก็ต้องนำวัสดุมาให้ ชาวบ้านจะคิดเพียงค่าแรงเท่านั้น แลในขณะนี้ก็มีผู้ที่สนใจที่จะสืบสานและอนุรักษ์ผ้าทอแบบดั้งเดิมของชาวหล่มเอาไว้ คือ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหินกลิ้ง ที่ได้ได้เล็งเห็นความสำคัญของผ้าทอโบราณ โดยได้ขอซื้อผ้า

ทอบางชิ้นจากคุณยายเยี่ยม เพื่อนำไปเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์ของโรงเรียน และพยายามที่จะสืบสาน การทอผ้า โดยการบันทึกวิธีการทอผ้าของชาวหล่มไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

และยังพบกลุ่มแม่บ้านที่อนุรักษ์และสืบสานวิธีการทอผ้าของชาวไทยหล่ม คือ กลุ่มแม่บ้านดีเลิศ (บ้านอีเลิศ) ตำบลนาซำ อำเภอหล่มเก่า โดยได้ทอผ้าหลังจากเสร็จภารกิจจาก การประกอบอาชีพเกษตรกรรมแล้ว และนำมารวมกลุ่มเพื่อขายเป็นสินค้าประจำหมู่บ้าน โดยมี หน่วยงานของทางราชการเข้าไปให้ความช่วยเหลือด้านการตลาด และจัดการอบรมถึงวิธีการ ประดิษฐ์ลวดลายใหม่ๆ ตามความต้องการของตลาด เพื่อเพิ่มผลการผลิตและสามารถเป็นอาชีพ ได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งกลุ่มแม่บ้านกลุ่มนี้ก็ยังคงผลิตผ้าทอลายโบราณควบคู่ไปกับผ้าทอลวดลายที่ ประดิษฐ์และสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่

๔.๗ ไทยนครไทย

การศึกษาถึงการแต่งกาย การทอผ้า และลวดลายผ้าทอที่ใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม และเครื่องใช้สอยในปัจจุบันของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยนครไทย คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่และทำการศึกษาทุกหมู่บ้านของอำเภอนครไทย ได้พบว่ามี การทอผ้าทุกหมู่บ้าน แต่มีจำนวนน้อย ไม่ได้ทอทุกครัวเรือน เหมือนที่เคยเป็นมาในอดีต

การศึกษาถึงวัฒนธรรมการแต่งกาย การทอผ้า และลวดลายผ้าทอของกลุ่มไทยนครไทย ได้ครอบคลุมถึงการศึกษาระวัติความเป็นมาของการทอผ้า และประเพณีการแต่งกาย เทคนิคและวิธีการทอผ้า ลักษณะรูปแบบของเครื่องแต่งกายของกลุ่มไทยนครไทย

ในการสำรวจการทอผ้าของประชากรอำเภอนครไทย ปรากฏว่าเริ่มมีการทอผ้า ตั้งแต่สมัยพ่อขุนบางกลางท่าว จากหลักฐานที่ปรากฏ คือ ประเพณีปักธงชัย ที่มีมาจนถึงปัจจุบัน ตามตำนานของอำเภอนครไทยกล่าวไว้ว่า พ่อขุนบางกลางท่าวได้ช่องสุมประชาชนชาวไทยที่ลี้ภัยมาจากประเทศจีนตอนเหนือ และมีบางส่วนแยกตัวมาจากกองทัพของพระเจ้าพรหมมหาราชอยู่ที่เมืองบางยาง เมื่อพ่อขุนบางกลางท่าวได้ยกทัพเข้ามาที่เมืองบางยางก็เกิดการสู้รบกับขอม ลาว หรือละว้า พวกใดพวกหนึ่งซึ่งเป็นเจ้าของถิ่นเดิม กองทัพเจ้าของถิ่นเดิมสู้ไม่ได้และถอยหนีไปจนถึงเทือกเขาช้างล้วงจนกองทัพของพ่อขุนบางกลางท่าวได้รับชัยชนะแก่ข้าศึก พ่อขุนบางกลางท่าวจึงได้เอาผ้าคาดเอวของพระองค์ผูกปลายไม้ปักไว้บนยอดเขาช้างล้วงเพื่อเป็นอนุสรณ์ในการได้รับชัยชนะแก่ข้าศึกครั้งนั้น ประเพณีปักธงชัย จึงให้มีขึ้นในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๒ ของทุกปี โดยชาวบ้านจะช่วยกันทอผ้าเป็นธงผืนใหญ่ และจัดขบวนแห่ธง ตกแต่งขบวนสวยงาม นำไปประกอบพิธีแล้วปักธงไว้บนยอดเขาช้างล้วง บริเวณที่มีการสู้รบและได้รับชัยชนะข้าศึก

ประชากรชาวนครไทยโดยเฉพาะคนหนุ่มสาวจะแต่งกายตามสมัยนิยม เสื้อผ้าที่ใช้สวมใส่ผลิตจากโรงงาน รูปแบบแตกต่างกันตามความต้องการ เนื่องการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและวัฒนธรรมของชาวตะวันตก รวมทั้งแฟชั่นสมัยใหม่ ตลอดจนเสื้อผ้าสำเร็จรูปมีจำหน่ายให้เลือกซื้อเป็นจำนวนมาก ส่วนการแต่งกายของผู้สูงอายุ ยังยึดถือประเพณีแบบดั้งเดิมในงานบุญหรือเทศกาลต่างๆ คือ ผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุงมัดหมี่ ผ้าโจงกระเบนหมักผ้าสไบทอ ยกดอก ตัดผมสั้นหรือเกล้าผมมวยตกแต่งด้วยเครื่องประดับลวดลายโบราณ เช่น สร้อยคอ สร้อยข้อมือ ต่างหู ผู้ชายนุ่งกางเกงขาก๊วยสีน้ำเงิน ใส่เสื้อคอกลมสีขาวมีผ้าขาวม้าทอเป็นตาสี่เหลี่ยมผืนผ้าใหญ่หรือคาดเอว

๔.๗.๑ วัฒนธรรมผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยนครไทย บ้านสายทอง อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

ก. เทคนิคการทอ

วัตถุดิบที่ใช้ในการทอผ้าก็เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม นั่นคือ สมัยก่อนจะใช้ฝ้ายที่ปลูกเอง บั่นเอง และใช้เส้นไหมที่ผลิตเอง ปัจจุบันนิยมใช้ฝ้ายที่ผลิตจากโรงงาน เพราะไม่มีใครปลูกฝ้ายอีกแล้วในอำเภอไทย อีกทั้งยังสะดวกกว่า แต่คุณภาพสู้ฝ้ายที่ผลิตเองไม่ได้ เพราะเส้นจะแข็ง ชับกลิ้ง และไม่ระบายอากาศ

สีที่ใช้ทอนั้นมี ๒ ชนิด คือ สีจากธรรมชาติและสีสังเคราะห์ สีธรรมชาตินั้น จะมาจากไม้คราม มะเกลือ แก่นขนุน เปลือกมะพร้าวแห้ง (ทุบจนเป็นฝอย และนำมาแชกับน้ำ ซึ่งน้ำที่นำมาแช จะได้มาจากขี้เถ้าของไม้สะแกนำมาผสมกับน้ำแชทิ้งไว้แล้วนำมาล้าง อาจจะนำน้ำขี้เถ้านี้มาผสมกับครามและไม้อื่นๆ ก็ได้) สีที่ใช้ก็จะเป็นสีดั้งเดิม เช่น สีคราม สีเหลืองแก่จากแก่นขนุน สีน้ำตาลจากเปลือกมะพร้าว สีดำจากมะเกลือ ส่วนเครื่องมือที่ใช้ทอก็จะเป็นกี่ทอผ้าธรรมดา

ข. รูปแบบของผ้าทอ

จากการสำรวจ คณะผู้วิจัยได้พบว่า ผ้าทอของชุมชนไทยนครไทยทำด้วยเส้นใยที่เป็นทั้งฝ้ายและไหม โดยผลิตขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องแต่งกายและประกอบพิธีกรรม รวมทั้งเป็นข้าวของเครื่องใช้ด้วย ซึ่งผลิตภัณฑ์ผ้าของชุมชนไทยนครไทย สามารถจำแนกได้ดังนี้

๑. ผ้าสไบ หรือที่ภาษาพื้นบ้านนครไทยเรียกว่า “ผ้าปั้น” มักทำด้วยฝ้าย สมัยก่อนจะใช้ฝ้ายที่ปลูกและนำมาปั่นเป็นเส้นใยเอง ปัจจุบันนิยมใช้ฝ้ายจากโรงงานเพราะมีความสะดวกกว่า แม้คุณภาพจะสู้ฝ้ายที่ปลูกและนำมาปั่นเป็นเส้นใยเองไม่ได้ก็ตาม ระยะเวลา ๓ วัน จะทอได้ ๒ ผืน ผ้าปั้นของชาวนครไทยแบ่งออกเป็น ๓ ชนิดในการใช้งาน คือ

- สำหรับการพ่อนำในงานรื่นเริงและงานพิธีต่างๆ
- สำหรับใช้ในการออกงานสังคม งานเทศกาลและงานพิธีต่างๆ
- สำหรับไปทำบุญที่วัด

ความแตกต่างของผ้าปั้นทั้ง ๓ ชนิดนี้ จะดูกันที่ลวดลาย คือ หากเป็นผ้าปั้นที่ใช้ในงานพ่อนำและการออกสังคม มักมีสีพื้นที่มีสีสดเพียงสีเดียวและบางครั้งอาจทอสลัพื้นทองเพิ่มความงาม สีที่นิยมคือสีชมพูและสีน้ำเงิน

ผ้าปั่นหรือผ้าสไบทอสลัبدิ้นทอง

ส่วนผ้าปั่นสำหรับไปวัดจะนิยมทำเป็นลายตาหมากรุกที่มีสีสันที่สดใสเช่นกันมักใช้ ๒ สีสันขึ้นไปภายในผืนเดียว สีที่นิยมคือ สีเหลืองเขียวทองอ่อน สีฟ้าและสีชมพู

การห่มผ้าปั่นหรือผ้าสไบของชาวนครไทยจะมีอยู่ ๒ วิธีคือ ห่มแบบตะเบงมาน และห่มแบบปล่อยชายข้างหนึ่งให้ห้อยลงมาข้างหน้าและให้ชายอีกด้านหนึ่งพาดไหล่และตวัดไปข้างหลัง ในส่วนของการห่มแบบตะเบงมานจะนิยมห่มไปทำบุญกันที่วัด เอกลักษณ์ของผ้าปั่นหรือผ้าสไบของชาวนครไทยอีกอย่างหนึ่งคือ ชายผ้าทั้ง ๒ ด้านมักใช้เส้นด้ายทำเป็นพู่ห้อยลงมา

การห่มผ้าปั่นแบบตะเบงมาน (ล่างซ้าย) และแบบปล่อยชาย (ล่างขวา) ของหญิงชาวนครไทย

๒. ผ้าควับ หรือเรียกอีกอย่างว่า “ผ้าบวชนาค” มักทำจากฝ้าย ใช้สำหรับในงานพิธีบวชนาคของชาวนครไทย นิยมใช้สีน้ำเงินเลื่อมหรือม่วงเลื่อม ในปัจจุบันมีการนำผ้าควับมาตัดเป็นเสื้อและกระโปรง

ภาพที่ ผ้าควับที่ปัจจุบันนำมาตัดเป็นเสื้อ

๓. ผ้าพาดไหล่ ทำจากฝ้าย มักทอเลียนแบบลายโบราณใช้สำหรับไปวัดหรืองานกินเลี้ยงต่างๆ สีที่นิยมมีหลายสี เช่น สีเลือดหมู

๔. ผ้าลายตาขมุ มักทำจากฝ้าย นิยมนำไปตัดเสื้อเป็นชุด

๕. ผ้าลายขัด ทำจากฝ้าย นิยมนำไปตัดเสื้อ

๖. ผ้าโจงกระเบน ชาวนครไทยเรียกว่า “ผ้าตาเล็กงา” ทำจากฝ้ายและใยไหม นิยมใส่ไปในงานพิธีต่างๆ เช่น งานบั้งธงไชย งานสงกรานต์ สีที่นิยมใช้ คือ สีแดง ผืนหนึ่งๆ จะใช้ระยะเวลาในการทอ ๒ วัน ผ้าโจงอีกชนิดหนึ่งเรียกว่า “ผ้าธรรมดา” มักมีสีพื้นสีแดงหนึ่ง ใส่คู่กับเสื้อสายเดี่ยวคอกระเช้า ซึ่งเสื้อคอกระเช้านี้ สตรีชาวนครไทยในอดีตจะนิยมใส่เมื่อตอนเป็นสาว

ผ้าลายตาเล็กงา

๗. ผ้าถุง มีทั้งชนิดทอด้วยฝ้ายและเส้นไหม แต่ส่วนใหญ่จะเป็นผ้าฝ้าย มีหลากหลายสีแล้วแต่ความชอบ ฝืนหนึ่งๆ จะมากกว่า ๒ สี มีตีนขึ้นหรือไม่มีก็ได้ ลวดลายที่ใช้หากทอเลียนแบบโบราณมักใช้ลายตรง หรือ ลายสายฝน บ้างก็คิดลายขึ้นเองในปัจจุบัน

๘. ผ้าเช็ดหน้า ทำด้วยฝ้ายเป็นผ้าที่สตรีชาวนครไทยใช้ติดตัวไปงานพิธีต่างๆ ที่โดดเด่นคือ งานแต่งงาน

ผ้าเช็ดหน้า

๙. ผ้าห่ม สำหรับที่ใช้ในฤดูร้อนจะทำจากฝ้ายเท่านั้น มักทอเป็นลายตารางหรือตาหมากรุก ฝืนหนึ่งจะมีประมาณ ๓ สี

ผ้าห่มลายตาราง (บน) และลายหมากรุก (ล่าง) สีต่างๆ

๑๐. ผ้าปลอกนวม เป็นผ้าที่ทำจากฝ้าย ใช้สำหรับเป็นผ้าห่มในฤดูหนาว โดยทอเป็น ๒ ผืนเย็บประกบกัน เปิดปากไว้ด้านหนึ่งเพื่อใส่ได้ผ่านวม นิยมทำเป็นลายตาหมากรุก ผืนหนึ่งๆ มีประมาณ ๓ สี ในบางครั้งมีการใช้ผ้าทอลายตาหมากรุกมาประยุกต์ทำเป็นผ้าห่มปลอกนวม

ผ้าปลอกนวม

๑๑. ผ้าขาวม้า นิยมทำจากฝ้าย เป็นผ้าที่ใช้สำหรับผู้ชายนิยมทอเป็นลายตาหมากรุก ใช้สำหรับงานพิธีต่างๆ เช่น งานแต่งงาน งานบวช งานชบวนแห่เนื่องในเทศกาลต่างๆ เช่น งานบุญตรุษสงกรานต์ เป็นต้น โดยจะใช้ผ้าขาวม้าคาดที่เอว

๑๒. ผ้าปักธงไชย ทอจากใยฝ้าย เป็นผ้าที่ทอขึ้นเป็นกรณีพิเศษเพื่อใช้สำหรับงานพิธีปักธงไชยที่จัดขึ้นในเดือน ๑๒ ในปีหนึ่งๆ จะจัดทอขึ้นเพียงแค่ ๓ ผืน เพื่อนำไปปักบนยอดเขา ๓ ลูก คือ เขาช้างล้วง เขาฉั่นเพล เขาย่านไผ่ ตามตำนานที่ว่า ในสมัยสุโขทัย อาณาบริเวณเมืองนครไทยนั้นตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของขอม เมื่อพ่อขุนบางกลางหาวทรงมีชัยชนะต่อขอมและขจัดขอมออกไปหมดจากแผ่นดินแล้ว จึงได้นำธงสีขาหรือธงไชยขึ้นไปปักบนเขาทั้ง ๓ ลูก เพื่อเป็นสัญลักษณ์แห่งชัยชนะที่มีต่อขอม นับตั้งแต่นั้นมาจึงได้เกิดเป็นประเพณีการปักธงไชยขึ้นมา ชาวคนไทยสืบทอดประเพณีนี้เรื่อยมาและเชื่อว่าหากปีใดไม่ทำการปักธงไชยจะเกิดเหตุอาเพศภัยทำให้ผู้คนเจ็บป่วยล้มตาย ด้วยเชื่อว่าหากไม่ปฏิบัติจะทำให้ยักษ์ขึ้นมากินคนตามคำสาปแช่งของพ่อขุนบางกลางหาว ดังที่เคยเกิดขึ้นมาเมื่อปีพ.ศ. ๒๔๘๘ (ตามการให้คำสัมภาษณ์ของคุณยายอำไพ แก้วมงคล)

เอกลักษณ์ของผ้าปักธงไชยจะทอด้วยใยฝ้ายสีขาวทั้งผืน ช่วงล่างของชายธงจะทำให้เป็นพู่ตาข่ายสามเหลี่ยมห้อยลงมาประดับด้วยโบโพธิ์ที่ทำจากไม้สัก ผืนหนึ่งๆ จะใช้เวลาทอ ๒ วัน ในอดีตแต่ละคุ้มวัด จะรับผิดชอบแบ่งกันไปทอคุ้มละผืน อันได้แก่ คุ้มวัดกลาง วัดเหนือ และวัดหัวรอ แต่ในปัจจุบัน จะทอที่บ้านคุณยายอำไพที่เดียวและทอด้วยตัวคุณยายเอง นอกจากนี้แล้วคุณยายอำไพยังได้ร้องเพลงที่มีเนื้อร้องเกี่ยวกับผ้าปักธงไชยคือเพลงปักธงไชยเอาไว้ดังนี้

ชักชวนชายงาม	พื่อนรำถววยหลงพ้อ
อนิจจารูปหล่อ	คิ้วต่อข้างเดียว
จะเอารถไปรับ	ขากลับจะพาไปเที่ยว
รักเธอคนเดียว	ไปเที่ยวกันที่วัดกลาง
ไปจริงไหมจะ	สัญญากับแม่ฮ่องนาง
ไปไหวพ้อขุนบาง	วัดกลางที่เราเคยไป*
(วัด วัด วัดกลางที่เราเคยไป)	
พ้อขุนบางนั้นหรือ	ที่รับชนะศึกได้
ชาวบ้านนครไทย	พร้อมใจไปปักธงกัน*
(พร้อม พร้อม พร้อมใจไปปักธงกัน* ๓ ครั้ง)	
ผืนที่หนึ่งรู้ไหม	ปักไว้ที่ถ้ำฉันทเพล
ตรงที่พระเนตร	ฉันทเพลที่ตรงนั่นเอง*
(ฉันท ฉันท ฉันทเพลที่ตรงนั่นเอง * ๓ ครั้ง)	
ผืนที่สองนั้นไซ้	ปักไว้ที่ย่านไห
มีร่มไม้ใหญ่	เย็นชื่นใจที่ได้พักกัน*
(เย็นชื่นใจที่ได้พักกัน * ๓ ครั้ง)	
ผืนที่สามนั้นหนา	งามตาดูงามสง่า
ชาวนครไทยต่างพา	ไปปักที่เขาข้างล้ง
อย่าลืม อย่าลืม	อย่าลืมกันนะน้องพี่
ปักธงไชยกันทุกปี	ขอเชิญน้องพี่นครไทย* (ย้ำ 3 ครั้ง)

ค. ลวดลายผ้า

ในส่วนของลวดลายผ้าทอที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบันของกลุ่มไทยนครไทย คณะผู้วิจัยพบว่า ส่วนใหญ่จะเป็นผ้าที่ทอด้วยลวดลายสี่เหลี่ยมตาหมากรุกขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ซึ่งใช้ทำเป็นผ้าหม่ ผ้าขาวม้า ผ้าสไบ ลวดลายของผ้ามีทั้งลายใหม่และลายดั้งเดิม ดังนี้

๑. ลายสายฝน
๒. ลายเก๋า
๓. ลายตาขมู
๔. ลายขีด
๕. ลายตาเล็กงา
๖. ลายตรง
๗. ลายตารางหรือตาหมากรุก
๘. ไม่มีชื่อเรียกลาย แต่คิดค้นขึ้นมาใหม่ (เป็นผ้าถุงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ตีนขึ้นสี่เหลี่ยม)

ปัจจัยหนึ่งในการสร้างสรรค์เสื้อผ้าใหม่ๆ คือ การสังเกตจากธรรมชาติและสิ่งที่อยู่รอบๆ ตัว และการประยุกต์วัสดุเหลือใช้ แต่การเปลี่ยนแปลงลวดลายนั้นแทบจะไม่เกิดขึ้นเลย แต่จะทอตามลวดลายดั้งเดิมของคนไทย

ง. การแต่งกายของกลุ่มชน

จากการศึกษาพบว่า การแต่งกายของชาวอำเภอนครไทยขึ้นอยู่กับวัยและโอกาส ซึ่งมีวัยเด็ก วัยหนุ่มสาว วัยผู้ใหญ่ และวัยชรา ส่วนโอกาสนั้น ได้แก่ โอกาสไปทำบุญ งานพิธีกรรมต่างๆ ไปทำงาน หรืออยู่กับบ้าน ปัจจุบันผู้ชายและผู้หญิงส่วนใหญ่แต่งกายตามสมัยนิยม ยังมีผู้ใหญ่หรือผู้ที่อยู่ในวัยชรา ที่ยังแต่งกายตามประเพณี คือ นุ่งผ้ามัดหมี่ ใส่เสื้อสีขาว หรือ สีนวล แขนสั้นหรือแขนยาว หม่มผ้าสไบ ตัดผมสั้นและยังพบบ้างที่เกล้าผมมวย

การแต่งกายของหญิงชาวนครไทยปัจจุบัน ในงานพิธีตักบาตรเทโว
ที่นำผ้าทอมาประยุกต์ตัดเป็นแบบเสื้อและกระโปรงสมัยใหม่

การแต่งกายของผู้ชาย ชาวนครไทย อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก

ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ของผู้ชายชาวไทยนครไทยจะแต่งกายตามสมัยนิยม ตามโอกาสและสถานที่ จะมีให้เห็นอยู่บ้างในผู้ชายสูงอายุที่นุ่งกางเกงขาก๊วย ตัดเย็บด้วยผ้าทอพื้นบ้านย้อมสีน้ำเงิน ใส่เสื้อคอกลมแขนสั้นสีขาว มีผ้าขาวม้าพาดไหล่ไปในงานพิธีต่างๆ

การแต่งกายของชายชาวนครไทยตามสมัยนิยม (ขวา) และสำหรับงานพิธี (ซ้าย)

การแต่งกายของผู้หญิงชาวไทยนครไทย

การแต่งกายของผู้หญิง ถ้าเป็นงานบุญหรืองานพิธีทางศาสนา คนแก่จะนุ่งผ้าโจงกระเบน คนสาวนุ่งผ้าถุงฝ้าย หรือผ้าทอมัดหมี่ ใส่ผ้าเกาะอกหรือเสื้อตามสมัยนิยม ห่มผ้าสไบ ใส่สร้อยคอ สร้อยข้อมือ หรือกำไล ต่างหู ลักษณะตามสมัยนิยม ไปทำอะไรทำนา จะนุ่งผ้าถุงฝ้ายเสื้อสีดำ หรือน้ำเงินแขนกระบอก อยู่บ้านจะนุ่งผ้าถุงฝ้ายใส่เสื้อคอกระเช้าหรือเสื้อตามสมัยนิยม

การแต่งกายของผู้หญิงสูงอายุชาวไทยนครไทย ที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน

การแต่งกายไปงานประเพณีของหญิงสาวชาวไทยนครไทย

๔.๗.๒ ผ้าไทยนครไทยกับการเปลี่ยนแปลง

ผู้สูงอายุในหมู่บ้านยังนิยมใช้ผ้าทอด้วยมือมีทั้งผ้าไหม และผ้าฝ้าย ส่วนใหญ่จะทอเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ผ้าห่ม ผ้าขาวม้า ผ้ามัดหมี่ โดยใช้เทคนิคและวิธีทอแบบดั้งเดิม จะมีการเปลี่ยนแปลงบ้างในเรื่องการย้อมสี จากเดิมที่ย้อมด้วยสีธรรมชาติก็หันไปใช้สีวิทยาศาสตร์ ซึ่งย้อมง่าย รวดเร็ว และสีติดทนนาน เนื่องจากมีหน่วยงานราชการ เช่น กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม และกรมพัฒนาชุมชนได้นำเครื่องจักรไปให้ใช้ มีการจัดตั้งกลุ่มทอผ้า เพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน และกลุ่มทอผ้าเพื่อขาย ปัจจุบัน การใช้ผ้าทอมือในชีวิตประจำวันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก เพราะผ้าทอจากโรงงานหาซื้อได้ง่ายในท้องตลาด ราคาถูก แต่ในงานบุญหรืองานพิธีต่างๆ จะยังเห็นผู้สูงอายุใช้ผ้าที่ทอด้วยมืออยู่ เช่น ผ้านุ่งมัดหมี่ ผ้าสไบทอยกดอก และผ้าขาวม้า

หญิงสูงอายุชาวนครไทย สวมผ้าทอเป็นเสื้อและผ้าถุงแบบสมัยใหม่
พร้อมกับหม่มผ้าควပ် ในงานพิธีตักบาตรเทโว

คุณยายอำไพ แก้วมงคล เป็นเพียงหนึ่งในหญิงสูงอายุไม่กี่คนในอำเภอนครไทย ที่ทอผ้าใช้และออกแบบลวดลายเอง แต่ลวดลายที่คุณยายคิดค้นขึ้นมาใหม่ก็น้อยมาก ส่วนใหญ่มักทอเลียนแบบลวดลายดั้งเดิม และไม่ได้ก่อตั้งกลุ่มชมรมหรือกลุ่มแม่บ้านที่จะสานต่อการทอผ้า

ของชาวไทยนครไทย ปัจจุบัน นอกเหนือไปจากทอผ้าไว้สวมใส่หรือใช้เองแล้ว คุณยายอำไพยังทอผ้าสำหรับจำหน่ายอีกด้วย โดยผู้ซื้อจะมารับที่บ้าน ซึ่งชนิดของผ้าที่ขายที่สุด คือ ผ้าปลอกนวม ลายตาหมากรุก ผ้าลายตาขมุ ผ้าควับ (ไม่มีลวดลาย) และผ้าถุงชิ้นลายสายฝน กลุ่มผู้ซื้อผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ คือ คนภายในประเทศ โดยเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวที่อำเภอนครไทย ผู้มาทำการสำรวจข้อมูลหรือวิจัยเรื่องผ้า ชาวบ้านละแวกใกล้เคียง ญาติพี่น้องต่างตำบลที่แวะเวียนผ่านมา และแขกหรือที่มาเยี่ยมคุณยายเอง ในส่วนกลุ่มผู้ซื้อต่างประเทศ จะมีกลุ่มแม่บ้านในเขตตำบลรอบนอก ที่มีชื่อคือ บ้านป่าปอปิด ตำบลบ่อโพธิ์ หรือ ตำบลนครชุม เป็นผู้ทำการผลิตส่งไปยังประเทศที่สั่งเข้ามา ซึ่งผ้าถุงลายสายฝนเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการสั่งทำมากที่สุด

ในมุมมองของคุณยายอำไพนั้น อยากให้การทอผ้าของกลุ่มชนนครไทยกลับมาดีดังเดิม เพราะปัจจุบัน บรรดาลูกหลานของคุณยาย หรือแม้แต่คนหนุ่มสาวข้างบ้าน ก็ไม่รู้จักวิธีการทอผ้า แม้ว่าจะเป็นการทอธงสำหรับพิธีปักธงชัยหรือผ้าห่มก็ตาม ด้วยเหตุนี้ หากไม่ได้รับการสนับสนุนหรือสืบสานแล้ว มรดกที่มีค่าของชาวนครไทย เช่น การทอผ้า อาจจะสูญหายไปพร้อมกับกาลเวลา

๔.๘ ไทยยวน

การศึกษาถึงการแต่งกาย ผ้าทอ และลวดลายผ้าทอของกลุ่มไทยยวนของภาคเหนือตอนล่าง คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาพื้นที่ของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ (ปัจจุบันเป็นอำเภอที่ได้รับ ความเสียหายอย่างร้ายแรงจากภัยธรรมชาติน้ำท่วมและโคลนถล่ม เมื่อเดือนมิถุนายน ๒๕๔๙) ได้พบว่า ผ้าทอและการแต่งกายของกลุ่มไทยยวน อำเภอลับแล ยังมีการสืบสานและใช้สอยอยู่ในกลุ่ม ประชาชนโดยทั่วไป คณะผู้วิจัยที่ได้ทำการศึกษาได้พบว่า ผ้าทอพื้นเมืองซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ของแต่ละกลุ่มชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นจะเป็นบทบันทึกของประวัติศาสตร์ที่สะท้อนเรื่องราวและ ถิ่นอาศัยวัฒนธรรม วิถีชีวิตแนวความคิด ความเชื่อ ตลอดจนแบบแผนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่ได้ รั้งสรรคศิลป์ปะบนผืนผ้า ตั้งแต่อดีตและถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นให้ปรากฏอยู่จนถึงปัจจุบัน

อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ มีชนกลุ่มเชื้อสายล้านนาหรือไทยยวนกลุ่มหนึ่งที่อพยพ เข้ามาตั้งรกรากในเมืองลับแล ตั้งแต่สมัยอาณาจักรโยนกเชียงแสน มีการทอผ้าที่เป็นเอกลักษณ์มาช้านาน เป็นที่รู้จักกันดีในนาม “ผ้าทอลับแล” มีลักษณะพิเศษเฉพาะแตกต่างไปจากผ้าทอในเขต ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางตอนบนโดยสิ้นเชิง โดยเฉพาะ “ผ้าชิ้นตีนจก” ของเมืองลับแล ซึ่งมีความงามทั้งในแง่ของการสืบทอดวิถีความเชื่อของกลุ่มชนจากบรรพบุรุษ การอนุรักษ์สืบทอดวิธีการ ทอผ้า ลวดลายโบราณ ตลอดจนการสร้างสรรค์ลวดลายให้มีความสวยงามเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาของ บรรพบุรุษ จึงทำให้ผ้าทอของชาวลับแลมีความน่าสนใจและควรอนุรักษ์ไว้ให้อยู่คู่กับชุมชนสืบไป

๔.๘.๑ วัฒนธรรมผ้าและการแต่งกายของชุมชนไทยยวน ตำบลฝายหลวงและ ตำบลชัยชุมพล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

จากการศึกษาผ้าและการแต่งกายของกลุ่มไทยยวนที่อาศัยอยู่แถบบริเวณตำบลฝายหลวงและตำบลชัยชุมพล คณะผู้วิจัยได้พบว่าผ้าทอลับแลเป็นศิลปหัตถกรรมของชุมชนที่มีรูปแบบเฉพาะตัวและสืบทอดกันมาแต่โบราณกาล นอกจากนี้ ยังมีความแตกต่างไปจากผ้าทอพื้นบ้านของถิ่นอื่น แม้ว่าจะเป็นผ้าทอของชาวไทยยวนเช่นเดียวกันก็ตาม โดยเฉพาะผ้าชิ้นตีนจก ที่ถึงแม้จะเป็นชิ้นมีลายขวางตัดกับลำตัวเช่นเดียวกับผ้าชิ้นของชาวล้านนาโดยทั่วไป ก็มีความแตกต่างกันตรงลวดลายและการจัดวางองค์ประกอบของสีผ้าตีนจก

สำหรับความเป็นมาของการทอผ้าตีนจก นายจงจรรยา มะโนคำ ชาวเมืองลับแลผู้สืบสานการทอผ้าตีนจก ได้เล่าถึงตำนานการทอผ้าลับแลที่ผู้เฒ่าผู้แก่เคยเล่าให้ฟังว่า ในสมัยก่อนมีหญิงวัยกลางคนผู้หนึ่งสร้างบ้านอยู่ริมคลอง อยู่มาวันหนึ่งเป็นเวลาพลบค่ำ หญิงผู้เป็นเจ้าของบ้านได้นั่งอยู่ที่นอกชาน ลักครู่มีผู้หญิงผมยาวเดินมาขอยืมฟืมทอผ้า โดยบอกว่าจะยืมไปทอผ้าชิ้นตีนจกสัก ๗ วัน ผู้หญิงที่เป็นเจ้าของบ้านก็ให้ยืมฟืมทอผ้าไป จากนั้นมาอีก ๗ วัน หญิงผู้นั้นก็เอาฟืมทอผ้ามาคืนให้ในเวลาพลบค่ำดังเดิม พร้อมกับกล่าวขอบคุณแล้วลากลับไป หญิงผู้เป็นเจ้าของบ้านก็นำฟืมทอผ้าไปเก็บ

โดยไม่ได้สนใจอะไร พอวันรุ่งขึ้นตอนสายก็นำพืมนั้นมาทางดูเพื่อที่จะใช้ทอผ้าตามปกติ จึงได้เห็นเศษผ้าที่เหลือจากการตัดผ้าออกไป เศษผ้าที่ติดมามีความกว้างประมาณ ๗ คืบ และมีลวดลายติดมาด้วยผ้าตีนจกที่ติดมานั้นมีเส้นพื้นสีเขียวและเส้นพุ่งสีเหลืองขมิ้นสลับเขียว (บางคำบอกเล่าว่าเป็นลวดลายของชินลับแล) หญิงวัยกลางคนผู้นั้นจึงทอผ้าเลียนแบบจากเศษผ้าที่ติดพื้มา เมื่อเพื่อนบ้านมาเห็นก็ชอบลวดลายและสีสันทัน จึงพากันทอเลียนแบบกันทั้งหมู่บ้าน ผู้หญิงลับแลจึงนิยมสวมใส่ผ้าชิ้นตีนจกนับตั้งแต่นั้นมา

ในแง่ของความเป็นจริง หญิงชาวไทยยวนเป็นกลุ่มชนที่มีความรู้ความสามารถในการทอผ้าเป็นเลิศ และภูมิปัญญานี้ได้สืบทอดกันมาจากรุ่นแล้วรุ่นเล่า จนถึงเป็นเงื่อนไขในการดำเนินชีวิตว่า “การเป็นกุลสตรีไทยยวนที่สมบูรณ์ต้องสามารถทอผ้าได้” ยิ่งมีความสามารถทอผ้าได้งดงามมากเพียงใด ยิ่งทำให้เป็นผู้หญิงที่เปรียบพร้อมด้วยคุณค่ามากเท่านั้น

ก. เทคนิคการทอ

ตามที่ได้กล่าวไปข้างต้นแล้วว่า ผ้าชิ้นตีนจกของอำเภอลับแลนั้น อาจมีส่วนคล้ายคลึงกับผ้าชิ้นตีนจกของบ้านหาดเลี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย แต่ก็มี ความแตกต่างอยู่ตรงที่ว่า ดอกเชิงตีนชิ้นของอำเภอลับแลจะทำเป็นรูปดอกหงส์เล็กหงส์ใหญ่ นั่นคือ การเก็บดอกชิ้นจะมีความละเอียดมากและใช้เก็บจากกิ่งกระตูก (เครื่องมือในการทำตีนชิ้น) นั่นคือ ขณะเรียงเส้นไหมเพื่อจะเก็บดอกชิ้น ผู้ทอจะใช้เท้าเหยียบไม้ที่พื้นของกักให้ขยับ เพื่อเปิดช่องให้กระสวยด้ายสอดเข้าไป หลังจากเส้นด้ายจากกระสวยสอดเข้าไปแล้ว ผู้ทอจะใช้ขนเม่นดึงเอาเส้นไหมหรือด้ายเพื่อจัดเป็นรูป ดอก และลวดลายให้เข้าที่ พร้อมทั้งใช้เท้าเหยียบไม้ที่สอดพื้นโยงเชือกให้กักขยับขึ้นลง

นอกจากนี้ ลักษณะเด่นของผ้าชิ้นตีนจกนั้นอยู่ที่ตีนชิ้น เพราะต้องใช้กรรมวิธีการทอซึ่งเรียกว่า “จก” ซึ่งเป็นการเอามือจับเข็มล้วงด้ายทีละเส้นให้เป็นลายชิ้นขึ้นมา แล้วใช้ด้ายหรือไหมสอดสลับไปตามรอยควักหรือช้อนนั้น การสอดสลับเส้นไหมหรือเส้นด้ายสีสันทันต่าง ๆ กันไปตามรอยจัดช้อนในจังหวะที่ไม่เท่ากัน ทำให้เกิดลวดลายบนผืนผ้าที่งดงาม มีลักษณะเหมือนกับการปักผ้า แต่เป็นการปักที่ทำไปพร้อมกับการทอ ซึ่งกว่าจะได้ชิ้นตีนจกที่ประณีตสวยงามออกมาแต่ละผืน ต้องใช้เวลาและฝีมือในการจกอย่างมาก ด้วยวิธีการที่ซับซ้อนนี้เอง ทำให้ผ้าชิ้นตีนจกของอำเภอลับแลมีลักษณะเด่นประณีต และสวยงามกว่าผ้าชิ้นชนิดอื่นๆ

ข. รูปแบบของผ้าทอ

ผ้าชิ้นลับแลที่มีมาแต่ดั้งเดิมมีหลายชนิด แต่ละชนิดจะมีลักษณะเฉพาะที่สืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในด้านของรูปแบบ วิธีการทอ การใช้สีสันทัน รวมถึงวัสดุในการทอ จากการศึกษาวิจัย ผ้าชิ้นลับแลสามารถแบ่งออกได้หลากหลายชนิด ดังนี้

๑. จีนดำปีก จะทอด้วยเส้นใยฝ้าย ส่วนหัวจีนสีขาวยาวและแดง ตัวจีนจะเป็นสีดำสลับด้วยเส้นสีแดง เป็นจีนที่มุ่งเวลาไปทำงานทำสวน หรืออยู่บ้าน

จีนดำปีก

๒. จีนแล้ ประกอบด้วย ๓ ส่วนคือ เอวจีนสีขาวยาว หัวจีนสีแดง ตัวจีนทอเป็นลายขวางสีคราม สลับลายไปเรื่อยๆ

๓. จีนชีว ประกอบด้วย ๔ สี คือ ส่วนสีขาวยาวจะเป็นเอวจีน ตัวจีนด้านบนเป็นแถบสีแดง ถัดลงมาเป็นแถบทอด้วยเส้นสอดสีเขียวสลับกับเส้นยืนสีดำเป็นลายขวาง และส่วนที่เป็นตีนจีนนั้นจะเป็นสีแดงสลับกับสีดำเหมือนกับจีนแล้ จีนชีวนิยมทอด้วยฝ้ายเช่นเดียวกับจีนแล้

จีนชีว

๔. ซิ่นโก จะใช้วิธีนำฝ้ายสีเดียวกับสีดำมาพันเป็นเกลียวรวมเป็นเส้นเดียวกัน แล้วนำมาทอเป็นลายเส้นตามขวาง จะเกิดลายทางกระรอกในเนื้อผ้า และจะนำไปต่อกับหัวซิ่นและตีนซิ่น ซิ่นโกนี้ชาวลับแลนิยมนำไปงานพิธีแบบไม่เป็นทางการมากนัก หรือนุ่งไปทำบุญที่วัด

ซิ่นโกตีนจกโบราณ

๕. ซิ่นมุก เป็นการทอยกดอก เรียกว่า ดอกมุก ซึ่งเป็นดอกเล็กๆ เรียงต่อกันเป็นแถวไปตามขวาง โดยใช้สีเขียวและสีดำ แล้วนำไปต่อกับหัวซิ่นและตีนซิ่น ดอกมุกนี้บางคนก็ใช้สีเขียวบางคนก็ใช้สีดำ หรือสีน้ำเงินแล้วแต่ความชอบและความนิยมของผู้สวมใส่ ซิ่นมุกมีลักษณะเด่นอยู่ที่มีดอกมุกสีต่างๆ อยู่บนพื้นสีดำ จึงดูสวยกว่าซิ่นแฉ่และซิ่นซิว ซิ่นทุกชนิดนิยมใช้ผ้าไหมทำดอกมุกเพราะทำให้ซิ่นมีสีสวยกว่าผ้าธรรมดา กรรมวิธีการทอซิ่นมุกยากกว่าซิ่นแฉ่และซิ่นซิว เพราะต้องมีการขึ้นลายมุก นิยมนุ่งไปงานบุญ

ซิ่นมุกโบราณทั้งสีน

ลายดอกมุก

๖. ซิ่นลັบแล ลักษณะคล้ายกับซิ่นซิวและซิ่นแล้ แต่ซิ่นลັบแลจะทอเป็นพื้นสีแดง ตีนซิ่นสีดำ ตัวซิ่นทอเป็นลายขวาง สีเหลืองสลับดำ แถบสีแดงมีมากกว่าสีอื่น คือ สีดำ และสีขาว ซึ่งเป็นแถบเล็กๆ คั่นสลับกันกับแถบสีแดง ซิ่นลັบแลนี้เริ่มมีการทอเป็นครั้งแรกในหมู่บ้านฝายหลวง อำเภอลັบแล นิยมทอด้วยด้ายธรรมชาติหรือฝ้าย

ซิ่นลັบแล (ประยุกต์สี)

๗. ซิ่นเคี้ยะ ทำด้วยฝ้ายหรือไหม สีแดงคาดสีเหลือง ปัจจุบันนิยมทอเอามาประยุกต์ตัดเป็นเสื้อ

ซิ่นเคี้ยะ (ประยุกต์นำลายดอกซิ่นมาบนตัวซิ่น)

๘. ซิ่นตีนจก ในบรรดาผ้าที่กล่าวมานั้น ซิ่นตีนจกนับเป็นผ้าซิ่นที่สวยงามและมีกรรมวิธีในการทอประณีตมากที่สุด แต่เดิมนั้นซิ่นตีนจกมี ๕ สีคือ สีเขียว สีดำ สีแดง สีขาว และสีเหลือง แต่ปัจจุบันมีมากกว่า ๗ สี ส่วนวัสดุที่ใช้ในการจกนั้น ส่วนมากนิยมใช้ด้ายไหมย้อมเป็นสีต่างๆ แล้วนำมาทอ การทอผ้าซิ่นตีนจกด้วยด้ายธรรมดานั้นไม่มีใครนิยมทำกัน เพราะสีไม่สวยเท่ากับไหม ส่วนตัวของผ้าซิ่นตีนจกนั้นก็

เหมือนกับซิ่นมุกคือ มีดอกมุกอยู่ตรงกลางเป็นแถว ดอกมุกจะเป็นสีเขียวหรือสีเหลือง ก็สุดแต่ความนิยม และความต้องการของผู้สวมใส่ ปัจจุบันนี้ ผ้าซิ่นตีนจกมีราคาสูงกว่าผ้าซิ่นชนิดอื่น

ซิ่น(มุก) ตีนจก

ค. ลวดลายผ้า

ลวดลายผ้าซิ่นตีนจกของลัวะแลนั้น ส่วนใหญ่เป็นลวดลายที่ช่างทอประดิษฐ์จากสิ่งต่างๆ รอบตัว ไม่ว่าจะเป็นจากพืชหรือจากกิจกรรมจากสัตว์ เป็นลักษณะของความงามที่เกิดจากความเรียบง่ายประกอบกับสีสันสอดประสานกันอย่างลงตัวและกลมกลืน ลวดลายของผ้าจกลัวะแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ลายหลักและลายประกอบ ดังนี้

กลุ่มลายหลัก คือ ลายที่เป็นหลักอยู่ตรงกลางของส่วนผ้าตีนจก จะมีขนาดใหญ่และเด่นกว่าลายประกอบ ลายหลักที่พบมีอยู่ ๑๖ ลาย ได้แก่

๑. กลุ่มลายหงส์ มีทั้งหมด ๕ ลาย คือ ลายหงส์น้อย ลายหงส์ทะเลาม (หงส์ขนาดกลาง) ลายหงส์ใหญ่ ลายหงส์เครือ ลายหงส์ขัง
๒. กลุ่มลายนก มี ๑ ลาย คือ ลายนกน้อย
๓. กลุ่มลายขอ มี ๓ ลาย คือ ลายดอกสองขอ ลายสี่ขอ และลายแปดขอ
๔. กลุ่มลายงู มี ๒ ลาย คือ ลายงูเหลือม และลายงูเหลือมสามตัว
๕. กลุ่มลายเกิดถวา มี ๒ ลาย คือ ลายเกิดถวาหรือประแจเงิน และลายเกิดถวาในห่องแปดเหลี่ยม
๖. กลุ่มลายอื่นๆ มี ๓ ลาย คือ ลายดาวดั่งส์ ลายดาวเสด็จ และลายดอกเคี้ยวหรือหนามเตย

กลุ่มลายประกอบ คือ ลายที่ทอเพิ่มทั้งด้านบนและด้านล่างเพื่อให้ตีนจกงดงามยิ่งขึ้น ลายประกอบที่พบมีอยู่ ๓๖ ลาย ได้แก่

๑. กลุ่มลายนก มี ๘ ลาย คือ ลายนกคุ้ม ลายนกไล่ถ้อย ลายนกกินน้ำร่วมต้น ลายนกเดี่ยว ลายนกชี่ร็ด หรือนกขี้ม้า ลายนกหัวขึ้นหัวลง ลายนกขออุ้ม ลายนกคาบดอกไม้

๒. กลุ่มลายนาคหรือลายงู มี ๓ ลาย คือ ลายนาค ลายนาคเกี่ยว ลายงูปั้นข้าว
๓. กลุ่มลายขอ มี ๔ ลาย คือ ลายขอไล่ ลายขอไล่ข้างเดียว ลายขอคว่ำของหาง ลายขอวงศุ
๔. กลุ่มลายจากพืช มี ๑๓ ลาย คือ ลายไฮ้อยหรือไทร้อย ลายดอกกำมั่ง ลายนกสร้อย ลายกาบ ลายดอกมะจ๋า ลายดอกมะโอ ลายสร้อยดอกหมาก ลายดอกเป่า ลายสร้อยดอกพราว ลายหนามเตย หรือลายเคี้ยว ลายบัวคว่ำบัวหงาย ลายดอกแดง ลายขอเค็ดแก้ว(ขอคัตคั่ว)
๕. กลุ่มลายจากสัตว์ มี ๔ ลาย คือ ลายขออึ่ง ลายขอกำมู ลายขามแดง ลายหมายี่เขี้ยว(หมายิ่งพัน)
๖. กลุ่มลายไทย มี ๔ ลาย คือ ลายพันปลา ลายขอผักกูด ลายประจำยาม ลายค่างเทียน

ง. การแต่งกายของกลุ่มไทยยวน

การแต่งกายของผู้ชายไทยยวน

การแต่งกายของผู้ชายไทยยวนโดยทั่วๆ ไป จะมีการแต่งกายอยู่ ๒ ลักษณะ คือ การแต่งกายในชีวิตประจำวัน และการแต่งกายเมื่อออกนอกบ้านหรือเข้าร่วมในงานพิธีต่างๆ ซึ่งรวมถึงการทำบุญที่วัด

สำหรับการแต่งกายในชีวิตประจำวัน ผู้ชายไทยยวนจะไม่สวมเสื้อ นุ่งผ้าโจงกระเบนสีพื้นค่อนข้างเข้ม เช่น สีดำ สีกรมท่า สีน้ำตาล ใช้ผ้าขาวม้าเคียน ส่วนการออกไปในงานพิธีหรือการแต่งกายเวลาออกนอกบ้านจะนุ่งกางเกง ลักษณะคล้ายกางเกงจีนย้อมด้วยสีคราม สวมเสื้อแถบแดง หน้าอกประดับกระดุมเงิน ทรงผมนิยมไว้ผมทรงมหาดไทย

การแต่งกายของผู้หญิงไทยยวน

สำหรับการแต่งกายในชีวิตประจำวันของผู้หญิงชาวไทยยวนลับแล จะมีการแต่งกาย ๒ แบบคือ การแต่งกายสำหรับชีวิตประจำวัน และการแต่งกายสำหรับงานพิธี ในการแต่งกายสำหรับชีวิตประจำวัน ผู้หญิงไทยยวนลับแลจะนิยมหม่มผ้าแถบและนุ่งผ้าขึ้นเวลาอยู่ในบ้าน และจะสวมเสื้อกับผ้าขึ้นเมื่อเวลาออกไปทำงานนอกบ้าน หรือ ตามไร่นา

การแต่งกายหญิงชาวไทยชนวนลับแลที่ห่มผ้าแถบและกำลังนุ่งขึ้นมุกตินจกลายหงส์ซัง

การแต่งกายของหญิงไทยชนวนลับลเมื่อทำงานอยู่บ้าน จะห่มผ้าแถบและนุ่งผ้าชีนลับลแลสีต่างๆ

เมื่อออกไปทำงานนอกบ้าน เช่น ทำไร่ ทำนา ทำสวน หญิงไทยยวนจะนุ่งซิ่นดำปีกหรือซิ่นแล แต่จะห่มผ้าแถบและนุ่งผ้าซิ่นโก ซิ่นมุก หรือซิ่นล็บแล เมื่อทำงานหรือทอผ้าอยู่ในบ้าน หรือออกไปทำธุระนอกบ้านที่ไม่เกี่ยวข้องกับงานพิธี

การแต่งกายของผู้หญิงชาวไทยยวน ที่ห่มผ้าแถบและนุ่งซิ่นล็บแล
พร้อมกับสะพายย่ามเมื่อออกไปนอกบ้าน

การแต่งกายในชีวิตประจำวันของผู้หญิงชาวไทยชนวนลับแล
ที่สวมเสื้อผ่าหน้า และนุ่งผ้าซิ่นโก (ซ้าย) หรือซิ่นเคี้ยะ (ขวา)

การแต่งกายของผู้หญิงไทยชนวนลับแลสำหรับงานพิธี
ในภาพจะห่มผ้าแถบและนุ่งซิ่นโกตินิกกลายเป็นหลือม (ซ้าย) ลายหงส์ขั้ (กลาง) หรือ ลายดาวเสด็จ (ขวา)

การแต่งกายของผู้หญิงไทยวนลับแลสำหรับงานพิธี
ในภาพ จะห่มผ้าแถบและนุ่งซิ่นมุกตีนจกหลายแปดขอ

ในโอกาสที่เป็นงานพิธี เช่นงานบุญ งานบวช หญิงสาวไทยยวนจะนุ่งซิ่นถ้าไม่เป็นทางการมากนักจะใช้ผ้าซิ่นไท ถ้าเป็นทางการมากขึ้นจะใช้ซิ่นมุกหรือซิ่นตีนจก สำหรับทรงผมของผู้หญิงไทยยวนลับแล นิยมไว้ผมยาวเกล้ามวยและตกแต่งผมโดยใช้ดอกไม้ไหว หรือปิ่นปักผม

การแต่งกายของผู้หญิงไทยยวนลับแลสำหรับงานพิธีที่เป็นทางการ
ในภาพ จะสวมเสื้อแขนกระบอก หรือผ้าแถบมีสไบคลุม และนุ่งซิ่นมุกตีนจกลายงูเหลือม

๔.๘.๒ ผ้าไทยยวนกับการเปลี่ยนแปลง

ปัจจุบัน การแต่งกายของชาวลับแลก็จะไม่แตกต่างไปจากบุคคลทั่วไปทั้งชายและหญิง คือ ชายนุ่งกางเกงขายาวเสื้อตามสมัยนิยม ส่วนผู้หญิงจะมีผ้านุ่งซิ่นตีนจก สวมเสื้อตามสมัยนิยม ใช้ทองคำเป็นเครื่องประดับ ถ้ามีงานบุญใหญ่ๆ ผู้หญิงก็จะแต่งตัวสวยงาม โดยเฉพาะผ้าซิ่นตีนจกจะนำออกมาประชันกันและส่วนใหญ่จะทอเอง สำหรับผู้หญิงวัยรุ่นและหนุ่มสาวก็จะแต่งกายตามสมัยนิยมเช่นกัน

บทที่ ๕

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

(Executive Summary)

๕.๑ บทนำ

การวิจัยเรื่อง “ภูมิไทย ชุดไทย” เป็นการวิจัยถึง วัฒนธรรมการแต่งกายการทอผ้า และลวดลายผ้าทอของกลุ่มชาติต่างๆ ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ เก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และการแสดงแบบชุดแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีเอกลักษณ์คุณค่า และมีมือที่เป็นแบบฉบับของตนเอง

สำหรับระเบียบวิธีที่ใช้ในการวิจัยนั้น การเก็บข้อมูลจะมีทั้งข้อมูลปฐมภูมิ ที่เป็นการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลภาคสนาม จากการลงพื้นที่ เป้าหมายของนักวิจัย และข้อมูลทุติยภูมิ ที่เป็นการรวบรวมเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนักวิชาการที่มีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตของชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ การเก็บข้อมูลอีกส่วนหนึ่งที่เป็นประโยชน์คือ การสร้างสรรค์แนวความคิด ให้เกิดความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง ก็คือการจัดกิจกรรมที่เป็นเวทีเสวนาแบบ การมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) ของถึงแทนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ร่วมกัน

ในการการเก็บข้อมูลที่เป็นข้อมูล ปฐมภูมิ คือ ข้อมูลภาคสนาม คณะผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างจากประชากรของกลุ่มชาติพันธุ์ ๘ กลุ่มด้วยคือ

๑. กลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน ได้รับคัดเลือกมาจากประชากรของจังหวัดสุโขทัย โดยมีพื้นที่เป้าหมายคือ ตำบลหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย
๒. กลุ่มชาติพันธุ์ไทยดำ หรือไทยโซ่ง ได้คัดเลือกถึงตัวแทนประชากรของ จังหวัดพิษณุโลก โดยมีพื้นที่เป้าหมายคือ อำเภอบางระกำ
๓. กลุ่มชาติพันธุ์ไทยครั่ง ได้คัดเลือกตัวแทนจากประชากรของจังหวัดพิษณุโลก โดยมีพื้นที่เป้าหมายคือ บ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง
๔. กลุ่มชาติไทยเวียง ได้คัดเลือกตัวแทนจากประชากรของจังหวัดพิษณุโลก โดยมีพื้นที่เป้าหมายคือ บ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง
๕. กลุ่มชาติไทยแจ้ว ได้คัดเลือกตัวแทนจากประชากรจังหวัดพิจิตร โดยมีพื้นที่เป้าหมาย คือ บ้านคงเย็น ตำบลมะกิก อำเภอบางมูลนาก
๖. กลุ่มชาติพันธุ์ไทยหล่ม ได้รับคัดเลือกมาจากประชากรของ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีพื้นที่เป้าหมายคือ อำเภอหล่มเก่า

๗กลุ่มชาติพันธุ์ไทยนครไทย ได้รับคัดเลือกมาจากประชากรของจังหวัดพิษณุโลก โดยมีพื้นที่เป้าหมายคือ อำเภอนครไทย

๘. กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวหรือไทยยวน ได้รับคัดเลือกมาจากประชากรของ จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยมีพื้นที่เป้าหมาย คืออำเภอลับแล

คณะผู้วิจัยได้เก็บข้อมูล ที่มีเป้าหมายว่าจะเป็นการเก็บข้อมูลที่มีระบบ และได้รายละเอียดของการศึกษาวัฒนธรรมผ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง ๘ มากที่สุด จึงได้ใช้เครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูลหลายอย่างคือ

(๑) แบบระบบสัมภาษณ์เชิงโครงสร้าง ที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อใช้รวบรวมข้อมูลพื้นฐานจากชุมชน ของ ๘ กลุ่ม ชาติพันธุ์ได้แก่ อายุ ที่อยู่ อาชีพ กลุ่มชาติพันธุ์

(๒) แบบสัมภาษณ์ เชิงไว้โครงสร้าง เป็นแบบคำถามเกี่ยวกับทัศนคติ ความสำคัญ ความนิยม เป็นการสัมภาษณ์ปากเปล่าด้วยคำถามปลายเปิดตามหัวข้อการสนทนาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมผ้าของกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่ม

(๓) กล้องถ่ายรูปในการบันทึกภาพและกิจกรรมระหว่างการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม

(๔) เทปบันทึกเสียง ที่ใช้ในการบันทึกปากคำของกลุ่มตัวอย่าง ระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางคณะผู้จัดทำจัดขึ้น เพื่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและรูปลักษณะของวัฒนธรรมผ้าของแต่ละชาติพันธุ์

(๕) กล้องวีดีทัศน์ เพื่อใช้จัดเก็บข้อมูลจากเวทีกระบวนการมีส่วนร่วมบันทึกกิจกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง ๘ ที่มาชุมนุมกัน

(๖) เครื่องมือ สเก็ตช์ และระบายภาพ เพื่อการจัดเก็บข้อมูลลงคอมพิวเตอร์

(๗) ระบบคอมพิวเตอร์ออกแบบเพื่อใช้ในการจัดเก็บข้อมูลลงในคอมพิวเตอร์ เป็นแฟ้มตามกลุ่มชาติพันธุ์

สำหรับการเก็บข้อมูลสำหรับ "ภูมิไทย ผ้าไทย" คณะผู้จัดทำได้ดำเนินการตามขั้นตอนที่ได้ออกแบบไว้ ๘ ขั้นตอนด้วยกันคือ

๑. การศึกษาเอกสาร และแสดงวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. การเก็บข้อมูลภาคสนามเบื้องต้น

๓. การทบทวนเอกสาร และการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงไว้โครงสร้าง

๔. จัดเวทีชุมชนแบบมีส่วนร่วม เพื่อแสดงความคิดเห็น และความเห็นชอบต่อเครื่องแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม

๕. จัดทำการวาดเส้น (Drawing) เบื้องต้นสำหรับวัฒนธรรมผ้าที่ได้ศึกษาวิเคราะห์
๖. จัดการประชุมกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อให้ความคิดเห็นต่อแบบของวัฒนธรรมผ้าของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์
๗. ปรับปรุงการวาดลายเส้น ด้วยระบบคอมพิวเตอร์โดยการใช้โปรแกรม Illustration Pattern
๘. สรุปและจัดทำภาพข้อมูลและกิจกรรม โดยใช้ระบบดิจิทัล
๙. จัดทำรายงานผลวิจัย เสนอต่อผู้ให้การสนับสนุนทุนดำเนินงาน

๕.๒ สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

๑) การศึกษา "ภูมิไทย ผ้าไทย" ของกลุ่มชาติพันธุ์เป้าหมายทั้ง ๘ กลุ่มชาติพันธุ์นั้น คณะผู้จัดทำได้มุ่งเน้นความสำคัญของวัฒนธรรมผ้าใน ๓ หัวข้อคือ ลักษณะการแต่งกายของชายและหญิง ของกลุ่มชาติพันธุ์ ผ้าทอและลวดลายผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

ในส่วนการวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยได้แยกวิธีการวิเคราะห์ออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนภาคสนาม และส่วนดำเนินการ ที่เป็นการวิเคราะห์ส่วนภาคสนาม เป็นการเน้นการวิเคราะห์ที่เกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมาของลายผ้า ตัวอย่างผ้าทอและการแต่งกาย ที่บ่งบอกถึงความหมายและเจตนาอารมณ์ของการทอผ้าและการนำผ้าทอมาใช้ประโยชน์

ที่เป็นการดำเนินงาน จะเน้นถึงการศึกษาเกี่ยวกับวิวัฒนาการของการแต่งกายในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการชุมชนมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) ที่เป็นการจัดเวทีเสวนาเรื่องวัฒนธรรมผ้า และการให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบของการแต่งกายของผู้เข้าร่วมเสวนา

๒) ผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการยึดลักษณะรูปแบบของใช้ผ้าทอ เป็นฐานในการวิเคราะห์ คณะผู้วิจัยได้พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ของบริเวณภาคเหนือตอนล่างที่ได้ศึกษามีรูปแบบของการแต่งกายที่ใช้ผ้าทอลักษณะเดียวกันอยู่ ๓ ประเภท คือ ประเภทใช้ผ้าทอสีพื้นและปักหรือทอเป็นลวดลาย ประเภทใช้ผ้าทอมัดหมี่สลับทอขีดและทอจกเป็นลวดลาย และประเภทใช้ผ้าทอจกเป็นลวดลาย

๒.๑. ประเภทใช้ผ้าทอสีพื้น และปัก หรือทอเป็นลวดลาย

จากการศึกษาวิจัยได้พบว่า การจัดประเภทตามแบบของผ้าทอที่ใช้สอยอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เป้าหมาย จะเป็นแบบผ้าทอที่ใช้สำหรับผู้หญิงและสำหรับงานของผู้หญิงและผู้ชาย การแต่งกายของผู้ชายของกลุ่มชาติพันธุ์ในบริเวณภาคเหนือตอนล่างจะใช้ผ้าทอแบบเดียวกันคือเป็นพื้นสีเข้ม เช่น สีคราม สีดำ เมื่อนำมาใช้เป็นเครื่องแต่งกาย เครื่องหม่ม คือตัวเสื้อ จะไม่นิยมสวมเสื้อเมื่อ

อยู่บ้าน แต่จะใช้ผ้าขาวม้าพาดบ่าหรือเคียนแอม ส่วนเครื่องนุ่ง จะเป็นกางเกงที่เรียกว่าทรงจิ้นหรือ
ซาก๊วย หรือเป็นผ้าม่วงนุ่งโจงกระเบน เมื่อเวลาออกนอกบ้าน หรือไปในงานพิธี ดังนั้น ประเภทของ
ผ้าทอที่นำมาแจก จึงเป็นผ้าทอที่ใช้สำหรับผู้หญิงเป็นส่วนมาก

ประเภทการใช้ผ้าทอที่เป็นสีพื้น และปักหรือทอเป็นลวดลาย พบในการแต่งกาย
ของผู้หญิงไทยไซ่ง ที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวที่นิยมการปักลวดลายไปบน เครื่องแต่งกาย ส่วนที่ใช้ทอ
เป็นลวดลายประดับสีพื้น ได้แก่ ผ้าทอของไทยไซ่ง ไทยแจ้ว ไทยหล่มและไทยนครไทย

ประเภทการใช้ผ้าทอที่เป็นสีพื้นและปักหรือทอเป็นลวดลาย

ไทยไซ่ง

ไทยแจ้ว

ประเภทการใช้ผ้าทอที่เป็นสีพื้นและปักหรือทอเป็นลวดลาย

ไทยหล่ม

ไทยนครไทย

๒.๒. ประเภทใช้ผ้าทอมัดหมี่สลับทอซิดหรือทอจกเป็นลวดลาย

กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการทอผ้า เมื่อนำมาใช้เป็นเครื่องแต่งกาย หรือผ้าที่นำไปต่บแต่งงานที่ไม่ใช่สำหรับการแต่งกายของผู้หญิง ที่เป็นการทอมัดหมี่สลับกับทอซิด ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยครั่งและไทยเวียง

ประเภทใช้ผ้าทอมัดหมี่สลับกับทอซิดหรือทอจกเป็นลวดลาย

ไทยครั่ง

ไทยเวียง

๒.๓. ประเภทใช้ผ้าทอจกเป็นลวดลาย

จากการศึกษาของคณะวิจัย ได้พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการทอผ้าเป็นทอจกสลับลวดลาย มีอยู่ ๒ กลุ่มชาติพันธุ์ คือ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนของตำบลหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัด สุโขทัย และกลุ่มชาติพันธุ์ไทยยวน ของ อ. ลับแล จ. อุตรดิตถ์ ซึ่งการทอจกทั้ง ๒ กลุ่มชาติพันธุ์ จะเป็นการทอเพื่อนำมาเป็นเชิงผ้าซิ่น หรือทำเป็นตัวผ้าซิ่นของผู้หญิงที่เรียกว่าจกยีน ความแตกต่างของผ้าทอทั้งสองกลุ่ม ชาติพันธุ์อยู่ที่ลวดลายที่ใช้การทอเป็นจก

ประเภทใช้ผ้าจกเป็นลวดลาย

ไทยพวน

ประเภทใช้ผ้ากเป็นลวดลาย

ไทยยวน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการยึดลักษณะการใช้ผ้าทอมาเป็นเครื่องแต่งกายเป็น
ฐานในการจัดประเภท คณะผู้วิจัยได้พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ของบริเวณภาคเหนือตอนล่าง ที่ใช้ผ้าทอ
มาเป็นเครื่องแต่งกาย โดยเฉพาะส่วนที่เป็นเครื่องนุ่ง ของผู้หญิงและผู้ชาย จะแบ่งออกเป็น ๒
ประเภท คือ กลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ใช้การนุ่งโจงกระเบนและกลุ่มที่นุ่งโจงกระเบน

กลุ่มที่ไม่ใช้นุ่งโจงกระเบนนั้น ผู้ชายจะใช้กางเกงขาก๊วย ทรงจีน เมื่อเวลาออกไป
ทำงานนอกบ้าน และอาจจะใช้การนุ่งผ้าขาวม้า เมื่ออยู่ในบ้าน ส่วนผู้หญิงจะนุ่งซิ่น ได้แก่กลุ่มชาติ
พันธุ์ไทยไซ่ง ไทยครั่ง ไทยเวียง ไทยพวน ไทยหล่ม และไทยยวน

กลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ใช้การนุ่งแบบโจงกระเบน

ชายไทยไซ่ง

หญิงไทยยวน

สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ในการนุ่งโจงกระเบน จะพบว่าเครื่องแต่งกายแบบนุ่งโจงกระเบนสำหรับผู้ชาย และผู้หญิงในกลุ่มชาติพันธุ์ ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มไทยเงี้ยว ไทยนครไทย และไทยยวน สำหรับกลุ่มไทยยวนนั้น มีเฉพาะผู้ชายที่ใช้นุ่งแบบโจงกระเบน

กลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้การนุ่งแบบโจงกระเบน

ชายไทยเงี้ยว

หญิงไทยนครไทย

๕.๓ วิวัฒนาการของการแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนล่าง

จากการศึกษาข้อมูลภาคสนาม ได้พบว่า การแต่งกายส่วนใหญ่ของประชากรของกลุ่มชาติพันธุ์ ในปัจจุบัน ได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการแต่งกายแบบเดิมไป เป็นการแต่งกายตามสมัยนิยมมากขึ้น โดยเฉพาะในหมู่วัยรุ่นและหนุ่มสาว มีปัจจัยที่พึงอยู่ ๒-๓ ประเด็นที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้อย่างรวดเร็ว คือ การคมนาคม ที่ที่ความสะดวกสบายมากขึ้น ภาวะการทำงานที่เบนอาชีพจากเกษตรกรรมเป็นรับจ้างและอุตสาหกรรม ความรู้สึกที่ไม่อยากแปลกแยกจากสังคมส่วนใหญ่ และอิทธิพลของสื่อต่างๆ ทำให้การแต่งกายที่เกิดจากวัฒนธรรมผ้าทอ ที่เป็นเอกลักษณ์ของตนกำลังหดหายไป จะเห็นได้ว่ามีเพียงกลุ่มผู้สูงอายุที่ยังนิยมแต่งกายประจำกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งมีจำนวนลดลงเรื่อยๆ

๕.๔ ข้อเสนอแนะ

๑. การสร้างความรู้สึภาคภูมิใจในสถานะภาพ และเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง โดยที่ภาครัฐหรือเอกชน ให้ความสนใจที่จะเผยแพร่รูปแบบการแต่งกายให้แพร่หลายมากขึ้น
๒. ส่งเสริมให้มีการเพิ่มคุณค่าทางเศรษฐกิจ โดยการสนับสนุน ให้การบริหารจัดการด้านการตลาด และการผลิตที่มีคุณภาพและในที่ต้องการของหน่วยงานแผนที่เกี่ยวข้อง
๓. จัดให้มีการอบรมให้ความรู้แก่ผู้ที่สนใจจะปรับปรุงผู้ประกอบการด้านผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมผ้า
๔. จัดให้มีการทำผลิตภัณฑ์ หัตถศิลป์ หลักสูตรในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการผลิต การจำหน่าย และความซาบซึ้งในเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้มากขึ้น ในอนุชนรุ่นหลัง
๕. ส่งเสริมให้มีการใช้ประโยชน์ จากผ้าทอของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในรูปแบบที่มีประโยชน์ สวยงาม และเป็นที่ต้องการของตลาดในระดับชาติและนานาชาติ

บรรณานุกรม

กาญจนา บัณฑิติก. (๒๕๑๕). ภาษาและวัฒนธรรมหาดเสี้ยว ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย ๒๕๑๕. สยามสมาคม: กรุงเทพฯ.

กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานจังหวัดพิษณุโลก. (๑๑ ธันวาคม ๒๕๔๔). สืบค้นจาก: <http://www.phitsanulok.go.th/district2.htm>

กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานจังหวัดสมุทรสาคร. (๒๕ ตุลาคม ๒๕๔๗). สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙ จาก: <http://www.samutsakhon.go.th/mis/tour/piti05.htm>

กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานจังหวัดสุโขทัย. (๑๔ กันยายน ๒๕๔๔). สืบค้นจาก: http://www.sukhothai.go.th/history/hist_11.htm

ขจร สุขพานิช. (๒๕๒๑). "การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยสมัยก่อนสุโขทัย." อนุสรณ์ศาสตราจารย์ ขจร สุขพานิช. โรงพิมพ์แสงรุ่งเรืองการพิมพ์: กรุงเทพฯ.

คณิงนุช มียะบุญ. (๒๕๓๗). การปรับตัวต่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงของลาวครั้งที่บ้านโคก จังหวัดสุพรรณบุรี. มหาวิทยาลัยศิลปากร: กรุงเทพฯ.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (๒๕๔๒) วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดอุตรดิตถ์. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ.

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม พิษณุโลก : พิษณุโลก

เครือข่ายกาญจนาภิเษก.(๒๕๔๐). การทอผ้าแบบพื้นบ้าน พื้นเมืองในภูมิภาคต่าง ๆ เป็นอย่างไร." ศิลปะการทอผ้าไทย:สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่ม ๒. สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙ จาก <http://www.kanchanapisek.or.th/kp6/BOOK21/chapter2t21-3-12.htm>

จารุวรรณ พุ่มพฤษ.(๒๖ เมษายน ๒๕๔๙) "ชาติพันธุ์วิทยาในจังหวัดลพบุรี." ใน กลุ่มชาติพันธุ์วิทยาในจังหวัดลพบุรี. ใน กลุ่มชาติพันธุ์แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช. โดย สำนักศิลปและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี จังหวัดลพบุรี สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๔๘ จาก : <http://www.1.rits.ac.th/culture/group.html>

จินตนาภรณ์ สายเบาะ "วัฒนธรรมชาวพวน สิ่งที่กำลังเลือนหาย." ผู้จัดการรายวัน. สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๔๘ จาก: <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9480000115313>

ฉัตรทองไหมไทย. (๒๕๔๙). "เทคนิคพิเศษที่ใช้ในการทอผ้า." ใน การทอผ้าไหมไทย. สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๘ จาก: <http://www.chattongthaisilk.com/index.php?lay=show&ac=article&id=265123>

ชนัญ วงษ์วิภาค. (๒๕๓๒). ลาวครั่ง: การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม. มหาวิทยาลัยศิลปากร: กรุงเทพฯ.

ตรี อมาตยกุล. (๒๕๓๑). ของดีในประวัติศาสตร์และโบราณคดี. โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา: กรุงเทพฯ.

ทิพย์คำพร หาญอมรเศรษฐ์. (๒๕๔๖). ศึกษาพลวัตการทอพื้นเมือง: กรณีศึกษาผ้าขึ้นตีนจกบ้านนาทะเล ตำบลชัยชุมพล อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์. มหาวิทยาลัยนเรศวร: พิษณุโลก

ประเพณีไทย. (๒๕๔๙). "เส้นเอ็นของชาวไทยทรงดำ ชุมชนวัดดอนรวบ ตำบลบางหมาก อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร." สืบค้นเมื่อวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๔๙ จาก: <http://www.prapayneethai.com/th/rite/south/view.asp?id=0704>

นาวี ผาจันทร์. (๒๕ กรกฎาคม ๒๕๔๘). บันทึกประวัติศาสตร์ไทยพวน บรรพบุรุษที่ถูกลืม. นครนายก: อี ซี นาว (EZYNOW). สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๔๙ จาก: <http://www.nayokcity.com/cms/modules/sections/index.php?op=viewarticle&artid=14>

นิคม อินทรประพันธ์. (๒๕๔๐). ศึกษาประเพณีบวชพระที่ช้างแห่นาค. วิทยานิพนธ์. มหาวิทยาลัยนเรศวร: พิษณุโลก.

นิพนธ์ เสนาพิทักษ์. (๒๕๒๓). "ผู้ไทยไซ่ง." สารสินผู้ไทย. คณะกรรมการชมรมไทยไซ่ง, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรพิทยา.

บริษัทไทยทัวร์อินโฟ. "แผนที่พิจิตร" สืบค้นเมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๔๙ จาก: <http://www.thai-tour.com/thai-tour/North/Pichit/data/map.htm>

เบญจรงค์. (๒๕๔๘). "วิจัยท่องเที่ยว: เมืองแม่มาลัยลับแล-ความรุ่งเรืองนิเวศวัฒนธรรมดั้งเดิม." เครือข่ายการเรียนรู้และประสานงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค. สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๔๙ จาก : <http://cvt.vijai.org/article/natalay.htm>

ปราณี แจ่มขุนเทียน (๒๕๔๒). การศึกษาชุมชนโบราณเมืองนครไทย อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก.

สิริวัฒน์ คำวันสา. (๒๕๓๑). การศึกษาวรรณกรรมลาวครั้งและลาวพวนในจังหวัดชัยนาท สุพรรณบุรี และนครปฐม. มหาวิทยาลัยศิลปากร: กรุงเทพฯ.

พิพิธภัณฑสถานมหาวิทยาลัยนครสวรรค์. "การทอผ้าของจังหวัดนครสวรรค์." ใน ข้อมูลการทอผ้า. สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙ จาก: http://thaiexilemuseum.com/Thai/A_5/B16/C26/c26.html

มนู อุดมเวช. "ประวัติศาสตร์ไทดำในประเทศไทย." สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๔๙ จาก: http://www.sac.or.th/Subdetail/seminar/sum_of_seminar/seminar56.html

มนู อุดมเวช, สุพันธ์ อุดมเวช, ปราณี ชุ่มน้อย และอบอวล หกสุวรรณ. ผ้าไทดำกับการอพยพ. วิทยาลัยครูเพชรบุรี อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี.

มหาวิทยาลัยรามคำแหง. "บ้านหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย" สืบค้นเมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๔๙ จาก: <http://www.ru.ac.th/tambon/banhardseaw.htm>

รัชฎา สุขแสงสุวรรณ. (๒๕๔๗). ผ้าไทคั่ง ไทเวียง. สำนักพิมพ์ภูมิปัญญา: กรุงเทพฯ.

รุจพร วิรานันท์. (๒๕๓๐). โลกทรรศน์ของชาวหล่มเก่าจากวรรณกรรมประกอบการละเล่นดับเต่า.
วิทยานิพนธ์. มหาวิทยาลัยนครสวรรค์: พิษณุโลก.

เรืองเดช บันเขื่อนขัติย์. (๒๕๓๑). ภาษาถิ่นตระกูลไทย. สถาบันวิจัยและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท:
มหาวิทยาลัยมหิดล.

โรงเรียนเฉลิมขวัญสตรี.(๒๕๔๘). " การตั้งถิ่นฐานของชาวเมืองจังหวัดพิษณุโลก." ใน ท้องถิ่นของ
เรา. สืบค้นเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๔๘. จาก <http://www.chs.ac.th/pitsanulok/t099.htm>

โรงเรียนเนินขามรัฐประชานุเคราะห์.(๒๕๔๙). "มรดกสิ่งทอวัฒนธรรมไทครั้ง." สืบค้นเมื่อวันที่ ๔
มีนาคม ๒๕๔๙ จาก: http://www.nernkhamrat.net/cloth_nk.pdf

โรงเรียนวัดไผ่ดำ. (๒๕๔๓). "ประวัติความเป็นมาของชนชาวทองเอน." สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน
๒๕๔๙ จาก : http://www.phaidam.iwebland.com/thong_en/local001.html

วรรณัย พงศาชลากร. (๒๕๓๘). พืชเศรษฐกิจกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในชุมชนลาวครั้ง :
ศึกษากรณีบ้านโคก ตำบลอุ้มอ่อง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดสุพรรณบุรี. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย:
กรุงเทพฯ.

ศาลจังหวัดหล่มสัก.(๒๕๔๙). "แผนที่เพชรบูรณ์." ใน สถานที่ตั้ง. สืบค้นเมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๔๙
จาก: http://www.judiciary.go.th/lskc/map_court.html

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.(๒๕๔๙ก) "ลาวครั้ง." (๑ มิถุนายน ๒๕๔๙). สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน
๒๕๔๙ จาก: <http://www.sac.or.th>

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.(๒๕๔๙ข) "Black tai ลาวโขง (ตระกูลภาษา Tai-Kadai)." ใน Ethnic
Groups in Thailand.(๑ มิถุนายน ๒๕๔๙). สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๔๙ จาก :
<http://www.sac.or.th>

ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอเมืองนครปฐม. (๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙). "ชุมชนหมู่บ้านลาวโขง หรือ ไทย
โขง."มหาวิทยาลัยคริสเตียน: กรุงเทพฯ. สืบค้นจาก:
http://www.christian.ac.th/ctc/Ethnic/Lao/Lao_Left.html

สารสนเทศจังหวัด ที่ตั้งสาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๔๙ จาก: <http://www.info.ru.ac.th/province/Sukhotai/wtextile.htm>

สิริวัฒน์ คำวันสา. (๒๕๓๑). การศึกษาวรรณกรรมลาวครั้งและลาวพวนในจังหวัดชัยนาท สุพรรณบุรี และนครปฐม. มหาวิทยาลัยกรมศิลปากร: กรุงเทพฯ.

สีลา วีรวงศ์. (๒๕๓๓) ประวัติการกู่ชาติของลาวอิสระ:)ประวัติศาสตร์ วันที่ ๑๒ ตุลาคม ๑๙๔๕. ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ: มหาสารคาม.

สืบสานตำนานไทยพวน บ้านหาดเสี้ยว. (๒๕๔๐). สุโขทัย: ม.ป.ท.

สืบสานตำนานไทยพวนบ้านหาดเสี้ยว. กันยายน ๒๕๔๐. ๔๒ หน้า

สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางระกำ. (๑๕ มิถุนายน ๒๕๔๙). "อำเภอบางระกำ." สืบค้นจาก: <http://www.geocities.com/ragam44/data2.htm>

สำนักงานเกษตรอำเภอศรีสัชชาลัย. (๒๕๔๙). "ประวัติความเป็นมาของอำเภอศรีสัชชาลัย." สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๔๙ จาก: <http://sukhothai.cdoae.go.th/sisatchanalai/kak4.htm>

สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน. (๒๗ มิถุนายน ๒๕๔๗). สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๔๙ จาก: <http://www.nfe.go.th>

สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดราชบุรี. (๒๕๔๙). "ประเพณีและวัฒนธรรมชาวไทย-ยวน." สืบค้นเมื่อวันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙ จาก: <http://province.prd.go.th/ratchaburi/loaty.htm>

สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดราชบุรี.(๒๕๔๙). "ประเพณีและวัฒนธรรมชาวไทยลาวเวียง (ลาวดี)." สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙

จาก: <http://province.prd.go.th/ratchaburi/loaty.htm>

สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม.(๒๕๔๒). "ประเพณีชาวเพชรบูรณ์." ใน เมืองเก่าของไทย โดยโครงการหอมรดกไทย. สืบค้นเมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๔๙ จาก:

<http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/oldcity.htm>

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุโขทัย. (๒๕๔๙). "อำเภอศรีสำราญ, ประเพณีลือท้องของโบราณ ย่านผ้าขึ้น ถิ่นมรดกโลก." สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๔๙ จาก: <http://intranet.m-culture.go.th/sukhothai/CUL14.htm>

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี. (๒๕๔๙). "ประเพณีและวิถีชีวิตไทยยวน." มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี: ลพบุรี. สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๔๙ จาก: <http://library.rits.ac.th/il/sara/trad/trad01.html>

สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเทพสตรี. (๒๖ เมษายน ๒๕๔๙ก). "หัตถกรรมพื้นบ้าน: ผ้าทอไทยยวนเส้าไห้." สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๔๙ จาก: <http://www1.tru.ac.th/culture/pum3.htm#s1>

สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเทพสตรี. (๒๖ เมษายน ๒๕๔๙ข). "ผ้าทอลาวแจ้ว." สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๔๙ จาก : <http://www.1.tru.ac.th>

สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเทพสตรี. (กันยายน ๒๕๓๙). "ประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของไทยพวนลพบุรี." ลพบุรีศึกษา: ไทยพวน. เอกสารประกอบการสัมมนาการศึกษาครั้งที่ ๔ ของศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดลพบุรี. สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๔๘ จาก: <http://www.rits.ac.th/service/office/art/datalopburi.html>

สุภัทรา จิรนนทนารถณ์. (๒๕๓๐). วงจรรศพีทในวัฒนธรรมทอผ้าของไทยพวน.

สุรินทร์มาเจสติค, โรงแรม. (๒๕๔๙). "ไทยยวน หรือ ไทยโยนก: ตระกูลภาษาไท-กะได (Tai-Kadai Language Family)." สืบค้นจาก: <http://www.surinmajestic.net/index.php?lay=show&ac=article&id=332924>

อรไท ผลดี. อภิลักษณ์ ธรรมทวีธิกุล. วิจารณ์ วงศ์ไทย. ทศนาลัย บุรพาชีพ. วิไลศักดิ์ กิ่งคำ. (๓๐ มกราคม ๒๕๔๙). สำนักพิพิธภัณฑสถานและวัฒนธรรมการเกษตร. "ภาษาและวัฒนธรรมการแต่งกายของชนเผ่าไท Languages and Costumes of the Tai People." สืบค้นจาก: http://www.rdi.ku.ac.th/kasetfair49/Social/s_05/s_05.htm